

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MESNEVİ ÇEVİRİLERİNDE İZLENEN ÇEVİRİ
YÖNTEMLERİNİN ÇEVİRİ KURAMI AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şule ERDOĞDU

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

Enstitü Bilim Dalı : Çeviribilim

Tez Danışman: Doç. Dr. Muharrem TOSUN

TEMMUZ - 2012

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MESNEVİ ÇEVİRİLERİNDE İZLENEN ÇEVİRİ
YÖNTEMLERİNİN ÇEVİRİ KURAMI AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şule ERDOĞDU

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

Enstitü Bilim Dalı : Çeviribilim

“Bu tez 06 / 08/ 2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Kat. Doç. Dr. Arif GENAL	Kabul	
Doç. Dr. Muharrem TAŞUOĞLU	Kabul	
Met. Doç. Dr. Hüseyin ERDİ	Kabul	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Şule ERDOĞDU

06 /08/ 2012

ÖNSÖZ

“Anlatabildiklerin karşındakinin anlayabileceği kadardır” diyen ve yanlış anlaşılmaktan korktuğundan dolayı “Yaşadığım müddetçe Ben Kuran'ın kuluyum, kölesiyim. Ben Muhammed-i muhtarın yolunun toprağıyım. Birisi benim sözlerimden bundan başka bir söz nakledeyse Ben nakledenden de o sözden de şikayetçiyim..” diyen Mevlana'nın en önemli eseri Mesnevi'den yola çıkarak kuramsal açıdan yapılmış çevirilerde nelere dikkat edildiği, nelerin göz ardı edildiği sorularının cevapları üzerinde durmak, Mevlana'nın anlatmak istediği manaya ışık tutmak oldukça değerli görülmüştür.

Bu konu üzerinde araştırma yapmamda beni destekleyen, her zaman bana vakit ayıran ve çok değer verdiğim sayın hocam Doç. Dr. Muharrem TOSUN'a, eğitim öğretim hayatımda maddi - manevi desteklerini asla esirgemeyen, sıkıntılı günlerimde en büyük destekçim olan ailemin tüm üyelerine ve tez yazım sürecinde sıkıntıya düştüğüm her an kapısını çaldığım, sevgili ağabeyim, akrabam Rıdvan GEÇGEL'e teşekkürü bir borç bilirim.

Yardımlarınız, desteğiniz ve değerli katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Şule ERDOĞDU

06 / 08/ 2012

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TASAVVUF	3
1.1. Tasavvufun Anlamı ve Gelişimi	3
1.1.1. Tasavvufun Kaynağı ve Tarihi.....	8
1.1.2. Kelimenin Kökeni	9
1.1.3. Tasavvuf Yolunun Temelleri ve Kavramları	11
1.1.3.1. Tasavvuf Bilgi Kuramı.....	11
1.1.3.2. Tasavvuf ve Felsefe.....	12
1.1.3.3. Doğu İslam Tasavvufu	13
1.1.3.4. Batı İslam Tasavvufu	18
1.1.3.5. Hıristiyan Mistisizmi	19
1.1.3.6. İlk Mutasavvıflar	23
1.2. Tasavvuf ve Mistisizm	24
1.2.1. Şeriat	25
1.2.2. Tarikat	25
1.2.3. Marifet.....	26
1.2.4. Hakikat	26
1.2.5. Şeyh ve Pir	27
1.2.6. Tasavvufun Yaşamdaki Yeri.....	27
1.3. Sufilik.....	29
1.3.1. Sufilik Nedir?	29
1.3.2. Klasik Sufilik	31
1.4. Tasavvuf Dili.....	33
1.4.1. Veciz ve Muammalı İfadeler.....	37
1.4.2. Mevlana ve İbnül Arabi'nin Tasavvuf Dili.....	42
1.4.3. Mevlana'dan Dilimize Geçenler	45
1.4.4. Musiki ve Sema.....	81

BÖLÜM 2: MEVLANA.....	85
2.1. Hayatı	85
2.1.1. Belh'ten Göç	85
2.1.2. Konya'ya yerleşme.....	86
2.1.3. Kamil bir mürşit olarak Mevlana	87
2.2. Mesnevi'nin Yazılışı	88
2.2.1. Eserleri	90
2.2.2. Mevlana'nın Felsefesi	91
2.3. Şeb-i Aruz	95
2.4. Mevlana ve Şemsi Tebriz	96
BÖLÜM 3: MESNEVİ.....	102
3.1. Mesnevi'nin Ortaya Çıkışı ve Kelimenin Anlamı	103
3.1.1. Yapısı, Konuları	104
3.2. Mesnevi'nin Dili	106
3.2.1. Tercümelere	107
3.2.2. Doğuya Çevrilenler	107
3.2.3. Batıya Çevrilenler	108
BÖLÜM 4: METİN TİPLERİ IŞIĞINDA MESNEVİ ÇEVİRİLERİNİN	
İNCELENMESİ VE YAŞANILAN SORUNLAR.....	110
4.1. Metin Tipleri	110
4.1.1. Bilgi Vurgulu Metinler.....	110
4.1.2. Şekil Vurgulu Metinler	111
4.1.3. Eylem Vurgulu Metinler	112
4.1.4. Görsel ve İşitsel Araçlı Metinler	113
4.2. Örnek Çeviriler.....	120
4.3. İlk On Sekiz Beyitin Türkçe Şerhi	126
4.4. Gözlemler.....	139
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	165
KAYNAKÇA	167
ÖZGEÇMİŞ.....	172

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Çeviri Amaçlı Metin Tipleri Tablosu.....	114
--	-----

Tezin Başlığı: Mesnevi Çevirilerinde İzlenen Çeviri Yöntemlerinin Çeviri Kuramı Açısından İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Şule ERDOĞDU	Danışman: Doç. Dr. Muharrem TOSUN
Kabul Tarihi: 06. 08. 2012	Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 172 (tez)
Anabilim Dalı: Çeviribilim	Bilim Dalı: Çeviribilim
<p>“Mesnevi Çevirilerinde İzlenen Çeviri Yöntemlerinin Çeviri Kuramı Açısından İncelenmesi” başlığını taşıyan bu çalışmada tasavvuf ve sufizmin kısa bir tanımı, Mevlana'nın hayatı ile İngilizce, Türkçe, Almanca Mesnevi çevirilerinin belli başlı birkaç örnekle nasıl olduğuna dair bilgiler içermektedir.</p> <p>Birinci bölümde, doğuda ve batıdaki tasavvuf anlayışı arasında ne gibi farkların olduğu üzerinde durulmuştur. Batının ve doğunun tasavvuf anlayışına dair belli örneklerle açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca tasavvuf genelinde Mevlana özel örneğinde tasavvufun etkileri, neler anlatılmak istenildiği fakat ne anlaşıldığı üzerine delilleri ile örnekler verilmiştir. Bunların yanı sıra günlük dilimize giren, sufizme ait kelimeler incelenmiş, bu kelimelerin gerçek anlamları verilmiştir.</p> <p>Çalışmamızın ikinci bölümde Mesnevi yazarı Mevlana'nın hayatı, Belh şehrinden Konya'ya olan seferi, Celaleddin'in Mevlana olmasını sağlayan Şems Tebrizi hakkında bilgiler verilmiştir.</p> <p>Üçüncü bölümde Mesnevi eserinin kelime anlamı, dili, yapısı, konuları ile tercümelerinden bahsedilmiştir.</p> <p>Dördüncü bölümde ise şimdiye kadar yapılmış İngilizce, Türkçe ve Almanca çevirilerin Farsça metinleriyle ilgili gerek biçem, gerek mana ve kelime seçimi açısından incelenmesi üzerinde durulmuştur. Çeviriler metin tipleri açısından incelenmiştir. Yapılan eleştiriler sonucunda alternatif olarak sunulan teorinin nedenlerinden bahsedilmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Mevlana, Mesnevi, Metin Tipleri, Türkçe, Almanca ve İngilizce Çeviri Yorumları, Mistisizm ve Sufizm	

Title of the Thesis: Analysing the Translation Methods used in Masnavi Translations in terms of Translation Theory

Author: Şule ERDOĞDU

Supervisor: Assoc. Prof . Muharrem TOSUN

Date: 06. 08. 2012

Nu. of pages: v (pre text) + 172 (main body)

Department: Translation Studies **Subfield:** Translation Studies

In this study called “Analysing the Translation Methods used in Masnavi Translations in terms of Translation Theory”, a short definition of mysticism and sufism, life of Mevlana and some examples of English, Turkish and German translations are included.

In the first part of this study, it is emphasized what kind of differences there are between mysticism perception in the east and west. We explained the western and eastern perception of mysticism with some specific examples. Also the effects of mysticism, what would like to be explained but how was understood are argued with evidences in the particular example called “Masnavi”. Apart from them, the words belonging to sufism are used in the daily language and the real meanings of them are defined in some examples.

In the second part of our study, some information have been included about Mevlana's life, the author of Masnavi, his migration from Belh to Konya, Şemsi Tebriz, the provider of being as Mevlana of him.

In the fourth part of our study, English, Turkish and German translations of Matnavi and Persian texts are analyzed according to their styles, meanings and word preferences. The translations are examined in the way of text types. As a result of the comments, we try to find out a new alternative theory and mention its reasons.

Keywords: Mevlana, Masnavi, Text Types, Comments of Turkish, German and English Translations, Mysticism and Sufism

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın amacı tamamen insan duygularına hitap eden mistik kişilerin eserlerinin çevrilmesinde yaşanan sorunları Mevlana örneğinden hareketle gösterebilmektir. Mevlana dünyaca tanınmış bir İslam sufisi olarak aslında kendisiyle beraber İslam da tanıtılmaktadır. İşte kendisinin bir eseri çevrilmeye başladığında bu bir nevi İslam dini tasavvufi düşüncesinin hem Müslüman hem de gayri Müslümanlara aktarılması olmakta ve bir nevi böylelikle bir kutsal metin çevirisi şekline de dönüşmektedir. Bu dönüşümde bizi öze dokunmadan mümkün olduğu kadar çok kişiye ulaşmalı mı, yoksa hiçbir şekilde metinde bozulma yapmadan herkesin anlayabildiği kadar anlamasına razı olup sadık bir çeviri mi yapılmalı sorusuna muhatap kılmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Mevlana'nın eserleri artık kendi düşüncelerini aşmış durumdadır. Yaşadığı zamanda dahi diğer dinlere mensup insanlarla iletişimi iyi olan Mevlana, vefatından sonra da eserleri ile bu iletişimi devam ettirmiştir. Bu hususta Mevlana'yı evrensel boyuta taşıyan, öğretilerini bugün birçok insanın yaşamında uygulanır halde görmemizi sağlayan çevirilerin önemi yadsınamaz. Peki, bugüne kadar birçok eseri çevrilen Mevlana'nın acaba bu çevirilerle tam olarak anlattıkları örtüşmekte midir?

Kısacası Mevlana insanların hatasını görmezden gelen bir insan mıydı, yoksa onların hatalarına değişme ihtimalinden dolayı tahammül eden bir kişiydi?

Mevlana kimdir?

Mevlana bu görüşlerinin esin kaynağı kimdir?

Mevlana'nın görüşleri İslam tasavvufundaki yeri nasıldır?

Mevlana kendisi Türk asıllı olmasına rağmen bütün eserlerini neden Farsça yazmıştır?

Mevlana Farsça yazmakla aslında duyguların bir başka dilde anlatarak bir nevi çevirmenlik mi yapmıştır?

Eğer öyleyse Mevlana nasıl bir çevirmendir?

Mevlana aslında bir çevirmen olmasına rağmen kendi eserleri, kendi anadiline çevrilmiş midir?

Çevirmen olan Mevlana'nın diğer dillere çevirilerinde izlenebilecek yöntemler nasıl olmalıdır?

Mevlana hangi yöntemle eserlerinin çevrilmesini isterdi; kelimesi kelimesine mi yoksa anlamın aktarıldığı işlevsel bir çeviri mi?

Çalışmamız süresince bu soruların cevaplarını test çözme tekniği şeklinde değil de nasıl yapılmış, nasıl yapılmalıydı ve sonucu ne olurdu şeklinde işleyerek ve biraz da cevapların uçlarını açık bırakıp okuyucuya da çeviri yapmasını sağlamaya çalışmak istedik. Çünkü burada okuyucu da aktif bir katılım sağlayacaktır. Bu yöntemle aslında bir tez değil Mevlana'nın yöntemiyle (bir tek Mevlana yerine birçok semazen oluşturmak) yaşayan ve devamlı gelişecek bir düşünce modeli oluşturmuş olacağız. Çalışmamızın bölümleri klasik tasavvufun tanıtılması ve yaşamdaki yeri, Mevlana'nın kimliği, düşünceleri, eserlerinin çevirileri şeklinde flashback yöntemini kullanarak oluşturulmuştur. Yönteme itiraz edilebilir ama şahsen Mevlana eğer çevrilmek isteniyorsa onun eserlerinde olduğu gibi devamlı bir hikayenin yarısında bir başka hikayeye geçip onu anlatırken bir başka hikayeye giriş yaparak ve arada canlandırma yöntemleriyle başlangıçta ya da daha önce yarım bırakılan hikayeler tamamlanmalıdır.

Çalışmanın Yöntemi

Mevlana, Mesnevi çevirilerinde özellikle Mevlana'nın kendisi tarafından bizzat yazılmış ilk on sekiz beyit ele alınmıştır. Geriye kalan diğer beyitler ise Mevlana'nın katibi Hüsameddin Çelebi tarafından 1259-1263 yılları arasında kaleme alınmıştır. Mesnevi'nin yazım işleri bittikten sonra Çelebi bunları gözden geçirerek Mevlana'ya okuyup kontrol ettirmiştir. Toplamda altı ciltten oluşan Mesnevi'deki beyit sayısı 25585 ile 26660 arasında değişmektedir.

Bizde bu tez çalışmasında Mevlana'nın ilk on sekiz Farsça orijinal beyitlerin farklı kimseler tarafından Türkçe, İngilizce ve Almanca çevirilerini kuramsal açıdan, metin türlerine göre onların izlemiş olduğu kuram ve yöntemler ışığında inceledik. Bir yabancı Mevlana'yı nasıl anlayıp çevirdiği ile bir Müslüman'ın Mevlana'yı nasıl anlayıp çevirdiği arasında farklılıklara yer verdik.

BÖLÜM 1: TASAVVUF

1.1. Tasavvufun Anlamı ve Gelişimi

Ülkemizde tekke ve zaviyelerin kapatılması ile birlikte tasavvuf bir duraklama dönemine girse de aslında kendi içinde bir elenme yaparak köklü kültürünün de etkisi ile bitmemiş ve farklı şekillerle de olsa devam etmiştir. Bununla birlikte ülkemizdeki günümüz sufilerine sorduğumuzda aslında şuanda Şemsi Tebrizi'nin çok olduğunu ama Mevlana olabileceklerin bulunmadığını söylemektedirler. Onlara göre Mevlana'yı anlayabildiği kadar yaşamak sufilik değil, Mevlana'nın Şemsi Tebrizi'nin eğitiminde gösterdiği sadakat ve sabır sufiliktir; ama ne yazık ki bunu göze alabilen çok az sayıda kişi bulunmaktadır.

Dinin zahir yüzünden başka, bir de insanoğlunu kemale eriştirmek, sağlam ve yıkılmaz bir iç hayatı kazandırmak için riyazat (nefisle mücadele, nefsi kırma), mücahede (nefsin arzularına direnme, cehd ve gayret etme tasfiye (saflaştırma, temizleme), halini ıslah potası içinde temizleme ve pişirme tarafı vardır. Ben ahlak sahibiyim demekle cehil ve gaflet (Hakkı unutmak) cehennemlerinden kurtulmak ve hakiki cennet olan ezeli yakınlığa erip asli fitratını (yaratılış) bulmak kabil değildir. Akıllı bir kişi benim hiçbir şeye ihtiyacım yok demeyip, kendini dünya kirlerinden arıtmaya ve ruhundan cehil ve gafleti silip, onu asli temizliği ile meydana çıkartmaya gayret etmelidir. (http://akademik.semazen.net/author_article_print.php?id=976 : 18.11.2011)

Bu arınmanın yolunu da bize tasavvuf göstermiş, bu gayrette olan kişilere ışık tutmuş, yollarını aydınlatmıştır. Kişinin kendini Allah'ın gözetimi altında hissetmesi ve bu şuurla davranıp yaşaması tasavvuf adını alır. Yani kişi her muamelesini Allah'la yapıyormuşçasına kendini mesul hisseder. Tasavvufun yolu ise; bu tavrı en ciddi şekilde yaşamak için konulan özel metotların tamamıdır. Abdülkadir Geylani'ye göre Tasavvuf kelimesinin harflerinin her birinin ayrı bir anlamı vardır.

Şöyle ki:

T: Tevbe

S: Safa, arınma

V: Velayet

F: Fena'dır (yokluk)

Tasavvuf sekiz temel üzerine kurulmuştur. Birincisi; cömertliktir. Bu İbrahim (a.s)'ın sıfatıdır. İkincisi; rıza'dır ki, bu İshak (a.s)'ın sıfatıdır. Üçüncüsü; Sabır'dır ve Eyyüb (a.s)'ın sıfatıdır. Dördüncüsü; işarettir ki (Allahın her hadisedeki rolünü bilmek), Zekeriyya (a.s)'ın sıfatıdır. Beşincisi; Kurbettir ki (yakınlık), Yahya(a.s)'ın sıfatıdır. Altıncısı; Tasavvuftur ki (mana yolculuğu), Musa (a.s)'ın sıfatıdır. Yedincisi; Aşktır ki İsa (a.s)'ın sıfatıdır. Sekizincisi; Fakirliktir(kulluğu bilmek) ki, bu da Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in sıfatıdır. (Geylani, 2009: 197)

Sema'nın ve zikrin hakikatine vasıl olan kimseye ten tekke, gönül makam olmuştur. Tasavvuf Cenab-ı Hakkın bir kulunu nefsinden öldürüp kendisiyle diri kılmasıdır. Tasavvuf dedikodu ve lafla olmaz, maddi alışkanlıklara ve aşırı isteklere açlık ve sevilen şeylerin terk edilmesi (tapmayı terk) ile olur.(Cüneyd-i Bağdadi).

Bir gün Kenan Rifai'ye “ Tasavvuf nedir? “ diye sorulduğunda “ gönül bilgisidir “ diye cevaplandırıyor. Sonra fikrini şöyle izah ediyor: “ En büyüğünden en küçüğüne kadar hiçbir şey yoktur ki Allah'ın iradesi ile olmasın. Seni idare eden ruhun ve aklındır. Ruhun ruhu da Allah'tır. Her şeyi hareket ve sükuna getiren kendi manasıdır. Mananın manası da yine Allah'tır.Şu halde ruhu ruha terk etmek ve kendi gözü ile kendini görmesini temin etmek icab eder. Her madde bir manayı işaret için vücut bulmuştur. İnsan ise kainatın manasıdır. Onun için Mevlana “Beytullah Beytullah olalı Allah gidip orada oturmadı, benim gönlüm hanesinde ise ondan gayrı bir şey yok” diyor ki işte tasavvuf bu bilgiyi edinebilmektir. Fakat Eflatun'un da söylediği gibi, bu bilgi kitaplardan öğrenilmiyor. İnsan onu kendi kalbi hazinesinden pek ince bir tefekkür (fikir yürütme, düşünme) ile çıkarabilir ve mukaddes ateşi kendi zati (asli, öz) menbaından uyandırabilir.”

Açarsak, tasavvuf, dinin istediği sadece namaz kılmak, oruç tutmak, sabahlara kadar oturup ibadet etmek, hayrat ve hasenatta bulunmak değildir. Şunu bilmek lazımdır ki Allah fiili ile kavli ile sıfatı ve zatı ile zahir ve batın bütün tasarrufatı (bir şeyi kullanma yetkisi) ile insandan zuhur etmiştir. Binaenaleyh Allah'ın lutfu, keremi, kahrı, gazabı insanlara, yine insanlardan zuhur eder. O halde her muamelenin Hakla olduğunu bilirsen kimden incinecek ve kimi inciteceksin? Bizim vücudumuz Allah'ın sözüne, fiiline, zahiri (görünür) ve Batını (öz) tasarrufuna bir alettir, çoğu zaman insan, Hakkın bu tasarrufunu kendinden zanneder. Halbuki bu tasarruf ödünç ve emanettir. İşte Resulullah'ın, nefisini bilen Rabbini bilir, diye ifade ettiği düsturun manası budur.” “Mükevvenat (yaradılmışlar), yani kesret (çokluk), Allah'ın birliğine mani değildir. Nasıl ki denizin dalgaları, denizin birliğine mani değilse..” “Mesela adetleri alalım: 1,1,3 diyoruz. Fakat aslında iki var mıdır? İki, birin tekrarıdır. Anlaşıyor ki kesretin ifadesi olan bütün adetlerin vücudu birin tekrarından oluşuyor, yani birden başka adet yoktur. Hep vahdet-i vücut.. Bu vahdet ilmi hasıl olunca faili (fiili yapan, özne), mevcudu yalnız Allah bilirsin. Ebubekir bunun için hiçbir şey görmedim ki onda Allah'ı görmeyeyim dedi. İşte bunu bildin mi ne kediyi, ne köpeği, ne soğanı, ne de sarmısağı fena görmez, tahkir edemezsin.”

İşte buradan hareket edip bütün kainatı Allah'ın dünya planında zuhura gelişi olarak nazar-ı itibare aldığından o “her zerrede bir nur her katrede bir zuhur vardır” diye şu alem içre ne varsa hepsi ile muamelesini Hakla muamele biliyor, her şeyi Hak diye taziz ediyor (şerefli kılıyor) , tebciilediyor (yüceltiyor) ve seviyor. Seviyor! Bizce üstünde en çok durulacak nokta budur ki şu suretle Kenan Rifai, Allah sevgisini mücerretlikten (soyut) kurtararak müşahhasa (somut), dünyaya, mahlukata getirmiş, yani başka bir deyişle kuvveden fiile (niyetten eyleme) intikal ettirebilmiştir.

Şemsi Tebriz, “Söz iş içindir, iş söz için değil” diyerek aynı manayı ifade etmektedir. Buradan da anlıyoruz ki, tasavvuf, bir ilim değil bir yaşam şeklidir. Bunun yolunu insan-ı Kamiller göstermiştir.

Gene Kenan Rifai diyor ki; Tasavvuf, ölümsüz hayat ve her hal ve vakitte edeptir. Tasavvuf güzel ahlakıdır. İç ve dış edebiyatla edeplenmektir. İç edep; her yerde ve her

şeyde Allah'ı temaşa (ibretle bakmak) edebilmektir. Dış edep ise; içten gelen edebın terbiyesiyle herkese ve her şeye eşit muamele edebilmek, hürmet edebilmek, hoş görebilmek ve Allah'ın emirlerine uyabilmektir. Tasavvuf, dilde hiçbir şey gönülde her şeydir. Tasavvuf gönül bilgisidir.

(http://akademik.semazen.net/author_article_print.php?id=976 : 18.11.2011)

Tasavvuf la ilahe illallah'ın manasını aşık etmektir. Narda (ateş, sıkıntı) nurda, ganide (doymuş) fakirde, kafirde ve mü'minde aynı tecelliyi görmektir. Allah'tan gayrı olmadığımızı bilip onu uzaklarda aramamaktır. Allah ile aradaki perde bizim kendi vücudumuzdur.

Küllü düşünüp nefse indirgemektir. Bunun için de insanı tasavvuf terbiyesi ile küll (bütün) namına her türlü fedakarlık, feragat (hakkından vazgeçmek), meşakkat (güçlük, sıkıntı) ve mahrumiyeti göze alabilecek bir terbiye sistemine tabi tutmaktır. Tasavvuf insana cennet ve cehennemın hakikatini öğretir. Çünkü tasavvuf ehline göre cehennem Allah'ın olmadığı yerdir. Öyle bir yer olmadığına göre cehennem (Acı ve ızdırap) yoktur. Ağyar yok, zıtlar vardır. İkbale göre cennet ve cehennem birer mahal değil, birer halettir (takdiridir). Cehennem, cezalandırıcı, intikam alıcı, Allah tarafından kulları için hazırlanmış ebedibir işkence yeri değil, Allah'a ulaşmış bir varlığın, Allah'ın rahmetini, cana can katıcı rüzgarına karşı tekrar hassas kılacak uslandırma yolları getiren bir tecrübedir (rafineri). Kuran 'a göre cehennem, insanın bir insan olarak muvaffakiyetsizliğini acı bir şekilde anlamasıdır.

Tasavvuf, hürriyettir. Hakiki hürriyet, nefsin elinden azad olmaktır. Yoksa ben hürüm, hürriyet var demekle bir kimse hür olamaz, insan nefsinin zebunu iken, hiçbir veçhile hür sayılamaz. Mesela bir sigara dumanına bile hüküm geçiremeyip terk etmek istediği halde ona esir olmaktan kurtulamayan insan nasıl olur da hürlük iddiasında bulunabilir? Ancak, iştihalarının (istekler), insiyaklarının (içgüdüler), arzularının esiri değil, emiri olan insan Koca İskender'e, “Sen benim bendemin bendesisin” diyen Diyojen gibi, bihakkın hür olabilir. Tasavvuf birlik demektir. İnsanlıktan maksat da her şeyi birlemektir. La ilahe illallah'ın manası, bütün mevcudatın Allah'ın emrine zebun (aciz,

esir olmak) ve mağlup olduğunu görmektir. Bütün mevcudat, mahiyetlerini ancak Hakk'ın emriyle izhar (aşikar etmek, açığa çıkarmak) eder.

Bütün bunları özetlersek diyebiliriz ki Kenan Rifai'nin tasavvuf anlayışı cümle mevcudatı Hak, Hakk'ı da halk bilmek esasına dayanan ve insandan kendi fani vücudunu, baki olan Hakk'ın yani halkın hizmet ve menfaati yolunda nefsin isteklerini yok etmesini talep eden bir alem görüşüne dayanıyordu. Zira o, İnsan idrakine namütenahi (bitmez tükenmez) cüzler şeklinde dökülen külli varlığı, Mana dolu bir vahdet halinde idrak edebilme keyfiyetini benliğine bütünü ile mal edebilmiş olan gerçek bir mutasavvıftı.

Gerçek mutasavvıf değerini ve derecesini düşünmekle vakit kaybetmeyen, kendi hakikatini ortaya koymak amacı ile hayatı tabiattan aldığı gibi kabul edip, insan ve eşya münasebetlerini taşın suda yaptığı tek merkezli daireler gibi teklikten çokluğa götüren insandır.

Tasavvuf aslında herhangi bir din kaydından müstakil olarak mevcut olup, insanla başlayan ve insanla tekamül eden bir düşünce silsilesi ve hayat tecrübesidir. Din ise tasavvufun şerh ve tefsirine muhtaçtır. (Ayverdi, 1983: 180)

Şeriat; “Seninki senin, benimki benim”, der.

Tarikat; “Seninki senin, benimki de senin”, der.

Hakikat; “Ne seninki senin ne de benimki benim”, der.

Gerçek mutasavvıf, dünyaya hakkını veren, kendisine verilen her güzelliği halinde ve üzerinde gösterip onun şükrünü ödeyen ve aynı zamanda ahirete de aynı değeri verendir. Kenan Rifai, bu hakikati şu örnekle açıklıyor: Diyor ki, “Benim üç gözlüğüm vardır. Biri ile yakını görürüm. Yani, dünyayı...Biri ile uzağı görürüm. Yani, ahireti... Üçüncü gözlüğüm ilehem yakını hem uzağı, yani hem dünyayı hem de ahireti görürüm. İşte bu tasavvuf gözlüğüdür.” (Ayverdi, 1983:179) diyor. İşte gerçek mutasavvıf, dünya işi ve hizmetinden elini bir an çekmeden gönlüyle her an sevgiliyle olabilir. Gerçek mutasavvıf küçük hadiselerden dünya ve mana gerçeğini aşikar eder.

Etajerin üstünde ampul kesmek için bir bıçak vardı.

Kenan Rifai: -” Bu nedir? “ diye sordu.

-Ampul bıçağı, dendi.

-” Ne için ortada bıraktın? Biri gelir, farkına varmaz elini kesiverir “ dedi ve şöyle devam etti:

-” Demek ki böyle kesici ve kırıcı aletleri bir kazaya sebebiyet vermemek için ortada tutmayı kaldırarak lazım olduğu gibi insanın kalbini ve ruhunu cerihadar (yaralı) edecek kötü ahlakları da vücut ortalığından kaldırmak lazımdır. Onların yeri de senin vücudun ortalığı değildir .” (Ayverdi, 1983:354)

Sonuçta diyebiliriz ki cenneti dünyada bulmanın yolu tasavvufi terbiyeden geçer. Gerçek cennet olan huzur ve mutluluk aynı terbiyenin sonucu olarak hürriyete kavuşmakla neticelenir. Bu bakış açısından tasavvuf, insanın insanlığını bulma yoludur vesselam. (http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=976 : 21.11.2011)

1.1.1. Tasavvufun Kaynağı ve Tarihi

Tasavvuf kelimesinin hangi kökten geldiği konusu tartışmalıdır. Arınma anlamındaki safa, yün giyinen anlamındaki sufi kökleri en çok itibar edilenlerdir. Zira tasavvuf arınmadır ve tasavvufçular bir fakirlik simgesi olarak yün elbise giyinirler. Tasavvuf af tasası anlamına da gelmektedir.

Tasavvufun kaynağı olarak İslam peygamberinin Hira mağarasında inzivaya çekilmesi gösterilebilir. Nitekim Peygamber orada nefsinin terbiyesi ile uğraşmış ve halktan uzak durmuştur. Sahabeden bazı kimselerin tasavvufi gerçekleri Peygamber'den doğrudan aldığına ve nesilden nesile aktardığına inanılır. Veliler de peygamberlerin varisleri olarak bu yolu takip etmiştir.

9. yüzyıldan itibaren özellikle Türkistan, İran ve Kuzey Afrika bölgesinde sufi görüşler müsait ortam bulmuşlardır. Bunda Moğol İstilasası sonrası ortaya çıkan karmaşık sosyoekonomik durumun toplumu ruhani bir arayışa sevk etmiş olması büyük bir etkidir. Buhara, Semarkant ve Taşkent gibi İslam tarihinde önemli şahsiyetler

yetiştiren şehirleri içeren Fergana Vadisi pek çok mutasavvıf yetiştirmiştir. Ahmed Yesevi, Abdulkadir Geylani gibi tasavvuf büyükleri bu bölgede tasavvuf ve tarikat yapısını giderek olgunlaştırmışlardır. Bu bağlamda, özellikle 10.yy'dan sonra tasavvufa en büyük katkıyı Fars ve Türkmen Müslümanların yaptığını belirtmek gerekir. Hatta Hallac-ı Mansur gibi kimi Arap kökenli sufi bu nedenle Türkistan'da ve İnan'da uzun sreler bulunmuşlardır. Bu noktada Türklerin ve İnanlıların İslam ncesi şaman inançlarının tasavvufa etkisi açıktır. Bu etkileşim zamanla İslam'ın Hindistan'a doğru yayılması ile Budizm ve Hinduizm ile de gerçekleşmiştir.

Fudayl bin İyaz, İbrahim Edhem, Bişri Hafi Haris el-Muhasibi, Cüneyd-i Bağdadi, Beyazid Bestami, İmam-ı Gazali, şah-ı Nakşibendi, Muhyiddin İbn Arabi, Mevlana Celaleddin Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Abdal Musa diğer büyük sufiler arasında sayılabilir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf> : 22.11.2011)

1.1.2. Kelimenin Kökeni

Bilindiği gibi sufi tabiri aidiyet (ism-i mensup) ifade eden bir kelimedir. Tasavvuf ve mutasavvıf kelimeleri de aslı "S-V-F" olan bu kelimenin "tefe'l" kalıbına nakli ile elde edilmiştir. Sufi kelimesinin kökü ve türetilişi hakkında ileri sürülen görüşleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a- Ashab-ı Suffa: Sufi, Ashab-ı Suffa'ya mensub, onlara benzeyen kimse demektir. Ashab-ı suffa ise, Mescid-i Nebevi'nin sofasında oturan ve sürekli tedris, ibadet ve riyazetle uğraşan sahabilere verilen addır. Bizzat Hz. Peygamber (s.a.s) burada dersler veriyordu (M. Hamidullah, İslam Peygamberi, İstanbul 1980, II, s. 819). Bu sahabilere hayatlarını İslam'ı öğrenmeye ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) hiç bir irşadını kaçırmamaya vakfetmiş kişilerdi. Daha sonra zuhur eden stilerin yaşayışları ile Ashab-ı suffa'nın hayatları pek çok bakımdan birbirlerine benzerlik gösteriyordu. İşte bu benzerliğe dayanılarak onlara sufi ismi verilmiştir. Ancak; Arap dilinin kuralları açısından bu görüşü desteklemek mümkün değildir. Zira bu benzerliği ifade etmek için nisbet ifade eden "suffi" kelimesinin kullanılması gerekirdi

b- Saff-ı Evvel: Sufiler, Cenab-ı Hakk'ın huzurunda ön safta bulunmaya özel bir önem verdikleri için, kendilerine bu ismin verildiği söylenmiştir. Çünkü onlar, kalpleri ile Cenab-ı Hakk'a yönelmeye, iç dünyaları ile O'nun huzurunda bulunmaya büyük bir ehemmiyet vermektedirler (Avarif, aynı yer). Bu nisbet de dil bakımından uygun değildir. Zira saf kelimesinin nisbeti “saffı”dır. Bu bakımdan sufinin saff-ı evvel ile de hiç bir ilişkisi yoktur.

c- Benu's-Sufe: Cahiliyye devrinde, Kabe'ye hizmet eden, Benü's-Sufe kabilesine nisbetle sufi isminin türetildiği kanaatında olanlar vardır. Adı geçen kabilenin reisi Gavs ibn Mürr Süfa lakabını taşırdı. Öyle anlaşılıyor ki bu lakap, o kabileye ad olmuştur. Ancak bu kabilenin İslam'dan sonra mevcut olmadığı bilinmektedir. İ. Hakkı İzmirli, bu kanaatın doğru olmadığı görüşündedir.

d- Safevi: Sufi kelimesinin aslının “Safevi” olduğu, fakat telaffuzunun zorluğu sebebiyle, vav ve fa harflerinin yer değiştirmeleri suretiyle sufi şekline dönüştüğü ileri sürülmüştür.

e- Sufane: Sufi kelimesinin sufane kelimesinden geldiği de ileri sürülmüştür. Sufane, bakliyat cinsinden olan bir çöl bitkisidir. Bu görüşe göre sufiler, bu çöl bitkisinden yiyerek geçindikleri için bu isim verilmiştir. Bu görüşte kabule şayan değildir. Çünkü sufiler sadece bu bitkiyle beslenmezlerdi. Kaldı ki dil bakımından da bu görüş tutarlı değildir. Zira bu kelimenin nisbeti sufi değil, sufanidir.

f- Savf: Tasavvuf kelimesinin (S-V-F) kelimesinden türetilmiş olduğunu ileri sürenler de vardır. Bu kelime, meyletmek, yüz çevirmek anlamına gelir. Abdulkadir Geylani (480-561), tasavvufun bu kökten türediği kanaatındadır. Ona göre, gerçek mutasavvıf, masivadan mevlasına yüz çeviren, meyleden kişidir.

g- Sofos-Sofia: Bazıları sufi kelimesinin Yunanca “hikmet” anlamına gelen “sofos” veya “sofia” kelimesinden türetildiğini iddia etmişlerdir. Bazı müsteşrikler, el-Birruni (öl: 440/1048), Ömer Ferit Kam ve Şemsettin Sami bu görüşü savunmuşlardır. Müsteşriklerden Nöldeke, Lacy ve Massignon bu görüşe katılmazlar. “Batılı müellifler

(bazıları) büyük bir yanlış yaparak kelimenin Yunanca “sophos”un Arapça yazılışı olduğunu kabul etmişlerdir. Zira bu görüşün tarihi açıdan desteklenmesi de oldukça zordur. İlk sufi ismini alan kişinin H. 150 tarihinde vefat ettiği bilinmektedir. Oysaki ilk filozof ismini alan Kindi H. 160 yıllarında vefat etmiştir”

h- Suf: Sufi kelimesinin Arapça yün anlamına gelen “suf” kelimesinden türediği görüşü daha çok taraftar bulmuştur. Her ne kadar, Kuşeyri sufi kelimesinin nereden türediğini gösteren ne bir iştikak kaidesi, ne de bir gramer kuralı yoktur diye de, öyle görünüyor ki sufi ismi, mutasavvıfların zühdün ve dünyayı terk etmenin bir işareti olarak giydikleri yün elbiseden (süf) gelmektedir. İbn Haldun da aynı kanaattadır: “...Sufi kelimesinin suftan gelmesi en doğru izah tarzıdır. Çünkü sufiler çoğu zaman yün elbise giymişler ve böylece de fantezi elbise giyen halka muhalefet etmişlerdir”

Suff sözcüğünün kaynağı hakkında ileri sürülen bu kadar değişik görüşler, tasavvufun ve sufinin kuşatıcı tek bir anlama indirgenemeyeceğini, çok engin bir anlamlar bütünü içinde ele alınması gerektiğini ifade eder. Aslında, her iklimde ve illkede tasavvuf ve sufinin bilinen belli bir anlamı vardır. Fakat onun asla biçimler ve görüntülerle ilgisi olmasa gerek. Kelimenin etimolojisi ile ilgili tüm bu görüşler, sufiliğin İslam dünyasındaki doğuş ve gelişiminin geniş bir tabana oturduğunun ifadesi olarak değerlendirilmelidir. Buna göre tasavvufu gerçekleştirme çabasını veren kişileri gösteren bir terimdir. (<http://samil.ihya.org/ansiklopedi/sufi.html> : 24.11.2011)

1.1.3.Tasavvuf Yolunun Temelleri ve Kavramları

1.1.3.1. Tasavvuf Bilgi Kuramı

Tasavvufa göre, bilginin kaynağı üçtür: 1. Akıl 1. Nakil 3. Vahiy. Tasavvuf her üçünü de kabul etmekle beraber vahiyin özel bir şekli olan ilhama dayalıdır. İlham ise ancak nefsinin arındırılmış, temiz bir kalbe vahyolur. Vahiyin çeşitleri vardır. En üstte peygambere yapılan vahiy, en altta ise arı gibi hayvanlara yapılan vahiy vardır. İlham ise peygamber olmayan insanlara Allah'ın bildirmesidir.

Buna göre, şeriat ve Kuran yargıları da dahil olmak üzere, söze dayanan teorik bilgilerin tümü sözel bilgidir. Bu bilgiler dıştan okunarak elde edilebilir. Oysa iç bilgi, dıştan okunarak elde edilemez, bu bilgi insanın içinden doğarak gelir ve gerçek bilgi budur. Tasavvufa göre, asıl bilginin, tasavvuf bilgisi denilen bu bilgi olduğu; kardeşlik duygusunu geliştirdiği, toplu olarak bir arada yaşama duygusunu güçlendirdiği, insanları iyilik ve olgunluğa götürdüğü kabul edilir. Dış bilgi elde eden kişi iyi insan olur. Fakat bu iyilik çoğunlukla, yalnız kendisi içindir. Tasavvuf bilgisi olan kişi ise, yaptığı her işte, tüm insanlığı düşünür.

1.1.3.2. Tasavvuf ve Felsefe

Tasavvuf konu bakımından felsefenin alanlarına girmektedir. Ancak tasavvuf bir felsefi ekol değildir. Bazı insanlar tasavvufun ilhama dayalı olduğunu ileri sürse de tasavvuf aklın reddettiği bir şey değildir. Tasavvuf akli yalnızca maddi dünya için bir delil olarak kullanılır.

Sufilerin en sevmediği benzetme, kendilerine İslam felsefecisi denmesidir çünkü onlara göre felsefeci düşüncelerini kanıtlamak zorunda değilken onlar ise tüm düşüncelerini kanıtlayabilmektedir.

Ancak metafizik alemin anlaşılması için aklın yetersiz olduğunu iddia eder. Çünkü akıl ürünü bilgilerin temelini meydana getiren düşünme ve tasavvur etme, algıya yani duyu organlarının çevre ile etkileşimine dayanır. Algılardan soyutlanmış bir tasavvur olamaz. Akıl dışında bir diğer bilgi kaynağı da nakildir. Peygamberlerin getirdikleri bilgi dışındaki bilgileri güvenilir bulmayan bu kesime örnek olarak Hanbeli mezhebebinin kurucusu İmam Ahmed bin Hanbel verilebilir. İman, işte bu vahye dayalı nakle teslim olmak demektir. Bu görüşe göre, iman ispat gerektirmez.

Tasavvuf bu iki görüş arasında bilginin başka bir kaynağı olduğu iddiasındadır. Nefsi temizleyip Allah'tan gelen ilhamlara hazır hale getiren bir veliye Allah'ın izni ile bilinmeyenlerin kapısı açıldığına inanılır. Bu yola girenler ilerledikçe o kapıların teker teker açılışını izlemektedirler. Her ilerleyişinde yeni bir makama varır, bir önceki

makamı geride bırakır. Her makamın kendine özgü pratiği vardır. Örneğin bazı makamlarda sürekli zikir yapılırken, bazı makamlar da kişi Kuran okumayı bırakır ve yalnızca tefekkür eder.

Tasavvufun çok önemli teoretik yanı vardır, ama pratiksiz tasavvuf olmaz. Bu nedenle, tasavvufi gerçeğe kavuşmak için bu yola girmek ve nefsi arındırmak gerekir. Tasavvufi yöntemleri bilmekle kişiye Allah katından tartışmasız bilgi gelmez. Tasavvufi bilgi tefekkür-meditasyon ve Mürşiti Kamil vasıtasıyla elde edilir.

Tasavvuf ile elde edilen bilgi şüphe içermez. Çünkü Allah'tan kendisine verilen bir bilgiden insan şüpheye düşemez. Ancak tasavvufun önde gelen temsilcileri Haris el-Muhasibi ve Gazali'ne göre insanları tasavvufa yönlendiren şey şüphedir. Diğer tasavvuf alimlerine göre ise insanları tasavvufa yönlendiren güdü içsel arayıştır (Mevlana Rumi). Tasavvuf ilerleyen safhalarında şüphe barındırmamasına rağmen, tasavvufa giriş başlangıcında şüphe ve insanın içine düştüğü zihinsel ve gönülsel boşluktan kaynaklanan arayış vardır. (İmam Gazali).

(<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf>: 22.11.2011)

1.1.3.3. Doğu İslam Tasavvufu

Tasavvuf özellikle İslam'ın batılılar tarafından merak edilen, Müslümanlar arasında ise herkesin biraz imrenerek ve birazda korkarak baktığı bir duygu ve yaşam biçimi olmuştur. Tasavvuf aslında başlangıcı ile Hz. Peygamber'in ashabı suffesine kadar uzanmaktadır. Dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurdıklarını yerine getirme (TDK, 21.11.2011) anlamına gelen zühd ilk başlarda bir yaşam tarzı olan tasavvuf, daha sonraları ise kurumlaşıp belli düşünce disiplinlerine bağlı halde bir yaşam sistemi olmuştur. Aslen tasavvuf şeriatın yerine bir şeriat değil de insanın dış hayatını şeriat kuralları ile yönetmesi içsel düşüncelerini ise tasavvufa göre yaşaması demektir.

Tasavvufun ne olduğuna dair birçok tanım yapılmıştır. Tezimizin bu bölümünde sizlere örnek tanımları sunmaktayız:

Tasavvuf, Allah tarafından sevilme ve Allah'ı sevmeyi öğrenmektir.

Tasavvuf, sehavet (cömertlik), zerafet (zariflik) ve nezafet (temizlik)tir.

Tasavvuf, halktan incinmemek ve mahlukatı incitmemektir.

Tasavvuf, zıtları (zahir/batın; kesret/vahdet; celal/cemal; celvet/halvet) birleştirmektir.

(<http://www.sufiforum.com/viewtopic.php?f=94&t=161> : 01.01.2012)

Bu hususta İmam-ı Ali:

“Ya Rabbi, bilgi cevherinin halka öğrenilmesini arzu etseydim, bana sen putlara tapanlardan imişsin derlerdi, Müslümanlar kanımı dökmeyi helal sayarlar ve hakkımda en çirkin muamelenin yapılmasını güzel ve yerinde görürlerdi” demiştir.

Varidat: (Et-t Ebu Hureyre Hz.’ Ten “Allah’ın Resulünden (s.a.)iki bilgi öğrendim. Onlardan birini yaptım, çevreme yaydım. Diğerini de şayet önceki gibi yaymaya kalkışsaydım, bu gırtlak benden kesilirdi” demiştir.

Sahabelerden Sırras-Sakati (r.a.): “Tasavvufun üç anlamı vardır” demiştir: Tasavvufun birinci anlamı: Marifet, yani bilgi nurudur. Bu nur bir kimsede olursa, o kimsenin Allah'tan korkması ve çekinmesi olmaz, zira sahip olduğu bilgi nuruyla gerçek takva ve zühd adamıdır. (<http://www.sufizmveinsan.com/konuk/tasavvufun.html> : 01.01.2012)

Büyük zatlardan Şeyh Üftade: “Bir Kamil insanda esasen Rububiyet (Tanrılık) kokusundan hiçbir eser (halinde) dahi bulunmaz” demiştir.

Cüneyd Bağdadi: “ Hakkın seni sende ifna edip kendisiyle ihya etmesi olan tasavvuf, Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmaktır.

Ebu Bekir Şibli: Tasavvuf karşılıklı dostluk ve sevgidir. Allah ile beraber olmaktır. Duyu organlarına hakim olmak, nefsi zaptetmek ve ruhun üfleyişlerine kulak vermektir.

Amr b. Osman Mekki: Tasavvuf ibnul-vakt olmaktır; vakti değerlendirmek ve vaktin değerini bilmek, kulun her bir vakitte, o vakit içinde yapılması en gerekli olan amel ile meşgul olmasıdır.

Sunullah Gaybi: Tasavvuf nefy-i vücud ile ahlak-ı hamide ve evsaf-ı cemile sahibi olmaktır.

Mevlana Celaleddin Rumi : “Tasavvuf nedir?” diye sordular: “Gam ve elem zamanında ferah bulmaktır.”

Tasavvuf, Rasullulah efendimizin sünnet-i seniyyesine uymak, fazla konuşmayı, fazla yemeği ve fazla uykuyu terk etmektir. (Alaüddeve Semnani)

“Tasavvuf hislere tutulan ışıktır.” diyebiliriz.

Tasavvuf, kalbi kötü huylardan temizleyip iyi huylarla doldurmaktır. Kalpte imanın vicdanileşmesi yani Ehl-i sünnet itikadının kalpte sağlamlaşması ve şüphe getirici tesirlerle sarsılmaması, nefs-i emareden doğan tembelliklerin ve sıkıntıların giderilip ibadetlerle kolaylık ve lezzet hasıl olması. Allahü Teala ile olmak, iyi ahlak edinmek ve dinin emirlerine uymaktır.

Tasavvuf, gerçekleri almak, halkın elinde bulunandan umut kesip yüz çevirmektir. Tasavvuf sevgilinin kapısından kovulsan da orada yerleşmektir. Tasavvuf, uzaklığın kederinden sonra yakınlığın sefasıdır. (Maruf el-Kerhi)

Tasavvuf, güzel ahlaktır. (Seriü's-Sakati)

Tasavvuf, her güzel huyu benimsemek, her kötü huydan kaçmaktır.(Ebu Muhammed el-Ceriri)

Tasavvuf, Allah'ın seni senden öldürmesi ve seni kendisiyle diriltmesidir. (Cüneyd el Bagdadi)

Tasavvuf, manevi makamları genişletmek ve devamlı onlara bağlı kalmaktır. (Ali b. Abdurrahim Kannad)

Tasavvuf, kendini Allah'ın dileği Şey üzerine bırakıvermen, O'nun iradesine mutlak olarak teslim olmandır. (Ruveyym bin Ahmed el-Bağdadi)

Tasavvuf, karşılıklı dostluk ve sevgidir. Hiçbir kaygı duymadan Allah ile birlikte olmaktır. Duyu organlarını zapt etmek, ruhun üfleyiŐilerine kulak vermektir. (Ebu Bekir eş-Şibli)

Tasavvuf, kafanda ne varsa bırakman, elinde olanı vermen ve başına gelenden sızlanmamandır.(Ebu Said Ebu'l-Hayr)

Tasavvuf, Allah dışındaki her Şeyden el çekmek, tanınmamayı seçmek ve hayırlı olmayan Şeylerden sakınmaktır. (Kuşeyri)

Tasavvuf, kalbi Allah'a bağlayıp O'nun dıŐındakilerle ilgiyi kesmektir. (İmam Gazali)

Tasavvuf, başlangıcı ilim, ortası amel, sonu ilahi bađıŐlardır. (Ebu Necib el-Sühreverdi)

Tasavvuf haldir, söz değildir, söz ile ele geçmez. (Seyyid Abdülkadir Geylani)

Tasavvuf, insanı Allahü Teala'dan uzaklaŐtıran Şeylerin hepsini terk etmektir. (Ali bin Sehl)

Tasavvuf, insana lazım olan önce Ehl-i sünnete uygun inanmak, sonra Őeraite (dinin emir ve yasaklarına) uymaktır. (Muhammed Baki-billah)

Tasavvuf, vakti en değerli olan Şeye harcamaktır. (Ebu Said Ebu'l Hayr)

Tasavvuf, keremli zamanda keremli insanlardan, keremli topluluklar içinde beliren keremli ahlakıtır. (Muhammed B. Ali El-Kassab) (Geylani, 2009:12-14)

Tasavvufun tanımını harflerinin manalarından yola çıkarak tanımlayan Seyyid Abdülkadir Geylani "Sırrul Esrar" adlı eserinde Şunları Őöylemektedir:

“Tasavvuf kelimesi dört harften ibarettir: Ta, Sad, Vav, Fa..

Ta: Tövbeyi ifade eder. Bu da ikiye ayrılır: Zahiri tövbe ve batini tövbe.

Zahiri tövbe; sözde, amelde, bütün dış duyguların günahattan ve kötü işlerden beri edilerek itaate sevk edilmesidir.

Batini tövbe ise; kalbin tasfiyesi ve zahiri tövbeden bir başka olan tam muvafakate geçmektir. Kötü halin iyiye geçmesi ile Ta makamı tamam olur.

Sad: Safa halini ifade eder. Bu harfin de iki yönü vardır: Kalbin safası ve Sırrın safası. Kalbin Safası: Beşeri kederlerden beri olmaktır. Bunun da özü az yemek, az konuşmak ve az uyumaktır. Bunun yanında kalbin safiyeti ise, Allah (Celle Celalühü)’ın zikri ile gerçekleşir.

Sırrın Safası: Sırrın temizliğine gelince o da Allah (Celle Celalühü)’ın zatından gayri işlerden uzak durmaktır. Onun sevgisini kalbe yerleştirmektir. Sır dili ile tevhid esmasına devamdır ve bu içten yapılıdır.

Vav: Velayet hali olarak anlatılmıştır. Bu hal iç alemin safiyeti üzerine kurulmuştur. Bu hal ile ilgili Allah (Celle Celalühü): “Ayık olunuz, Allah (Celle Celalühü)’ın veli kullarına korku yoktur. Onlar mahzun da olmazlar” buyurmuştur. Velayet halinin neticesi, ilahi huylarla bezenmiş olmaktır. Velayet halinin neticesi, ilahi huylarla bezenmiş olmaktır. Hz. Peygamber (s.a.v) bu manada: “İlahi huyları, huy edinin” buyurmuşlardır. Bu halde beşeri sıfattan soyunup ilahi sıfata bürünmek vardır. Bunu bir kudsi hadisi şerifte bize şöyle bildirir: “Bir kulu seversem, onun gözü, kulağı, dili, eli ve ayağı olurum. Benimle işitir. Benimle görür. Benimle tutar ve benimle yürür.”

Fa: Fena -yokluk- makamıdır. İlahi sıfatlar arasında eriyip gitmektir. Beşeri sıfatlar gidince yerini ehadiyet sıfatı alır. Kul onun rızasına varır. Fani kalp, baki sırla varlığa kavuşur. “Onun veçhinden gayri her şey helak olur ayeti kerimesi iddiamızın şahididir. (Geylani, 2009 : 14-15)

Tasavvuf, insanın şeriata göre dünya yaşamını sürdürmesi ve Hz. Peygamber gibi hissetmeye çalışmasıdır.

1.1.3.4. Batı İslam Tasavvufu

Batıda ise İslam tasavvufu özellikle Endülüs Emevi Devleti döneminde yaşayan ve bugün hala kitapları olumlu ve olumsuz eleştirilere en çok uğrayan kişi olan Muhyiddin Arabi ile başlamış ve genellikle felsefeci olarak bilinse de tasavvufçularla ilgisi çok olan İbni Rüşd gibi şahıslarla devam etmiştir. Günümüzde de Martin Lings, Annemarie Schimmel'le devam etmektedir.

Sufilik ya da tasavvuf üzerine yazmak imkansız denecek kadar zordur. Henüz ilk adımını atar atmaz uzayıp giden sıra dağlar çıkıyor insanın karşısına, ilerledikçe de hedefe varmak gittikçe zorlaşıyor. Kişi, İran tasavvuf şiirinin gül bahçelerinde de kalabilir, tesofik spekülasyonların dondurucu doruklarına da çıkabilir; erenlere tapılan aşağı yukarı düzeylerde kalabileceği gibi, Sufilik, Allah ve dünyanın niteliği konusunda kuramsal tartışmaların engin çöllerine de uzanabilir; sabahın gün ışığıyla yıkanan ya da serin akşamın morumsu sisine sarılı yüce dorukların güzelliğinin tadına da varabilir. Ancak gerçek olanı, tasavvuf kuşu Simurg'un yaşadığı o en uzak dağa pek az kişinin vardığı. Öyle ki, oraya varıldı mı bir kere insan bir de bakıyor, ulaştığı yer kendi içindeymiş meğer! (Schimmel,2000: 9)

Günümüz Amerika'sında İncil'den sonra en çok satan dini eserin Mesnevi olduğu belirtilmektedir. Sizce bunun nedenleri nelerdir?

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Mesnevi'nin çok okunduğu, Mevlana Celaleddin Rumi ile ilgili araştırmalarda bir artışın olduğu, özellikle birtakım cemaatlar yanında akademisyenlerin de bu alanda çalışmalar yaptıkları bilinmektedir. Bu artışın sebebi nedir? Çünkü Kuzey Amerika'da ve Avrupa'da sadece Mevlana'ya değil, genellikle İslam Tasavvufuna duyulan ilgi artmıştır. Bu gerek Mevlana'ya gerekse Mesnevi'sine duyulan ilginin artmış olmasının doğal bir sonucudur. Çünkü Mevlana,

İslam Tasavvufunun önemli bir siması, Mesnevi'si de bu alanın şaheserlerinden bir eserdir. (Uludağ, 2009: 26)

Soru: “Özellikle Batı dünyasında ve ülkemizde bazı çalışmalarda İslami kimliğinden soyutlanan Mevlana imgeleri hakkında yorumunuz nedir?”

Bunun sebebi daha önce de ifade ettiğim gibi İslam’ın da Mevlana’nın da evrensel bir soyuta sahip olmaları, bunu kuvvetli ve ısrarlı bir şekilde vurgu yapmalarıdır. Okuma meraklısı, aynı zamanda tarikat mensubu bir hoca efendi bana sordu:

- “Nicholson, Arberry, Massignon, Schimmel gibi gayrimüslimler tasavvuf ve sufileri neden araştırıyor ve onların eserlerinden ne anlıyorlar? İslam’daki ermişleri ve Hak dostlarını anlamak onların ne haddine.”

Bu tür sorularla zaman zaman muhatap olmuşumdur. Önce şunu ifade edeceğim. Söz konusu araştırmacıların tasavvuf karşısındaki tavırları red ve inkar değildir. Gerçekleri yanılmadan görebilme yeteneği (TDK, 04.07.2012) anlamına gelen basiret gözleri red ve inkar perdesiyle kapalı değil. Tasavvufa ve sufiliğe hem ilgi hem de sempati duymakta, bunu da bilimselliğin ve tarafsızlığın bir gereği olarak görmektedirler. Bunların ufkuda, zihinde açık, akılları inkar bağı ile bağlı değil, önyargıdan azadedirler. Hatta bunlar içinde derviş meşrep olanları bile var. Böyle olunca tasavvufta ezeli hikmetin pırıltılarını, irfanın ışıltılarını ve nurun akislerini görebilmektedirler. Bu ve benzeri hususlar onların gönül dünyalarına huzur ve ferahlık vermektedirler. Şöyle bir kanaat vardır: Sufiyi ve sufiliği, veliyi ve veliliği anlamak için bunu bilmek yetmez, onu tatmak zevk ve yaşamak hal sahibi olmak şart. “Tatmayan bilmez.” (Uludağ, 2009: 37-38)

1.1.3.5. Hıristiyan Mistisizmi

Hıristiyanlıkta mistisizm aslında İsa’nın çarmıha gerilmesi ve çektiği acılarla insanların günahlarını affettirmesi olgusunu hem tadabilmek hem de bir nevi ona yardım edip başka insanları da kurtarabilmek için çekilen riyazet ve çile olarak başlayarak gittikçe kurumsallaşarak dünyayı Mesihin gelişine hazırlama idealleri ile günümüze kadar

sürmüştür. İslam'da olduğu gibi Hıristiyanlık içinde de birçok tarikatlar oluşmuş ve bazıları artık efsane statüsüne kadar erişmiştir. Hıristiyan tarikatları İslam tarikatları gibi müritlerini manevi yönden eğitmek yerine, dinlerine düşman olarak gördükleri diğer dinleri yok etmek veya en azından bozmak için çaba göstermektedirler. Buna tarihte birçok örnek gösterebiliriz. Bu savaş her alanda hatta dil gramerleri arasında dahi devam etmektedir.

Bir dilin ibadet olması, onun toplu olarak konuşulan dillerin zorunlu olarak uğradıkları sürekli değişmelerinden uzak kalarak “sabitleşmesi” için yeterlidir. (Biz burada, genellikle kullanıla “ölü dil” ifadesi yerine “sabit dil” demeyi daha çok tercih ediyoruz. Zira bir dil ritüellerde kullanıldığı müddetçe geleneksel açıdan o dilin gerçekten öldüğü söylenemez.) Ancak kutsal diller, özellikle kendileri için çeşitli geleneklerin kutsal metinlerin formüle edildiği dillerdir. Bunun doğal bir sonucu olarak da her kutsal dil, aynı zamanda ve haklı olarak mensup olduğu geleneğin ibadet ya da ayin dilidir. Ancak bunun aksi doğru değildir. Buna göre, Yunanca ve Latince gibi diğer birtakım eski diller, (Özellikle de halen bazı Doğu Kiliseleri'nde kullanılan Süryanice, Kıptice ve eski Slavca bunlardandır.) Hıristiyanlık için ibadet dili işlevini pek ala görebilirler. (Tabi ki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere, bizim burada üzerinde durduğumuz, Hıristiyanlığın düzenli ve doğru inançlı kollarıdır. Bütün çeşitleri ile Protestanlık avam dilini kullanmaktadır ve bu nedenle de tam anlamıyla bir ibadete sahip delidir.) Ancak bunlar, kesinlikle kutsal dil değildir. Bunların daha önceleri böyle bir karaktere sahip olduklarını düşünsek bile (Bu dillerde yazılan Kutsal Metinleri bilmiyor oluşumuz, bu ihtimali bütünüyle göz ardı etmemizi gerektirmez. (Guénon, 2005: 18)

Bu bilgilere göre ibadet kutsal olduğu için yine onu özel kılan özel bir dil olması fikri savunulmuştur.

Tasavvufa mistisizm diyenler de vardır. Bunlar mistik yaşayışı değişik şekillerde tanımlamaya çalışmışlardır. Topçu'ya göre mistisizm, “dini yaşayışta en yüksek merhaleyi teşkil eder; ruhun içten ve doğrudan doğruya Allah'la birleşmesinin mümkün olduğunu kabul eden doktrindir.”

Tasavvuf, İslam mistisizminin adıdır. Hıristiyan mistisizmi, Yahudi mistisizmi, Hindu mistisizmi olduğu gibi İslam mistisizmi de vardır ve biz buna tasavvuf diyoruz. Hepsinde amaç aşkın varlığa ulaşmak, onda yok olmaktır ya da budizm’de olduğu gibi mutlak olgunluğu yakalamak, yani Nirvana’ya varmak (yokluğa ulaşmak)tır. Bunun için nefsi terbiye etmek, kalbi temizlemek, ruhu yüceltmek ve buna ulaşmak için micahede ve çilelere katlanmak, çeşitli dinlerdeki mistisizmin ortak yönleridir ve tasavvufta da vardır. Ancak şüphesiz dayanılan dini esaslarda ve başvuru metotlarında farklılıklar olduğu bir gerçektir. Fakat ruhi bir disiplin olarak ele alınınca bütün dinlerdeli ruhani hareketleri mistisizm altında toplamak mümkündür. Bazı araştırmacılar da mistisizmin batı kaynaklı olduğunu belirterek İslam tasavvufunun mukabili olamayacağını belirtmişlerdir. (Bkz. Fedayi, 2007)

İngiltere’de 1974’te Troeltsch üzerine düzenlenen uluslar arası bir toplantının sonucunda İngilizce konuşulan ülkelerde onun hakkında bir dizi makale yayınlandı. Bilhassa ABD’li sosyologlar da mistisizm tipine özel ilgi duydular. "Mezhep yönelimi", "zümre yönelimi" ve "kilise yönelimi"nden ayrı olarak McGuire "kült/mistik yönelim"i de bir dini yönelim tipi olarak tanımlanmıştır. Britannica Ansiklopedisi’ndeki "Hıristiyanlık" maddesi bile daha geniş anlamda olsa da, içinde mistisizmin yer aldığı üçlü tipolojiyi kullanmaktadır. Gerçi şunu da belirtmelidir ki orada mistisizm, "mistik hareket" şeklinde kullanılmıştır. (Diaber, 2011: 221-237)

Bununla beraber İslam dünyası ve Hıristiyan dünyasındaki mistisizme ve tasavvufa karşı getirmiş oldukları fikirleri paylaştık.

İncillerin asıl dilleriyle şifahi olarak daha önceleri aktarıldıktan sonra ilk kez Yunanca kaleme alınmış olmaları mümkündür. Ancak burada yazı ile tespit işi yapılırken bu işin neden asıl dil ile yapılmadığı gibi bir soru akla gelebilir. Bu sorunun cevabını vermek oldukça güçtür. Ne olursa olsun bu durum çeşitli şekillerden birtakım olumsuzluklara sebep olabilmektedir. Zira kutsal yazıların değişmezliğini temin eden sadece kutsal dildir: Tercümelemler, zorunlu olarak dillere göre değişiklik arz etmektedirler.

Bu engelleri yaşam görüşü, dil, o dile özgü gelenek ve görenek, bireylerin kullanım farklılıkları, dilin zenginliği ya da farklılığı gibi sayısı arttırılabilecek örnekler sunulabilir.

Ayrıca kullanılmış olduğu farklı ifade kalıplarına sahip olması nedeniyle bu tercümelemler de nispi olmaktadır. Zahiri ve harfi anlamı her ne kadar iyi bir şekilde veriyor olsalar da, daha derin anlamlara ulaşmada mutlaka birtakım engelleri de beraberinde getirmektedirler. Çok özel olarak ortaya konulan bu birkaç meseleden bile Hıristiyan geleneğini basit ve yüzeysel bir araştırmanın ötesinde araştırmak isteyen bir kimseyi nelerin beklediği açıkça görülmektedir. (Guénon, 2005, 17-19)

Bu benzerlik bağlamında ise Mesnevi çevirilerinin İngilizce ve Almanca tercümelerini örnek olarak ele alıp inceledik. İsimlerini sıklıkla duyduklarımızın yanı sıra popüler olmamış çevirmenlerin çevirilerine de yer verdik. Yukarıda da belirtildiği gibi çeviriler gerek biçem gerekse anlam aktarımı gibi bariyerlerde tıkalı haldedirler.

Hıristiyanlık, köken itibariyle bugün bu isim altında bildiğimiz zahiri bir din veya gelenek olmaktan çok, hem doktrini hem de ritüelleri açısından esas karakteri itibariyle ezoterik (batini bir özelliğe sahip) olduğu ve dolayısıyla inisiyatik bir hususiyete sahiptir. Bunun böyle olduğunu tasdik edici bilgiyi, İslam geleneğinin ilk dönem Hıristiyanlığını bir tarikat gibi değerlendirilmesinde bulabiliriz. Yani kısaca onun bir manevi yol (voie initiatique) olduğu ve herkese hitap eden bir şariat veya sosyal anlamda bir hukuk mecmuası olmadığı şeklindeki kabulüdür. Bu durum o kadar doğrudur ki, ona daha sonraki dönemlerde bir “kanonik hukuk” ilave etmek zorunda kalınmıştır ki gerçekte bu, eski Roma hukukunun bir adaptasyonundan öte bir şey değildir; yani bizzat Hıristiyanlığın kendisinde önceden var olan bir şeyin gelişimi değil, dışarıdan gelen bir şeyin eklenmesi idi. Dahası İncil'de gerçek anlamda ve kelimenin tam anlamıyla hukuki denebilecek hiçbir kayda rastlanmadığı aşikardır: “Sezar'a ait olanı Sezar'a verin” şeklinde çok iyi bilinen sözü, bu manada bize çok anlamlı gelmektedir. (Guénon, 2005, 24)

Ancak en azından Batılı formuyla bu inisiyasyonu gerçekte halen mevcut değildir. Daha önce de belirttiği üzere, kurtuluşun elde edilmesi için zahiri ritüellerin yerine getirilmesi tamamen yeterlidir. Tabi ki aslında bu bile fazladır; zira insanların kahir ekseriyetinin özellikle günümüzde haklı olarak isteyecekleri şey de budur zaten. Ancak bu şartlar içerisinde bazı mutasavvıfların dediği gibi “Cennet dahi bize bir hapistir” diyenler ne yapacaklar?” (Guénon, 2005, 39)

Mesela İbrani geleneğini dikkate alacak olursa ki Sefer Yetsira’da Kutsal Saray’dan veya İç Saray’dan bahsedildiğini görürüz ki bunlar, evrenin doğumuyla ilgili anlamına gelen kozmogonik (TDK, 03.07.2012) anlamıyla gerçek Alemin Merkezidirler. Ayrıca Tanrının gerçek huzuru olan Şekina’nın belli bir yerde bulunmasıyla bu Kutsal Saray’ın insanların yaşadığı dünya aleminde bir karşılığının olduğunu da görmekteyiz. İsrail halkı için Şekina’nın ikametgahı Toplanma Çadırı (Mişkan) idi. Bu yüzden İsrail halkı için Toplanma Çadırı “Alemin Kalbi” olarak kabul edilmekte idi. Zira gerçekten de onun geleneğinin manevi merkezi konumunda idi. Zaten, bu merkez başlangıçta belli bir sabit yer değildi. Burada olduğu gibi söz konusu bedevi bir topluluk olduğu için manevi merkezi de onunla birlikte yer değiştirmekte idi. (Guénon, 2005, 44)

İslam dinine göre birey açısından temiz olan her yerde kibleye dönülerek namaz ibadeti yerine getirilebilmektedir. Secdeye varılan yön ise sabittir, Kabe’dir. Birincil merkez Kabe olup yeri sabit iken manevi merkezi bireyin kendisi olarak ele alabiliriz. Birey yer değiştirirse bile merkez sabit kalmaktadır.

1.1.3.6. İlk Mutasavvıflar

Allah için kalbini saflaştıran kişi. Sufi, pislikten arınan, tefekkür ile dolan, beşeriyetten Allah'a yönelen, yanında altın ile çamur eşit olan kişidir. Sufi, kalbini Allah'ın saflaştırdığı, böylece kalbi nurla dolan zikrullah lezzetini tadan kimsedir.

Sufi (veya sofi) kelimesinin hangi kökten türediği hususunda çeşitli görüşler vardır. Bu kelimenin Hicretin ilk asrında kullanılmadığını da biliyoruz. İbn el-Cevzi'nin ifadesine bakılırsa, bu kelimedenden türetilen “Tasavvuf” tabiri, hicri ikinci asırdan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Klasik kaynakların birçoğuna göre Sufi ismiyle anılan ilk Zat

Ebu Haşim el-Küfi'dir (vefatı 150). İlk tekkenin de bu Zat tarafından kurulduğu rivayet edilmektedir. (<http://samil.ihya.org/ansiklopedi/sufi.html> : 03.07.2012)

1.2. Tasavvuf ve Mistisizm

Mistisizm daha genel bir kavram olarak her dinde farklı olarak ortaya çıkmış, dinlerin manevi yönlerini anlatmaktadır. Mistikler, yaşadıkları din, kültür ve medeniyet ortamında şekillenirler. Bu nedenle kavram olarak bu şemsiyenin altında incelenseler de birbirinden farkları vardır. Tasavvuf ve sufizm de çoğu kez mistisizm ile karıştırılmaktadır. Oysa tasavvuf ve sufizm İslam dinine özel bir terim olup diğer dinlerin mistiklerinden bazı yönleri ile ayrılmaktadır.

Sufizm ve tasavvufun mistisizm'den başlıca farkları şunlardır:

- Mistisizm'de ıstırap önem taşıdığı halde tasavvufta ıstırapın özel bir yeri yoktur.
- Tasavvufta terbiye metotları fertlerin karakter yapılarına göre farklılık arz ettiği halde, mistisizmde bu farklılık ve zenginlik yoktur.
- Tasavvufta manevi yükseliş için ferdi gayret esas olduğu halde, mistisizmde değildir.
- Mistik sadece vecd ehli olduğu halde, sufi hem vecd ehli, hem de ilim talibidir.
- Tasavvufta zikir ve şeyh ile birlikte bulunmak (sohbet) esastır. Mistisizmde böyle bir esas yoktur.
- Mistisizm, ruhun cesede hakimiyetini sağlama ameliyesidir. Tasavvuf ise ruhun arıtılıp Hakk'a vuslata erdirilmesidir.
- Tasavvufta Peygamber yoluyla Allah'a ulaşmak vardır. Mistisizm'de peygamber veya bir mürşid-i Kamil yoktur.
- Tasavvuf şariat kurallarının üzerine bina edilmiş olup İslam dininin bir yüzüdür. Tasavvuf İslam'dan bağımsız düşünülemez.
- Tasavvufun ahlak kuralları tamamen İslam peygamberinin sünnet denen sözlü ve fiili hareketlerine dayanır. Tasavvuf özel anlamıyla sünneti harfiyen yerine getirmektir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf> : 05.04.2012)

1.2.1. Şeriat

Kelime olarak kanunlar demek olan şeriat İslami olarak ise insanın hayatta uyması gereken kurallar olarak açıklanabilir.

Dinin esas ve görünen şekli ve insanlara emredilen kısmı şeriattır. Tasavvuf ise dinin iç yüzüdür. Ancak tasavvuf insanlara emredilmemiştir. Yani kişi tasavvufla ilgilenmediğinden dolayı dini açıdan Allah katında sorumlu değildir.

Şeriat seviyesindeki ana fikir “Seninki senin, benimki benim” dir.

1.2.2. Tarikat

Yine kelime olarak yollar demek olan tarikat özelde ise kişinin bağlı bulunduğu içsel yaşam ekolü şeklinde anlatılabilir.

Tasavvuf ile Tarikat aynı anlama gelmez. Tarikatlar zaman içinde Tasavvuf yani Sufizmden kaynaklanmışlardır. Tasavvufun somut organize olmuş halidir. Bir insanın tasavvufu yaşaması için bir tarikata mensup olması gerekir. Bir Mürşid ve bir mürid ile tarikat oluşturmadan tasavvuf yaşanmaz. Hakikatte tek bir Kamili Mürşid vardır, O da Allah Teala’dır. Şeriat dinin dışı, tarikat ise içidir denebilir. Ancak tarikat, şeriate aykırı olamaz. Çünkü tarikatın temeli şeriattır. Sufiye göre tarikat öz, şeriat kabuktur. Amaç öze inmektir. Şeriat bu yolda sadece gerekli bir vasıtaadır.

- Tarikat seviyesindeki ana fikir “Seninki senin, benimki de senin”dir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf> : 05.04.2012)

Arapça yol demektir. Bu kelime bir bakıma metot, usul anlamında gelir. Şeyh denilen bir öğretmen nezaretinde istekli (mürid veya talib)nin Allah’a ulaşması yani sürekli Allah tefekkür ve bilincini (ihsan) kazanma konusunda takip ettiği usule veya metoda tarikat adı verilir. Tarikat, bunu gerçekleştirmek maksadıyla farz ve vacibin ötesinde birtakım nafilere özellikle sünnetlere ağırlık verir. İlk devirlerde sufiler, kendilerinden daha deneyimli durumda olanlardan yararlanmakla birlikte bugün bildiğimiz şekliyle teknik manada tarikat kurmamışlardı. Tarikatlaşma (veya organize tasavvuf) hareketi

yaklaşık XII. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Tarikatlar şeriata bağlı olan ve olmayan diye ikiye ayrılır. (Gölpınarlı, 2007:1-284)

Tasavvufta muammalı ifadelerle sıkça rastlarız. Yunus Emre'nin kaleminden çıkan dizeler

“ Çık dum erik talına anda yidüm üzümü Botsam ıssı kakıyup dir ne yirsın kozumu.”
(Emre, 1990,405)

Doğu sufizminin simgesel anlatımında bu tür paradokslara yer vermek, okuyucuyu gariplik, tuhaflık ve çelişki karşısında bir süre durdurup düşünmeye sevk etmek içindir. Üzüm tarikata benzer, hem yenir hem de ondan birçok nimet yapılır. Ancak küçük bir çekirdeği olduğu için, az da olsa bir tezkiyeye muhtaçtır. Ceviz de sırf hakikate benzer ki, içinde faydasız bir şey yoktur, özü tamamen yenir. (Bkz. Çakmaklıoğlu, 2005)

1.2.3. Marifet

Köken olarak bilmek anlamına gelen marifet, kişinin alemdeki tüm olayların farkında olması ve fail olarak Allah ı bilmesidir. Yalnız bazı mutasavvıflara göre bu tanım hakikate aittir.

Marifet Allah Teala'yı tanımaktır. Marifet Hakk'ın kula bahşettiği bir sofradır. Fakra ulaşan kişilerin gönülleri marifetle dolar. Marifet erenler sofrasında (sohbetinde) elde edilir. Arif, Hakk'ı bilen Hak'tan haber alan kişidir. Marifet, batın hazinesidir. Bu hazine aşk ile ele geçer. Marifet seviyesindeki ana fikir “Ne benimki var ne seninki” dir.

1.2.4. Hakikat

Kişinin fail olan Allah'ın fiilerinin neden Allah tarafından gerçekleştirildiğini bilmek denilebilir. Yine bu tanımlama bazı mutasavvıflara göre marifetin tanımı olmaktadır.

Kişi tasavvuf yolunu izleyerek nihayet bilginin vasıtasız elde edildiği hakikate varır. Bu safhada insanların tıpkı kafa gözüyle görüp çevreden bilgi alması gibi kalp gözüyle bilgi aldığı kabul edilir. Kişi zaman ve mekandan bağımsız bilgi kaynaklarına ulaşmaya

çalışır. Zaten tasavvufun bilgi kuramı da akıl ve nakil ötesinde bir yol olan bu bilgi kaynağını hedeflemektedir. Hakikat seviyesindeki ana fikir “Ne sen varsın, ne ben” dir.

1.2.5. Şeyh ve Pir

Tasavvufta kişiyi irşad eden demektir, kelime olarak da zaten yol gösteren kişi anlamındadır.

Mürşid-i Kamil (Kamil; rehber, olgun rehber olarak kabul edilen şeyh, daha önce aynı yoldan geçmiş, Allah'tan gelen ilhamlara açık kimsedir. Şeyh, müridin (murad eden, isteyen) düşünce hayatını kontrol altında tutar. Onun zayıf noktalarını bilir ve ona göre bir eğitim tertip eder. Şeyhin kalp gözü açık olduğundan müridin kalp hayatını kendisinden daha iyi bildiğine inanılır.

Fahrüddin-i Razi şeyhte şu şartların aranmasını şart koşar:

- İhlas
- Sadık olmak
- Doğru yoldan hiç ayrılmamak
- Tasavvuf alanında derece, basamak, aşama ve evre anlamlarına gelen merhale merhale (TDK, 05.02.2012) ilerlemiş olmak.

Şeyh, dünyayı ve dünya, kainat, tasavvufta alem; Allah'tan başka her şey demektir anlamına gelen masivayı (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Masiva>: 28.03.2012) kalbinden çıkarmış, yalnız Allah'a dayanan kimsedir. Farsça ihtiyar, yaşlı kimselere pir denir. Tasavvuf liderine de pir adı verilmiştir. Bu kelime üstad, mütehasıs gibi anlamları da ihtiva eder. “O, bu işin piridir.” Gibi. Büyük adamlar için kullanıldığı da olmuştur. Eskiden tarikat kurucusu şeyhlere de pir denirdi.(Gölpınarlı, 2007: 284)

1.2.6. Tasavvufun Yaşamdaki Yeri

Tasavvuf aslında insanın dini kuralları yaparken kendi içindeki duyguları da değiştirerek İslami bir düşünceye sahip olması ve bir nevi münafıklıktan kurtulmasıdır.

Ruhu kötü huylardan temizleyip (safa), hakiki bilgiye (yani marifete) ulaşma yoludur. Hakiki bilgi ise Allah'ı bilmektir. Mistisizm'in İslam özelindeki hali olduğunu iddia edenler olduğu gibi, mistisizmin semavi olmayan Çin-Hindu dinlerinden gelmesi nedeni ile İslam ile tamamen farklı olduğunu iddia edenler de olmuştur.

Sufizm'in tanımı çeşitli mutasavvıflarca farklı şekillerde yapılmıştır. Bu tanımlardan birine göre, , insanın akıl yoluyla erişemediği ilahi hakikatleri ve gayb alemine ait hakikatleri sezgiyle arama yoludur. Hedef, insan-ı kamil olmaktır. Bir başka deyişle, Sufizm, İslam inancına göre, kişiliği kötü huylardan temizleyip, ruhu pak edip, olgun olma (kemale erme) yoludur. Muhammed'e dayanan, silsile yolu ile Allah'ı idrake vesile Peygamber varisi olduğuna inanılan Evliyalar, Mutasavvıflar tarafından, zamana uygun "Hakk'tan aldığı halka sunuş" yolu olarak kabul edilmiş, dinin yalnız fıkıh olmadığı, İslam'ın İlmi Fıkıh, İlmi Kelam, Ahlak ve Sufizm olmak üzere dört ana temelden oluştuğu inancı ile Sufizmsiz dinin yaşanamayacağı görüşü Mutasavvıfların ana ilkesi olarak ortaya çıkmıştır. Kimilerine göre, sufizm ve tasavvuf aynı şey değildir. Sufizm mutasavvıflıktan daha yüksek bir aşamayı ifade eder. Mutasavvıflar Sufi olmaya çalışmışlarsa da başaramamışlar, tekkeler, ekoller kurmuşlardır. Oysa Sufizm'de ekol yoktur. Sufizm Batı Türkistan'da doğmuştur. İlk 350 yıldaki sufiler ilhamlı insanlardı, mala mülke değer vermezler, bazen çıkınları bile olmadan gezer ve her gittikleri yeri aydınlatırlardı. Batı Türkistan'daki bu ilk sufiler, tarikatçılık gütmedikleri için, tarikat şeyhleri gibi isim yapmamış, tarihe isimsiz nefer olarak geçmişlerdir.

Sufizm insanın kendisini keşfetme yoludur. Dini kurallara bağlı, dogmalarla birlikte çalışan bir olgu değildir. "Ben kimim?, nerden geliyorum? ve nereye gideceğim?" sorularını soran kişilerin sufi metotları yoluyla cevap bulabilmeleri mümkündür.

Sufizmin bilhassa çok önemli iki boyutu vardır:

1.Dikey boyut: İç yaşamı keşfetme, insanın aslını, özünü bulması,

1.Yatay boyut: insanlara hizmet etmek ve dünyevi ilişkileri uyum, güzellik ve sevgi boyutunda ayarlamak (bu boyuta dünya görüşü boyutu diyebiliriz).

- Kimilerine göre, Sufizm 13. yüzyıla dek sürmüş, 14. yüzyıldan itibaren, yerini tasavvufa bırakmıştır.
- Kimilerine göre de, mutasavvıf yolunun hedefine ulaştığı zaman sufi olur.

- Sufizm ile Sufi Tarikatları arasındaki ayırım bugün çoğunlukla bilinmemektedir. (<http://demirsuleyman.blogspot.com/2010/12/tasavvuf.html> : 18.04.2012)

Sufizm bir yaşam tarzıdır, hayata farklı bir bakıştır. Tarikatlar ise Sufizmden kaynaklanan, kurumlaşmış olgulardır. Buz ile su ilişkisi gibidir. Buz sudan oluşmuştur, ama suyun katılaşmış, donmuş halidir. Okyanusla bir testi su benzemeside Sufizmle Tarikatlar arasındaki ilişkiyi gayet güzel anlatmaktadır: Okyanusdan su alıp testiyi doldursanız testideki su ne kadar okyanus özelliğini korur ki? (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf> : 18.04.2012)

1.3. Sufilik

1.3.1. Sufilik Nedir?

Çeşitli tanımları aşağıda sunacağımız sufiliğin belki de en basit tanımı günümüz mutasavvıflarının söylediği “Allah’ın seni her şey den saf hale getirmesi” olabilir.

Mevlana'nın bir körler hikayesi vardır hani: File dokunurlar da eller hayvanın neresine değerse, tanımlar ona göre yapılır: Kimine taht gibi gelir fil, kimine yelpaze; nargile direk sananlar da olur. Hiçbiri bütünüyle neye benzediğini anlatamaz hayvanın. Sufilikte böyle bir durum söz konusu: Anlamına bir ölçüde de olsa, yaklaşabilmek için mistisizm sözcüğü üzerinde durmamız gerekir. Mistisizm, eski Yunancada “gözleri kapamak” anlamına gelen “myein” sözcüğünden geliyor; demek ki mistisizm'de bilinen yollardan giderek ya da zihin işleterek erişilemeyecek bir şey var. “Dinler içinden akan büyük ruh nehri” diyenler olmuştur mistisizme. Siz ister bilgelik, ister ariflik, ister aşk, ister hiçlik deyin ona, gerçek olan en geniş anlamıyla tek bir hakikatin bilincine varmaktır. Kendini, bu dünyaya bağlayan bağlardan kopardıkça ya da Sufilerin dediği gibi gönül aynasını parlattıkça söz konusu aydınlık daha da göz kamaştırıcı olacaktır. Aşk ile irfanın kendisini iletceği arifler yoluna, ancak uzun bir arınma döneminden Hıristiyan mistisizimindeki via purgativa'dan (arınma yolundan) geçtikten sonra varılabilir. Oradan tüm mistiklerin en son hedefi unio mystica'ya (mistik birliğe) erecektir. Buna sevilene kavuşma da diyebiliriz: Allah'ın başlangıçtaki nuru ile sarılı

ruhun, gözle görülebilenin ötesini gördüğü durumdur bu, Visio beatifica'dır. Allah ile yarattıklarının özdeşliğini gizleyen "bilgisizlik örtüsünün kaldırılması" da diyebiliriz buna. Hangi dinden olurlarsa olsunlar, mistikler yaşantılarını üç görüntü gurubu ile anlatmaya çalışmışlardır: Allah'ı arayıp durma, salık'ın (tasavvuf yoluna girenin) yürümek zorunda olduğu Tarik (tasavvuf yolu) ile temsil edilir; kutsal yerleri ziyaret için yolculuğa çıkma, miraç gibi Semavi Yolculukları bu türdendir. (Schimmel, 2000: 14-15)

Sufiliğe bir bakıma "Mutlak(gerçek) aşk" diyebiliriz.

Mesnevi 4. Beyitte yer aldığı gibi :”Aslından, vatanından uzaklaşmış olan kimse, orada geçirmiş olduğu zamanı tekrar arar.” Her yeni gün kişi yaratana kavuşma hasretiyle yanıp kavrulur, bir askerin teskeresini alacağı gün gibi hasretle bekler.

Gerçekte Sünni tasavvuf dilinin hiçbir zaman gölgede bırakılmaması gereken bir yönü, Arapların kelime oyunlarından hoşlanmalarındır. Üç harfli köklere dayanan Arap dilinin yapısı neredeyse matematiksel diyebileceğimiz kurallara uygun sayısız sözcükler türetmeye elverişlidir. Basit bir geometrik örnekten, karmaşık, çok açılı yıldızlara ya da bir çiçek motifinden karmaşık bir dantelaya dönüşen birbirine geçiş bezemeye benzetilebilir. Dilin bu sonsuz imkanlarından hoşlandıkları görülür; yazar, tek bir kökten değişik anlamlar türetir, kafiyeye düşkündür, güçlü ritmik kalıpları sever; Farsçada, Türkçede, Hint-Müslüman dillerinde yazan mutasavvıflardan gelem özelliklerdir bunlar. Ancak İslam dillerindeki cümlenin etkinliğini büyük çapta artıran, büyü denebilecek bu ses ve anlam oyunu çeviriden yok olmaktadır. Basit görünen bir kelimeyi ya da akıcı bir şiirin yazarının zihninde var olabilecek bütün tarihsel, teolojik ve şairane yaşantılara işarette bulunan, Arap dilinin köklerindeki sayısız gizli atıflar da kaybolmaktadır. (Schimmel, 2000: 22)

Sufilik, sekiz peygamberle temsil edilen sekiz nitelik üzerine kurulmuştur:

1. “Oğlunu kurban eden Hazer-i İbrahim’in cömertliği;
2. Allah'ın buyruğuna uyup aziz canını teslim eden İsmail'in boyun eğişi;

3. Kurtların böceklerin eziyetlerine, Esirgeyicinin kıskançlığına katlanan Eyüb'ün sabrı;
4. Allah'ın “İnsanlarla üç gün süre ile işaretten başka yolla konuşmayacaksın” ve “Rabbine gizli bir çağrıda ’ulunduğunda diye hitap ettiği Zekeriya'nın simgeciliği;
5. Kendi ülkesinde bir yabancı olan ve aralarında yaşadığı benzerlerinden kendini ayrı gören Yahya'nın yabancılığı;
6. Bir tas ile bir taraktan başka nesi var nesi yok hepsini terk eden, tası, avuçlarıyla su içen birini gördüğünde, tarağı da gene elleriyle saçını tarayan birini gördüğüne atan, İsa'nın hac yolluğu;
7. Giysisi sof olan Musa'nın sof giymesi;
8. Cenab-ı Hak'ın kendisine yeryüzünün tüm servetlerinin anahtarını gönderip de:”Kendine eziyet etmeyesin, al, bu servetlerin sağlayacağı tüm rahatlıklardan yararlan” dediğinde, “Ya Rab, onları istemiyorum, beni bir gün aç bırak, bir gün doyur” diyen Muhammed'in fakirliği. (Schimmel, 2000: 23-24)

Dinler tarihinde isimlerini gördüğümüz, hayatlarını okuduğumuz bu peygamberlerin en belirgin özellikleriyle sufiliğin tanımına gidilmiştir. Yalnız dikkat etmek istediğimiz husus tek bir vücutta bu sekiz peygamberin taşımış olduğu özelliği barındırarak Allah'ın buyruklarına uymaktır Sufilik.

1.3.2. Klasik Sufilik

Sufilik başlangıçta sadece bir zahide yaşam ve hayatı önemsizleştirme olarak başlamışsa da kısa sürede yaşam boyunca yapabileceği her güzel şeyi ortaya koyabilme şekline dönüşmüştür. Kelime anlamı olarak yünden gömlek ya da aba giymek anlamındadır.

“Tasavvuf, gerçek tevhit yolu ile kişinin kurtuluşa ermek girişimidir” diyor ileri gelen Batılı bir şarkiyatçı. Nitekim Sufiliğin uzun tarihinin özü, “Allah'tan başka ilah yoktur” şaşmaz gerçeğini türlü biçimlerde defalarca dile getirmek ve ancak O'na tapılabileceğinin bilincine varmaktır. Dıştan bakıldığında, Sufilik, İslam'daki edebi,

ruhi ve dini akımların tarihi gibi görünür. Kökü Kuran'daki dini davranışlara dayandığından, Sufilik aynı zamanda Müslümanların "dünyaya" karşı tutumlarını da yansıtır; böylece mutasavvıflar arasında dünyaya sırt çevirmiş zahitler de vardır, inançları uğruna eylemci olarak savaşanlar da, tövbe ve istiğfara çağıran sofu vaizler de, Allah'ın esirgeyiciliğini öven, kendinden geçmiş ilahi okurları da ayrıntılı teosofik sistem kurucuları da, sonsuz güzelliğin istiğrak halindeki aşıkları da. (Schimmel, 2000: 25)

Zahitler dünyevi zevklerden, isteklerden elini eteğini çekerek yönlerini yalnızca Allah yoluna yöneltmişlerdir. Yalnız O'nun aşk şarabıyla yıkanıp yalnız O'nu düşünerek yaşamayı tercih edenlerdir. Bu dünya gelip geçicidir ve asıl olan vuslattır. Sufiler ilahi aşk yolunda yürürken bir kılavuza ihtiyaç duymuşlardır. Müslüman alemi için tek ve değişmeyecek olan Kuran onların rehberidir. İçtikçe doyulmayan, kanılmayan bu kutsal kitabın anlaşılır kılınması da yine mutasavvıflar tarafından icra edilmiştir.

İlk Sufiler adını aldıkları yün hırkayı da Hıristiyan çilecilerden almış olabilirler yalnız onların açıklamalarına göre ise bu kendilerine miracı nebide giyilen hırkanın Veysel Karani ye peygamber tarafından hediye edilmesiyle başlamış bir uygulamadır. Sufilik, pratik açıdan yaşam boyu tasavvuf yolunda ilerlemektir. Bu esnada ise yoksulluğu servete; açlığı tokluğa; aşağıları yukarılara; alçalmayı yükselmeye; alçak gönüllüğü kendini beğenmişliğe; hüznü neşeye; ölümü hayata, tercih etmelidirler. Daha önce de belirttiğimiz üzere Mevlana'nın güneşi Şems, Mevlana'nın kızı Kimya Hatun ile evlenmeyi reddetmiş olup Mevlana'ya kendisinin dünyevi tüm zevklerden elini eteğini çektiğini dile getirmiştir. Bunların yanı sıra sufiler, cehennemden korktukları için ya da cenneti düşledikleri için O'na sığınmamışlardır aksine onlar, ilahi aşk için bu yolda yürümüşlerdir.

Bazı Müslüman yazarlar ile birçok Batılı yazar, tasavvufun, İslam dünyasına aslında Yahudilik'ten, Hıristiyanlık'tan, Budizm ve Hinduizm'deki bazı uygulamalardan veya Zerdüşlük'ten geçtiğini söyleyerek, İslami hareket olmadığını iddia etmişlerdir. Fakat bu asla doğru değildir. Mutasavvıfların dışında, İbn Haldun gibi ünlü yazarlar, bu arada

H.Corbin ve L.Massignon gibi birçok Batılı yazar, tasavvufun doğrudan doğruya Kuan ve sünneten esinlenilerek çıktığını ortaya koymuşlardır. (Altıntaş, 2005: 34-35)

Sufiler içinde büyük bir değere sahip olan ve bir yıldız mesafesinde duran Zünnun mısıriye kulak vermek gerekirse: Zun-Nun, Nil boyunca nasıl başıboş dolaştığını, çölde nasıl yapayalnız gezindiğini, derken tasavvuf yolunun sırlarını açan yabancı bir kadınla nasıl karşılaştığını anlatır: “Deniz kıyısında bir kadınla karşılaşır. Aşkın sonu ne ola? Diye sorunca ona, “Behey ahmak, aşkın sonu olur mu? Der kadın. Neden peki? Deyince de Maşuğun sonu yoktur da ondan” diye cevap verir.

Zun-Nun: “ Ya Rabbi, hayvan sesleri, yaprak hışırtıları, su sesleri, rüzgarların çaldığı ıslıklar, gök gürültüleri işitmeye göreyim, hepsi de Senin birliğine şahit, eşsizliğin delili, her yerde hazır ve nazır, her şeyi bilen Hak olduğunun delili. Sufilikte sürekli bir arınma, bir zihin mücadelesi söz konusudur.” Sufiliği konuşarak, okuyarak değil, aç kalarak, dünya nimetlerinden el etek çekerek hoş bulduğumuz ve alıştığımız şeylerden kendimizi yoksun kılarak öğrendik biz. Onun için insanın geldiği yere dönme çabasını sürdürmesiydi; geldiği yere, Allah’a her şeyin kaynağına dönmekti bu; böylece mutasavvıfın amacı “var olmadan önceki duruma “ erişmekti. (Schimmel, 2000: 70-71)

1.4. Tasavvuf Dili

Hakkın dilini konuşurken elbette ki tarihi belli kırılma noktalarından en ana parçalarına bölmeli ve kendine gene tarihte aşılmaz bir yer açan İslami varoluşu ortaya koyan dilini kavramak gerekmektedir. Bu öyle bir kavrayıştır ki Müslümanların hem toplum ahlakını derinden kavrayacak tecrübelerden geçmesi ve hem de bireysel dönüşümlerini tamamlamış bir realite ortaya koymuş olmalarını gerektirmektedir. Müslüman toplumlarda süregelen yoksulluk, adaletsizlik, ahlaksızlık ve daha birçok sosyal yaralar sürüp gittiği müddetçe bu dili nasıl kuracağız ve insanlara nasıl bir şeyler anlatacağız. Halbuki peygamberler tarihinde birçok örneklerini gördüğümüz gibi birçok peygamber sadece insanlarla değil aynı zamanda hayvanlarla, bitkilerle ve eşya ile konuşmakta ve hem kozmik düzenle ve hem de tüm yeryüzüyle iletişim kurmaktadır. İlahi kelamın özünü kavramış ve artık onunla konuşan biri olarak bir sufi elbette ki bu iletişimi yeryüzünde kurabilmiş birisi olmalıdır. Tarihin her döneminde kendi dilinden

anlamayan toplumlara dahi tevhide ulaştırmış bir dil kullanan sufiler herhalde modern dñnyanın da çözmekte hayli zorlandığı bireyler arası iletişimin kurulmasındaki kimyayı kuracaktır. (<http://www.tasavvufidusunce.com/2011/03/o%E2%80%99nu-sav-anlamak-ve-tasavvufun-dilini-konusmak/>: 15.04.2012)

Öyle ki Mevlana günlük konuştuğu dil Hakaniye Türkçesi yerine dönemin yaygın dili Farsçayı tercih etmiştir. Tasavvuf içinde hem giz hem de işaretler saklar. Belki de Mevlana bile erek dil Farsça yazarken, düşünürken iletemediği semboller saklı kalmıştır.

Sufinin kalbi hayatın yeniden uyanması gereğini de beraberinde getirmektedir. Manevi tecrübe eksikliği aynı zamanda insanlar arası iletişim eksikliği de demektir. Çünkü en doğru iletişim insanın kendinden yola çıkarak kurduğu iletişimdir.

İletişim esnasında bireyler birbirlerine karşılıklı olarak göstergeler göndererek kendi dñnyalarındaki gösterenler ile eşleştirip bir anlam çıkartırlar. Gösterge nedir sorusuna Akerson tanımıyla yanıt bulabiliriz:

“Zihnimizdeki bir kavramın yerine geçen durum, eylem ya da varlık anlamına gelir. Bir sözcük ya da görüntü şeklinde karşımıza çıkan göstergeler, mesaj iletme işlevine sahiptirler. Bu mesaj, iletişim, uyarı ya da sanatsal amaçlı olabilir. Aynı gösterge, içinde bulunduğu bağlama göre farklı şekillerde yorumlanabilir.” (<http://www.ege-edebiyat.org/wp/> 02.07.2012)

Sufiler zikirde daimiliği (zıkr-i daim) teklif ederken de bu sonucu hedefleyerek konuşurlar. Çünkü ilahi olan her ne varsa ki ilahi olmayan bir şey yoktur, bunu algılamanın tek yolu bu algıyı gerçekteşirecek bir insani kabiliyet meydana getirmektir. Çünkü feyz-i ilahi (ilahitaşmalar) daimidir, ancak bizlerin bunları fark etme ya da alma kabiliyetlerimiz sınırlıdır. Böylece sufiler arasında meşhur olan kaide şudur; feyz verilmez, alınır. Öyle ise sufiye düşen bu alma kabiliyeti hususunda “ Allah yolunda savaşma, çalışma ve gayret” anlamında olan mücadele (TDK, 02.07.2012) etmektedir. Zannedildiği üzere sufi ulaşılması gerekeni bekleyen değil, onu sürekli arayandır.

Ancak bu arayışın afaki planda değil enfüsi alemlerde olduğunu unutmamak gerekir. Zaten sufinin bir nevi afaktan enfüse rücu ve hicret etmiş kişi olarak da tarifi mümkündür. Onun için gerçek seyir nefis makamlarının her birinde ve her birine doğrudur. Öyle ise sufi kendi iç aleminin /ki burada sufi için iç ve dış alem arasındaki belirleyici çizgiler zaten silikleşmiştir./ dilini kullanmaya başlar. Bu dil aslında önceki dildir, ancak dile yüklenen anlamlar ve elektrikler değişmiştir. Mesela sufi “su” diyerek söze başladığında arınmanın ve rahmetin tüm tatlarını hatırlayarak devam eder veya “gökyüzü” derken yükselmenin, kutsallığın ve ya İdris, İsa’ın makamlarından bazı imgeleri de ima eder. Böylelikle güncel hayatın tadı başkalaşır ve kesifleşen, soluk alması zorlaşan kalb hayatı deprenmeye başlar. İnsanlar belki de kutsala dair tüm mefhumlara açık hale gelirler.

[\(http://www.tasavvufidusunce.com/2011/03/o%E2%80%99nu-sav-anlamak-ve-tasavvufun-dilini-konusmak/](http://www.tasavvufidusunce.com/2011/03/o%E2%80%99nu-sav-anlamak-ve-tasavvufun-dilini-konusmak/): 15.04.2012)

Akaid, tefsir, fıkıh ve hadis ilimleri temel İslami ilimler olduğu gibi, dinin takva ve ihsan boyutunu öğretmeye çalışan tasavvuf da İslam’ın temel ilimlerinden birisidir. Takva, Allahu Teala’nın razı olmadığı hallerden ve işlerden korunmaktır. İhsan ise, Rasulullah (a.s) Efendimizin tarif buyurduğu gibi; Allahu Teala’yı görüyormuş gibi edeple yaşamak ve ihlasla kulluk yapmaktır. Bütün ilimlerin ve ibadetlerin hedefi bu ikisidir. Bir müslümanın kamil insan olması bu iki hali elde etmeye bağlıdır. Akaid, tefsir, hadis ve fıkıh, temelde iman ve ibadetleri ilgilendiren konuları işlerken; tasavvuf, kalbi, ruhu, nefsi ve insanın iç alemini ilgilendiren konuları ele almaktadır. Hiçbir Müslüman bunların birisi bana yeter, diğeri gerekmez diyemez. Mesela, ihlas üzere kılınmayan bir namaz Allah katında kabul görmediği gibi, farzına vacibine dikkat etmeden alelusul geçirilen bir namaz da sahibinin yüzüne çarpılacaktır. İbadetlerin zahiri ve batını, içi ve dışı güzel olmazsa, o ibadet ya noksan olur, yahut hiç kabul edilmez. Tasavvufun kelimesine değil, öğrettiğine bakmak gerekir.

Yine tasavvuf dilinde çokça kullanılan hatme, rabıta, intisab, himmet, feyz, tasarruf, gavs, kutub gibi bazı tabirler vardır ki, bunlarla anlatılmak istenen mana tetkik edildiğinde, hepsinin ayrı bir gerçeği ifade ettiği ortaya çıkacaktır.

Yukarıda adı geçen kelimelerin yanı sıra tezimizin ikinci bölümünde “Mevlana’dan Dilimize Geçenler” başlık altında tasavvufta sıklıkla kullanılan ifade ve deyimlere geniş bir biçimde yer verdik. Her zaman tasavvuf bireyler anlaşılır değildi elbette.

Üzücü bir durum da, sırf zahiri ilimlerle yetinen alimlerin halidir. Onlar, tasavvufun kullandığı bazı özel tabir ve ıstılahları Kuran ve Sünnet’te bulamıyoruz diye önce o ilimleri ihmale, sonra inkara gittiler, tasavvuf terbiyesini gereksiz gördüler. Fıkıh, tefsir, hadis, akaid kitaplarını ezberleyecek kadar uğraştılar, talebelerini bu uğurda teşvik ettiler fakat bütün ilimlerin özü olan marifetullahın tahsilini ve güzel ahlakı hedefe alan tasavvufu ve onu güzelce anlatan kitapları hiç incelemediler; ona meyledenlerin de yolunu kestiler. Bu ilim sahipleri gerçek sufilerle aynı hedefe, yani Allah rızası ve takvaya ulaşmak istedikleri halde, bir dil ve üslup kargaşası yüzünden onlarla çekişmeye girdiler, kendilerini nice güzelliklerden mahrum ettiler, biraz acele ve nefsanî davrandılar, yanıldılar ve yanıltıldılar.

(<http://www.mescere.net/forum/index.php?topic=24926.0;wap2>, 04.04.2012)

Tasavvufî tecrübe birey tarafından doğrudan yaşandığı için bütünüyle, ifade edilmesi mümkün değildir çünkü mevzu bahis olan hislerdir. Duyulara hitap eden durumlar insanların yüreğinde canlanır; ama bazı anlarda dil söylediğinde o kadar da etkili olmayabilir. Tasavvuf hislere tutulan ışıktır.

Sufî, sahip olduğu dini şuurun muhtevasının ancak bir yorumunu bize aktarabilir, bu şuurun bizzat muhtevasını olduğu gibi aktaramaz. Dolayısıyla yaşanan tecrübenin ifadesi bir yorum ya da bir tercüme ameliyesi mesabesinde. Yaşanılan tecrübenin, elde edilen irfanın ifade edilmesi noktasında sufilerin genel olarak üç kısma ayrıldıklarını görmekteyiz: Yaşadıkları halleri ve marifeti ızhar edenler, gizlenmesi hususuna özellikle vurgu yapanlar, irfanı ifade etmede sembollere müracaat edilmesi gerektiğini söyleyenler.

(<http://www.mescere.net/forum/index.php?topic=24926.0;wap2>, 04.04.2012)

1.4.1. Veciz ve Muammalı İfadeler

Teknolojinin gelişmesi, insanların göç etmesi ve sayamadığımız birçok faktörden ötürü dünya artık çok küçük. Bu gelişmelerin akabinde de dilimize birçok yeni kavram ve terminoloji girmektedir. Konumuz gereği Mesnevi edebi bir metin türü olduğu için, çok anlamlılık boyutu edebi metinlerde karşımıza sıklıkla çıkmaktadır.

Tasavvuf erbabına göre ilahi sırlar herkesin bilmesi gerekmeyen hatta bilmemesi gereken bir şeydir. İşte bu sebeple eserlerinde oldukça veciz ve muammalı ifadelerle rastlamak mümkündür.

Muammalı sözler genelde tasavvuf erbabını gafletten uyandırmak için şok etme maksadıyla söylenir. Mesela, Cüneyd-i Bağdadi'nin "Kase şarabın rengini alır" ifadesi böyledir. Veciz ve hikemi sözlerle de, etkili bir üslup içerisinde ve icmali tarzda bazı metafizik hakikatlere işaret edilir. Bu tarz tasavvufi literatür asırlar boyu devam etmekle kalmamış, aynı zamanda tasavvufun en meşhur ve en tesirli eserlerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Örneğin: "Allah bana, 'alim olan kimse Ben'im varlığımın delillerini araştırmakta, fakat bulduğu her delil Bana değil kendisine işaret etmekte; arif ise delilleri benimle aramaktadır' dedi." İfade ediliş tarzından anlaşıldığı kadarıyla ilham ürünü bu ifadelerin büyük bir kısmı kısa cümlelerden oluşurken, genel olarak hayli teknik bir lügat ve tarzda yazılmış olduğundan anlaşılması için yorumlanmayı gerektirmektedir.

İbnü'l-Arabi'nin kaydettiğine göre bu tür veciz ifadeler, hem sufinin belirli zaman ve hallerde kalbinde vaki olan manaya hem de delaletinin kuvvetinden dolayı bu Mananın dışında daha derin, daha latif, daha yüce ve sırrı manalara delalet eder. Dolayısıyla bu tür ifadelerde, farklı idrak seviyelerine sahip insanlara hitap gücü bulunur. Bu veciz ve belîğ ifadelerle birçok Mana, fasih ve belîğ olarak haber verildiği için marifetin ifadesi noktasında da önemli bir işlevselliğe sahiptir: Melekuti sırlar ehline açıklanırken ehli olmayandan saklanır. Bu sebeple belagat sahibi mahir sufi, ancak sonucundan emin olduğu durumlarda kitabına açık bir ifade yazar. Sonucundan emin olmadığı, yani fitne çıkma ihtimali bulunduğu durumlarda ise, iki ya da daha fazla anlamlara ihtimali olan

lafızlar kullanır. Özelde İslam tasavvufunda genelde de bütün mistik eğilimlerde kimi zaman teolojik olmaktan çok akli paradoks sergileyen, muammalı ifadelerle de başvurulmaktadır. Bu tür ifadeler özellikle didaktik amaçlı kullanılmakta ve süluka yeni başlayan müridin dikkatini tek bir noktaya teksif etmesini sağlayarak bazı hakikatlerin farkına varması amaçlanmaktadır. Bu itibarla, tasavvufi ve diğer mistik eğilimlerdeki birçok söylemin, normal şuuru, daha üst, derin ve metafizik düzeylere taşıma gibi temel bir amacı vardır. Mesela Japonya’da, Zen Budizm’in özellikle Rinzai mezhebinde rahip adaylarının meditasyon eğitiminde kullanılan kısa ve çelişkili önerme ya da sorulardan ibaret olan koanlar da bu ifadeler kategorisinde değerlendirilebilir. Bu tür muammalı, kısa ve çelişkili ifade ya da soruları (koan) çözme çabası, analitik zihni ve bencil iradeyi şaşırtarak ve yorarak zihni, sezgisel düzeyde uygun bir karşılık kabul etmeye hazırlar. Karşıdakinde aniden sezgisel bir şuur uyandırır. Bu tür alıştırma ile, hem Zen deneyiminin değişik yönleriyle ilişkiye geçmeyi sağlamak, hem de rahip adayının yetkinliğinin sınanması amaçlanmaktadır. Mesela; “İki el çırpıldığında bir ses çıkar; sen tek el çırpıldığında çıkan sesi dinle”, “Aydınlanmadan önce odun yarar su taşıdım. Aydınlanmadan sonra odun yardım su taşıdım.” sözleri en çok bilinen koan ifadelerindendir. Bu tür sözlerle mürşit, öğrencisini salt zihni yönden doyurmayı ve onu sıradan bir şekilde bilgilendirmeyi amaçlamaz. Bu paradoksal ve muammalı ifadeleriyle mürşid, öğrencisinin sıradan bilinç kategorilerinden uzaklaşıp özgürleşmesini sağlayarak onda yeni bir idrak ve şuur düzeyinin açılmasını amaçlar. Bu sebeple bu tür sözler, enformatik ve tasviri olmaktan çok, tecrübi ve mistik şuur oluşturmayı hedefleyen ifadelerdir. Sufilerin “işaret” diline yönelmeleri de bizzat Kuran ’a dayanır. Zira yer yer Kuran ’da da aynı gizleme metoduna rastlamaktayız. (Bkz. Çakmakçıoğlu, 2005)

Mevlana da Mesnevi’sine “ *Bişnev in ney çün hikayet miküned* “ diyerek başlamıştır çünkü Kuran-ı Kerim’in ilk suresi *Besmele*’dir. Sufilerin sürekli olarak sembolik dil kullandığı üzerinde durduk, haliyle bu semboller kendi içlerinde de manalar, şifreler taşımaktadırlar. Öyledir ki “Aşk” romanın yazarı Elif Şafak gerek Kuran-ı Kerim’in “b” harfiyle, Mesnevi’nin de “b” harfiyle başladığı sembolünü çözümleyerek kendi romanında da bu benzerliği ön planda tutmuştur. Kitabındaki her bir bölüme bu harf ile başlamıştır.

“Önsöz, Bir taş nehre düşmeye görsün, sayfa 48, Bu akşam yemekte, sayfa 143 Başımın üstüne bir dam bulmalıyım bu şehirde. “ gibi sayısını çoğaltabileceğimiz örnekler verebiliriz. (Şafak, 2009: 48, 143)

“İşaret” yolunu kullanmak ve açıklarken aynı zamanda örtmek her durumda mantıklı bir yol olacaktır. Sufilerin iç dünyalarında hissettikleri derin duygu ve hakikatlerin ifadesi güç olduğundan, bu duyguların ifadesi, örtülü, belirsiz ve kompleks bir halde karşımıza çıkmaktadır.

Tasavvufi tecrübeden bahsedilirken sembolik dile başvurma bütün mistik eğilimlerin ortak karakteridir. Çünkü bu, daha önce de bahsedildiği gibi tasavvufi tecrübenin doğasından kaynaklanan bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam tasavvufu söz konusu olduğunda ise sembolik ifadelerle dolu zengin bir literatürle karşılaşmaktayız. (Bkz.Çakmakçoğlu, 2005)

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Mesnevi'de birçok hikaye karşımıza çıkmaktadır, her biri sembollerle örülü insanı düşünmeye sevk eden işaretlerle doludur. Bu türden bir hikaye örneğine yer vermek istiyoruz:

Çinli ressamlar kendilerini Rum ressamlardan daha üstün görüyorlarmış, Rum ülkesinin ressamları ise biz daha ustayız, diyorlarmış. Padişah da kimin daha usta olduğunu anlamak için bunları sınamaya karar vermiş. İki gruba da birbirinden bir perde ile ayrılmış birer oda verilmiş. Çinliler burada çalışarak çok güzel resimler yapmışlar. Rumlar ise yalnızca verilen odayı temizleyerek pırıl pırıl parlatmışlar. Çinlilerin resimleri gerçekten çok güzel olmuş, Rum ressamlar ise sonuçta yalnızca perdeyi açmışlar. Odalarını gökyüzü gibi parlak yaptıkları için, Çinli ressamların resimleri, nakışları bu odanın duvarlarında yansıdı. Bu yansıma, Çinli ressamların resminden daha güzel görünmüş. Şöyle diyor Mevlana: “O Rum sufilerin sürekli tekrarlayacakları hünerleri yoktur ama gönülleri cilalanmış gibi parlaktır. Sekiz cennetin nakışları parladıkça onların gönüllerine yansır ve oradan görünür. (Erkman Akerson, 2005, 55)

Bütün yorumlama ve fikirlerin ışığında sufilerin neden bu denli sembolik dil kullanmayı tercih ettikleri aklımıza gelmektedir. Sufiler yaşadıkları manevi halleri eşya sembolleri

ile anlatmaya çalışmışlardır en büyük sebebi ise mesela bilgilenen bir sufi bilgiyi anlatmaya çalışırken bunu akarsuya benzetmeye çalışmış ve bu şekilde anlatmıştır. Bu cümle içinde daha önce yer verdiğimi gibi sembollerden biri olan akarsu yer almaktadır. Çeviribilim alanında ise terminolojik bir kelime kullanmaktayız: Gösterge.

Gösterge, simgeyi nitelemektedir. Ama bir şeyin simge olabilmesi için de simgelediği başka bir şey olmalıdır. Gösterge temsil ettiği göndergeyi tam olarak kapsamaz. Ona bazı açılardan aşağı yukarı bir göndermede bulunur. Daha doğrusu, bu gönderge hakkında zihnimizde oluşmuş olan bir kavrama göndermede bulunur. (Erkman Akerson, 2005, 110-111)

Sufiler o konuya vakıf olmayan, ehil olmayan kimselerin çok değerli buldukları göstergeleri, sembolleri yanlış yorumlamalarından ya da çamur atmalarından endişe ettikleri için sembolik dil kullanmışlardır. Bunların yanı sıra günlük dil sufilerin ne hissettiklerini, derin duygularını aktarmaya yeterli olmadığı için sembolik dili tercih etmişler, kimi zamanda sessiz kalmışlardır.

Bu sebeple, “*bizim ilmimiz işaret ilmidir. Söze dönüşürse gizli kalır.*” denilmiştir.

Sufiler zaten gündelik dille konuşmak yerine çeşitli beyitlerle bunu anlatmayı seçmişlerdir.

Sufi kültüründe bilginin, zahir (dış/açık) ve batın (iç/gizli/kapalı/örtülü) boyutlarıyla ele alındığı bilinmektedir. Sufinin uğraşı “Batın bilgiyi keşfederek sırra ulaşmak”; ideali “varlıktan geçmek”tir. Batın bilginin keşfi Kuran ayetlerinin örtülü anlamlarını ortaya çıkarmak için yapılan öznel yorumlarla gerçekleşir. (Akarpınar, 2005: 145)

İbnü'l Arabî'nin sufilerin neden sembolik dil kullanımına yöneldiklerine dair bilgiler sunduk. Şimdi ise Batı dünyasında Mevlana Mesnevi'sinin Almancaya çeviren Annemarie Schimmel'in sembolik dil kullanımını hakkındaki fikirlerini paylaşacağız.

Schimmel'in değişik yazılarında vurguladığı önemli unsurlardan birisi de Mevlana 'nın mükemmel derecedeki sembolik anlatımıdır. Schimmel'e göre ‐Biz, dünyanın sis ve duman içinde bu ufacık burnunu görür ve onu dağın son hakikati olarak telakki ederiz; Allah'tan bir tecelli görür görmez onu derhal sözlerle, remizlerle tutmaya çalışırız. Fakat bulduğumuz her kelime, kullandığımız her sembol bir bakıma ‐yalan‐dır. Bunun için, bütün dinlere göre, Allah'ın sırrını ifade etmek için en uygun yol ‐sükut‐ tur. Çünkü bütün mahlukattan ayrı olan Allah'ın esrarını tavsif etmeğe imkan yoktur ve hakikate eren insan ise, bu sun ifşa etmemelidir.‐ Mevlana 'nın eserleri ‐Ya hakikatin bir aksini göstermek, ya da bu hakikatin merhametsiz ateşini renkli bir perde ile örtmek maksadı ile sembollerle doludur.‐ Sembolik anlatımda Mevlana tam anlamıyla bir zirvedir. Doğuda da Batıda da ‐O'nun kadar zengin ve parlak semboller kullanan bir mistik şair yoktur.‐ (Akın, 2006: 644)

Sufi, bilginin anlaşılabilir ve hayattaki tecrübelerimizde, gerçek yaşantımızda yerini bulabilmesi için yorumlama yöntemini seçmiştir. Böylece kitapların içinde saklı kalan bilgiler üzerinde toz kütlesi ya da örtü kaldırılarak açıklığa kavuşmuş olur. Böylece bilgi her kesimden insanın kullanımı için hazır hale gelir.

Mevlana'nın sembolleri tek taraflı bir anlam taşımaz. Bir sembol birçok farklı manada kullanılır ve çok boyutludur. Aynı sembol, yerine göre olumlu yerine göre de olumsuz anlam taşıyabilir. Sözelimi ateş, bir taraftan, yalnız rahmetin suyu ile keremin nuru ile söndürülebilen cehennem ateşi, diğer taraftan insani ihtirasların ateşi demektir, öbür taraftan da kalpleri tasfiye etmek maksadıyla yakılmış belaların ateşi; bela da ilahi aşkın nişanı olduğu için aşkın ateşi demektir. Mevlana sembollerini tabiattan almıştır. Bunlar içinde ‐bağ ve bahçe, kuş ve çiçek aşık ile maşukun hikayesini anlatır. ‐Ruh‐ eski Mısır'dan bugüne kadar kullanılan tabirle bir ‐kuş‐tur, ve gül ile bülbül, sultanın eline dönmek isteyen şah; denize kaçan ördeğin hikayeleri; hepsi tek bir hakikati, ruhun ilk vatana çektiği hasreti ifade ederler. En ufak şey, ister bir kelebek, ister bir damla su, Mevlana 'nın ellerinde şeffaflaşır ilahi bir sınırın ışığını göz önüne koyar.‐ (Akın, 2006: 644)

Sufi geleneklerinde görülen sembol kullanımı bu anlamlandırma eylemine dayandırmak mümkündür. Semboller, duyularla algılanamayacak “varlık, yaratılış, ilahi öz, bu dünya, öte dünya, sonsuzluk, yok olmak, ölümsüzlük” vb. kavramın açıklanmasını sağlar. Öğretinin aktarımında kullanılacak her sözcük, sözcük anlamından sıyrılarak tasavvufun temel düşünce ve kabulleri doğrultusunda yeniden anlamlandırılıp sembolleştirilir. Semboller, hem inancın soyut olan imanı, hem de inaç çevresinde gelişen duygular, düşünceler ve davranışlar bütünü temsil eder. Sufinin “varlıktan geçme” ideali de bu yolla anlam kazanır. (Akarpınar, 2005: 146)

Mevlana Fars edebiyatının geleneksel çiçek sembolünü çok iyi kullanır. O menekşeyi lacivert elbisesiyle tozlar içerisinde oturmuş murakebe eder halde veya tamamen kendini ibadete vermiş olarak görür. Çünkü menekşe çiçekler arasında gerçek sufidir.” Gül ise Hz. Peygamber'in terini, onun miraca çıkarken döktüğü terleri sembolize eder. (Akın, 2006: 644)

1.4.2. Mevlana ve İbnül Arabi'nin Tasavvuf Dili

Burada bu iki ismi örnek göstermemizin asıl sebebi ikisinin aslında ne doğu ne de batıda tam olarak açıklanamamış olması örneğin İbnül Arabi batıda en çok merak edilen sufi olmasıyla beraber doğuda en çok eleştirilen sufi olmuştur. Mevlana ise batıda en çok sevilen sufi olmasıyla beraber doğuda ise halk diline inemediği için tenkite uğramıştır.

Sırların saklanması hususunda birçok sufi ısrarla vurgu yapmasına rağmen, kimi zaman kendi iradeleri dışında, kimi zaman da irşad ve terbiye amacıyla yaşadıkları hallerden bahsettikleri için tasavvufi tecrübenin ve marifetin saklanması mutlak anlamda değildir. Zira mesela “Ben ve Hüseyin b. Mansur aynı idik. Fakat o ızhar etti ben gizledim” diyen Şibli'nin yaşanılan hallere ve marifete taalluk eden sözlerine, hatta şathiyyatına tasavvuf klasiklerinde sıkça yer verilmektedir. Fakat yine de, şekli nasıl olursa olsun, ister sükutu tercih etmek, ister sembollere ve anlaşılması zor teknik bir dile başvurmak suretiyle olsun sırların ehil olmayanlardan saklanması sufilerce ittifak edilen bir meseledir. (Bkz.Çakmaklıoğlu)

Buradaki fikir ışığında “Herkes kendi anlayışına göre oldu bana yar; Ama gizli kaldı benim içimdeki bütün esrar.” Sözü aklımıza gelmektedir. Mevlana’ya göre; çevresindekilerin kendisinin dostu olduğunu düşünseler de anlayamadıkları, kavrayamadıkları sırların hala saklı olduğuna işaret etmiştir.

Bu hususta Nifferi (ö. 354/965), Allah’ın şöyle hitab ettiğini söyler: “Ben’im hakkımda harflerin söylediğiyle yetinme ve Benim haberimi harflerden alma. Harfler kendilerinden haber vermekten acizdir, Ben’den nasıl haber versin.” (Bkz.Çakmaklıoğlu)

Hayatımızın birçok anında çözümleyemediğimiz şifreler yer almaktadır. Kimilerini öylece olduğu gibi bırakırken, kimilerini çözmeye çalışırız. Bazen hislerimize danışırız bazense birilerine ama tek ortak nokta harflerdir, bizim biz olmamızı sağlayan dildir. Fakat buradaki açıklamaya baktığımızda sufilikte aracı olarak kullandığımız harflerin bile yetersiz kaldığını görmekteyiz.

Mevlana felsefesinde “Ne olursan ol gel!” ifadesini sıkça duymuş, görmüş ya da okumuşuzdur. Tezimizde de ifade ve açıklamasına yer verdik. Dedik ki:” Mevlana aslında tam olarak anlaşılmamış, ne olursan ol değil, içinde bulunduğu durumdan (dini kimlikten) sıyrılmış da öyle gel, şeklinde betimlemeler yapmıştık. Çünkü İslam dinine göre her birey Müslüman olarak dünyaya gözlerini açar fakat ailesi, yaşadığı çevrenin etkisi ile onlardan gördüklerinden ötürü hakikati bulur ya da bulamaz.

Metinler birbirini tamamlamaktadır ve bir kitaba belli bir dünya bilgisiyle başlarız. Kitap içinde geçen bilgileri süzer, daha sonra kullanmak için uzun süreli hafızamıza yerleştiririz. Başka bir yazılı materyal elimize aldığımızda orada geçen bilgilerle kendi bilgilerimiz arasında diyalektik bir bağlantı kurarız. Mesnevi de içinde birçok hikaye barındırmaktadır. Tezimizde Mevlana’nın bizzat kaleme aldığı ilk on sekiz beyit neyin sazlıktan koparılış hikayesini anlatmaktadır. Bunun gibi birçok hikayeyi içinde barındıran Mesnevi’de bir hikaye başlar ve çok sonra ileriki bölümlerde tamamlanır. Neyin neden feryat ettiğini, neden sürekli herkesi ağlattığını bilebilmek için o konunun ön bilgisini bilmemiz gerekir.

Sufiler, çoğu zaman yanlış anlaşılmak tehlikesine karşı, gizli tutmak istedikleri sırları saklamak için sembolleri kullanmışlar ve tasavvufi tecrübeyi yorumlamak için uygun bir yol olarak görülen sembolik uslubu benimsemişlerdir. (Akarpınar, 2005: 147)

Daha önce de harflerin aracı olamadığı, bir sufiyi ancak başka bir sufinin anlayabileceğini, hatta bazı durumlarda amaca giderken farklı yollarda yürüyen sufilerin birbirlerini anlayamadıkları üzerinde durmuştuk. Böyle anlarda semboller devreye girmektedirler, insanın yüreğindeki bam telini sızlatan, herkeste biraz ondan bulunan ney sesi ile semazenlerin semaya başlamaları da örnek verilebilir.

Dil, bizi şekillendirip organize ettiği ve bize nüfuz ettiği için, biz aynı zamanda kendi şahsımızda her an bizatihi ifade edilen hakikati hem tecrübe edip hem de yorumlayabiliyoruz. Öyleyse bizim beşeri dilimiz bizim ne olduğumuz gerçeğine tercüman olabilir. Fakat kendi hakikatimizi tercüme etme, gerçekte sadece maddi boyutu tasvir etmede yeterli fakat, her varlıkta mevcut olan “dikey” boyutu tasvir etme de yetersiz olan günlük, maddi dil vasıtasıyla meydana gelmez. Bu tercümenin, metafor, şiir ya da daha çok paradoksların vasıtasıyla vuku’ bulması gerekecektir. Yaşanan derin tasavvufi hal esnasında sufiler çoğu zaman bu tecrübelerinden bahsetmeye güç yetiremezler. Bu esnada dillerinden gayrı iradi bazı sözler sadır olsa da bu bunlar açıklayıcı olmaktan çok paradoksal, kompleks, anlaşılması güç sembolik ifadelerdir. Başta W. James olmak üzere birçok yazar, Sufiyane tecrübenin açıkça ifade edilemez, tavsif edilemez (ineffability) oluşunu, mistisizmin bütün zaman ve kültürlerdeki ortak ve genel özelliği olarak zikretmişlerdir. Sufiyane tecrübenin ifade edilemez oluşu genelde iki farklı bakış açısından müalaa edilir: 1-En genel anlamıyla mistik tecrübe ve bu tecrübenin konusu; normal, sıradan tecrübemiz esnasında bizi çevreleyen her şeyden-ki bu çevrede biz kelime ve kavramlarımızı, dilimizi inşa ederiz-temelde farklı olduğu için, günlük tecrübemize yabancı olan bu alanı mümkün olduğu ölçüde kuşatabilmek amacıyla dilin imkan ve kullanımlarını genişletmek mecburiyetinde kalırız. Normal tecrübemiz ve bu tecrübeyi çevreleyen şartlar içerisinde oluşturduğumuz alışıldık kavramlarımız, benzetme, metafor ve semboller vasıtasıyla alışıldık olmayan durumları ifade etmede kullanılır. Dolayısıyla tasavvufi tecrübe hakkında ancak semboller ve imalar vasıtasıyla dolaylı olarak konuşabiliriz. (Bkz. Çakmaklıoğlu, 2005)

Ayağımızı çarptığımızda, parmağımızı kestiğimizde acıyı hissederiz lakin onu tarif edemeyiz.

Sufi kültürünün bir boyutunu oluşturan dini-tasavvufi edebiyatta sembol, eğitimi kolaylaştırmak, anlatımı güçlendirmek, estetik etkiyi pekiştirmek işlevlerini üstlenmiştir. Bir semboller sistemi olan Sufilik temelinde gelişen edebi gelenek de, mutasavvıfların konuyla ilgili duygu ve düşüncelerini daha çok teşbih ve temsillerle dile getirmelerinden dolayı, bir mecaz ve rumuz/remiz/sembol edebiyatı olarak gelişmiştir. Dini-tasavvufi Türk Edebiyatı'nda sembol, genellikle “teşbih, teşhis, intak, istiare, mecaz” söz sanatları aracılığıyla anlamlandırılmış; yoğun kullanımlı semboller mazmunlaşmıştır. (Akarpınar, 2005: 146)

Mesnevi beyitler halindedir, her biri diğeriyle kafiye açısından uyumludur. Lakin örnek olarak almış olduğumuz yabancı dile çevirilerde çevirmen her satırda bu özelliğe uyum sağlayamamışlardır. Makam ve nağmeyle okunan metinler insanlarda daha etki uyandırmaktadır. Bu sebeple çeviri yapılırken ney sesinin dinlenerek o atmosfer oluşturularak yapılması daha fazla başarı getirecektir.

1.4.3. Mevlana'dan Dilimize Geçenler

Farkında olarak ya da olmayarak tasavvuf ile iç içe yaşamaktayız. Kimi sözcükler hem yazı dilinde hem de günlük konuşma dilinde dilimize yer etmiş durumdadır. Tezimizin bu bölümünde bireyler bir farkındalık uyandırmak için tasavvufa ait kelimelerin geçmişten günümüze aktarıldığını ve bizlerin bu kelimelerin hangilerini kullandığına işaret etmeye çalıştık. Bu sebeple alfabetik sıraya uygun bir biçimde A'da Z'ye kadar tasavvuf kelimelerinin hem anlamlarını hem de kullanıldıkları sanatsal yerlerden alıntılar yaparak sunmaya çalıştık.

-A-

Abası Kırk Yerinden Yamalı: Bu deyim, dilimize tasavvuftan geçmiştir; Dervişlerin abalarının yırtık pırtık olmasını ifade eder. Eskiden dervişler, hırkalarının helal maldan olmasına itina gösterirler, bu yüzden mallarının helal olduğuna inandıkları sufilerden

kumaş parçaları toplarlar, bunları birbirine dikip ekleyerek kendilerine aba yaparlardı. Bu çeşit aba ve hırkaya Arapçada yamalı manasına gelen, murakka da denir. Ayrıca “abalı” kelemesi, fakir ve yoksul kimseler için kullanılır.

*Abasıdır kırk yerinden yamalı
Derviş zira ki kalbinden yaralı
Baba Yokluk*

Abdestimi Bozmadım: Bektaşilere aittir ve bunu söyleyen kararından dönmediğini, sözünde durduğunu bildirmiş olur. Bektaşiliğe girecek kişiye, giriş töreninden önce abdest aldırılır. Tarikata girince de baba, yani Bektaşi şeyhi ona öğütlerde bulunur. “Elini tek, dilini pek, belini berk tut!” der. “Eline, diline, beline” diye özetlenen bu üç esasa riayet eden Bektaşi, kendisini överken: “Ben abdestimi bozmadım”, abdestimde şüphe yok” der. Bu son söz geneldir. Abdestlik; bedeni dar ve kısa, bir tür cübbe. Abdest alırken giyilen bir cübbe çeşidi. Aydın ve Bursa bölgelerindeki zeybeklerin giydiği bir elbise.

*Şurda abdest alır Hüdavendigâr
Yerden suyu, gökten havlusunu gelir.
A.Nihad Asya*

Ab-ı Hayat: Tasavvufta ab-ı hayat, Allah’ın el-Hayy isminin hakikatinden ibarettir. Bu ismi öz vasfı haline getiren kimse, ab-ı hayatı içmiş olur. Artık o, Hakk’ın “Hayy” sıfatıyla hayatta olduğu gibi, diğer canlılar da onun sayesinde hayat kazanır. Bu mertebedeki insanın hayatı Hakk’ın hayatıdır. Farsça, hayat suyu manasındadır. Bu suyu içenin ölümsüz olacağına inanılır. Aynı manaya gelen başka terimler de vardır: Ab-ı zindegi, ab-ı cavidanı, dirliksuyu, bengisu, hayat kaynağı, aynü’l hayat, nehrül-hayat, ab-ı Hızır, ab-ı İskender. Kuran’da ab-ı hayata işaret eder, Hızır ve Hz. Musa hikayesindedir.

*Şol Hızır’la çol İlyas ab-ı hayat içtiler
Bu birkaç gün içinde bunlar ölesi değil
Yunus Emre*

Adab: Edep kelimesinin çoğulu olan bu kelime, izlenmesi gereken esaslar, görgü kuralları gibi manaları ihtiva eder. Sufilerin uymak zorunda olduğu bu görgü kurallarına “adab-ı sufiyye, adab-ı tarikat, adab-ı erkan” gibi isimler verilir. Adab konusunda, bir hayli eser bulunmaktadır. Bunların bir kısmı sohbetin, bir kısmı şeyhliğin, bir kısmı da müridliğin görgü kurallarını anlatır. Bu görgü kuralları, tarikatlara göre farklılık arz edebilir. Adab konusunda şu düsturlaşmış ifade, onun önemini ortaya koyar: “Edeplere riayet etmeyen sünnetlere riayet etmeyi kaçırır; sünnetlere uymayı kaçırın farzları ve vacipleri gereği gibi yapmaktan uzaklaşır; farz ve vacip gibi dinin temellerinin yeterince yerine getirilmemesi, kişiyi imanını kaybetme tehlikesine duçar eder. İmanını kaybedene binlerce vah olsun!” O halde mutlu sona ulaşmanın ana kaynağı daha doğrusu başlangıç noktası adabıdır. Adabın korunması işte bu sebeple büyük önem arz eder.

Cahil neden öğrenmedi adab-ı hayatı

M. Akif Ersoy

-B-

Bade: Farsça şarap manasına geldiği gibi kadeh anlamında kullanılır. Divan edebiyatımızda bu kelime daima içki, şarap, sarhoşluk veren içecek anlamında kullanılmıştır. Tasavvufî sembolizmde bade aşk, zevk, ilahi sevgi gibi manaları ifade etmiştir. Ancak Bektaşiler bu mananın ötesinde gerçek anlamda da kullanmışlardır.

Ne gördü badede bilme ki oldu bade-perest

Müdir-i meşreb-, zühhad gördüğüm gönülüm

Fuzuli

Bahçıvan, Bir Gül İçin Bin Dikene Hizmet Eder: Burada gül, mürid; bahçıvan da onu yetiştiren mürşiddir. Hakiki mürid bir gül gibi çok zor yetişir. O güle yetişsin diye hizmet eden şeyh, onunla beraber gül olamayacak kapasitede dikenlere de hizmet eder. Yani, yetişmeye kabiliyetli olmayanlara da hoşgörü ile muamele ederek onları etrafından kovmaz, onların sivriliklerine katlanır.

Bağ-ban bir gül için bin hara (dikene) hizmetkar olur.

Bir dilber sevmişin göze görünmez

Bahçivansız bağın gülü derilmez

Dertli

Batıla Eyvallah Demem: Tasavvufi yolsa razı oluş, yani teslim oluş vazgeçilmez esasi bir şarttır. Bu “Eyvallah!” sözüyle ifade edilir. Ancak bu teslimiyet, miskinlik manasında değildir. Buradaki batıl kelimesi ile gerçeğe, İslam’a tasavvuf yoluna aykırı olan, nefisten kaynaklanan şey kastedilir. İşte bunlara karşı durmak, tasavvufi yolun esasını teşkil eder.

Bilen Bilir Biliri, Bilmeyen Ne Bilir Biliri? Bilmez isen Biliri, Bulagör Bir Biliri: Bu tekerleme bilen kişinin sırrı ve vahdet alem ini bilebileceğini, bilmeyen ise, buradan mahrum kalacağını ve bir bilene tabi olup öğrenmesi gerektiğini anlatır. Bilmeyen talip, bilen ise mürşittir.

Bir Hırka Bir Lokma: Çok azla yetinmeyi, fakra suri olarak da bağlanmayı ifade eder. Hindistan’da Sühre verdiliğın bazı kolları, zenginliğe, varlıklı olmaya, kalpte fakr duygusunu korumak şartıyla karşı çıkmamış, hatta savunmuşlardır. Aynı görüşte olan diğer tasavvuf disiplinlerindeki bir takım şeyhler de malın cepte olması, ancak kalpte bulunmaması gerektiğini söylemişlerdir. Hz. Peygamber bir yaşam modu olarak fakrı tercih etmekle birlikte, zenginliği de yasaklamamıştır.

-C-

Can Elden Gitmeyince Canan Ele Girmez: Allah’a kavuşmak için kişinin daha doğrusu sufinin, canını hiçe sayması ondan geçmesi gerekir. Bu konuda Yunus Emre şunları söyler:

Sen canından geçmedin, canan arzı kılursun

Belden zünnar kesmedin, imam arzu kılursun

Can Odası: Konya'daki Mevlevi tarikatının ana dergahında (asitane) yer alan özel odanın adı. Mutfağın sağında bulunan bu oda, büyükçe olup can adı verilen dervişlerin toplanıp oturduğu bir yerdi. Diğer bölgelerde yer alan Mevlevi zaviyelerinde Konya'daki ana dergahta olduğu gibi can odaları bulunur ve buralarda dervişler otururdu.

Cümle Kapısı: Tekkeye girilen dış kapıya denir. Cümle kapılarının sağ ve solunda halkalar olur; bu halkalara zincirler bağlanarak kapının orta yerinde bu iki zincir birbirine düğümlenirdi. Kapıdan giren, kafasını çarpmamak için biraz eğilmek zorunda kalırdı. İnsan yapılandırılan nefis tezkiyesinin gerçekleştiği bu mekanlara dik ve kibirli girilmemesi gerektiği, bu esriyle anlatılmak istenirdi. Eski Selçuklu camilerinin özellikle Taç Kapı haricindeki yan kapıları da basık olarak inşa edilir, giren kişinin başını eğmesi sağlanırdı. Zira camiler ibadet mahalli olarak kulun Rabbinin huzurunda nefis kibrini kırıp acizliğinin en derin boyutlarda farkına vardığı yerlerdi.

-Ç-

Çalma- Çalma Destar: Bir tür sarık. Bu sarıklara çalma destar da denilir. Çalma sarıklar beyaz renkli olup ilmiye sınıfına mensup kimseler tarafından giyilirdi. Kelime olarak çalma, sıvama olmayan kaba şey demektir.

*Aşıka izzet ü ar vallahi bedi bu haber
Aşıksan cansuz gel ne ser ü destar gerek
Yunus Emre*

Çelebi: Allah manasındadır. Sonundaki nisbet ya'sı ile çelebi Allah'a ait adam, Allah adamı demektir. Kibar, zarif kimselere de "çelebi adam" denir. XVII. Yüzyıl sonlarına kadar bilgin ve soylu kimseler için yine bu unvan kullanılmıştır. Mevlana'nın soyundan gelenler "çelebi" olarak anılmış; ancak Mevlana'ya ana tarafından akraba olanlar "inas çelebi"; baba tarafından akraba olanlara da "zükur çelebi" denmiştir. Hacı Bektaş'ın nefes evladı (manevi evlad) yahut belinden gelen kişilere de "çelebi" denir. Ancak onları Mevlevi çelebilerinden ayırmak için "Bektaşî çelebilerinden" diye kayıt konulur.

Mevlevilerden, Mevlana'nın maddi bakımdan akrabası olmadığı halde, Mesnevi'nin yazılmasına ön ayak olan kişiye bu unvan verilerek Çelebi Hüsameddin denmiştir.

Çeşm: Farsça göz anlamındadır. Osmanlılarda kızağa çekilen gemilerin durduğu, üstü kapalı sündürmelere çeşm denilirdi. Tasavvufi bir terim olarak a'yan dışında Hakk'ı müşahade için kullanılır. Allah'ın basar sıfatı: El-Basir.

Bu gurbette ayrılığın elinden

Deryalar dolmuştur çeşmim selinden

Sözün bilmez aduların elinden

Bağrımız kan ile dalagelmıştır.

Katibi

Çile: Farsça kırk (40) anlamına gelen çihilden düzenlenmiş bir terim. derviş, bir şeyh nezaretinde karanlık bir hücrede yalnız başına kırk gün süre ile az uyumak, az yemek, az içmek ve mümkün mertebe sürekli ibadetle meşgul olur ki bu olaya çile denir. Bu, nefsi eğitmek için belirli bir süre halktan uzak kalıp olgunlaşmayı elde etmek için yapılır. Tasavvuftaki çile ömür boyu değildir.

Çileye Arapça olarak erbain de denir. Hemen hemen her tekkede bu iş için bir veya birkaç hücre bulunurdu.

Çağurup eydeler gel güç görenler

Benüm çilem nedür bu ışk elinden

Yunus Emre

-D-

Dar: Arapça ev, Farsça idam sehpası demektir. Bektaşilik'te muhibbin can feda etmek üzere, meydanda ikrar verdiği yerin adı. Meydanın yam orta yerine "dar" denir. Biat ve tarikat telkini töreni gibi merasimler, burada icra olunur. Tasavvuf edebiyatında "Hallac-ı Mansur" başına gelen oları ifade etmek üzere şiirlerde lügat manası ile kullanılırdı (yani idam sehpası manasına).

Circis oldum basıldım, Mansur oldum asıldım

Hallac pamuğu gibi bunda atılıp geldim.

Yunus Emre

Dede: Türkçe bir kelime olup Mevlevilikte, muhiplikten sonraki mertebedir. Muhip, derviş olmaya ikrar verip çilesini tamamladıktan sonra kendisine bir hücre verilir ve dede diye anılır. Dede, yeni muhipleri kendi liyakatine ve kabiliyetine göre Mesnevi okutarak ayin meşk ederek; ney üflemeyi, usul tutmayı belletmek suretiyle kudümzen olarak yetiştirerek terbiye etme görevini icra eder.

Derd: Farsça gam, ızdırap, elem demektir. Sevgiliden sevene geçen ve katlanılmasına güç yetmeyen hal, ilahi aşk. Bu istenen bir derttir. En büyük dert, dertsiz olmaktır. “Allah derdini arttırsın” bir Mevlevi deyimidir.

*Dolap niçin inilersin
Derdim vardır inilerim
Ben Mevla'ya aşık oldum
Onun için inilerim
Yunus Emre*

Dergah: Farsça kapı, eşik, kapı yeri, sığınılacak yer, makam, tekke gibi manaları vardır. Tarikat mensubu şeyhlerle, dervişlerin ikametgahı olan büyük tekkelere dergah denir.

Derviş: Farsça fakir, dilenci, dünyadan yüz çeviren, kendini Allah'a veren kişi. Tarikat mensuplarının çoğu fakir olduğu için bu isimle anıldığı ileri sürülür. Ancak hakiki derviş, kimseden bir şey istemez ve istememesi tarikat kuralıdır. Mevleviyye ve Rifaiyye tarikatlarından öğrendiğimiz kadarıyla bir derviş üst üste üç gün açlık çekmeden bir başka kimseden yiyecek isteyemez. Derviş kelimesi, kapı eşiği manasına da gelir. Dervişin, kapı eşiği gibi başkalarından gelen ezalara tahammüllü olması gerekir. Bu espriden dolayıdır ki dervişler, herkesin ayak basıp ezdiği kapı eşiğine basmazlar; hatta tekkeye veya türbeye girerken eşiğe saygı göstermek üzere onu öper, sonradan üzerine basmadan atlayıp içeri girerler.

Destur: Farsça izin anlamına gelen bir kelimedir. Bir yere girilirken izin istemek üzere kullanılan bir ifade. Halk arasında “savulun, yol verin” anlamında da kullanılırdı. Bektaşilerde nefes (ilahi) okuyacak can (yani derviş) önce “Destur!” der, baba (şeyh)nın “Eyvallah!” demesini beklerdi. Baba, “Eyvallah” demedikçe okuyamazdı.

Vermişdi mizac-ı hünerle destur

Terk-i edep etseler de mazur

Nabi

-E-

Edep: Arapça iyi ahlak, güzel terbiye, utanma, zarafet, usluluk, insanlara kavlen, fi'len güzel davranışta bulunmaktan ibarettir. Cürcani'ye göre, hatanın her çeşidinden sakınmayı bilmektir. Edep'den şeri'at, hizmet ve Hakk'ın edebi anlaşılır. İlki dinin zahirine, şekli unsurlarına tam anlamıyla riayet etmek; ikincisi hizmette ileti gitmekle birlikte yaptıklarını görmemek (yani kendine mal edip ucube düşmemek), üçüncüsü Allah'a ve kendine ait olanı bilmektir. Mutasavvıflar genelde iki türlü edep kabul ederler: Birincisi şekli, zahiri edep ki; ameli riyadan, münafıklıktan, yağcılıktan korumaktır. İkincisi de batini edeptir ki; kalpteki şehvet, itiraz, iradede zayıflık gibi olumsuz şeyleri temizlemekten ibarettir. Edepler sünnetleri güçlendirmek içindir. Sünnetler vacipleri, vacipler de farzları güçlendirir. Farzlar ise imanı korumak içindir:

Bir çeşmeden akan su acı tatlu olmaya

Edepdür bana yirmek bir lüleden sızarem

Yunus Emre

El Almak, El Vermek: Bu sözle derviş olmak, bir tasavvuf okuluna kaydolmak kastedilir. Bektaşiler el almaya “nasip olmak” der. Tarikata ait bir şeyi, bir töreyi yapmak, yahut bir hastalığa okumak için izin alma ve izin vermeye de el verme, el alma tabiri kullanılır. “Okumaya el almış, eli var.”

Sakinin elin öptüm olup şeyh-, harabat

Eller ayağın öptüğü ademden el aldım

Neşati-Mevlevi

Eşik: Eve dışarıdan içeri girmek, kapının eşiğinden atlamakla mümkündür. Dışarıdan içeriye girmekle zahirden batına, dıştan içe ulaşıldığı veya dergahtaki, evdeki olgun

erlere, olgun şeyhlere ulaşıldığı; bu ulaşmaya da eşğin sebep olduğu kaydedilir. Ulaştığı hedefin ulviliği yüzünden, eşikte de bir ulvilik görülür. Eşik, yokluk ve tevazu gibi anlamları ifade eder.

*Eşğine koymuşam can ü ser
Ta vücudum ola safi hemçü zer
Eşğinde hacetim hem budurur
Ta fakir'e eyle bir hüsn-i nazar*

-F-

Fena: Arapça fani olmak manasına gelir. Nesnelere, sufinin gözünden silinmesine fena denir. Zıddı beka'dır. Hind Nirvanası farklı bir muhtevaya sahiptir. Hind mistisiziminde hiçlik, fenayı ifade etmesine rağmen; İslam tasavvufunda kul hiç olmaz; hiçin yerine Allah'ın sıfatları geçer. Kul, insan olarak taşıdığı sıfatları ve huyları terk eder; fenaya ererek tam hale gelir; olgunlaşır. Ancak bu giden kötü sıfatların ve ahlakın yerini, Allah'ta mükemmel olarak bulunan ilahi sıfatlar veya ilahi huylar alır.

Feryad: Farsça çığlık demektir. Mecburi ve yüksek sesle yapılan zikir. Kendinden geçerek ve kendini bırakarak yüksek sesle Allah'a yalvarma.

*Dağutdın hab-ı naz-ı yarı ey feryad n'eylersin
Edip fitneyle dünyayı harab-ı abad n'eylersin
Şeyhülislam Bahayi*

Feyz: Arapça taşmayı ifade eder. İlahi tecelli, bu kelime ile anlatılır. Zira bu tecelli heyulani özelliktedir. Tecelli, tecelli edene göre belirir veya kayıtlanır. Zira tecelli, onun için, vücudu olmayan sabit bir aynıdır. Bu tecelli, ona nispetle vücudi tecelli olur ve bu, vücudu ifade eder.

*Gönül dostu zikir eyle hemişe
Ki sana nur-ı Hak'dan feyz erişe
Yunus Emre*

Firar: Arapça kaçmak demektir. Halktan Hakk'a kaçmaktır. Bunun birkaç mertebesi vardır. İlki cehilden bilgiye kaçmak, ikincisi haberden şuhuda (işitmekten görmeye) kaçmak. "Allah'a kaçınız. Kul, korktuğu şeyden firar eder, kaçar."

Çekil bir köşeye et nasdan insanlardan firar

Etilye sütlüye karışma zinhar

Bilmem, görmem, duymam çok bela savar

Mahumat yüzünden çekme zahmeti

Yozgatlı Hüzni

-G-

Gaflet: Arapça gafil olma, uyanık olmama, habersiz bulunma, farkına varmama hali. Kulun Allah'tan habersiz olması hali. Dünyayı veya bütün mahlukatı, Allah'tan yarattığı ve sıfatlarının tecelli ettiği bir yer olarak düşünmeden dünyadaki hayatını sürdüren; alem e nazar dediğimiz tefekkür gözü ile bakmayan; ondaki ince hikmetli işleri göremeyen kişilere de gafil denir.

Gam: Arapça keder, üzüntü anlamında bir kelime. Sevgili dikkat ve özenle aranırken karşılaşılan engeller. Sevenin, sevgilisinin uğrunda seve seve katlandığı zorluklar ve sıkıntılar.

Gani: Arapça zengin, ihtiyaçsız gibi manaları vardır. Tasavvuftaki zenginlik maddi planda olmayıp, gönül zenginliği şeklindedir. Bu kişilere "gani gönüllü, gönlü gani" denir.

Gına: Arapça zenginlik demektir. Gani (zengin) Hakk'tan başkası değildir. Zira her şeyin zatı O'nundur.

-H-

Had: Arapçada sınır, derece, rütbe, işlenen suç karşılığı verilen ceza gibi manaları ifade eder. Konu ile ilgili bazı atasözleri:

-Haddini bilmeyene haddini bildirmek, öksüze kaftan giydirmekten yeğdir."

- İslam'ın şartı beş, altıncısı haddini bilmektir.

Hakikat: Gerçek manasına gelen Arapça bir kelimedir. Sufiler şeriat, tarikat, hakikat ve marifet şeklinde Allah'a ulaşma yolunda dört mertebe kabul ederler. Görüldüğü gibi bunlardan üçüncüsü "hakikat" olmaktadır. Sufiyye bunlardan ilkinin avam (genel olarak halk), ikincisinin havas (seçkinler), üçüncüsünün havasu'l havas, dördüncüsünün de ehass-ı havassü'l havass'a ait olduğunu söylerler.

Halk: Yaratma anlamında Arapça asıllı bir söz. İnsanlara da halk denir. "Halka menfur olmadan" yani halkın nefretini kazanmadan, "Hakk'a makbul olunmaz." Atasözü özellikle Melamilik'te tasavvuf yoluna girenin, halktan ayrılması, kendini kulluğa vermesi gerektiğini, inancı, kılık kıyafeti bakımından halkın nefretini kazanabileceğini yahut kendisiyle alay edileceğini; fakat bu hale düşmeden de Hakk katında makbul olunamayacağını bildirir.

Halvet: Arapça yalnız kalıp تنها bir köşeye çekilmek demektir. Tasavvufta ise, zihinsel konsantrasyonu ve bazı özel zikirlerle riyazetleri gerçekleştirmek üzere; şeyhin müridini, karanlık, dış dünyadan soyutlanmış bir yere, belirli bir süre için koyması. Allah ile gizlice konuşmak, kalbi yanlış inançlardan ve kötü huylardan temizlemek halvet olarak değerlendirilir.

-I-

Istifa: Bir şeyin güzidesini seçmek, tercih etmek manasına Arapça bir kelime. Tasavvufta seçilmiş kul, baştan beri ilahi tutuşun altında rehindir.

Istina: İyi yapmak, birisini seçmek, dostlar için davet ve ziyaret tertip etmek gibi manaları ifade eden Arapça bir kelime. Allah'ın kulunu güzel ahlakla süslemesi, onu nefsanî özelliklerden sıyırıp iyi özelliklere muttasıf kılması. Allah, bu dereceyi enbiya ve sıdıklara tahsis etmiştir.

Işık: Dervişler için kullanılan bir tabir olup, aşık kelimesinden bozmadır. Burada da Işıklar denilen yerin adı; orada bazı velilerin bulunması veya ölünce mezarlarının orada bulunmasından kaynaklanmaktadır.

*Ben erenler sancağımı o ışıklar teberi
Ben savaş günü çeriyim o hemen cerde ceri
Yahya Bey*

-İ-

İbadet: Boyun eğmek, kulluk etmek ve itaat etmek anlamında Arapça bir kelime. Kaşani'ye göre amme için Allah'a tezellülün son noktasıdır.

*Gördükçe yari secde-i şükr eyleriz müdam
Vak-ı tulu-ı şemse düşer ibadetimiz
Seyyid Vehbi*

İcabet: Arapça çağrıya olumlu karşılık vermeyi ifade eden bir kelime. kulun Allah ile olan sözleşmesi, hak ile sohbet, iki kelime ile özetlenir.

İcabet,

İstikamet, icabet, söz vermesidir. İstikamet de verilen sözü yerine getirme, sadakat göstermedir. İcabet şeriat, istikamet hakikattir.

*Binlerce duaya bir icabet
Göstermesi bargah-ı rahmet
Mehmed Akif*

İdrak: Arapça kavramak demektir. Tehanevi'ye göre idrak iki çeşittir.

Basit idrak: Hakk'ın vücudunu (varlığını) idrak etmekle beraber bu idrakın ve idrak edilen Hakk'ın şuurunda olmamak.

Mürekkebi (bileşik) idrak: Hakk'ın varlığını idrak etmekle beraber bu idrakın ve idrak edilen Hakk'ın şuurunda olmak.

*Doğrudan doğruya Kuran'dan alıp ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı
Mehmed Akif*

İhya Gecesi: Cuma ve Pazar gecelerine denir. Gece gündüzden evvel geldiği için Perşembe günü akşamına Cuma gecesi, Pazar günü akşamına da pazartesi gecesi denir. Bu İslam alem inde böyle iken, Batı'da Perşembe günü akşamına Perşembe gecesi, Pazar günü akşamına da Pazar gecesi denir. Mübarek geceleri Müslümanlar ibadetle değerlendirirler ve buna ihya-i leyl derler; yani geceyi boşa geçirmemek, o gecenin canlı tutulması, değerlendirilmesidir.

İlim: Bilmek manasına gelen Arapça bir kelimedir. Peygamberimizin rivayet olduğuna göre kendisine üç çeşit ilim vahiy edilmiştir:

İlm-i ahkam: Açıklamak zorunda olduğu ilim.

İlm-i sırr-ı kader: Bazı havassından başkasına açıklaması yasaklanmış olan ilim.

İlm-i esrar: Açıklamakta muhayyer kaldığı ilim.

İnsan-ı Kamil: Arapça olgun insan demektir. Gerçek insan-ı Kamil, vücub ile imkan arasında berzahtır; hadi sıfatlarla kıdem sıfatlarını ve hükümlerin arasını toplayan aynadır. O, Hakk ile halk arasında vasıtaadır. Hakk'ın feyzi, imdadı onun vasıtasıyla yayılır.

-J-

Jende: Farsça yamalı cübbe veya murakka demektir. Tasavvufta Melami meşrebi benimseyenler, nefsin kibir ve enaniyetini kırmak için yamalı cübbe giyerlerdi. Kalp kırıklığı, makam olarak şuur altına yerleştiğinde yani dış jende, kalpte zuhur edince, artık yamalı cübbe giyme terk edilir.

Jende-puş: Farsça yamalı cübbe giyen kişi demektir.

-K-

Kabz: Arapça tutmayı ifade eden bir kelimedir. Daralma, kapanma gibi manaları da vardır. Bu terim, bast ile birlikte kullanılır. Bu durumda kabz ve bast, salikte bulunan iki zıt hali anlatır. Biri emin olunan şeyden korkmak, diğeri de korkulan şeyden feraha

çıkılmak ve ondan emin olmak anlamlarını ihtiva eder. Sufilere göre Kabz ve Bast olan, Allah'tır. Kabz'a nimetin elden gitmesi, sevgiliyi kaybetme ve mahzurlu olanın hücumundan kaynaklanan korku gibi anlamlar yükleyen sufiler, bast'ı müridin güven ve ümit hali olarak tanımlamışlardır.

Kahve Nakibi: Nakib, kabile reisi, başkan, bir kavmin reisi gibi manaları ihtiva eden Arapça bir kelimedir, çoğulu "nukaba"dır. Tasavvuf ıstılahı olarak, tekkelerde kahve pişiren ve bu işle görevli bulunan kişiye denir. Aslında bu görev, dıştan önemsiz gibiymiş gibi görünse de rastgele herkese verilmezdi bu vazife, genellikle tekkenin kıdemli kişilerine verilirdi.

Kahve kuvvet kalbe, dermandır dize

Kahve ruha neşvedir, ferdir göze

Ali Nihad Tarlan

Kalıbı Dinlendirmek: Ölme manasında kullanılan bir deyim. "Dünya da bize rahat yoktur" (La rahate lena fi'd dünya) sözüyle işaret olunduğu üzere, ölüm, istirahat, dinlenme gibi bir mana ifade eder. Tabii ki Salih amel sahipleri için... Buna benzer olmak üzere şu ifadeler kullanılır. Göçtü, göçündü, yürüdü, Hakk'a yürüdü, Hakk'a kavuştu, irtihal etti, çilesi bol dünyadan geçti. Tasavvufta bu dünya çekilen çilelerle olgunlaşma yeridir. istirahati ahrettedir.

Kalu Bela: Arapça iki ayrı kelime "evet dediler" manasına gelir. Bu ifade, Kuran-ı Kerim'deki A'raf Suresi'nin 272. ayetlerinde yer alır: "Kıyamet gününde biz bundan habersizdik, demeyesiniz diye Rabbin Ademoğullarından, onların belleirnden zürriyetlerini aldı; onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da) Evet (Rabbimiz olduğuna) şahit olduk dediler." Allah'ın ruhlardan aldığı bu misak için şu tabirler kullanılır: Bezm-i elest, bezm-, ezel. Sufilere göre her insan, kabiliyetine ve yeteneğine göre amel etmesi bakımında hal diliyle her an, "Sizi yetiştiren, bakan, geliştiren, büyüten ben değil miyim?" sorusuyla muhatap olmakta ver herkes hal diliyle "evet" demektedir. Bu dünya elest bezminde, Allah'a verilen sözün tutulup tutulmadığının denendiği bir sınama yeridir.

*Ta kalu beladan sevdik seviştik
Bizimle ezeli yardır muhabbet
Üstad nazarında ıkrar kopuşdul
Mü'mine kadim ıkrardır muhabbet
Kul Himmet*

Kazancı Dede: Mevlevilikte mutfak, yeni dervişler için ilk terbiye ve hizmet mahallidir. Mutfağın en kıdemli ve önde gelen görevlisine kazancı dede denirdi. Bu zat sertabbah (baş aşçı)ın muaviniydi. Kazancı dede, çilesini bitirmiş yetenekli kişiler içinden seçilirdi. Mevleviliğe girmek isteyenler, kazancı dedeye müracaat ederlerdi. Dede, ona “Dervişlik zordur; çileyi kırmak (yarında bırakmak) iyi değildir. Dervişlikten ateşten gömlek, demirden leblebidir. Aç kalmak, döğölmek, haksız yere söz işitmek vardır. Dervişlikte ısrar eden kişi için şeyh efendiden izin, yeni girenden de ıkrar alınırdı. Kazancı dede, zaman için yükselerek sertabbah (baş aşçısı) olurdu.

-L-

Lokma: Aslen Arapça olan bu kelime, Türkçede de aynı manada kullanılmaktadır. Tekkelerde yemek yedim denmez; onun yerine “lokma ettim” denir. Bir ağız dolusu suya cur’a (yudum); bir defada ağıza alınacak kadar yiyeceğe lokma denir. Mevlevi tekkelerinde bir çeşit yemeğe “lokma” adı verilir. Bu; pirinç, et, soğan, nohut, kişniş ve fıstıktan yapılan bir tür pilavdır. Bu pilav, Cuma geceleri veya bazen pazartesi günü pişerdi. Bu pilav için özel bir kazan vardı ki, bu kazanda, lokmadan başka bir yemek pişmezdi. Bu kazan bembeyaz kalaylı olup Ateşbaz-ı Veli Ocağı denilen özel bir ocak üzerine konarak içinde pilav pişirilirdi. Yemeğe buyurun demek için “lokmaya buyurun” ifadesi kullanılırdı. Yemek vaktinin geldiğini görevli can (derviş), “Hu... lokmaya sala” seslenişiyle duyururdu. Geçimi dar veya her şeyi yeter görüp fazlaya rağbet etmeyen tok gözlü insanlar için “Bir lokma bir hırkaya talip” denir. Bize bağlı olanı, dünya ve ahrette mahrum bırakmayız anlamında olmak üzere, “Lokması boğazımızdan geçen, yabanda kalmaz.” Denilirdi. Mevlevi tekkelerinde pilav pişirilmesine “lokma basmak” tabiri kullanılır. Yiyecek bir şey olmadığını ifade etmek için “Lokma Hakk vere” denilir.

*Bu dünya bir lokmadur ağızdadur çeynenmemiş
Çeynenmiş ne dutmak ha sen anı yutdın dut*

Yunus Emre

Lahz: Bir şeye göz ucu ile bakmak manasına Arapça bir kelime. Gabya olan inancın yakın derecesine ulaşması sebebiyle, kalbe doğan şeylere ve kalplerin basiretlerinin mülahazasına işaret eden bir terimdir. Kısaca lahz, kalbi bir düşüncedir. Sadık bir mürid, bir şeye, baş gözü ile değil gönül gözü ile (basar gözü ile değil basiret gözü) bakar. Kalbini bu şekilde saflaştıran kimsenin fırsati doğrudur; ondan yanlışlık bulunmaz. Zira o, Allah'ın nuru, ilmi ve açması ile bakmaktadır. Sufi göz, kulak gibi duyu organlarından ziyade, kalbe doğan bu müşahadeye önem verir. Yani maddi bakışın ötesinde, akıl gözü ile eşyaya yaklaşır; kendisi ile eşya arasında bir tür özne ve nesne münasebeti tesis eder. Bu da onu eşyanın hakikatini anlamaya götürür.

La'l: Kıymetli kırmızı renkli taş, budak. Sufinin gönlü. La'l nigaar: Kor dudak, sevgilinin al dudağı.

La'l ü dürü gösterir demadem

Evrak-ı gül içre ikd-ı çebnem

Fuzili

Lale: Kadehi andıran kırmızı renkli bir çiçek. Bu kelimenin yazılımında L,A,L,H harfleri yani iki L bir A ve bir H bulunmasından hareket eden sufiler panbioist (tümcanlıcı) bir yaklaşımla, ona kutsal bir mahiyet atfederler. (Yani halkta Hakk'ı görme)

Subh-dem dönse n'ola mihri cemale lale

Oldu mazhar aded-i İsm-i Celal'e lale

Refi-i Kalayi

-M-

Mahabbet: Arapça sevgi, aşk demektir. Tasavvufta muhabbetin hakikati her şeyi sevdiğine bağışlaman, kendine de sende olan hiçbir şeyi bırakmamandır. Mahabbet ehli üç haldedir. Ammenin mahabbeti: Bu fiili bir sevgidir ve Allah'ın kendilerine ihsan

etmesinden kaynaklanır. Hz. Peygamber bu konuda şöyle der: “ Kalplerin kendilerine ihsan edeni sevme özelliği vardır.” İkincisi Sıfatı aşkın halidir. Kalbin Allah’ın gınasına, celaline, azametine, kudretine ve ilmine bakmasından kaynaklanır. Bu havassın, sadıkların veya tahkik ehlinin muhabbetidir. Bu konuda Hüseyin en-Nuri şöyle der: “Mahabbet, perdelerin yırtılması, sırların ortaya çıkmasıdır.” Üçüncüsü zati mahabbetin halidir. Bu, illetsiz olarak, Allah’ı sevmenin kadim olduğunu bilmekten ve anlamaktan doğar. İşte bu şekilde Allah’ı bir sebebe bağlı olmaksızın, seviniz. Bu şekilde sevgi, sıddıklar ve ariflerinkidir.” Mahabbetin, başlangıçları ve gayeleri itibariyle on kısma ayrıldığı söylenir. Bunlardan beşi, salik ve muhiplerin makamlarıdır. Bunlar sırayla; ülfet, heva, hulle, şağf ve vecddir. Aşıkların makamlarına gelince onlar da şunlardır: Garaim, iftitan, veleh, dehş ve fenadır.

*Didar ile mahabbete doyulmaz
Mahabbetten kaçan insan sayılmaz
Münkir üflemele çere söyünmez
Tutuşunca yanar aşkın çirası
Pir Sultan Abdalü*

Makam: Mukam şekliyle okunursa oturulan, ikamet edilen yer; makam olarak okunursa ayağın bastığı yer, topluluk, oturulan yer gibi anlamları bulunan Arapça bir kelime. İsm-i mekan. Velilerin mezarlarına veya hatırlarını taşıyan yerlere bu ad verilir. Makam-ı İbrahim gibi. Mevlana’nın türbesinin girişinde bu manada olmak üzere bir beyt vardır:

*Ka’betü’l-Uşşak baş ed in makam
Her ki nakıs amed inca şod tamam*

*Bu makam aşıkların Kabe’dir
Buraya noksan gelen tamam olur*

Mecnun: Arapça cinlere tutulmuş, cinlenmiş, karanlıkta kalmış, deli, behlül, divane gibi manaları ihtiva eden bir kelime. Allah’a duyduğu şiddetli sevgisinden dolayı akıl nuru yanan ve toplumsal davranışlarında birtakım farklılaşmalar olan Hakk aşığı. kays

ile Leyla'nın aşk öyküsündeki olayın erkek kahramanı. Mecnun ve Leyla kelimeleri manaca gece ve karanlığı ifade etmesi bakımından sevda ile de benzeşirler.

Melamilik: Bir tasavvuf okulu olmaktan ziyade, bir yaşama biçimidir; bir tarz, üslub ve meçrebidir. Her tasavvuf ekolünde bu biçimi tercih edenler olagelmıştır. Abdülaziz Mecdi Tolun Efendi, malemi sözünün Seyyid Muhammed Nuru'l Arabi'nin mahlası olduğunu söyler.

*Açıldı defter-i ehl-i melamet kaydolan gelsin
Çekinen nam u kaydan gelmesin, lakayd olan gelsin
La Edri*

Merg: Ölüm manasına Farsça bir kelime. Madde elbisesini çıkartıp atmak, dünya ile olan bağları koparmak, ilgiyi kesmek, mana alemine yönelerek isim, sıfat ve zatta fani olmak. Dört çeşit ölüm var: Zillet ve lanetli ölüm: Kafirlerin ölümü. Hil'at ve temaşa ölümü: Peygamberlerin ölümü. Bir hadiste "Ölüm mümin için hediyedir." buyrulur.

*Yine sahra vü merg-zar
Hoş akar esrük bu sular
Cihanlara saçdımsar
Cümle alem dostı yine
Yunus Emre*

Muhib: Arapça seven demektir. Tasavvuf yolunu ve o yolda gidenleri seveni ifade eder. Tasavvuf yolunu seven fakat o yola girmemiş kişiye muhib derler. Bektaşilikte muhibilik ilk derecedir. Bundan sonra dervişlik, babalık ve halifelik gelir. Mevlevi muhibleri için tekkede ayrı yerler olur.

*Mürid muhib çok olgun
Deyu canlar azdırub
Ucb ile kendini gösteren
Bel'am isen haber ser
La Edri*

Mum: Mecazi pervane kelebeğiyle birlikte kullanılır. Mum aşık olunanı yani Allah'ı, pervane de Allah'a aşık olan kişiyi temsil eder. Gezegenlerin güneş etrafında döndüğü gibi pervane de mumun ateşi etrafında döner, döndükçe daire daralır. Sonunda pervane ateşle bütünleşip cismini ateşe dönüştürür. Yani seven sevdiğine kavuşup onun rengiyle boyanır.

-N-

Nayi: Ney çalan kişilere denir. Ancak neyzen tabiri daha çok kullanılır. Nayi Osman Dede meşhur neyzenlerdendir.

Kaddüm yay oldu

Bağrum nay oldu

İşüm zay oldu

İşkun elinden

Yunus Emre

Nazar: Arapça bakmak demektir. Tasavvufi olarak mürşidin müridine manevi yolla bakışı demektir. Bu bakış, feyzin akmasına ve intikaline sebeptir. Mevlevilerde nazar şu şekildedir: Ayinde, Devr-i Veleddi'de dervişler post yönünde şeyhle karşı karşıya durup baktıktan sonra niyaz eder, ardından yine birbirlerine nazar ederler. Tasavvuf erbabı "ben", "sen" yerine "fakir", "hakir" ifadelerini kullandıkları gibi "nazarım, nazarlarım" gibi ifadeleri de kullanırlar.

Mevlana Hüdavendigar bize nazar kılalı

Anın görklü nazarı gönlümüz aynasıdır

Yunus Emre

Nefes: Soluk, hafif rüzgar, uzun söz, mühlet, bolluk, genişlik anlamlarını ihtiva eden Arapça bir kelimedir. Kaşani'ye göre bu, gaybden gelen latifeler sebebiyle kalplerin rahatlamasıdır. Bu, seven (muhib) in sevilen (mahub) ile ünsiyetidir. Nefes sahiplerinin hallere sahip olan kişilere göre daha saf ve daha hassas oldukları kaydedilir. Nefes, Bektaşilerde genellikle hece vezniyle yazılmış ilahilere denir. Nefesler şu konularda olur: Övme, yerme, mersiye, aşk, zaman. Aleviler nefese, deyiş veya ayet de

derler. Nefes tabirinin XIV. Yüzyıllara kadar dayandığını Yunus Emre'nin Şu beyitinden anlıyoruz:

*Derdim işbu nefesi, aşıklar hÜkmÜ ile
Bahıllıksız er gerek bir karar durası*

Nefes etmek: Bir hastaya okuyup üflemek

Nefes Evladı: Çocuğu olmayan kadına, erenlerden birinin himmet etmesi ile çocuğu dünyaya gelince o çocuğun, himmet edenin manevi evladı olduğunu bildiren bir terim.

Nefes Haklamak: Söz tutmak anlamındadır.

Nefes Öldürmek: Söylenen sözü, verilen öğüdü tutmamak.

Nefes: Esrar

*AŞkın Şarabın içmiyen mest olub hayran olur mu?
Zincir-, aşka dÜŐmiyen soyunup üryan olur mu?*

*Akıt gözlerinden yaŐı gör, kimdir iŐleyen işi
Kul olur ise bir kişi bu mülke sultan olur mu?*

*AŞka ciğerin yakmayan mürŐide doğru bakmayan
Bahr-ı muhite akmayan göl iken umman olur mu?*

*Gönül geçirme gel çağın ko, yansın yürekte yapın
Gülleri bitmeyen bağın bülbülü nalan olur mu?
NakŐi açıldı, çün gözün Hakk'ı görür oldu gözün
Lakin bilmem işbu sözün münkire iman olur mu?*

NakŐi-i Akkermani

Niyaz: Farsça yalvarma demektir. Mevlevi mukabelesi sonra ermekteyken biraz daha uzamasını istemeye niyaz denir. Şeyhe saygılı olmak, elini öpmek, eteğini tutmak ve müridin Şeyhin huzurunda, boynunu bükerek ondan himmet istemesine de niyaz denir. Müritlerin bağlı oldukları tarikat usulüne göre, Őeyhlerinin huzuruna çıkması da niyaz

olarak tanımlanır. Her tarikatın kendine göre niyaz metodu vardır. Mesela Mevleviler, sağ eli sol, sol eli sağ omuza koyup; sağ ayağın başparmağı ile sol ayağın başparmağı üzerine basarak hafifçe eğilir ve niyazda bulunurlardı. Buna “niyaza durmak” denirdi.

-O-

Okçular Tekkesi: Şimdiki tabirle okçuluk kulübü tekke, okçuların ok talimi yaptıkları Okmeydanı’nda idi. Tekkenin geniş salonuna “semahane” denirdi. Okçular tekkesi, 6 Mayıs’ta yani Hidrellez günü açılır, altı ay boyunca pazartesi ve Perşembe günleri talim yapılırdı. Tekke altı ay açık, altı ay kapalı kalırdı. Tasavvufun sportif alandaki etkinliğini göstermesi açısından, bu tekkelerin başlı başına ilmi çalışmalara konu olması, kültür tarihimiz açısından büyük önem arz edecektir.

Ok Yaydan Çıktı Bir Kere: Başına kötü hal gelen biri için, sehm-i kaza (kaza oku)nın artık yayından çıktığını belirtmek üzere kullanılan bir deyim. Artık bundan sonra sabır gerekir, yapacak bir şey kalmamıştır.

Ok Sekiz Bin Alem: Çeşitli boyutlarıyla birlikte bütün bir kainatta on sekiz bin alem denmiştir. Alemin on sekiz bin sayısına ulaştırılması şu şekilde açıklanır:

“Bu, dokuz felekle beraber küre-i hava, küre-i ma, küre-i turab, küre-i nar yani anasır-ı Erbaa; cemad, hayvan, nebat yani mevalid-i selase; insan ve insan-ı kamil; on sekiz olur ki zuhur itibarıyla her biri bin sayılırsa on sekiz bin olur.”

Bu kozmolojik telakkiye göre, bütün bir varlık alem i on sekiz temele dayandırılmaktadır ki onlar da şunlardır:

a) Dokuz Felek:	9
b) Hava Küresi:	2
c) Su Küresi:	2
d) Ateş Küresi	2
e) Toprak Küresi	2
f) Cansızlar	2
g) Bitkiler	2
h) Hayvanlar	2

i) İnsan	2
j) İnsan-ı Kamil	2
	= 28

*On sekiz bin alem halkı cümlesi bir içinde
Kimse yok birden artuk söylenür dil içinde
Yunus Emre*

-Ö-

Ölmeden Önce Ölmek: Kalpte Allah'tan gayri bütün istekleri yok etmek. Bu isteğe bağlı (iradi) ölümdür; mecburi (zorunlu) ölüm (son nefesle ölüm) değildir. Bu şekilde kendi iradesiyle önlerler, mana alem inden yeni bir yaşantıya kavuşurlar. Abı-ı hayat denilen ölümsüzlük suyu da işte budur.

*Aşıklar yoldaş olub sadıklara yar olmadun
Ölmezdin öndin ölmedün ışk n'eylesün senün ile
Yunus Emre*

Ölüm: Mevt

Öp Eşiği Çık Dışarı: İstenilemeyen yerde durmamak gerektiğini öğütleyen bir söz. Sufiler, mücadele ve münakaşadan son derece kaçınırlar; onun için böyle bir durumla karşılayınca eşiği öpüp niyaz ederek çıkarlar. Gaye insan gönlü kırmamaktır.

-P-

Pabuç: Farsça ayağa giyilen şey demektir. Tasavvufi adabına göre misafirin ayakkabıları dışarı doğru çevrilmez. Bunun sebebi misafirin giderken sırtını ev sahibine dönme zorunda kalmasıdır. Bu şekilde misafir arkasını dönmeden ayakkabısını giyer ve o şekilde de kapıdan çıkar. Buradaki ince espri, insanın insana saygılı olmasıdır. Yine bir misafirin ayakkabılarının dışa çevrilmesi onun bir daha gelmesini istememek anlamına gelir. Suçluların ayakkabılarının burnu dışarı çevrilerek ona bir daha

gelmemesi mesajı, tasavvuf adabında bu şekilde iletilir. Bu duruma “seyyah vermek” veya “pabuç çevirmek” denir.

Pend: Farsça öğüt, nasihat anlamında bir kelime. Hz. Peygamber “Din nasihattir” hadisi tasavvufta motive edici bir düsturdur. Nitekim tasavvufi sohbetin hedeflerinden biri ve en önemlisi nasihat içerikli olmasıdır. Bu konuda “Pendname” adlı eserler verilmiştir.

Delüyem pendi tutmazam

Değme yire ben gitmezem

İşbu sözü işitmezem

Tutmuşam kulgum anda

Yunus Emre

Perde: Farsça örtü demektir. Allah ve insan arasında yetmiş bin perde bulunduğunu bildiren bir hadis-i şerif vardır. Bu perdelerden bir kısmı zulmani, bir kısmı da nuranidir. Mal, mülk, menfaat, dünya sevgisi, şehvet, zulmani; Allah’a ait tecelliler ise nurani perdedir. Tasavvufi süluk ve vuslat yolunda bu perdelerin kaldırılması gerekir.

Her kim uğrarsa bu dere bulur himmeti erde

Açılıvericek perde dostun cemalin arzular

Yunus Emre

Pir: Farsça ihtiyar, yaşlı kimselere pir denir. Tasavvuf liderine de pir adı verilmiştir. Bu kelime üstad, mütehassıs gibi anlamları da ihtiva eder. “O, bu işin piridir.” Gibi. Büyük adamlar için kullanıldığı da olmuştur. Eskiden tarikat kurucusu şeyhlere de pir denirdi.

Vur pençe-i Ali'deki şimşir aşkına

Gülyabani asmanı tutan pir aşkına

Yahya Kemal Bayatlı

Pir aşkına: Faydasız, boş yere anlamına gelir. Bu, yemin için de kullanılır.

*Yutulur herze mi pir aşkına mahrumiyet
Çekdi yıllarca, fakat çekmiyor artık millet
Mehmed Akif Ersoy*

Pir-i Tarikat: Bir tasavvuf okulunun ilk kurucusu

Pir-i Sani: Bir tasavvuf okulunda ihya veya tecdid yapan kişiye, ikinci pir denir.

Pirdaş: Aynı şeyhe bağlı olan kişiler.

Pir Evi: Hacı Bektaş'taki ana dergah.

Pir Ol: Aşk olsun, bravo, aferin anlamında bir ifade.

Pir ü pak: Tertemiz

-R-

Rahib: Arapça korkan demektir. Halktan ayrılan ve masivadan sıyrılıp kendisini sadece Allah'a adayan, çileci Hıristiyan din adamı. Bu hayatı yaşayanalar evlenmezlerdi. İslam'daki bu tür ruhbanlık hayatı yoktur.

*Duyuyorum bu akşam din gibi sevda gibi
Ne duyarsa içinde bir Mecusi rahibi
F.N.Çamlıbel*

Rakika: Arapça incelik ve şeffaflığı ifade eden bir kelime. Ruhani bir latife olup Hakk'tan kula ulaşan yardım gibi iki şey arasındaki irtibatı sağlayan arazi bir latifedir. Allah'tan kula olan bu duruma nüzul (iniş) rakikası denir. Mesela kulun ilim, amel, güzel ahlak ve yüce makamlarla Allah'a yaklaşması, hep birer vesilesidir. Kuldan Allah'a olan bu duruma uruc (yükselme) veya yükselme rakikası veyahut da dönüş rakikası denir. Kapleri yumuşatan eserlere, er-Rakaik veya Kitabı'r Rakaik adı verilir. Manevi eğitim ile ilgili bilgiler de aynı durumdadır.

Rehber: Farsça kılavuz, yol gösterici demektir. Mevlevilerde rehber, tarikatçı (ser-tarik) iken, diğer tarikatlarda aşçıbaşdır. El alacak kimseyi şeyhin huzuruna götüren kişiye rehber denir.

Rehbersiz Yol Alınmaz: Maneviyatta yol almak için bir yol göstericinin gerekliliğini anlatır.

*Farz ile sünneri tutarsan eğer
Yarın şefi' olur sana Peygamber
Rah-ı sevab için ararsan rehber
Hakk'a ulaştırır Furkan demişler
Mir'ati*

Rüya: Arapça görmek demektir. Tasavvufta rüya üç türdür: İlahi, meleki, şeytani. Rüya tabiri başlı başına bir maharettir. Görülen her rüya, görenin içini yansıtan bir yanadır. Mesela rüya da görülen her hayvan, görenin nefsinde hangi hayvanın sıfatının bulunduğunu gösterir. Ancak rüya sadece şeyhe veya tabir ilmini bilene anlatılır. Uzman olmayana anlatılmaz. Asıl olan rüyaya değer vermektir. Ancak müridler, çoluk çocuk hükmündedir; rüya gibi fizikötesi olaylara fazla önem verirler. Onların bu yönün rötuş etmek veya ıslah etmek için “Rüyayı bırakın, rü'yete baké diye tavsiyede bulunulur. Salih rüya, son derece az görülür. Ancak ruhunu arındıran nefislerin, şeytani rüya görmesi nadirdir. şeytani rüyalar genellikle korkutucu şekilde zühur eder; bazen tekrar ederek gözükür. Bu rüyalar tabir olunmaz, şerrinden Allah'a sığınılır.

*Şehadetle mecali yok şuhuda
Görem Hakk'ı sanup rüyaya düşmüş
S.Gaybi*

-S-

Sabr: Birini bir şeyden alıkoymak, katlamak, hapsedmek, tutmak, dayanmak, sabretmek gibi anlamları olan Arapça bir kelime. Başa gelen belalara, sıkıntılara dayanmaya sabır dendiği gibi Allah'a ibadette devam ve isyandan sürekli kaçmaya da sabr denir. Sabr, musibetle karşılaşıldığında ilk anda olur. Sabr için çeşitli dereceler vardır: 2-Sonunda karşılaşıacağı nimetleri düşünerek belalara sabretmek. 2- Allah'ın cezalandırılmasından korkarak günaha girmekten kaçınmata sabretmek. 2- Taat ve ibadette nefse gelen ağırlığa sabretmek. Kuran-ı Kerim'de, kulun çeşitli dayanıklılık testlerine tabi

tutulduğunu gösteren pek çok ayet olup onlardan biri şudur: “Andolsun ki sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azalma (fakirlik) ile imtihan eder, deneriz. (Ey Muhammed!) Sen sabredenleri müjdele.

Sada: Pas anlamında Arapça bir kelime. Nefsin kötülüklerinden meydana gelen karanlık ve maddi şekiller dolayısıyla kalbin üzerinde oluşan ince perdeye denir. Bu perde, hakikatlerin kabulüne ve tecelli nurlarının alınmasına engel teşkil eder.

Sadr: Arapça göğüs anlamına gelen bir kelime. Tasavvufta ruh demektir. Kalbin mertebelerinden biri de sadr’dır.

Şerh-i sadr: 2- Hz. Peygamber’in göğsünün yarılması olayı. 2- Gönlünde ilahi marifet pırıltıları zuhur eden sufînin durumu. Kalbin her türlü pislikten temizlenmesine selameti sadr denir. Burada pislikten kast edilen şey, Kuran ve sünnete aykırı düşen her türlü düşünce ve hatıralardır.

Postu sırtında olur hayvanın

İlmi sadrında olur insanın

Sağ Elin Verdiğini Sol El Bilmesin: Yapılan hayrın sırf Allah için yapılması gerektiğini ve bundan başka bir gaye güdülmemesi icap ettiğini bildiren bir atasözü. yaptığın hayrı ve sana yapılan kötülüğü unut, esprisi içinde bu atasözü aynı zamanda yardım yapılanın kişiliğini korumayı hedeflemektedir.

Seher: Arapça gece uykusuz kalmak, uyumamak demektir. Allah şöyle buyurur: “Onlar gecenin son vakitlerinde (tan yeri ağarmadan önce) istiğfar ederler.” Bu ayetteki işarete başta Hz. Peygamber olmak üzere sufiler büyük önem vermişler; seher vaktini namaz, zikir, kırar, fikir ve murakebe ile değerlendirmişlerdir. Bu konuda çeşitli hadisler de mevcuttur: “Allah, gecenin son üçte birinde yeryüzü semasına iner.” Gecenin son bölümü uykusuz geçirenlere seheri denir. Seher vakti, duaların kabul olduğu özel zaman dilimlerinden biridir. Bu sebeple sufiler, seher vaktinde dua ve niyaza ağırlık verirler.

Miskin Yunus aç gözünü

Uyar gafletten özünü

Ta bilesin kendözünü

Tamla seher vaktinde tur

Yunus Emre

-Ş-

Şarab: Arapça içecek şey anlamında bir kelime. Aşk ve muhabbet anlamında kullanılır. Coşkun aşk halleri ki bu durumdaki kişi aşkta sadakat imtihanından geçer. Kemale erenlerin hali budur. Bu kelimeyle ilgili bazı deyimler şunlardır:

Şarabhane: Melekut alem i, Kamilarifin iç dünyası

Şarab-ı puhte: Yıllanmış, kıvamını bulmuş şarap. Her türlü kayıttan, sınırlamadan kurtulmuş saf ve mücerred zevk.

Şarab-ı Tevhid: Allah'ın zatında mahvolup her türlü maddi bağdan kurtulma.

İki türlü şarap vardır: Biri maddi, dünyevi, alkol ihtiva eden içilmesi haram olan içki ki bu insanı içince sarhoş eder. Diğer şarap ise, aşk şarabıdır. Allah'ı sevmekten kaynaklanan zevkin sonucu olarak ortaya çıkan bir tür mestlik, melankoli halidir. Sufiler bu bakımdan içmeden sarhoş olanlardır, diye tanımlanır. Bu ortak özelliklerden birisi, her ikisi için de dış alem in bir anlamı yoktur; sarhoşluk, her iki grubu da dış dünya ile alakalı bir takım ilgilerden kesmiştir. İkisi arasındaki pek çok farktan bir diğeri de şudur: Mana sarhoşunda, karaciğerden kaynaklandığı söylenen bir tür iç hararet, maddi şarap içinde bulunmaz.

Dervişin hırkasını aba biçdiler

Aşkın şarabını birden içdiler

Hasan'le Hüseyin bile göçdüler

Dervişlik ne güzel sultanlıkmiş

Yunus Emre

Şefaät: Arapça şefaät aracılık demektir. Bir kimsenin dileğinin kabulü veya bağışlanmasını sağlamak üzere, Allah'a yakın bir veliyi vasıta-vesile yapması: mesela: "Ya Rabbi!" Hacı Bayram-ı Veli'nin yüzü suyu hürmetine işlediğim günahları bağışla" şeklinde dua bu kabildendir.

*Biçare asi kullara yarın ol
Şefaati eyleyesi Mustafa'dır
Yunus Emre*

Şek: Arapça şüphe demektir. Tasavvufi olarak sözünde, özünde gerçeklik olmayan kişiye “şekte kalmış” tabiri kullanılır. Şüphesi kalmamış kişi “şekten, şüpheden arınmış” diye övülür.

*Yunus imdi söyle Hakk'ı
Allah olsa sana saki
Gider gönüldeki şeki
Elündeki menkur denür
Yunus Emre*

Şem: Mum, meşale anlamında Arapça bir kelimedir. Bu ilahi bir nurdur. Sufinin kalbini yakan ilahi nurun pırıltısı, müşahade ehlinin kalbinde parlayan irfan nuru. Şem'i ilahi: Kuran-ı Kerim. Pervane kelebeği mumun etrafına döner, buna uzun süre devam eder, sonunda alev in çekici gücü onu kendi içine çeker, neticede pervanenin tüm vücudu o ateş içinde alev alev yanarak yok olur. Sufinin durumu da aynen bunun gibidir; aşkın yakıcı alevine müptela olur, bu ibtilaya devam eder, sonunda varlığı aşk ateşiyle aynileşir, sonunda kendisi alev alev yanan bir ateş olmuş. Sema'daki dönüş pervanenin mum alevi etrafındaki dönüşünü sembolleştirir. Sema'da aynı yanış, aynı ateş söz konusudur.

*Zat-ı birdür lik evsafına gayet yok durur
Gör bu fanusu ki anun şem'i oldı nur-ı zat
Niyazı-i Mısri*

Şems: Arapça güneş demektir. Uluhiyetin ortaya çıkış yeri ve noksanlıklardan münezze mukaddes özelliklerin çeşitlenmesinin tecelli yeri olan nur. Güneş, diğer unsuri varlıkların aslıdır. Allah, varlığın tümünü güneşte remz halinde yarattı. Tabii güçler, onu Allah'm emriyle yavaş yavaş varlığa çıkarır. Güneş noktası ve nurların dairesidir.

*Geh feleklerde meleklerden dilekler eyleyen
Gahi arş u şemsile gerdün olam gerdan olam
Yunus Emre*

-T-

Ta'n Etmek: Arapça ta'n dürtmek demektir. Kınamak ve alehyde bulunmayı da ifade eder. Ta'n eden bizden, ettiren ise bizden değil; bu taş atan bizden, attıran bizden değil anlamında da kullanılır. Bu söz tasavvuf yoluna giren kişinin, bağlı bulunduğu yola tenkit getirecek davranışlarda bulunmaktan sakınması, ölçülü olması ve dikkatli konuşması gerektiğini bildirir. Bu konuda Kuran'da da şu mealde bir uyarı vardır: "Onların Allah'tan gayri taptıkları (ilah)na sövmeyin, sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler."

*Zahid bize ta'n eyleme
Hakk ismin okur dilimiz
Sakın efsane söyleme
Hazrete varır yolumuz
Bezciade Muhyiddin*

Tahir: Arapça temiz olan demektir. Allah'ın kendisine karşı gelmekten koruduğu kişiye denir. İçe ait Tahir, Allah'ın vesvese, hevacis ve ağyardan koruduğu kişidir.

Takva: Arapça korkma, sakınma, kaygılanma anlamında bir kelime. Cürcani bu terimi icap ettiren fiillerden kendini uzak tutarak korunmak şeklinde tanımlar. Takvanın dışı, Allah'ın hududunu muhafaza, içi de ihlas ve niyettir. Takva; dini daha derin bir anlayışla yaşama olayıdır, dinde hassaslıktır. Takvada ruhsattan kaçış, azimetle amel ediş söz konusudur. Bu yüzden "Her ne kadar müftüler bir konuda fetva verseler de sen, yine kalbine danır." Derler. Takvayı üçe (2) ayırırlar:

Avamın Takvası: Bu sahibini ebedi cehennemden korur.

Havasın Takvası: Sahibini cehenneme girmekten korur.

Ehassın Takvası: Sahibinin cenneti derecesini yükseltir ve Allah'ı müşahedeye layık kılar. *Zühd ü takvaya yar idüm evvel*

Aşkile benden hep cüda düşdi

Niyazı-i Mısır

Tarikat: Arapça yol demektir. Bu kelime bir bakıma metot, usul anlamında gelir. Şeyh denilen bir öğretmen nezaretinde istekli (mürid veya talib)nin Allah'a ulaşması yani sürekli Allah tefekkür ve bilincini (ihسان) kazanma konusunda takip ettiği usule veya metoda tarikat adı verilir. Tarikat, bunu gerçekleştirmek maksadıyla farz ve vacibin ötesinde birtakım nafilere özellikle sünnetlere ağırlık verir. İlk devirlerde sufiler, kendilerinden daha deneyimli durumda olanlardan yararlanmakla birlikte bugün bildiğimiz şekliyle teknik manada tarikat kurmamışlardı. Tarikatlaşma (veya organize tasavvuf) hareketi yaklaşık XII. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Tarikatlar şeriata bağlı olan ve olmayan diye ikiye ayrılır.

Tarik-ı Ahyar: İbadet ve takva yoluna ağırlık veren tarikat

Tarik-ı Ebrar: Nefse çile çektirme yönü özellik kazanan tarikat.

Tarik-ı Şuttar: Aşk ve vecd ile hedefe ulaşmayı amaçlayan tarikat.

Şeriattır tarikatın kapısı

Tarikattır hakikatın yapısı

Hakikattır mariferin tapısı

Marifet gevheri hazinetullarh

Mehmed Ali Hilmi Dede Baba

Tasavvuf: Arapça yün giymek anlamında bir kelime. Kul ile Allah arasında ihسان olayının gerçekleşmesi veya kulun ihسان vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim. Batını fıkıh. Tasavvufun binden fazla tarifi yapılmıştır. Her sufi içinde bulunduğu hale göre, tasavvufu tarif etmiştir. Helveti şeyhi Ömer Ruşeni Dede'ni manzumesi, çeşitli tasavvuf tanımlarını içermesi açısından önem arz eder:

*Tasavvuf, terk-i da'vadır, demişler
Dahi ketman-ı manadır demişler
Tasavvuf terk-i kıl ü kale derler
Hemen vecd ü sema u hale derler.....*

Terceman: Arapça çevirmen demektir. Bir iş yapılırken okunan övgü ve duaya denir. Bu ya şiir şeklinde ya da mensur olur. Terceman, Mevlevi, Bektaşî tabiri olup günlük işlerde okunurdu. Mevlevilerde terceman daha azdır. Gülbang ile terceman arasındaki fark, gülbangın şeyh tarafından topluluk huzurunda sadece dua şeklinde olmasına karşılık; tercemanda topluluk huzurunda sadece dua şeklinde olmasına karşılık; tercemanda topluluk şartı bulunmadan övme ve dua tarzında herkesçe yapılabilmesi hususu söz konusudur.

*Cemalindir senin nur-i ilahi
Ayağın bastığı ey mazhar-ı Hakk
Bu kemter başımın tac ü külahı
Selam olsun sana dünya vü ukba
Ki sensin din ü dünya padişahi*

Tasavvuf okullarında dua, niyaz, terceman, gülbang gibi Allah-kul arası münasebete doğrudan yer veren uygulamalar itici gücünü Kuran'dan almaktadır.

-U-

Uyandırmak: Kandil, mum gibi ısıtma araçlarını yakmak anlamında bir tabir. Söndürmek için dinlendirme ifadesi kullanılırdı. “Mumu uyandır” mumu yak”, “Kandili dinlendir” kandili söndür manasındadır.

*Yunus kogıl sen bu kırı davayı
Vay ona ki Allah uyandırmaya
Yunus Emre*

Uzlet: Arapça halktan uzaklaşıp onlardan ayrı yaşamak anlamında bir kelimedir. Müride başlangıç halinde uzlet gerekir. Bu halkın onun şerrinden veya o halkın

şerrinden kurtulsun diye değildir. Bu, kötü ahlaktan uzlet (ayrılmak)tir. Vatani değil, sıfatları değiştirmek esastır.

*Niçe bir ülfet idelüm uzlet
Çekelim halvet şeyh işiğinde
Yunus Emre*

Uzri Aşk: Arapça iffetli, platonik aşk demektir. Gayesi vuslat olmayan aşk. Bu aşka tutulanlar aşık olduğuna değil aşka aşık olur. Yani aşık olan kişi, maşukaya değil maşukayı sevmeye açık olur. Vuslat bu aşkı bitireceği için uzri aşıklar vuslata değil hicrana (ayrılığa) yönelirler.

Uzobet: Arapça bekarlık anlamına gelir. Tasavvuf tarihinin erken dönemlerinde bazı sufilerin kendilerine mahsus özel halleri sebebiyle evlenmedikleri kaydedilir. Bektaşilerde bekarlara, hiç evlenmeyenlere “mücerred” denir.

-Ü-

Ümmet: Arapça topluluk, cemaat gibi manaları olan bir kelimedir. Kendilerine nebi gönderilip de inanmayanlara ümmet-i davet, iman edenlere de ümmet-i icabet denir. Hayvanlarda da insanlar gibi topluluk halinde yaşama kabiliyeti vardır.

Üstad: Arapça öğretmen demektir. Mürşid-i Kamil. Konuyla ilgili fütüvvet ehlinden kalma bazı atasözleri şunlardır: İyi iş yapana “Üstadına rahmet!” derler. Üstaddan ders almayan kişilerin adam olamayacağı hususu “Üstad görmeyen şakird, her tarafa yorgalar” şeklinde anlatılır. Üstad önünde hüner göstermenin ayıp olduğu “Üstad önünde perende atılmaz” sözüyle dile getirilir.

*Gör zahidi kim sahib-i irşad olayım der
Dün mektebe vardı bu gün üstad olayım der
Ruhi*

Üzüm Çöpsüz Olmaz: Kulun kusursuz olmadığı bu deyişle dile getirilir.

*Kul hatasız olmaz mademki kuldur
Efendim, hatanın n'olduğun bildir
Gevheri*

Üveysilik: Bir şeyhe bağlanıp resmi süluk görmeyen ancak Hz. Peygamber veya bir velinin ruhunun etkilemesiyle terbiye ve irşad olanlar. Veysel Karani'nin adıyla anılmasının nedeni, onun Peygamber'i görmemiş olmasına rağmen gıyaben O'nun terbiyesinden geçmesidir. Ancak hayattaki şeyhler, terbiye için daha çok tavsiye edilir: "Diri tilki, ölü arslandan yeğdir!"

*Üvesy yerineden turda
Arşda na'lin döndürdü
Muhammed anı gördi
Visale döndü firak
Yunus Emre*

-V-

Vahdet: Arapça birlik demektir. Gerçek manada bir olan Cenab-ı Hakk'tır. Sufiler, uykuya vahdet derler. Bu sebeple uyuyan için vahdete, vahdet ediyor, vahdete çekildi gibi ifadeler kullanılır.

Kesrette Vahdet: Çoklukta birlik yani halkın içinde kalabağın ortasında tek ve bir olan Allah'ı unutmamak, O'nu hatırlamak ve zikretmek demektir.

Vahdetler aşk olsun: Tasavvuf erbabı uykudan uyanan, abdest alıp kardeşleri arasına katılan kişi için bu tabiri kullanırlar. Bu ifade özellikle Mevlevi ve Bektaşiler arasında yaygındır.

*Canıla geldi bile uş dörd hısal
İzzet ü vahdet haya adab-ı hal
Yunus Emre*

Vahy: Arapça ilham etmek demektir. Cenab-ı Hakk'ın hitab etmesi. Sufilere gelen ilham. İbn-i Arabi'nin şu sözü meşhurdur. "Sözlerimiz vahy-i kelim değıldir, ama vahy-i ilhamdır."

İlm-i Rabbaniye ir kim kabil-i nesh olmaya

Enbiya vahyi giridür evliyaya varidat

Sun'ullah-ı Gaybı

Vecd: Arapça bulmak anlamındadır. Salikin zorlaması, istemesi olmadan kalbe gelen hale vecd denir. Hakk'ın sırrına muttali olduğu zaman, ruhun ulaştığı huşuya denir. Bir başka tanıma göre vecd; zikrin tatlılığı hissedildiğinde ruhun şevkin galebesine tahammülden aciz kalmasıdır. Yine vecd; iç batının Allah tarafından bir varide tesadüf edip o varid sebebiyle kendisinde huzur ve sururun ortaya çıkması veya durumunun değışmesi olarak da tarif edilir.

Vermiş ona şevk-i ebed nağme-i bişnev

Begayet olan vecdine bais o nevadır

Tokadizade Şekib

Vera: Arapça takva, Allah'tan korkmak, şüphelilerden kaçınmak, mübah ve mekruhlarda bile titizlikle davranmayı ifade eder. Kulun gazap veya rıza halinde gayriyi konuşmaması. Bütün gayretini Allah rızasına yöneltmek. Üç tür vera sahibi vardır:

Şüpheliler konusunda vera'ya riayet edenler

Kalbinin kanaat getirdiğı konularda vera'lı olanlar. Bu, kalbi yoldan sezme.

Vecd sahibi arifler.

Vüd: Arapça genişlik demektir. Muhakkıkların vüs'u, istifanın vüs'u olarak da anılır. Bu vüs'a (genişliğe) hilafet genişliği de denir ki, Allah'ın isim ve sıfatlarını gerçekleştirenlerde bulunur.

-Y-

Yar: Farsça sevgili dost demektir. Bütün yaratıkların şekillerini meydana getiren ilahi sıfatlar. Salikin haline en uygun isim budur. Zira kelime-i tevhidin esası budur. Tehanevi, bunu şühud alem i ve Hakk'ın zatını görmek diye tarif eder.

*Ol kişiniün yokdur yari işbu cihan zindan ana
Dimesün kim ben şadıyam ya şadılık kandan ana*

Yunus Emre

Yaratılmışı Hoş Gör, Yaratan'dan Ötürü: Bu sözler Yunus Emre'ye ait olup kulların hatalarının affedilmesi salık vermektedir. Allah hatırı için Allah'ın yapısı bu kulların affi, onların hoş görülmesi sosyo-moral açıdan büyük bir önem haizdir. Bu manzumenin tamamı şöyledir:

*Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaratılmışı hoş gördük
Yaratan'dan ötürü*

Yol: Tarikat kelimesinin Türkçesi. Yol ile ilgili deyimler ve atasözleri şu şekildedir:

Yolsuz, yolsuzluk: Tarikata uymayan bir iş yapmak

Yol Vurmak: Ehil olmadığı halde, şeyhlik iddiasında bulunup etrafında adam toplayan sahte olduğu için insan yetiştiremeyen kişilere yol vurguncusu denir.

Yol Oğlu: Mürid

Yolda Kalmak: Tarikatta ilerlemenin durması, müridin feyzinin kesilmesi.

*Şeriat tarikat yoldur varana
Hakikat marifet andan içeru
Yunus Emre*

-Z-

Zahid: Arapça takdir ve tahmin eden, rağbet etmeyen gibi çeşitli anlamları olan bir kelime. Kuran'ı Kerim'de sadece bir yerde, Hz. Yusuf'un satılması konusunda geçen bu kelime, onun satın alımı konusunda insanların rağbetsiz olduğunu gösteren bir manaya sahiptir. Mevlana'nın para gönülde değil cepte olduğu müddetçe zengin kişilerin de zahid sayılacağını iler sürmesi, bu terime yüklenen enteresan bir tanımdır. Zühd çeşit çeşittir:

Dünyadan yüz çevirme

Halktan yüz çevirme

Haram ve şüphelilerden yüz çevirme

Helallerden yüz çevirmek (yani haramdan kaçınmanın da ötesinde, helal konusunda bile perhizkar bir tutum içinde olmak)

Zahid Hu demeyi inkar eyleme

Ya niçin bağırır insan Hu deyü

Hu demenin aslı nedir, nedendir

Eyleyim sana iyan Hu deyü

Kul Himmet

Zahir: Dış, dışa ait, zuhur eden, ortaya çıkan, görünen gibi anlamları olan Arapça bir kelime. Ez-Zahir, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Allah bu isim gereği, hikmeti, kudreti ve sıfatlarıyla görünür; zuhur eder. Zahir, görünen alem e de denir. Zahir, batının aynasıdır. Dışı temiz, edepli, nazik ve kibar olan kişinin içi de temiz ve güzeldir. İçi dışına uymayana “Zahiri batınına uymaz” denir.

Halk-ı alem zahirine didiler dünya anun

Batın u gayb olan ana didiler darü'l beka

Sun 'ullah-ı Gaybi

Zikr: Arapça unutmanın zıddı olan hatırlamayı ifade eden bir kelime. Korku veya sevginin çokluğu sebebiyle, gaflet meydanında müşahade alanına çıkış. Zikir, ariflerin yaygısı, muhiblerin sağlamca bastığı yer, aşıkların şarabıdır. Zikrin hakikati, zikredilen (Allah) den başkasını unutmaktır. Üç çeşit zikir vardır:

Lisanın zikri: Bu kalbden yardım görür, muhib sürekli tekrarlarla bundan tad alır, O'nun adını işitmekten hoşlanır.

Kalbın Zikri: Havasın zikridir. Sevilenin hakikatinin kalpte tasavvuru ve bu tasavvurda yoğunlaşmaktır.

Sırrın Zikri: Havassu'l havass'dan olan vuslat erbabının makamı budur. Bu, zikredenin topyekun mezkurda yani zikredilende erimesi ve sonunda da izinin kaybolması şeklinde tecelli eder. Bu durumda zikredilen zikreden olur.

*Sufi sema'a gir yine şems-i cihan gibi
Zikreyle Hakk'ı döne döne asuman gibi
Yahya Bey*

Zindan: Farsça hapisane demektir. Dünya müminin zindanıdır. Allah tarafından tesviye sonrasında üfürülen ruh, bu beden hapisanesinde mahpustur. Bu hapislik durumunun farkına varan arifler, özgürlük arayışı içinde hep ölümü arzular; geldiği asli vatanına dönmek ister. Ölmeden önce ölmekle nispi olarak bu özgürlük sağlanır. (Cebecioğlu, 2009: 1-742) / (Gölpınarlı, 2007: 1-284)

1.4.4. Musiki ve Sema

Sema nedir? Gönüldeki gizli erlerden haberler almaktır. Onların mektupları gelince gönül dinçlenir, rahata kavuşur. Bu haberler rüzgarıyla akıl ağacının dalları açılır, uykudan uyanır. Bu sarsılışla beden darlıktan kurtulur, genişler, huzura kavuşur. Bedende tuhaf, görülmemiş bir tatlılık başlar. Ney sesinden mutribin, çalgıcının dudaklarından dile, damağa hoş, manevi zevkler gelir. dikkatle bak da gör, şu anda sema edenlerin ayakları altında binlerce gam akrebi ezilmede, kırılıp ölmede. Binlerce ferahlık ve nese hali aramızda kadehsiz dolaşmada, bize mana şarabı sunmadadır. Her taraftan bir Yakub, kararsız bir halde, neşeyle kalkar, sıçrar. Çünkü burnuna Yusuf'un gömleğinin kokusu gelmededir. Canımız da “Ona ruhumdan ruh üfürülmüştür” sırrıyla dirilmiştir. Bu ruh üfürülüştünü, yemeye, içmeye benzetmek doğru değildir. Çünkü, bunun bedenle ilgisi yoktur. Mademki bütün yaratılmış varlıklar, surun üfürülmesiyle hasr olacaklar, surun üfürülmesinin zevkiyle ölümler uykularından uyanacaklar, sıçrayıp kalkacaklardır; sen de “ney”in feryadıyla uyan, kalk, kendine gel!

Sema, musikinin tesirine kapılmayan, dönüp, buz kesilen, ölüp yok olanlardan da aşağı olan kişinin toprak başına olsun! Çünkü o, gerçek bir insan değildir. Gezip dolaşan bir

ölüdür. Sema'nın kadehsiz verilen bu helal şarabını içen beden, bu şarapla mest olan gönül, ayrılık ateşinde kavrulur, pişer, tam olgunlaşır. Gayb alemininin güzelliği, söz sığmaz, anlatılmaz, övülemez. Onu görebilmek için ödünç olarak binlerce göz al, binlerce göz! Senin içinde öyle parlak bir ay vardır ki, gökyüzündeki güneş bile ona; “Ben sana kulum, köleyim” diye seslenip duruyor. (Yeşiltaş ve Dinç, 2011: 187-188)

Mevlana'nın ilk olarak ne zaman ve niçin sema ettiğine dair elimizde bilgi yoktur. Ama şu gerçektir ki, O dergahta, evde, çarşıda ve bazen de ders esnasında cezbeyle gelip herhangi bir kurala tabi olmadan içinde geldiği gibi sema etmiş ve hatta öyle zaman olmuş ki, semasında cezbe ve hararetinden belindeki kemeri dahi çözülmüştür. (Çelebi Bayru, 2011: 418)

Mevlana bir gün Şeyh Selahaddin'in Kuyumcular çarşısındaki dükkanının önünden geçmektedir, içerde varak yapmak için çekiçle altın dövmekte olan Kuyumcu Şeyh Selahaddin ve çıraklarının çekiç darbelerinden çıkan sesleri duyan Mevlana, o hoş seslerin ahengi ile cezbelenir (Allah tarafından manen çekilerek iradesi elden gider) ve vecd ile (kendinden geçip İlahi aşka dalarak) Sema etmeye başlar. Dışarıda Mevlana'nın Sema ettiğini gören Şeyh Selahaddin onun, çekiç darbelerinin ahengine, ritmine uyarak Sema ettiğini anlayınca, altınının zayı olmasını düşünmez ve çıraklarına, çekiç darbelerine devam etmelerini emrederek kendisi de dışarı fırlar ve Mevlana'nın ayaklarına kapanır.” (http://www.semazen.net/sp.php?id=2&page_id=1&menu_id=id1: 05.03.2012)

Batıyı Mevlana'ya bağlayan en önemli figürlerden birisi ve belki en önemlisi Sema Mevlana sembolizminin başka bir yansımasıdır. İslam Dininde müziğin konumuna değinen Schimmel öteden beri İslam'ın müziğin her çeşidine karşı olduğunu ifade eder. Bu konuda Mevlana, kendi deyimi ile ham yobaz ilahiyatçılarla tartışmış ve onların müzik karşıtı konumlarını eleştirmiştir, Mevlana'nın yaşadığı Anadolu'nun eskiden beri müzik geleneğine sahip olduğuna işaret eden Schimmel Müziğin bir terapi aracı olarak kullanıldığından bahseder. Aslında Babalan etkileyen en önemli yön de budur. Mevlana için de müzik bir nevi tedavi ana idi. Müzik ona Şems'e olan dayanılmaz aşk macerasını hafifletmen için yardım ediyordu. Mevlana için bu dünya “boş bir kadehtir, aşığı görünce mest olur, çünkü eğer sakinin cemali tecelli eder de onun, dudaklarının

şarabından içmek nasip olursa, aşık maşukunun ihtişamında mahvolur. Saki, aynı zamanda mutriptir. Ney, ud veya rebap çalar. Bu sazların nağmeleri daima ana vatani özlere, insan ilahi maşukun elinde, çektiği cefalar yüzünden şarkı söyleyen bir rebap; dudaklarında, sonsuz hasretten bahseden bir ney'dir. (...) Ney'in sesini anlayabilen aşık, onu duyunca semaya girip felekler ve yıldızların döndüğü gibi ilahimaşukun sönmez manevi ışığı çevresinde dönmeye başlar. Mevlana'nın semada ve ona işaret eden sembollerde derin bir mana vardır. Çünkü mistik aşık, ezelden ebediyete kadar yalnız bir merkez etrafında döner, yalnız bir hedefe yaklaşır onun esrarını yeni kelimelerle tanıtmak ister. Fakat nihayet bu denemelerin manasızlığını kavrayarak sükuta dalar ve güneşin etrafında dönen zerrelere gibi Allah'ın cemal ve celaline, ağzını açmaksızın, hamd eder; hitabesini dinler ve artık öyle bir makamda kaybolur ki, orada ne zikir, ne zikreden, ne zikredilen vardır. Ve bütün o renk renk semboller, aydın bir karanlık içinde eriyip giderler.” Sema eden sadece insan değildir. Bütün yaratıklar baştan başa müzikle doludur., hatta dünyayı hareket ettiren O'dur. Müzikle icra edilen semanın bir ibadet ve zikir olarak Batıdaki ibadet formları ile benzerlik arz etmesi semaya olan ilginin başka bir nedenidir. (Akın, 2006: 645)

Nadir Karnıbüyükler'e göre ise sema: Kulun hakikate yönelip akılla, aşkla yücelip nefsinin terk ederek Hakk'ta yok oluşu ve olgunluğa ermiş, kamil bir insan olarak tekrar kulluğuna dönüşüdür.” (Karnıbüyükler, 2011: 451)

Bir başka tanım ise: “Semanın gerçek anlamı, beden maddesel çekim alanından kurtulması ve Rabb'ine yönelerek, ilahi çekim alanı ile kontak kurması ve Rabb'inin çekim alanı etrafında dönmesinin arz üzerindeki tatbikatıdır.

Sema dönüşünün ve töreninin gerçek anlamı, halk tarafından asla bilinmemiştir. Ancak Mevlana'nın sema tradisyonu ile anlatmaya çalıştığı sembolik ifadedir. “Kainatın oluşumu, insanın alemde yaratılışı, Rabb'ine yönelmesi, aşkı, harekete geçişi, kulluğu kabul edip idrake ulaşarak insan-ı kamil olgunluğuna ulaşması ve yönelişi” olarak ifade edilir. İnsan-ı kamil olgunluğuna ulaşması için, tüm etkilerden, maddesel çekim alanlarından ve nefsanîyetinden arınması gerekir. (Yeşiltaş ve Dinç, 2011: 191-192)

Mevlana'nın Batıyı bu kadar fazla etkilemesinin en temel nedenlerinden biri onun din anlayışının klasik geleneğin algıladığı İslam'dan farklı olduğunun düşünülmesi ve bunun sonucu olarak Mevlana'nın bir Müslüman olarak kendini diğer dinler açtığını hatta daha ilerisi her din mensubunun Mevlana'da kendi dininden bir parça bir numune görmesidir. Burada Mevlana klasik İslam ilahiyatçılarının karşısında konumlanmış ve tabiri caiz ise bir yanda fıkıh kuralları çerçevesinde gelişen bir din anlayışı diğer yanda fıkıh kurallarının zahirine takılmayan hatta onları küçümseyerek vecd ve dini tecrübe üzerinden Allah'a varmayı amaçlayan ve bu noktada herkese kapısını açık tutan mistik bir yaşam tarzı yer almaktadır. Bir başka etkileşim noktası ise Mevlana'nın mistik anlayışının daha elit daha kentsel bir karakter çizmesidir. Onun dergahları sanatkarların, şair ve bestekarların mekanı haline gelmiştir. Mevlana Batıyı kullandığı edebi dil ve sembolik anlatım ile de derinden etkilemiştir. Özellikle doğu edebiyatında da yoğun olarak kullanılan tabiat motiflerinin ustaca kullanımı edebiyat ve düşünce adamlarının ilgisini çekmiştir. Sema ve müzik bu sembolik anlatımın bir yansımasıdır. Bir cümle ile ifade edecek olursak Schimmel'e göre Batıran Mevlana ve Mevlevilik düşüncesine olan ilgisinin temel sebepleri arasında; Mevlana düşüncesindeki evrensel tanrı ve din anlayışı, Mevlana düşüncesinin yapı itibarı ile daha elit ve kentlilere hitap etmesi, Mevlana'nın kullandığı dilin sembolik yapısı ve Mevlevilikteki sema ve musiki unsuru sayılabilir. (Akın, 2006: 647)

Mevlevi müziği; aşkın, aşkın müziği olmalıdır. Çünkü bir mevlevinin beslendiği kaynak olarak kabul edebileceğimiz Mesnevi'nin özü "aşk"tır. Mesnevi'nin yazarı tam manasıyla bir aşkıdır. Berbard Mauguin, Mevlevi müziğini dinleyenlerin bazı manaları aştığını, müziğin içine girdiğini ve kendisini yükseltecek olan ruhi çalışmaya müsair şartlardan istifade ettiğini, bu sebeple Mevlevi müziğinin bir yükselme vasıtası olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtir. Mevlevi müziğinde düşündüren, hareketten ziyade deruni bir vecde davet eden hususiyetin varlığını Sadedin Nuzhet Ergun ileri sürmektedir. (Çetinkaya, 2011: 436)

BÖLÜM 2. MEVLANA

2. 1. Hayatı

Mevlana'nın asıl adı Muhammed Celaleddin'dir. Mevlana ve Rumi de, kendisine sonradan verilen isimlerdendir. *Efendimiz* manasına gelen Mevlana ismi O'na daha pek genç iken Konya'da ders okutmaya başladığı tarihlerde verilir. Bu ismi, Şemseddin-i Tebrizive Sultan Veled'den itibaren Mevlana'yı sevenler kullanmış, adeta adı yerine sembol olmuştur. Rumi, Anadolu demektir. Mevlana'nın, Rumi diye tanınması, geçmiş yüzyıllarda Diyar-ı Rum denilen Anadolu ülkesinin vilayeti olan Konya'da uzun müddet oturması, ömrünün büyük bir kısmının orada geçmesi ve nihayet Türbesinin orada olmasındandır.

Mevlana'nın doğum yeri, bugünkü Afganistan'da bulunan, eski büyük Türk kültür merkezi: Belh'tir. Mevlana'nın doğum tarihi ise (6 Rebiu'l-evvel, 604) 30 Eylül 1207'dir.

Asil bir aileye mensup olan Mevlana'nın annesi, Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun; babaannesi, Harezmsahlar (1157 Doğu Türk Hakanlığı) hanedanından Türk prensesi, Melike-i Cihan Emetullah Sultan'dır. Babası, Sultanü'l-Ulema (Alimlerin Sultanı) unvanı ile tanınmış, Muhammed Bahaeddin Veled; büyükbabası, Ahmed Hatibi oğlu Hüseyin Hatibi'dir. Eflaki'ye göre Hüseyin Hatibi, ilmi deniz gibi engin ve geniş olan bir alimdi. Din ilminin ustası ve alimlerin büyüklerinden sayılan, güzel şiirler söyleyen Nişaburlu Raziüddin gibi bir zat da talebelerindendi. http://www.semazen.net/sp.php?id=2&page_id=1&menu_id=id1: (05.03.2012)

2.1.1. Belh'ten Göç

Esasen tasavvuf ehline iyi gözle bakmayan ve bunların Harezmsah katında saygı görmelerini çekemeyen Fahreddin-i Razi, Bahaeddin Veled'in açıkça kendi aleyhine tavır almasına da çok içerlediğinden onu Harezmsah'a gammazladı. Bahaeddin

Veled'in de gönlü Harezmsah'tan incindi ve Belh'i terk etti. Ancak araştırıcılar, Bahaeddin Veled'in Belh'ten göç etmesine sebep olarak, Moğol istilasını gösterirler. Sultanü'l-Ulema, aile fertleri ve dostlarıyla Belh şehrini 1212-1213 tarihlerinde terk ettikten sonra Hacca gitmeye niyet etmişti. Nişabur'a uğradı. Göç kervanıyla Bağdat'a yaklaştığında, kendisine hangi kavimden olduklarını ve nereden gelip nereye gittiklerini soran muhafızlara Sultanü'l-Ulema Şeyh Bahaeddin Veled şu manidar cevabı verir: "Allah'tan geldik, Allah'a gidiyoruz. Allah'tan başka kimsede kuvvet ve kudret yoktur."

Bu söz, Şeyh Şehabeddin-i Sühreverdi (1145-1235)'ye ulaştığında : "Bu sözü Belhli Bahaeddin Veled'den başkası söyleyemez" dedi, samimiyetle ve muhabbetle karşılamaya koştu. Birbirleriyle karşılaşınca Şeyh Sühreverdi, katırından inip nezaketle Bahaeddin Veled'in dizini öptü, gönülden hürmetlerini sundu. Bahaeddin Veled, Bağdat'ta üç günden fazla kalmadı ve Küfe yolundan Ka'be'ye hareket etti. Hac farzasını yerine getirdikten sonra, dönüşte Şam'a uğradı. Bahaeddin Veled, yanında oğlu Mevlana olduğu halde, göç kervanıyla Şam'dan Malatya'ya, oradan Erzincan'a, oradan Karaman'a uğradılar. Karaman'da bir müddet kaldıktan sonra, nihayet Konya'ya seçip oraya yerleştiler.

2.1.2. Konya'ya Yerleşme

"Hak Teala'nın Anadolu halkı hakkında büyük inayeti vardır ve Sıddık-ı Ekber'in duasıyla da bu halk bütün ümmetin en merhamete layık olanıdır. En iyi ülke Anadolu ülkesidir; fakat bu ülkenin insanları mülk sahibi Allah'ın aşk aleminden ve deruni zevkten çok habersizdirler. Sebeplerin hakiki yaratıcısı Allah, hoş bir lutufta bulundu, sebepsizlik aleminden bir sebep yaratarak bizi Horasan ülkesinden Anadolu vilayetine çekip getirdi.

Haleflerimize de bu temiz toprakta konacak yer verdi ki, ledünni (Allah bilgisine ve sırlarına ait) iksirimizden (altın yapma hassamızdan) onların bakır gibi vücutlarına saçalım da onlar tamamıyla kimya (bakışıyla, baktığı kimseyi manen yücelten olgun insan); irfan aleminin mahremi ve dünya ariflerinin hemdemi (cancığer arkadaşı) olsunlar."

2.1.3. Kamil Bir Mürşit Olarak Mevlana

Yedi yıl süren Halep ve Şam seyahatinden sonra Konya'ya dönen Mevlana, Seyyid Burhneddin'in arzusu üzerine birbiri arkasına, candan istekle ve samimiyetle, üç çile çıkardı. Yani üç defa kırkar gün (yüz yirmi gün) az yemek, az içmek, az uyumak ve vaktinin tamamını ibadetle geçirmek suretiyle nefsini arıttı. Üçüncü çilenin sonunda Seyyid Burhaneddin, Mevlana'yı kucaklayıp öptü; takdir ve tebrikle:

*“Bütün ilimlerde eşi benzeri olmayan bir insan; nebilerin ve velilerin parmakla gösterdiği bir kişi olmuşsun... Bismillah de yürü, insanların ruhunu taze bir hayat ve ölçülemeyecek bir rahmete boğ; bu suret aleminin ölülerini kendi mana ve aşkıyla dirilt.”*dedi ve onu irşad ile görevlendirdi.

Seyyid Burhaneddin, daha sonra, Mevlana'dan izin alıp Kayseri'ye gitmiş ve orada ebedialeme göçmüştür (1241-1242). Türbesi Kayseri'dedir. Mevlana, Seyyid Burhaneddin 'in Konya'dan ayrılışından sonra, irşad (Allah yolunu gösterme) ve tedris (öğretim) makamına geçti. Babasının ve dedelerinin usullerine uyararak beş yıl bu vazifeyi başarı ile yaptı. Rivayete göre dini ilimleri tahsil eden dört yüz talebesi ve on binden çok müridi vardı.

(http://www.semazen.net/sp.php?id=2&page_id=1&menu_id=id1: 29.06.2012)

Schimmlere göre ise Mevlana 'nın müritleri arasında sosyal yönden alt tabakalarda olanların varlığını yadsımaz. Hatta bu yüzden kendisini kınamaya varacak kadar tenkit edenlere karşı, o 9. ve 10. asırlarda, ileri gelen safiler arasında Haddad (demirci), Varrak (kağıt tüccarı) ve Hallaç (pamuk tüccarı) gibi küçük esnaftan kimselerin bulunduğunu söyleyerek cevap vermişti. Ancak Bütün coşkulu heyecanlı ve cezbeli hallerine rağmen Mevlana Schimmel'e göre kentlilerin ve elitlerin mürşidi olarak ön plana çıkmaktadır. Sanatla şekillenmiş bir hayat tarzı Mevlana 'nın öncelediği ve ehemmiyet verdiği yaşam şeklidir. Yöre halkının, ölçüsüz derviş gruplarına meylettği ve hayranlık duyduğu bir dönemde Mevlana'nın dergahları başta sultanlar olmak üzere halkın en elitlerini konuk ediyor ve dergahlar müzisyenlerin, şairlerin ve hattatların toplandıkları mekanlar haline geliyordu.

Köylüler hakkındaki kanaati de olumlu değildi. Ona göre köyde yurt edinmek akli mezara gömmek anlamına gelmektedir. Mevlana sembolizminde talihsiz ve terbiysiz köylüler nefsin sembolü olarak görülür ve şehre gelen köylü burada, kaba saba hareketleriyle etrafa zarar verir.

Bu anlamda Mevlana'nın hayatın dış görünüşlerine oldukça önem verdiğini belirten Schimmel “Şüphesiz Mevlana, dış formların sadece kabuktan ibaret olduğunu biliyordu. Ancak gören göz, ebedi özü tanımakta güçlük çekmeyecektir. Ne var ki, bu hayatta kabuğun da bir fonksiyonu var” der ve Mevlana'nın Fihî ma fih adlı eserinden şu alıntılarını yapar:

“Eğer Kayısı çekirdeğinin sadece içini ekersen bir şey bitmez. Halbuki onu kabuğu ile birlikte ektiğin zaman biter.”

“Aynı şekilde kitabın başlığından da içinde ne gibi bölümler, parçalar ve bahisler bulunduğunu anlarlar. Saygının dış görünüşünden, yani baş eğmek, ayakta durmak gibi şeylerinden, o insanın içinde nasıl bir saygı ve hürmet olduğu anlaşılır ve Tanrı'ya nasıl tazim ettikleri belli olur. Görünüşte saygı göstermezi erse, bundan içinde Allah korkusu olmadığı, Allah adamlarını küçümsediği ve onları gözünde büyütmediği meydana gelir.” (Akın, 2006: 643)

2.2. Mesnevi'nin Yazılışı

Daha önce belirtildiği gibi herhangi bir eser yazma endişesinde olmayan Mevlana özellikle; Şems ve Selahaddin-i Zerkub'un ardından kendisine halife seçtiği Hüsameddin Çelebi'nin ısrarlarına dayanamayarak Mesnevi'yi söylemeye, Çelebi de yazmaya başlar. Mevlana'nın ölümünden 45 yıl sonra onun ve ailesinin menkıbelerini yazmaya başlayan *Ahmed Eflaki* (ö.1360), Mesnevi'nin yazılmaya başlanmasını Dergahın Mesnevihanı Siraceddin'in dilinden şöyle anlatır:

“Hüsameddin Çelebi, bir gece Mevlana'ya gelerek onunla baş başa kaldığı sırada baş koyup dedi ki “Gazel divanı çoğaldı, bunların sırlarının nurları deniz ve karaların, Doğu ve Batı'nın her tarafını kapladı. Allah'a hamdolsun bütün söz söyleyenler, bu sözlerin yüceliği karşısında şaşakaldılar. Eğer Senai'nin *İlahiname* (Hadika) tarzında ve

Mantıku't-tayr'ın vezninde bir kitap yazılsa bu, bütün insanlar arasında bir hatıra olarak kalır; aşıkların ve dertlilerin can yoldaşı olur. Bu son derece büyük bir merhamet ve inayet olacaktır. Bu kulunuz da ister ki değerli dostların yüzlerini sizin kutlu yüzünüze çevirip başka bir şey ile meşgul olmasınlar. Artık bundan sonrası Hüdavendigâr (Mevlana) ın lutuf ve inayetine kalmıştır. Bunun üzerine Mevlana, hemen mübarek sarığının içinden külli ve cüz'i bütün sırları açıklayan bir cüz çıkartıp, Çelebi Hüsameddin'in eline verdi. Bunda Mesnevi'nin başında bulunan on sekiz beyit yazılı idi:

Mevlana'nın diğer eserleri gibi Farsça söylenip yazılan VI ciltlik Mesnevi'nin I. cildine 1259 yılında başlanıp 1262 yılında tamamlandı. II. cilde başlanmak üzere iken Hüsameddin Çelebi'nin eşi vefat etti ve Mesnevi'nin yazılması iki yıl kadar beklemede kaldı. Çünkü Mesnevi, Mevlana tarafından sabah-akşam, sema-sohbet, otururken-ayakta demeden söyleniyor ve Hüsameddin Çelebi tarafından da yazılıyordu. Hüsameddin Çelebi, eşinin ölümünden iki yıl sonra tekrar Mevlana'nın huzuruna gelerek vazifesine devam etmek istediğini belirtti. Böylece 14 Mayıs 1264 günü tekrar başlanan Mesnevi'nin kalan V cild,, hiç ara vermeden 1268 tarihinde tamamlandı.

Mesnevi'nin her cildi bittikten sonra, Çelebi bunları gözden geçirerek Mevlana'ya okur, kontrol ettirirdi. İşte bu şekilde VI cilt halinde meydana getirilen Mesnevi'nin beyit sayısı çeşitli yazmalara göre değişiklik göstermekte, 25585 ila 26660 arasında değişmektedir. Hindistan bölgesindeki yazmalarda 20 bin beyite kadar çıkan Mesnevi'nin beyit sayısı en güvenilir neşir olarak değerlendirilen *Nicholson*'un hazırladığı metinde ise 25622'dir. Şu ana kadar tespit edilebilen en eski nüsha özelliğine sahip 677/1278 tarihli, Mevlana Müzesi teşhir salonunda sergilenen Mesnevi ise 25668 beyit olup, Nicholson metnini hazırlarken kısmen, Abdülbaki Gölpınarlı ve Veled Çelebi (İzbudak) da tercümelerinde bu nüshadan faydalanmışlardır. Bu nüsha, tıpkıbasım olarak, 49x22 cm ve 22x22 cm olmak üzere iki boyutta Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Aynı nüsha 1272 hş./ 1992 yılında İran'da da tıpkı basım olarak neşredilmiştir. (http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=80 : 13.05.2012)

2.2.1. Eserleri

Fihi Ma Fih

Mevlana'nın üç mensur eserinden biridir. Diğer eserleri gibi bu kitap da Mevlana'nın eliyle yazılmamış; muhtelif konulardaki sohbetleri, yakınları ve müritleri tarafından kaleme alınmış ve kitaplaştırılmıştır. Mevlana'nın dönemine yakın kaynaklardan Sipehsalar'ın risalesinde adının geçmesi, eserin onun ölümünden önce veya hemen sonra meydana getirilmiş olma ihtimalini doğurmaktadır. Kitabın adı da yine onu meydana getiren kişiler tarafından konmuş "Onun İçindeki İçindedir, İçinde İçindekiler Vardır" gibi manalara gelir. Fihi ma Fih, bazı yazma nüshalarda da Esrarü'l-Celaliyye, Risale-i Sultan Veled gibi isimlerle geçer. Fihi ma Fih'in Türkiye ve diğer ülke (özellikle İran ve Hindistan) kütüphanelerinde birçok yazması olup; metni ilk kez 1333/1915 yılında Tahran'da açıklamalarla birlikte basılmıştır. Hindistan'daki baskısı ise 1928 yılında yapılmıştır. Şu ana kadar yapılmış en önemli neşir ise; Tahran Üniversitesi profesörlerinden Bediüzzaman Furuzanfer tarafından beş önemli yazmanın karşılaştırılarak oluşturulduğu ve açıklamaların eklendiği baskıdır. http://www.semazen.net/show_text_main.php?id=952&menuId=174 : 13.07.2012)

Divan-ı Kebir

Gazel ve rubai şeklinde coşku anından Mevlana'nın duygularını dile getiren lirik şiirlerdir. Bu yapıtın bir adının da Külliyyat-ı Şems olması Mevlana'nın karşılıklı fikir alışverişinde bulunduğu Tebrizli derviş Şems ile etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Bu, Mevlana'nın diyalektik düşünceye verdiği önemi gösterir. Aralarında çok az sayıda Türkçe, Rumca ve Arapça şiirler olmasına karşın Divan'daki dil araya yer yer Türkçe ifade deyişler serpiştirilmekle birlikte temelde Farsça gündelik konuşma dilidir. Yapıtın aslı Konya Müzesinde bulunmaktadır. (Yazıcı, 2011: 199)

Mesnevi'den sonra en fazla ilgi gören bu eser, Mevlana'nın çeşitli zamanlarda- özellikle Şems'in kayboluşundan sonra- söylediği şiirlerin bir araya toplanmasıyla meydana getirilmiş olup, onun iç dünyasını ve ruhsal durumunu bizlere yansıtır.

“Divan” kelimesinin sözlük anlamı “toplanılan yer”dir. Edebiyatta ise bir şairin söylediği-yazdığı şiirlerin tamamının belli bir düzen içerisinde bir kitapta toplanmasına denir. İslami Edebiyatlarda edebi tür olarak oluşturulan divanlar, genellikle şairlerin ölümünden sonra onları sevenler ya da takipçileri tarafından toplanarak; nadiren de sağlığında bizzat şairlerin eliyle meydana getirilmiştir.

Mecalis-i Seb'a: Adından anlaşıldığı gibi, Mevlana'nın yedi meclisinin, yedi va'zının yazılmasından meydana gelmiş bir eserdir.

Mektubat: Kelime anlamı “Mektuplar” olan bu eser, Mevlana'nın emir, vezir, dost ve akrabalarına yazdığı 147 mektubu içeren bir kitap olup; yine onun ölümünden sonra bir araya getirilmiştir.

Rubailer: İslami edebiyatta bir nazım şekli olan rubai, dört mısra'dan ibarettir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısra'ları kafiyelidir. Dört mısraı kafiyeli olan rubailer de vardır. Böyle rubailere “Musarra Rubai” denir. Rubailere “terane” ve “dü Beyt” adı da verilir. Rubai'nin (kıt'a) dan ayrılması, vezin dolayısıyladır. Kıt'a, her vezinle yazıldığı halde, Rubai, kendine has olan bir vezinden başka bir vezinle yazılmaz. (http://www.semazen.net/sp.php?id=11&page_id=1&menu_id=id2: 16.03.2012)

2.2.2. Mevlana'nın Felsefesi

Aşk aşırı derecede sevgi demektir. Sarmaşık anlamına da gelir. Tasavvuf lügatında ise aklın yetersizliğine mukabil Allah'a ulaşmada önemli bir delil ve rehber, anlamında kullanılmaktadır. Aşk şeyler tarif ederler; bir kimsenin sevdiği “sevilen, sevilmiş, sevgili” anlamlarına gelen mahbup (TDK, 13.07.2012) olmayıp nazarı ona (sevgiliye) hasretmektir. Yani “herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma “ anlamlarına gelen ifrat (TDK, 13.07.2012) üzere muhabbet eylemektir. Bu tarife göre aşk, aşık olduğundan başkasını görmemek, başkasına bakmamak hatta aşk sarmaşığının sarışıyla arzu ve isteklerin kaybolmasına anlamına gelir. (Sargut, 2011: 542)

Kuran-ı Kerim’de anlatılan ve kıssaların en güzeli olarak bahsedilen Yusuf Kıssası’nı bir nevi kendine rehber alan Mevlana aşkın peşinde koşmuş ve böylelikle Hakk’a ulaşmayı amaçlamıştır.

Bugün sevgi olarak ifade ettiğimiz kelime klasik kaynaklarda “hub” sözcüğüyle anlatılır. Bu sözcük aynı zamanda muhabbet kelimesinin de köküdür. Hub, Arapçada “kaynama noktasına gelmiş suyun üstüne çıkmaya başlayan kabarcıklara” denir. Muhabbet ise susamışlıktan veya fazla arzudan dolayı kalbin kaynamaya ve habbeler çıkarmaya başlamasıdır. (Yakıt, 2011: 549)

Kelime olarak *aşk*, sarmaşık demektir. Bir nesnenin bir nesneyi sarmasıdır. Maşuk da aşıkını sarmaşık gibi saracaktır. Bu sarış, aşığın maşukta yok olmasıyla son bulacaktır. Sarmaşık nasıl sarıldığı yeri kaplarsa, aşk da girdiği kalbi, daha doğrusu kalpten başlayarak insanın bütün vücudunu sarar. Aşk, her durum ve haliyle kişiyi hakikate erdirir. Sevmenin ne olduğunu öğretir. Mevlana’ya göre aşk, öyle bir kimyadır ki o ancak can madeninde bulunur. Aşk, varlığın en esaslı, en sırlı sebebidir. (http://akademik.semazen.net/author_article_print.php?id=885 : 25.01.2012)

Her türlü kemale erişti aşkta gören Mevlana’nın bütün eserleri aşka dairdir. Zira aşk hayatın aslıdır, özüdür. Kainatın yaratılış sebebi aşktır. ‘Sen olmasaydın bu gökleri yaratmazdım.’ Kudsi hadisiyle; varlık alemlerinin yaratılmasındaki yegane maksadın, Cenab-i Hakkın Peygambere duyduğu sevgi olduğu belirtilir. Mademki varlığın mayası aşktır, aşkın en ileri noktası olan Allah aşkı ve muhabbeti her şeyin üzerinde değere sahiptir. Mevlana bu düşünceden hareketle, binlerce beyitte ilahi aşkı söylemiştir. Onun aşka dair düşüncelerini dört grupta toplamak mümkündür. Akil ve aşk mukayesesi, aşkın üstünlüğü ve değeri, fanilere duyulan aşkın geçersizliği, aşktan nasibi olmayanların zavallılığı...

Mevlana, “Aşk deliliktir biz delinin delisiyiz.” der. Geçmişten günümüze gerek edebi eserlere gerekse filmlere konu olan nice karakterle karşılaşmışızdır: Arap efsanesine dayanan klasik aşk hikayesinin kahramanları Leyla ile Mecnun; 26. yüzyıl Halk Edebiyatı ürünü Kerem ile Aslı gibi nice karakterlerin hikayeleri vardır. Burada altı

çizilen husus, aşkın aslında aşık ile maşukun kavuştuğunda bittiği, aslında kavuşma hasretiyle yanıp tutuşmanın onu aşk olarak kıldığıdır. Fakat bu hikayelerde bireylerin beşeri aşkı üzerinde durulmuştur. Mevlana'da ise asıl olan ilahi aşk ile yanıp kavrulmak, iki iken tek vücut olabilmektir. Yine hasret çekme ve vuslata duyulan özlem söz konusudur.

Bu aşkın mahiyeti ise sözle anlatılmaz, satırlara sığmaz. Ancak tadanlar bilir:

Birisi sordu: "Aşıklık nedir?" dedim ki: "Benim gibi olursan bilirsin!"

(Mecalis-i Sab'a, 82)

Mevlana:

*"Anam aşk, babam aşk,
Peygamberim aşk, Allah'ım aşk,
Ben bir aşk çocuğuyum,
Bu aleme aşkı ve sevgiyi söylemeye geldim."*

http://www.semazen.net/show_text.php?id=1536:05.05.2012

Mevlana'nın nazarında insan son derece değerli bir varlıktır. Çünkü insan, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak yaratılmış, meleklerin vakıf olamadığı ilimlere sahip edilmiş, melekler Adem'e secde ile emrolunmuştur. Mevlana, insanı ruh ve beden bütünlüğü açısından ele alırken, onun asıl yönünün manevi cephesi olduğunu söyler:

"Sen bu cisimden ibaret değilsin, gözden ibaretsin. Canı görsen cisimden vazgeçersin."

(Mesnevi VI, 822)

İnsan yalnız bedenden ibaret değildir. Ona hayat veren, Hak nuruna dost olan ruhtur. Bu gerçeği bilen ve ruhunu dosta yöneltenler gerçek insandır ve bunlar melekten üstündür. Ancak insan kendisine bağışlanan bu üstünlüğe ulaşmak için dört vasıftan kurtulmalıdır. İnsana ayak bağı olan bu dört huy, dört kuşa aittir. Tavus kuşu gibi azametli, kaz gibi hırslı, horoz gibi şehvete düşkün olmak ve karga gibi olmayacak ümitlere düşüp, uzun ömre tamah etmek.

Mevlana; insanlara sevgiyi, aşkı anlatırken, örnek insan olmayı da öğretir. Güzel ahlak sahibi ve gönül alemleri zengin fertlerden oluşan toplumun mutlu ve huzurlu olacağı; eğitimle kötü huylardan arınmanın, yüksek ahlaki değerler kazanmanın mümkün olduğu düşüncesindedir. “Din, nasihattir.” Ve “İslam, güzel ahlak dinidir.” hadislerinden yola çıkarak eserlerini birer öğütler manzumesi şeklinde insanlığın hizmetine sunmuştur. Mesnevi’de farklı konulara örnek olarak anlattığı her hikayeden ahlaki öğütler çıkarmak mümkündür. Güzel huyların insana kazandıracığı değeri, diğer yandan kötü huyların da insandan alıp götürdüklerini hemen her fırsatta dile getirir. Ancak ahlaki güzelliğin, ya da onun diliyle edebini gösterişte kalmaması, gönülde yerleşmesi şarttır. (<http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/mevlanada-insan-sevgisi.html>: 23.01.2012)

Kuran-ı Kerim’de: “Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs; aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki bitirdiği, ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da, sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Dünya ha-yatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.” (Hadid, 57/20) ayetiyle dünya hayatı oyuna benzetilir. Dünya; gerçek değil, aldatıcıdır. Ebedideğil, geçicidir. Elbetteki kötü olan dünya ve insanın faydasına sunulan dünya nimetleri değildir. Kötü olan; insanın dünya da iken yaratıcısına itaati ve ahireti unutmaması, hırsla kapılması, maddiyata olan aşırı düşkünlüğüdür. Bu sebeple Mevlana’nın eserlerinde dünya; insanı maddi bağlarla sınıksız bağlayan, yaratılıştaki gerçek sebebi idrak etmesini engelleyen bir kavramdır. Hem dünya, hem de dünya da bulunan her şey fanidir. Yalnızca birer surettir, insanı maddi hayata esir eden unsurlardır. Bu değersiz, sahte, geçici un-surlara bağlanmak hatadır. Zira insanın maddiyata düşkünlüğü, ruhunu aşkla yükseltmesini engeller. İnsan, Cenab-ı Hakk’ın sevgisi ile ebedi hayatı keşfetmek için ruhu aşağıya çeken bütün maddi kayıtlardan kurtulmalıdır. Ancak dünya bağlarından kurtulmak, çalışmak ve dinamizmden vazgeçmek değil; yalnızca hırstan ve nefsin İsteklerinden kurtulmak, dünya dolusu malı olsa bile malı mülkü kendisine kul etmek, onların kulu olmamak, dünyaya sultan olsa bile Hakk’ın kulu olduğunun bilincini taşımaktır.

Dünyaya böylesine aşık olanlar; duvara aks eden ışığın güneşten geldiğini görmeyip, duvara aşık olanlar gibidir. Işığın kaynağı güneşi inkar edip, duvara gönül verenler; ışık güneşe kavuşunca ebediyen hüsranda kalır.

http://akademik.semazen.net/article_detail.php?id=197: 18.01.2012)

Mevlana'nın düşüncesinde insanın değeri arştan da üstündür, ferşten de. insan hayale, düşünceye sığmayacak kadar yüce ve büyüktür. O der ki:

“İnsanın gerçek değerini söylesem, ben de yanarım dünya da. Ama ne yazık ki insan değerini bilmedi, kendini ucuza sattı. İnsan aslında çok değerli bir atlas kumaş iken kendini hırkaya yama yaptı.” (Yılmaz, 2009:19)

2.3. Şeb-i Aruz

İrfan ve sevgi güneşi Mevlana, 5 Cemaziye'l-ahir, 672 (17 Aralık, 1273) Pazar günü gurup vakti, bütün parlaklığı ile bütün güzellikleriyle gülerek ebediyet aleminin asumanına doğdu. Mevleviler, o geceye Şeb-i Arus derler.

Ölüm kötü bir şey değildir. İnsanın dünyadaki sıkıntılardan kurtulmasıdır. İnsanın ölümden korkması, ölümün gerçeğinden değil, kişinin bu dünyada yaptıkları kötülüklerden korkmasıdır. O bu düşüncüyü şöyle dile getirir: “Gördüğün ölümün yüzü değil, kendi çirkin yüzündür....(Mesnevi III:3442).

Mevlana için ölüm, yeniden doğma ve gerçek var oluşturmaktır. Pisagorcuların felsefesinde olduğu gibi bu dünyaya geliş bir çeşit bedene hapsolmadır. Oysa biz dünyaya gelmeden önce ruhumuz, özgür ve mutlu bir hayat yaşarken bu dünyaya gelerek bedeninin esiri oldu. O halde ruh, bedeni terk ederek tekrar eski mutluluğuna kavuşabilir. Mevlana bu düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Dünya zindanında ve tabiatın kuyusunda hapis kalıp beden sandığının esiri olan insan ruhu, birden bire Tanrı'nın lütfu ile kurtulup kendi aslına ulaşır.

Bu alem, sizin canlarınızın hapisanesidir; uyanın o tarafa gidin. Zira o taraf sizin sahranız, mesire yerinizdir(Mesnevi I:525).

Tasavvufun aslı, ölmeden önce ölmek ve bu dünyada iken Tanrı ile mistik iletişime geçmek, gönlü Tanrı sevgisi ve aşkı ile doldurmak, böylece gerçek hayata ulaşmaktır. Çünkü insan aşka ulaştığı zaman ebedileşir, ölmez. Bedenin günün birinde ölse bile ruh ölümsüzlüğe kavuşur. Mevlana ölüm olayına diğer insandan çok farklı yaklaşmaktadır. Sıradan vatandaşa göre ölüm, dehşet verici bir olaydır. Oysa tasavvufa göre ölüm, korkulacak bir şey değil, ezeli ve ebedi gerçek olan Tanrı ile buluşma ve ebedi hayata kavuşmadır. Onun için Mevlana ölümü şeb-i aruz, yani sevgili ile buluşma anı olarak nitelendirmiştir. (Arslasnoğlu, 2008: 12)

2.4. Mevlana ve Şemsi Tebriz

Bu zatın adı, Şemseddin Muhammed olup doğumu 1186'dır. Tebrizli Melekdad oğlu Ali'nin oğlu olan Şems, tahsilini bitirdikten sonra, zamanının yegane şeyhi olarak gördüğü Tebrizli Şeyh Ebu Bekir Sellebaf'a (sele ve sepet örücüsüne) "bağlanma, kapılanma" anlamlarına gelen intisap (TDK, 27.02.2012) etti ve onun terbiye ve irşadıyla yetişip olgunlaştı. Şems, ulaştığı manevi makama kanaat etmediğinden daha olgun müridler bulmak arzusuyla seyahate çıktı. Senelerce takati tükenircesine birçok yerler dolaştı; zamanının arifleriyle görüştü. Bu arifler, Mana alemindeki uçşundan kinaye olarak Şems'e, Şems-i Perende (Uçan Güneş) adını vermişlerdir. Şems, ta çocukluğundan itibaren fikren ve ruhen hür bir derviş, kendinden geçercesine İlahi aşka dalarak yaşayan bir şahsiyettir. Şems, kendisini ruhen tatmin edecek seviyede bir Hak dostu bulamayan ve hep kendi mertebesinde bir sohbet arkadaşı arayan bir Kamil velidir. Yana yakıla, kendisine muhatap olabilecek, sohbetine dayanabilecek bir dost arayan Şems'in bir gece kararı elden gitti, heyecan içinde idi. Allah'ın tecellilerine gömülüp mest olmuş bir halde münacatında:

"Ey Allah'im.' Kendi, örtülü olan sevgililerinden birini bana göstermeni istiyorum." diye yalvardı.

Allah tarafından, istediğinin, Anadolu ülkesinde bulunan, Belh'li Sultanü'l-Ulema'nın oğlu Muhammed Celaleddin olduğu ilham edildi. Bu ilham ile Şems, 29 Kasım 1244 yılı Cumartesi sabahı Konya'ya geldi. (<http://www.konev.org.tr/icerik.aspx?id=27> : 20.03.2012)

Şemsi Tebrizi'nin davranışlarıyla, kılık kıyafetiyle tam bir derviş olduğunu biliyoruz. Bu meçhul, tuhaf giyinişli derviş Mevlana'nın dünyasında birden doğan güneş gibi parladı. Mevlana gibi alimi ve müftüyü tuhaf bakışlı, evi barkı olmayan bir şahıs nasıl meftun edebilirdi ki? Şems, Tanrı nurunun ışıltısını gönüllere yansıtır ruhlarını Maşuk'un en yüce katına çıkartmaya çalışmıştır. Onun aşk pırıltısı bütün alemdeki görsel güzelliklerin çok ötesine aittir. Akıl ve mantığının algılayamacağı bir boyuttadır. (Türkmen, 2011: 93)

Mevlana ile Şems, bu iki kabiliyet, bu iki nur, bu iki ruh, nihayet buluştular; görüştüler. Bu tarihte Şems altmış, Mevlana, otuz sekiz yaşında idi. Bu iki ilahi aşık, bir müddet yalnızca bir köşeye çekilerek kendilerini tamamıyla Hakk'a verdiler ve gönüllerine gelen ilahi ilhamlarla sohbetlere koyuldular.

Sultan Veled der ki:

“Anısdın Şems gelip ona ulaştı; ona maşukluk (sevilen, sevgili olmanın) hallerini anlattı, açıkladı. Böylece de sırrı yücelerden yüceye vardı. Şems, Mevlana'yı şaşılacak bir aleme çağırdı; öyle bir alem e ki, ne Türk gördü o alem i ne Arap.”

Mevlana, Şems ile Konya'da bulunduğu zaman tamimiyle kemale ermiş bir şahsiyetti. Şems, Mevlana'ya ayna oldu. Mevlana, Şems'in aynasında gördüğü kendi eşsiz güzelliğine aşık oldu. Diğer bir ifadeyle Mevlana, gönlündeki Allah aşkını Şems'te yaşattı. Mevlana'nın Şems'e karşı olan sevgisi, Allah'a olan aşkının miyarıdır (ölçüsüdür); çünkü Mevlana, Şems'te Allah cemalinin parlak tecellilerini görüyordu. Mevlana açılmak üzere bir güldü. Şems ona bir nesim oldu. Mevlana bir aşk şarabı idi, Şems ona bir kadeh oldu. Mevlana zaten büyüktü, Şems onda bir gidiş, bir neşve değişikliği yaptı.

Şems ile Mevlana üzerine söz tükenmez. Son söz olarak şöyle söyleyelim: Şems, Mevlana'yı ateşledi; ama karşısında öyle bir volkan tuttu ki, alevleri içinde kendi de yandı. (<http://www.konev.org.tr/icerik.aspx?id=27> : 20.03.2012)

Mevlana, Şems'te keşfettiği transidental bilgilere hayran kalıp hocalığı ve müftülüğü bıraktı ve onun gibi derviş oldu. Bir şiirinde şöyle der:

“Ey Hak'ın Şemsi (güneşi) senin tertemiz aynanda Tanrı'dan başka bir şey görsem kafirden daha kötü olurum.” (Türkmen, 2011: 93)

Şemsi Tebriz, Mevlana için bir ateşti. Mevlana zaten İlahi aşk ile yanıp kavruluyordu ama Şems'ten öğrendikleriyle ateşi daha da arttı, yandı, yandıkça da döndü. Şems'in Konya'ya geri gelmesine herkes sevindi.

Şems, Mevlana'ya içindeki “ben”i bilincinden atmasını, nefsinden arınmasını, sahip olduğu dünyevi nimetlere ilgisiz kalarak, tutku üreten isteklerini yok etmesini öğretilirken, Mevlana'da bu sabır ve öğrenim sürecinin farkındaydı. (Ürkmez, 2011: 98)

Öyle ki bir gün Şems-i Tebriz, Mevlana'nın babasının kendisine dünya üzerinden göçüp gitmeden bıraktığı el yazması kitaplarını bahçedeki havuza atacaktı. Bu esnada yanında Mevlana'da vardı. Dünya malına kıymet vermemesi gerektiğini bilen Mevlana, içi gitse de baba yadigarı kitapların havuza Şems tarafından atılmasını seyretti. Sonrasında Şems havuzdan bir kitap aldı ve Mevlana uzatıp oradan uzaklaştı. Bu bir mucize idi. Çünkü kitapların hiçbiri ıslanmamıştı. Mevlana sabırlı olmayı bir kez daha yaşamıştı.

Mevlana da hasretin sıkıntılarından kurtuldu. Artık Şems'in şerefine ziyafetler verildi; Sema meclisleri tertip edildi. Fakat huzurla, muhabbetle, dostluk içinde geçen günler pek çok sürmedi; dedikodular ve can sıkıcı durumlar yeniden başladı. Şems, o bahtsız dedikoducu topluluğun yine kinle dolduğunu, gönüllerinden sevginin uçup gittiğini, akıllarının nefislerine esir olduğunu anladı ve kendisini ortadan kaldırmaya uğraştıklarını bildi; Sultan Veled'e dedi ki;

“Gördün ya, azgınlıkta yine birleştiler. Doğru yolu göstermekte, bilginlikte eşi olmayan Mevlana'nın huzurundan beni ayırmak, uzaklaştırmak, sonra da sevinmek istiyorlar. Bu sefer öylesine bir gideceğim ki, hiç kimse benim nerde olduğumu bilemeyecek. Aramaktan herkes acze düşecek, kimse benden bir nişan bile bulamayacak. Böylece birçok yıllar geçecek de yine kimse izimin tozunu bile göremeyecek.

İşte Sultan Veled'e böyle yakınan Şems, 1247, 1248 tarihinde Konya'dan ansızın gidip kayboldu. Şems'in kayboluşundan sonra Mevlana, herkesten onun haberini soruyordu. Kim onun hakkında aslı esası olmayan bir haber bile verse ve Şems'i falan yerde gördüm dese, bu müjde için sarığını ve hırkasını vererek şükranelerde bulunuyordu.

Bir gün, bir adam, Şems'i Şam'da gördüm diye haber verdi. Mevlana buna, tarif edilemeyecek şekilde sevindi ve o adama, üstünde nesi varsa bağışladı. Dostlardan birisi, bu adamın verdiği haber yalandır, o Şems'i hiç görmemiştir, dediğinde Mevlana şu cevabı vermiştir : “Evet, onun verdiği bu yalan haber için üstümde neyim varsa verdim. Eğer, doğru haber verseydi, canımı verirdim.”
(<http://www.konev.org.tr/icerik.aspx?id=27> : 20.03.2012)

Mevlana Şems'in onu ansızın ve haber vermeden bırakıp gitmesi üzerine içine kapandı, eşiyle dahi az konuşur hale geldi. Halk için ermiş olduğu sohbetlere katılır fakat eskiden konuştuğça açılan açıldıkta süresi uzayan sohbetler bile ona zevk vermez olmuştu. Bunun üzerine Mevlana Şems'ine, güneşine bir mektup yazar.

“ Seni ne huzuru arayanlara, ne huzuru bulanlara, ne de huzurdan kaçanlara sordum. Güneşin sıcaklığını en iyi kim anlatabilir? Sıcaktan düşüp bayılan mı? Hayır, onun aşkı zayıftır. Güneşe yolculuk yapan mı? O da değil, gitse gitse nereye kadar gidebilir ki? Gölgeye sığınanlara ise güneşi hiç sormamalı...

Aşk mabedim... Efendim... Söyler misin? Nedir bu çektiğim acıların manası? Bu ayrılığın esrarengizliği yüreğime saldıgın alevlerin lavlaşması içinse yeterince erimedim mi ateş toplarında? Öyle yandım ki;

Sen yandıkça, ben yanayım!

Sen dondukça, ben de donayım!

Yine kehkeşanlara kaçarak mı özleteceksin kendini... özlemlerim, boşluğa atılan kuru karanfiller gibi sere serpe dağılıyor harayellerin, acının koynunda... İçime güneş doğmaz oldu artık sen gittin gideli... Göklere seninle buruç edecektim halbuki... Saçlarıma aklar düşmeye başlamış, sırf bu aşkın ceremesinden... Serencame gök kubbeye niyaz edecek ve merhamet isteyecek kapılar dahi yüzüme kapanıyor. Sendedir bu boz bulanık sellere kapılan ömrümün mihrap ve minberi... Salalar benim için okunuyor artık... Gözyaşım seccademde buğulanıyor her seher vakti, ama ne sesin geliyor artık uzaklardan, ne de nefesin...

Ezanlar okunur günbegün ve içli içli... Ama alnımı, alnına değdirmedikçe huzura ermeyecek bir çağıldama örseliyor şakaklarımı... alnımda sanki Dağıstanlı atlılar... Ve ellerim titriyor zaman zaman... Bu divaneliğin ağır tütsüsünü... Ve omuzlarım çökeliyor seni düşündükçe... Unutma, şah eserin olan ben, gün geçtikçe artık viraneye dönüyorum... Ama sen hala bana dönmüyorsun!.. Muradım; Rabbü'l Alemin; bu sevdanın kadrini ve kıymetini kimseye muhtaç etmesin...

Düşüncelerim, ipliği kopan tesbih taneleri gibi dağılıveriyor sensiz... Şimdi gözyaşlarımdan inci yapmak isterdim sana... Keşke yanımda olsaydın... Kelimelerim şelaleleşiyor ne zaman sana dair bir şeyler yazmaya kalksam... Yanan alnım, müşfik avuçlarına ne kadar da muhtaç bilemezsin... Beni ne kadar ateşe versen de, hiçbir hatıramız küllenemez, bunu bilesin... Zümrüd-ü Anka gibi *kendi külümden doğar ve* katar katar Turnalar gibi yine kanat vurarak yine revan olurum yollarına...

Gözlerimde bir mahmurluk, sensiz uykularımda arda kalan... Sinemde yumru yumru yutkunamadığım bir sıkıntı... Nefeslerim yetmez oluyor artık şu garip canıma... Ve ben gözlerimi tavana mıhlamış, bir tek seni düşünüyorum... Alnımda boncuk boncuk soğuk terler... Kulağım işitmez oldu artık, sesinden gayri her ne var ise şu alemde... Göz kapaklarım tutulmuş, hayalin perdelenmesin diye... Artık gözyaşlarımda hasretlik tuzu bile kalmadı acılarımı ılık ılık dindirecek...

Kanım donuyor... Bir de üşümedir işliyor ruhuma apansız... Sıcakın yok ki yanımda... Ve ardından sabah oluyor, yine bin bir eza ve cefa ile kahroluyorum işte! O ayrılıktan kahroluyorum... Biliyorsun, hünkarım sensin... Sevgilim ve mabedim... (sensin). Muradım; yedi göğün mevlası; bizi, bu kahrından azat edesin...

Kelebekler senin yüzünün değdiği bahçelere yayıyor kanatlarını. Şu dar göğsümün kazasından çıkmaya çalışıyorum. Sonsuz genişliklerin sırrı iki dudağımın arasında saklı. Bir kelam söyle ne olur! Her hecenin tınısında duymak istiyorum. Rüzgarlar savursun beni, yağmurların hepsi alnıma düşsün, taşların hepsi göğsüme düşsün. Senin ayaklarını öpen kocaman bir dağ olayım. Çöller savrulsun, dağlar aradan çekilsin, yokuşlar ve inişler bitsin ki yürüğün yollara toz olayım. Çöldeyim, susuzum. Kuyularda Yusuf'um. Sözlerin bana Züleyha. Ateşlerde İbrahim'im. Gözlerin ban derya. Sancılar içinde

Meryem'im. Bakışın ban İsa. Yaralar içinde Eyyub'um. Hasretin bana şifa. Ölüler içinde bir ölüyüm. Ellerin bana musalla.

Ey kalbimizde olan nur! Gel didinmelerimin ve arzumun sonu gel. Hayatımızın senin elinde olduğunu biliyorsun. Hayatı, kullarını sıkıntı yapma gel. Ey aşk! Ey maşuk! Engelleri aş ve inadı bırak da gel. Ey Hühüdlerin sahibi olan Süleyman! Lütfedip de bizi aramak üzere gel.

Ruhlar senin kaybolmandan ötürü inleyip feryat etmedeler; miadını doldur da gel. Ayıplarını ört, iyilikleri saç. Cömert olanların adeti de böyledir gel. Farsça 'gel' nasıl derler? 'Biya'mı? Ya gel veya bizim davetimize hak ver de gel. Geleceğin zaman muradımız ne de açılır. Gelmeyeceğin zaman da muradımız ne kesat olur; gel. Ey Arabın Kürşadı! Ey İran'ın Kubad'ı! Kalbimi hatıranla fethedersin gel. İçim sana gel deyicidir. Ey varlığından olacak olan varlık, gel.

Gittin ya. Kalsan ne güzel olurdu, gitmişin neye yarar? Sen gittin ama bak senle ilgili olan bir şey bende. Sessizlik bende. Gittin. Heyhat! Pervane'ye döndü narin yüreğim sensizliğinde.

Her yalnız aşık değildir; ama her yanmış aşkın kuyusunda yalnızdır. Ateşinden değil ateşsizliğinden yanmışım diyorum. Ey aşkın sesi, nefesi gel bir an evvel. Dinsin artık kıyametin gürültüsü..." (Yağmur, 2011)

BÖLÜM 3. MESNEVİ

3.1. Mesnevi'nin Ortaya Çıkışı ve Kelimenin Anlamı

Halk edebiyatının anlatmaya dayanan ve zamanla yazıya geçirilen örneklerinin ilk olarak nerede ortaya çıktığını tespit etmek oldukça zordur. Hatta bunları ilk defa nerede ve ne zaman yazıya geçirdiklerini tespit etmek bile pek kolay olmayacaktır. Bu açıdan bakıldığı zaman, Mesnevi'deki hikayelerin hangileri daha evvel yazıya geçirilmiş ve Mevlana tarafından okunup Mesnevi'ye alınmıştır, hangileri Mevlana'nın düşünme gücü anlamına gelen karihasından (TDK, 04.07.2012) çıkarılıp yazıya aktarılmıştır? Bunu tespit edebilmek için, Mevlana'nın görebileceği Farsça kaynakların tamamının taranması bile kafi gelmeyecektir. Nitekim Farsça kaynaklardaki pek çok hikaye Hint menşesine dayanmaktadır. Mesnevi'den evvel Pañçatantra ve Kelile ve Dimne'de gördüğümüz bir hikaye daha sonra Mevlana ve La Fonraine'de de görülebilmektedir. Ancak bunların her biri küçük farklılıklarla karşımıza çıkmaktadır ki biz buna “mahallileşme” diyebiliriz. Bugün Hindistan'dan Avrupa'nın batısına kadar olan geniş coğrafyada anlatılan hikayelerin bir bölümü büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. (Sakaoğlu, 2011: 171)

“Mesnevi kelimesi, Arapça “sena-yesni-senyen” fiilinden gelmekte olup, “bir şeyi bir şeye katmak ve bükme” anlamına gelir. “Mesna” kelimesi de aynı kökten olup, “ikişer ikişer” manasına gelir. Mesnevi kelimesi ise, mesna kelimesinin ism-i mensubu olup, ikişerli ikişerli demektir. Bu sebeple kafiyeleri ikili olan şiire “mesnevi” denilmiştir. Mesnevi, her beyti ayrı kafiyeli manzumeye verilen addır. Mesnevilere, tasavvufi mesneviler, Mevlana'nın Mesnevi'sinin çeviri ve şerhleri, tasavvufu anlatıp öğretme amacını güden mesneviler, İran edebiyatındaki mesnevilerin çevirileri, evliya menkıbeleri, temsili yoldan tasavvuru anlatan eserler, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal ve Ruşeni gibi şairlerin *Mesnevi'leri* örnek verilebilir. Çoğulu Mesneviyyat olan mesnevi, klasik İran-Türk şiirinde şu üç ayrı mefhumu ifade eder:

1. Her beytin mısraları kendi aralarında kafiyeli şiir formu, (aa bb cc.) İran ve Türk şairleri, Mesnevi formunu aruz'un küçük vezinlerinde kullanmışlardır.
2. Klasik İran-Türk şiirinde manzum hikaye ve roman türü, Leyla ve Mecnun gibi.

3. Hususi ve mutlak manada Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin şaheserine verilen isimdir.

Hatta XIII. asırda alim ve arifler için kullanılan Mevlana kelimesi, daha sonraki asırlarda, Mevlana Celaleddin-i Rumi'ye has bir isim haline gelmiştir. Divan edebiyatı nazım şekillerinden biri olan mesnevi kelimesinde de aynı durum söz konusudur. Mesnevi denilince Mevlana'nın eseri akla gelmektedir. (Çelik, 2002: 71-72)

3.1.1. Yapısı, Konuları

Mevlana'nın eserlerini okurken, anlatılan olayların ve düşüncelerin, kaynağı tabiatta bulunan dinamizmden doğan bir canlılıktan geldiği hemen dikkatimizi çekmektedir. Hem Mesnevi hem Divan-ı Kebir'de anlatılan konular, temalar, duygular tabii bir akıcılık içindedir. Her şey kendiliğinden, içinden geldiği gibi anlatılmaktadır. Ama bu doğal anlatımda üstün bir zeka, çok ince bir ruh, eşsiz bir vecd, örneksiz bir aşk, emsalsiz bir sezgi ve buluş kabiliyeti vardır. O'nun amacı mesajını insanların çoğuna ulaştırmak, halk kitlelerine hitap etmektir. Hikayelerinde ve şiirlerinde tabiat tasvirlerinden ve hayvan hikayelerinden ibretli çizgiler alması bize anlatımını daha canlı sunmak istemesinden kaynaklanır. Düşüncesi benzetmeler (metafor) vasıtasıyla berraklaşıyor. Neşesini, coşkusunu, mana alemini harf ve sözler ifade edemeyeceğine kanidir. Sözü, durmadan sürçmeden söylüyor. Tekrar varsa sıkılmıyor. Şöyle diyor: “Ben kafiye düşünürüm; Sevgili bana der ki: Yeryüzünde başka bir şey düşünme! Ey benim kafiye düşünenim rahatça otur, benim yanımda devlet kafiyesi sensin. Harf ne ölüyor ki sen onu düşünesin! Harf nedir? Üzün bağının çitten duvarı. Harfi, sesi sözü birbirine vurup parçalayayım da seninle bu üçü de olmaksızın konuşayım.” (Kayaoğlu,2011: 568)

Her beytinin kendi arasında kafiyelenmesi hem yazma kolaylığı sağlar hem de daha uzun metinlerin bu şekilde uygun olarak kaleme alınmasına imkan tanır. Diğer nazım şekillerindeki kafiye bulma zorluğu şairleri uzun metinlerde bu şekli kullanmaya teşvik etmiştir. Bu nedenle uzun aşk öykülerinde, destanlarda mesnevi kullanılmıştır. Klasik düzende bir mesnevi; tevhid, münacat, na't, miraciye, eserin sunulacağı büyüğe övgü,

mesnevinin niçin yazıldığını açıklayan sebab-i nazm ve hikayenin anlatımı (ağaz-ı destan) bölümlerinden oluşur. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Mesnevi_%28edebiyat%29: 18.05.2012)

Mesnevide konu ne olursa olsun, ilk dikkati çeken özellik olayın bir masal havasında anlatılmasıdır. Akıl ve mantık ölçülerini aşan bir sürü olay birbirini izler. Olayın geçtiği yer ve zaman belirsizdir. Konuda birlik sağlanamamıştır. Hikayenin bölümleri birbirine eklenmiş ilgisiz parçalar gibi görünür. Çevre tasvirleri gerçeğe uygun değildir, hikaye kahramanları doğaüstü davranışlarda bulunur. Hikayelerde cinler, periler, devler, cadılar, ejderhalar gibi masal motifleri sık sık işlenir.

Her beyti kendi içinde uyaklı uzun nazım biçimidir. Bir anlamda Divan edebiyatında manzum hikayelerin yazıldığı bir biçim olarak da tanımlayabiliriz. Mevlana'nın ünlü tasavvufî mesnevisi 25.700 beyitten oluşmuştur. Mevlana eserine ayrı bir isim koymamıştır; eser, nazım türü olan mesnevi adı ile bilinir.

Mesneviler aşk, dini ve tasavvufî, ahlaki-öğretici, savaş ve kahramanlık, bir şehri ve şehrin güzelliklerini anlatma, mizah gibi türlü konularda yazılmıştır. Divan edebiyatında roman ve hikaye gibi türler olmadığı için mesneviler bir bakıma bu türlerin yerini tutmuşlardır. On bölümden oluşur. Aynı şair tarafından yazılmış beş mesneviye "Hamse" adı verilir. Hamse sahibi olmak bir itibar kaynağıdır. Hamse sahibi olarak tanınmış önemli divan şairleri: Ali Şir Nevai, Taşlıcalı Yahya, Nev'i-zade Atai'dir.

İslami edebiyatlarda (özellikle Fars Edebiyatı ve XV. yy'dan sonra Türk Edebiyatı) şairlerin, uzun aşk hikayelerini ve destanımsı konuları işlerken kullandıkları Mesnevi tarzı, Mevlana'nın dönemine gelindiğinde bir hayli mesafe kaydetmiş; tasavvufî eserlerin hemen hemen tamamı bu nazım türünde kaleme alınmıştır. Mevlana'nın da etkilendiği, Senai'nin (ö.2280) *Hadikatü'l- Hakika'sı*, Attar'ın (ö.2292-2224 arası) *Musibetname* ve *Mantiku't-tayr*'ı gibi eserler tasavvufî Mesnevi geleneğinin ilk ve en güzel örneklerinden sayılmıştır.

Mevlana'nın zamanına gelinceye kadar bu şekilde edebi bir terim olarak çağrışım yapan "Mesnevi" kelimesi, Mevlana'nın Mesnevi nazım türünde yazdığı ve bizzat adını Mesnevi olarak kendisinin koyduğu eseri, günümüzde de olduğu gibi yazıldıktan hemen sonra bile mana değiştirip, tereddütsüz Mevlana'nın Mesnevi'sini akla getirmiştir. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Mesnevi_%28edebiyat%29: 18.05.2012)

Mevlana bu eserinde Kuran'a ve onu getiren Hz. Muhammed'e derin anlayış ve inanişla bağlıdır. O kadar ki, Mesnevi'yi Kuran'ın şiir ve hikaye sanatıyla ve Mevlana tarzı bir duygu ve düşünce üslubuyla ifadenmiş, Kuran'ın manzum tefsiri diye nitelemek mümkündür. Mevlana, Mesnevi vasıtasıyla öğrettiği, Allah'a varma yollarını Kuran'dan ayetler getirerek Hz. Muhammed'den hadisler hatırlatarak ve bunları derin anlayışlarla açıklayarak tanıtmaya çalışmaktadır. 50 bin dizeyi aşkın olan Mesnevi'de, yüze yakın ehli ya da vahşi hayvanın yaşam öyküsü, onlarla ilgili binlerce hikaye var. Mesnevi'de 755 Kuran ayeti ele alınır. 39 kez Cebrail'den, 62 kez İbrahim Peygamber'den, 70 kez Süleyman Peygamber'den, 44 kez Davud Peygamber'den, 85 kez İsa Peygamber'den, 76 kez Musa'dan, 103 kez Yusuf tan, 27 kez Hızır'dan, 29 kez Ömer'den, 28 kez Ali'den, 24 kez Bayezid-i Bistami'den, 42 kez Hüsameddin adıyla seslendiği, Hüsameddin Çelebi'den, 796 kez şeytandan, 16 kez İblis adıyla yine şeytandan söz edilmiş ve hepsi de öyküleriyle konu edinilmiştir. Bunlardan ayrı olarak yüzlerce kabile, kent ve yöre adı ve hikayesi anlatılır.

Mesnevi'de muhtelif dini inançlar, tasavvufi esaslar, özellikle varlık birliği (vahdet-i Vücut) nazariyesi, bu felsefi görüşe bağlı olarak Allah, Vücut-ı mutlak, kainatın yaratılışı, iniş ve çıkış kavisleri (devr), insan-ı kamil ve kutup meselesi, insan için bir şeyhin lüzumu ve ona mutlak itaatin gerçekliği, peygamberlik, velilik, irade kaza ve kader meselesi, ilhamın vahiy ile münasebeti ve aynı şey oluşları, ibadetlerden asıl maksadın ne olup olmadığı v.s. gibi hususlar işlenip tahlil edilmekte; münasip hikayeler, Kuran kıssaları ve ayetler, hadisler, konu ile ilgili görülen meşayih sözleri ve menkıbeleri anlatılmakta; her bir hikaye ve her söz, telkin edilmek istenen fikre tatbik olunmakta ve ona göre yorumlanmaktadır.”

Mevlana, “Mesnevi'sinde yalnız tarikat bilgileri vermiyor; aynı zamanda şarkın eski efsanelerinden; peygamberlere ve evliyaya ait menkıbelerden faydalanarak hikmetler de sunuyordu. Bu yüzdendir ki, astronomiden tıbbı; din, felsefe ve sosyal bilgilerden psikolojiye kadar maddi ve manevi nice ilimlerin ışığı altında söylenmiş bu manzum hikmetler ve hikmet dolu hikayeler kitabı asırlardan beri her devri ve her zekayı tatmin edecek bir bilgi, ilham ve tefekkür kaynağı olmuştur. (Çelik,2002: 73)

Mesnevi'nin her cildi bittikten sonra, Çelebi bunları gözden geçirerek Mevlana'ya okur, kontrol ettirirdi. İşte bu şekilde VI cilt halinde meydana getirilen Mesnevi'nin beyit sayısı çeşitli yazmalara göre değişiklik göstermekte, 25585 ila 26660 arasında değişmektedir. Hindistan bölgesindeki yazmalarda 20 bin beyite kadar çıkan Mesnevi'nin beyit sayısı en güvenilir neşir olarak değerlendirilen *Nicholson*'un hazırladığı metinde ise 25622'dir. Şu ana kadar tespit edilebilen en eski nüsha özelliğine sahip 677/1278 tarihli, Mevlana Müzesi teşhir salonunda sergilenen Mesnevi ise 25668 beyit olup, Nicholson metnini hazırlarken kısmen, Abdülbaki Gölpınarlı ve Veled Çelebi (İzbudak) da tercümelerinde bu nüshadan faydalanmışlardır. Bu nüsha, tıpkıbasım olarak, 49x22 cm ve 22x22 cm olmak üzere iki boyutta Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Aynı nüsha 1272 hş./ 1992 yılında İran'da da tıpkıbasım olarak neşredilmiştir. (http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=80 : 27.05.2012)

3.2. Mesnevi'nin Dili

Mevlana'nın yaşadığı dönemde Anadolu Selçuklularının resmi dili Farsça idi. Yani devlet Türk, dili Farsça idi. Bu gelenek bilindiği gibi Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türkçeyi resmi dil ilan ettiği 1277 yılına kadar devam etti. Hatta o dönemlerde toplumda üç dil birden konuşuluyordu. Şairler Farsça, ulema Arapça, köylüler de Türkçe konuşuyordu. Bir şair olarak Mevlana içinde yaşadığı toplumun geleneği olarak Farsça yazmıştır. Mevlana ailesinin evinde konuştuğu dil, Belh'te konuşulan Türkçeydi. Bu Dil, Harezmi bölgesinin dili olan Harezmi Türkçesi veya Hakaniye Lehçesi, bir diğer ifadeyle Kaşgar veya Doğu Türkçesi idi. Bu Türkçenin, Anadolu Türkçesi yani Oğuzca veya Türkmençe ile yapı ve vurgu bakımından önemli farklılıkları vardı. Bununla yazsa

Horasandan göçenlerin dışında kimse anlamazdı. Mevlana'nın evinde Hakani Türkçesi konuşulduğunun en bariz delili oğlu Sultan Veled'in "İbtidamesi"dir. Burada Hakani Türkçesiyle yazılmış yüzlerce beyit bulunmaktadır. Sultan Veled, Mevlana ailesi Karaman'a yerleştikten sonra, Karaman'da dünyaya gelmiştir (1226). Şayet ailede Türkçenin bu lehçesi konuşulmasaydı, Sultan Veled Hakani Türkçesini kimden ve nereden yazıp öğrenecekti. Kendilerinden başka Karaman'da bu lehçeyi konuşan pek kimse yoktu. Öyleyse Mevlana ailesi, bir Türk olarak soydaşlarının ülkesine göç etmiş ve evinde Hakani Türkçesini konuşan bir Türk ailesidir. Zaten de kendisi yukarıda belirttiğimiz rubaisinde "Her ne kadar Hindu dilinde konuşsam, yazsam da aslım Türk'tür" sözüyle son noktayı koymaktadır.

(http://www.semazen.net/yazar_yazi.php?id=1001 : 19.05.2012)

3.2.1. Tercümelere

Mesnevi Mevlana'nın en önemli eseridir. Mesnevi'nin Türkçe şerhlerinin yanı sıra Arapça ve İngilizceye tam olarak, Fransızca ve Almancaya ise kısmen çevrilmiştir.

3.2.2. Doğuya Çevrilenler

Mesnevi'nin Türkçeye düzyazı şeklindeki ilk çevirisini İsmail Ankaravi tarafından 17. yüzyılda yapılmış ve bu çeviri Mevlevihanelerde ders malzemesi olarak kullanılmıştır.

Tahirü'l-Mevlevi (Tahir Olgun), Mesnevi'nin Tercümesi ve Şerhi, Mesnevi'nin ilk IV cildinin kapsayan bu eser, 1975 ve 2000 yılları arasında XIV cilt olarak Şamil yayınevi tarafından iki kez yayınlanmıştır. Kuleli Askeri okulunda görev yapan bu çevirmen, Arapça ve Farsçayı çocukluğundan başlayarak öğrenmiş olan öğrencisi Şefik Can'ı yetiştirmiştir. Yapıtın geriye kalan iki cildi bu çevirmen tarafından tamamlanmıştır. Söz konusu çeviride şerhli çeviri (açıklama ve yorumlamalı) yöntemi kullanılmıştır.

Mesnevi'nin Osmanlıcadan Türkçeye çevirisi 1942-1946 yılları arasında Türkiye'nin önde gelen hem Divan hem de Halk edebiyatını en iyi bilip eleştirebilen doğubilimci Türkologlarından Abdülbaki Gölpınarlı ve Veled İzbudak tarafından 6 cilt olarak

çevrilmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı Mesnevi'nin Konya Mevlana Müzesi no.51'de kayıtlı bulunan ve yazımı 1278'de Konyalı Muhammed b. Abdullah tarafından tamamlanan yazma nüshadan yola çıkarak çeviriyi yapmıştır. (Yazıcı, 2011: 200-201)

Kemaleddin Hüseyin b. Harezmi (ö.2426), *Künuzu'l- Hakayık*, I-III c., Mesnevi'nin tamamının Farsça şerhidir.

Süruri (ö.2562-62), *Şerh-i Mesnevi*, I-IV c., Mesnevi'nin tamamının Farsça şerhidir.

Molla Fenari (ö.2422), Mesnevi'nin mukaddimesini Arapça olarak şerh etmiştir.

Yusuf Ahmed el-Mevlevi(ö.2650), *Menhecü'l-Kavi li-tullabi'l-Mesnevi*, I-VI c., Arap Mevlevileri için yazılan bu şerh de Arapçadır. (http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=80: 11.05.2012)

3.2.3. Batıya Çevrilenler

Batı dünyasında Mesnevi çevirilerini ilk tetikleyen 1491 yılında kurulan Galata (Kalenderhane) Mevlevihanesi ve buradaki sema gösterileri olmuştur. İstanbul'a İsveç, Danimarka gibi ülkelerden gelen seyyah, elçi, yazar ve gravür sanatçılarının bu gösterilerle ilgili mektup ve yolculuk anı kitaplarında serpiştirdikleri izlenimleriyle ilgili bilgi ve görüşler Mevlana'nın yapıtlarına ilgi çekmiştir. Örneğin Nuri Şimşekler'in Batı Dünyasındaki Mesnevi ve Divan-ı Kebir üzerine yapılan "İlk Çalışmalar" adlı makalesindeki sözler bu bilgileri doğrular niteliktedir.

Bu konuda gerçek anlamda çeviriler 19. yüzyılda başlamıştır. Genelde başlangıçta tarihçilerin, din adamları ve din bilginlerinin ilgisini çeken yapıt öncelikle bilgilendirme amacıyla kullanılmış ve bu bağlamda Mesnevi'deki beyitlerin bir kısmının çevirisine de yer verilmiştir. Örneğin din adamlarından Alman Protestan papazı G. F. Tholuck tasavvufla ilgili yapıtında Mesnevi'den kimi beyitleri Latinceye çevirmiştir. Öte yandan Mesnevi'nin ilk çevirisi Fransa'nın Türkiye Büyükelçisi J.D.Wallenbourg tarafından Fransızcaya 1799'da yapılmış ancak Beyoğlu'nda çıkan yangın nedeniyle yayınlanamamıştır. Bunun dışında Mesnevi'nin gerçek anlamda Batı dillerine ve

Türkçeye önde gelen çevirileri ve bu yapıyla ilgili yer yer çevirilerin yer aldığı yorum, eleştirilerin çoğu akademik çalışma niteliğindedir. (Yazıcı, 2011: 200)

E.H.Vhinfield, Mesnevi'nin VI cildinden seçtiği 2500 beyti 2887 yılında İngilizceye tercüme etmiştir.

S.James Redhouse, 2882 yılında Mesnevi'nin I.cildini manzum olarak İngilizceye çevirmiştir.

R.A.Nicholson (ö.2945), Mesnevi'nin tamamını İngilizceye tercüme ve şerh ederek orijinal metniyle birlikte VIII cilt halinde yayınlamıştır.(2925-2940, Leiden - Cambridge University Press)

George Rosen, Mesnevi'nin üçte birini Almancaya tercüme etmiş ve 2849 yılında yayınlamıştır. (*Mesnevi oder Doppelverse des Scheich Mevlana Dschalaleddin Rumi*)

Eva de Vitray Meyerovitch et Djamchid Mortazavi, Mesnevi'nin tamamını Fransızcaya tercüme etmişlerdir. (*Djalal-od-Din Rumi, Mathnawi, La Quête de l'Absolu*, 2990,2705 s.) (http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=80: 11.05.2012)

BÖLÜM 4. METİN TIPLERİ IŞIĞINDA MESNEVİ ÇEVİRİLERİNİN İNCELENMESİ VE YAŞANILAN SORUNLAR

Metin, belirli bir amaç doğrultusunda karşıdaki bireylere herhangi bir ileti göndermek amacıyla gerek yazılı gerekse sözlü olarak yazılan ürünlerdir.

Metin bir iletişim eyleminde kullanılan işaretlerin tümü olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle “iletişimde bulunmak niyetiyle sözlü ya da yazılı her anlamlı ifade” olarak tanımlanır. Dilsel işaret ve ifadelere dilsel olmayan araçlar da ilave edilir. Konuşma iletişiminde mimikler, jestler, aksiyonlar; yazılı iletişimde ise tipoloji, düzenleme, sergileme, şekilsel düzen, aynı şekilde cümlelerin, cümleciklerin ve tek tek kelimelerin bağlamı da etkilidir. Bir bağlam iletişimin işleyebilmesi için dilsel ve dil dışı ifadelerden oluşur. (Bkz. Tosun, 1996)

4.1. Metin Tipleri

- I. Bilgi Vurgulu Metinler**
- II. Şekil Vurgulu Metinler**
- III. Eylem Vurgulu Metinler**
- IV. Görsel ve İşitsel Araçlı Metinler (Reiss1993: 18)**

4.1.1. Bilgi Vurgulu Metinler

Reiss’ın bölümlenmesinde bilgilendirici metinler nesnel durumların, olayların, olguların betimlemesine yöneliktir. Bu ana-tür kapsamına haber, öğretici yazı, gözlem ya da düşünce yazısı, yasa, yönetmelik, sözleşme, her türlü kılavuz, başvuru, danışma, bilimsel ya da teknik inceleme metinleri girer. Bu metinlerin ortak özelliği yaşamla ilgili bilgi sunmaları, dünyayı betimlemeleridir. Bunların çevirisinde, ilettikleri bilginin niteliğini korumak, bu bilginin çeviri dilinde somut bir biçimde anlaşılmasını gözetmek önemlidir. Bu anlaşılabilirliği sağlamak için çevirmen, yerine göre açıklayıcı deyişlere, açıklamalara da başvurabilir, çünkü bu metinlerin ayırıcı özelliği, biçimsel dil yapılarından daha çok içeriksel bildirimleridir. (Göktürk, 2004: 27)

Bilgi Vurgulu Metinler, bir veya birden fazla yazar tarafından oluşturulan yine bir veya birden fazla okura yönelik metinlerdir. İçerik ve bilgilendirme ağırlıklıdır. Konuları bir olayı veya olgunun anlatımını kapsar. Genellikle düz yazı biçiminde oluşturulmuş metinlerdir. Kendilerine özgü özelliklerinin yanı sıra diğer metin türleriyle birlikte de işlev görürler.

Bu metin türü, politik bir olayı yorumlarken okurunu belirli bir noktaya çekmeyi amaçlar. Bu durumda bilgilendirme özelliği olan informatif metin, etkileyici işlev yüklenmesiyle operatif metin yapısını da kazanır.

Bu gruptaki metinlere medya haberleri, yorumlar, röportajlar, ders kitapları, meslek kitapları, makaleler, araştırma yazıları, teknik ve sosyal bilimlere özgü metinler gösterilebilir.(Öztürk,1997: 52)

Mevlana Mesnevi çevirileri açısından bilgi vurgulu metinleri incelediğimizde; aslında her metnin esas amaçlarının Vermeer'in de belirttiği üzere bilgi aktarımı ve iletişimi gerçekleştirme amacı güttüğü karşımıza çıkmaktadır. Her bir metin belirli bir dünya gerçekliğinde bir ya da birden fazla yazar tarafından kaleme alınarak onun sayesinde bir bilgi aktarımı ya da paylaşımı gerçekleştirilir. Bunun yanı sıra metin yazarın eli, kolu ve dili olur. Dile gelir adeta ve okuyucuyla buluşur, onlarla konuşur.

4.1.2. Şekil Vurgulu Metinler:

Buradaki “şekil” metnin yazıldığı şekil kadar, yazarın metnin içeriğini “nasıl” ifade ettiğidir. Pragmatik metinler için bu “şekil” geçerlidir. Bu tip metinlerde bir sözcük bile çoğu kez önemlidir ve tüm içerik ona bağlı bile olabilir. Bunun yanında; söz dizimi, şekil ve vurgu bu tür metinlerin karakteristik özelliklerindedir.

Stil, uyak / kafiyeler, karşılaştırmalı ve betimleyici konuşma tarzları, atasözleri, özdeyişler bu metinlerin içeriklerini oluştururlar. İfadeyi daha etkili kılmak için gerek şiiirde gerekse düz yazılarda ses uyumları dikkate alınır ve bu görüş dahilinde kaleme alınırlar. Bahsettiğimiz ses uyumlarını kaynak metinden erek metne aktarmak oldukça

güçtür. İki dilin gramer yapısı çok farklı olduğu için sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu yüzden bunları erek dilde bulup ortaya çıkarma çabası içine girer çevirmen.

Biyografiler, kısa öyküler, hikayeler, fıkralar, sahne oyunları ve tüm şiir çeşitleri şekil vurgulu metinlere örnek olarak gösterilebilirler. (Öztürk,1997: 53)

Mesnevi, Divan Edebiyatı nazım türünden biridir. Yazım biçimi nazım türü olup her beyit kendi içinde ahenkli ve kafiyelidir. Mevlana'nın kendi kaleminden günümüze aktarılan ve tezimizde incelediğimiz ilk on sekiz (18) beyit, Farsça metin açısından incelendiğinde her biri birbiri ile uyumlu iken, gerek Almanca gerekse İngilizce tercümenler bunu sağlayamamışlardır. Kimi çevirmenler beyit anlayışına uyum sağlamayarak metni "The song of reed" Türkçesi "Neyin Şarkısı" şeklinde çevirmiş ve Mesnevi'yi kısım kısım hikayeleştirmiştir.

4.1.3. Eylem Vurgulu Metinler:

Reiß'in işlemsel diye adlandırdığı ana-tür kapsamına ise reklam, propaganda, tanıtma, vaaz, seçim konuşması benzeri metinler girer. Bu tür metnin ayırıcı özelliği, bütünüyle alıcıyı belli bir davranışa yönlendirmek amacını gütmesidir. Başka bir deyişle, dünyayı değiştirmeye yönelik metinlerdir bunlar. Belli değer ölçülerini, bakış biçimlerini, yaklaşımları, eğilimleri dile getirerek bir tepki, bir eylem uyandırmak isterler. Gerçekte böyle metinlerin çevirisinde göz önünde tutulması gereken nokta, K-dilin alıcısında uyandırılmak istenen tepkinin çeviri dil alıcısında da uyandırılabilmesidir. Çevirmen gerek içerikte gerekse dil düzenlenişinde bu sonucu sağlayacak değişiklikleri yapabilir. Önemli olan, iletinin çeviri dil alıcısına K-dildeki çarpıcılığıyla ulaşmasıdır. (Göktürk, 2004: 27)

Bir veya birden fazla yazar tarafından kaleme alınırlar. Alıcıya yönelik metin türleridir. Alıcı adresi veya kişiyi eyleme, bir reaksiyona yönlendirmek amacını taşırlar. Bir eyleme yönlendirme özelliği taşıdıklarından dolayı söylem, biçim ve tarz bakımından etkilidirler. Dilin en etkili biçimde kullanımı bu metinlerde söz konusudur. İkna ve tatmin edicilik yönü bu metinlerde oldukça yoğundur. Operatif metinlerde pragmatik yön oldukça ön plandadır. Bu grup içinde yer alan metinleri; bir amacın, bir planın, bir

söylemin gerçekleştirilmesi için yazılan metinlerdir. Stratejik önemleri çok fazladır. İformatif metinler birincil olarak belirli bir aydın kesime yönelik olmalarında karşın; operatif metinlerin yönelik olduğu heyecan, istek ve arzuların uyanması gereken toplumun her kesimidir. (Reiss; 1993: 35)

Mesnevi, Mevlana'nın ilk on sekiz beyiti kaleme almasıyla vücuda gelmiş olup geri kalan kısımlar ise Çelebi Hüsammeddin kayda geçmiştir.

4.1.4. Görsel ve İşitsel Araçlı Metinler:

İletişim amaçlı olduğu sürece metnin genel işlevini yürüttüğü her ortamda, dil dışı “yayın” araçlarından faydalanabilir. Dolayısıyla -her türlü metin bu bölümde işlenebilir, sonucuna varıyoruz. Bir opera oyunu, expressive (anlatım vurgulu); bir bilimsel radyo konuşması informative (bilgi vurgulu); televizyonda bir reklam filmi operative (eylem vurgulu) metin işlevini kolalıklarla yerine getirebilir. Önemli olan tüm metinlerin medya aracılığıyla iletilmesinde gerekli şartların yerine getirilmesidir. Bir radyo oyununda yalnızca ses ve dil ön plandadır. Ancak bu oyunun televizyonda ya da sahnede ortaya konulmasında, görüntü, mimik, renkleri vücut dili diğer faktörler gibi devreye girer. Bunun dışında her metin oluşumundan önce belleklerde bir tasarım şeklinde ortaya çıkar. Daha sonra bu tasarım metinde “Inhalt” içerik olarak yer alır ve en sonunda bu içeriğin “eylem” safhası gerçekleşir. Bu bakımdan metinlerin belirli bir oluşum içerisinde yapılanma, gelişme ve eylem süreçlerinden geçtiğini görmekteyiz. (Öztürk,1997:54)

Tablo 1 . Çeviri Amaçlı Metin Tipleri Tablosu

Metin tipi	Metin işlevi	Özellik	Eşdeğerlik Ölçütü	Çeviri Yöntemi (Birincil işlev)
1. Bilgilendirici	Bilginin aktarımı	Nesneye yönelik	İçerik düzleminde denklik	Nesneye uygun
2. Kurgusal	Sanatsal ifade	Göndericiye yönelik	Sanatsal yaratıma denklik	Yazara uygun
3. Çağrısız	Davranış tepkilerinin yaratılması	Davranışa yönelik	Metnin içerdiği çağrıya uygunluk	Etkiye uygun
4. Görsel-ışitsel	(1-3)	(1-3)	(1-3)	İletişim aracına uygun

Neubert'in metin tiplerini sınıflandırma modelinde doğrudan metin türü ile çeviri ilişkisi etkili olmuştur. Neubert, çeviriye yönelik metin tiplerini 4 gruba ayırır ve bunları çevrilebilirlik derecelerine göre sınıflandırır. Metin pragmatığının etkileri ile çevirisinin alımlayıcılar üzerindeki etkilerini ölçüt olarak alır ve metnin çevrilebilirliğini ön plana çıkarır. Neubert'in çeviriye yönelik metin tipleri şu şekilde sıralanmıştır. (Bkz. Aksoy, 2005)

Katharina Reiss'in metin tiplerinin sınıflandırmasının yanı sıra Neubert de fikirlerini öne sürmüştür.

1- Kaynak dile yönelik metinler (Örn.: salt kaynak dile yönelik ülke bilgisi metinleri)

2- Öncelikli olarak kaynak dile yönelik metinler (Örn.: yazınsal metinler)

3- Kaynak dile ve erek dile yönelik metinler (Örn.: alansal metinler)

Öncelikle ve özellikle erek dile yönelik metinler (Örn.: Yurtdışı propagandası yapan metinler) (Bkz. Aksoy, 2005)

Yukarıda Filiz Aksoy'un Dr tezinden edinmiş olduğumuz bilgilere göre; iki numaralı "Öncelikle kaynak dile yönelik metinler" ifadesi ve verilen örnek ışığında "yazınsal metinler" Mesnevi'yi bu kategori altında inceleyebiliriz. Çünkü Mesnevi daha önce de belirttiğimiz üzere Divan Edebiyatı nazım türünden biridir. Yazım biçimi nazım türü olup her beyit kendi içinde ahenkli ve kafiyelidir.

Neubert'e göre bu metin tiplerinin çevrilebilirlik dereceleri farklıdır: (1)'de göreceli ve kesin çevrilemezlik; (2)'de kısmi çevrilebilirlik; (3) ve (4)'te en uygun çevrilebilirlik söz konusudur (Reiss 1993: 5-6).

Özgün bir metnin, kendi okuru üzerindeki etkisinin çeviri okuru üzerinde de gerçekleştirilmesi amacına yönelik örnekleme çalıştığımız türden bir eşdeğerlilik anlayışı, kuşkusuz birtakım üstünlükler taşır. Bununla birlikte böyle bir eşdeğerlilik tanımı yazın metinlerinin daha önce evrelerini belirttiğimiz çeviri sürecine her zaman uygulanamaz. Bu durumun nedenleri de:

- a-** Bir yazın metnini, kendi özgün dilindeki ses, sözcük, sözdizimi, bütün yapı gibi öğelerin birbirine örüşük işlevlerinden doğma etkisinin çok karmaşık olabileceği,
- b-** Karmaşık, çoğul anlamlı nitelikteki özgün metinlerin, kendi dillerinin değişik okurları üzerinde bile aynı etkiyi uyandıramayacağıdır.

Değişik öğrenim düzeyleri, değişik meslekler, ilgiler, insanların bir iletiyi anlayabilme yetisini önemli ölçüde etkiler. Dolayısıyla bir metnin üniversite öğrencileri, ilkokulu bitirmişler, yeni okumaya başlamış yetişkinler, yabancı dilde okuyan okul çocukları, geri zekalılar gibi değişik okur toplulukları için birbirinden ayrı nitelikte çevirilerinin yapılması gerekebilir. Son zamanlarda *Kutsal Kitap* dernekleri, böyle değişik alıcı türleri için *Kutsal Kitap*'ın değişik çevirilerini yapmaktadırlar.

Nida bunları söylerken hiç kuşkusuz, konuya kendi deyimiyle alıcı (receptor) doğrultulu iletişimsel çeviri yöntemi açısından bakar. (Göktürk, 2004: 57)

Koller'e göre; çeviribilimin dokuz alanı söz konusudur:

- 1- *Çeviri Teorisi*: Çeviri sürecini ve bu sürecin şartlarını ve faktörlerini anlaşılır yapma görevine sahiptir.
- 2- *Dilbilimsel - Dil Çiftine Bağlı Çeviri Teorisi*; çevirme, kaynak dil ifadelerinin (sözcükler, söz dizimleri, cümleler) erek dil ifadeleriyle yer değiştirdiği dilsel bir

süreçtir. Dilbilimsel çeviribilim potansiyel düzenleme değişmelerini –equivalence- tanımlar ve aktüel karşılıkları belirleyen faktör ve kriterleri beyan eder.

3- *Metne Dayalı Çeviribilim*: Çevirmede farklı çerçevede (sözcükler, söz dizimleri, cümleler) ki kaynak dil ifadelerinden çıkarılan erek dil ifadeleri ilgili metni oluştururlar. Bu metinler kaynak dilin belli komunikasyon ortamında, belli alılmama şartlarında geçerlidir.

4- *Çevirinin Mental Sürecine Yönelik Çeviribilim*: Burada çeviride hangi mental süreçlerin, bilhassa profesyonel çevirmenin hangi stratejileri kullandığı –anlama, analiz, Transfer ve erek dil formulasyon probleminin çözümü-araştırılır.

5- *Bilimsel Çeviri Kritiği*: 1-3 alanlarından bir bilimsel çeviri kritiğinin metdo ve kriterli türetilebilir. Bu, “eşdeğerlik” kavramının açıklanmasını gerektirir. Ana problem, çevirilerin yargılanması sırasında değerlendirme kriterlerinin objektifletirilmesi.

6- *Uygulamalı Çeviribilim*: Çeviri pratiğinin direk emrindedir. Çevirmen için yardımcı araçları işleme ya da düzenleme (sözlükler, karşılaştırmalı idiomatik, uzmanlık sözlükleri, el kitapları vs.) görevi vardır.

7- *Çeviribilimin Teori Tarihsel Bileşimleri*: Çevirmenler, dil ve edebibilimciler, filozoflar vs. yüzyıllardır çevirinin belli temel sorunlarıyla uğraşmışlardır. bu temel sorulara cevaplar belli bir çağda geçerli görüşlere göre estetik, şairsel ve dil teorisi açısından farklıdır.

8- *Çeviribilimin Çeviri ve Alıntı Tarihsel Birleşimleri*:

a) Başlangıcından bugüne kadar çeviri tarihi, çevirinin belli dönemlerdeki anlaşılması.

b) Tarih ve etki tarihi, tek tek eserlerin ve bütün merin çeşitlerinin hatta tek tek yazarların çeşitli çağlardaki etkilerini anlatır.

9- *Çeviri Didaktiği*: Çevirinin eğitsel kısmını ve öğretisini kapsar. (Bkz. Tosun, 1996)

Çeviri birçok ilkeyi, süreci ve süreç içerisinde yaşanan durumları barındırır. Çeviri eylemi, çevirmenin bir yayın evi ya da kendisi gibi bir birey olan işveren tarafından çevirinin verilmesi ile başlar, kaynak metni analiz etmesi, kendi ile neyi biliyorum? Neyi bilmiyorum? şeklindeki soru-cevapları ile devam eder. Çevirmen her iki dili, kültürü ve dünyaları bilen uzman kişiliktir. Dil yetisi oldukça iyi olduğu için kelime

seçimlerinde kaynak metni yorumlayarak, analiz ederek erek metnini oluşturur. Sonrasında ise erek metin okurlar ile buluşur.

Bir metni dinlerken / okurken ya da dinledikten / okuduktan sonra bir alıcı, metnin tasarladığı amacı iç (içkin) ya da dış (aşkın) metinsel ve durumsal özelliklerden çıkarsayacaktır. Metne çevirmenin yüklediği amaca–metnin skoposu denir. Bir çevirmen hedeflenen skoposu yerine getirmede başarısız olabilir. (Konar, 2008: 5)

Çünkü kaynak metin, belli bir dünya görüşüne sahip belli bir zaman aralığında kaynak metin yazarı tarafından kaleme alınmıştır. Her zaman çevirmen kaynak metin yazarı ile istişare etme fırsatı bulamayabilir. Bizim örneğimizdeki Mesnevi yazarı Mevlana ise çağımızdan yüzyıllar önce yaşamıştır. Günümüzde birçok çevirmen Farsçaya hakim olmadığı için çevirisi Türkçeye yapılmış erek metin Mesnevi çevirilerini kaynak metin olarak ele almış ve o çeviriler ışığında Almancaya ya da İngilizceye çevirmişlerdir.

Bir alıcı tarafından çıkarsanan metnin amacına “metin işlevi” adı verilir. Çevirmen skoposu amaçlar; işlev ise metnin belirli özelliklerinden ve/ya da toplumsal/durumsal yerleşiminden çıkarsanır ve böylelikle bir alıcı tarafından bir metne uygulanır. Bir alıcının metne yüklediği işlev, çevirmence tasarlanan skoposla uyuşabilir ya da uyuşmayabilir. Uyuştığı durumda amaç, skopos, işlev terimlerinin de üçü de farklı bakış açılarından aynı anlama gelir. amaç, skopos ve işlev bireylece (üretici, gönderen, işveren, çevirmen ve alıcı tarafından) metne yüklenen kavramlardır. Burada kullanıldığı şekliyle amacın kesinkes bilinçli olması gerekmez. Amacın en az iki anlamı vardır: 1- Bir “eyleyen”in belirttiği biçimiyle amaç Örnek: Bir metin üreticisinin ya da gönderenin yürüttüğü işinin hedeflerine ilişkin önermesi; 2- bir eylem Örnek: Bir alıcının, bir eyleyenin (üreticinin/gönderenin) amacını yorumlamasına (ve ona ilişkin oluşan inancına) göre bir metnin belirli özelliklerini belirttiğini varsaydığımız amaç. Çıkarsama yapıldığında Nord “işlev”den çıkarsana amaç olarak söz eder. Dolayısıyla “işlev” de iki anlama gelebilir. 1- Bir alıcının çıkarsadığı metin amacı/skoposu; 2- Bir alıcının yorumladığı haliyle bir metnin anlamı. (Konar, 2008: 5)

Levy, Cicero'dan beri bağımlı-özgür, metne bağlı-sanat nitelikli, yabancılaştırıcı-Almancalaştırıcı türünden çift kavramlarla adlandırılan gelmiş çeviri yöntemlerini başlıca iki öbeğe ayırıyor: *yanılsamacı yöntemler*, *yanılsamacı olmayan yöntemler*. Bunlardan birincisi, çeviri yapıtın okurda bir özgün yapıt okuyormuş yanılsamasını uyandırmasının amaçladığı durumdur. İkincisi ise çevirinin okurda böyle bir yanılsama uyandırmamasına, tersine özgün değil çeviri bir metin okuduğu bilincinin sürdürülmesine yönelik durumdur. Levy'nin kendi çeviri anlayışı da yanılsamacı, dilbilim yönünden işlevselci, estetik yönden gerçekçidir. **“Önemli olan, çeviri okurunun yaşantısının özgün yapıt okurunun yaşantısıyla özdeşliği değil, iki okurun da tarihsel kültürel bağlamlarının yapısı içindeki işlevin özdeşliğidir.*

Bir çeviri sürecinde şu aşamaları saptar Levy:

1. Metnin yazınsal, biçimsel yönden bir sanat yapıtı olarak bütünüyle kavranışı
2. Metnin, anlam çekirdeğinin bulunarak yorumlanması
3. Metnin birtakım dilsel, biçimsel dizgeler arasında karşılıklı bir uygunluk gözetilerek bir sanatsal biçimle aktarımı. (Göktürk, 2004: 41)

Daha sonraki yıllarda Antihermenötik bakış açısına sahip kişilerin de savunduğu üzere çeviri iletişim amacı taşınmalı, bir bilgiyi aktarmalıdır. Okurlar eline aldıkları çeviri metninde kendilerinden bir şeyler bulmalı ve karşısındaki metin onlara -adeta kaynak metin gibi, kaynak metni okuyorum- havasını vermelidir. Kaynak metin yazarı eserinde her şeyi açıkça belirtmemiştir. Okuyucu, okuma esnasında yorumlar yaparak bazı sonuçlara varabilir. Yani özgün ifadeler, çevrilmiş metin, çeviri gibi kokmamalıdır.

Her yazın metni, belli bir kültür toplumunun evriminde, belli bir aşamada ortaya çıkmış bir olgudur. Bu evrim çizgisinin ileri bir aşamasında K-dil okurları bile, bir metni değişik anlam doğrultularında alınamaz. Çevirmen, dil ile kültürün zaman içindeki değişimini de göz önünde tutarak ilkin K-dil okuru gibi alınamaya çalışır metni, ama çeviri dilinde yeniden söylemeye başladığı an, K-dilden çok çeviri dilindeki alınamama koşullarıyla sınırlı duyar kendini. Bütün bu göreceliklere ek olarak çevirmen, “metnin yazarı ile hiç de özdeş olmayabilecek, kendine özgü kişilik yapısı, yaratıcılığı, bilgisi, yetenekleri, eğilimleri, görüşleriyle bir ileticidir ancak. Metin yazarından gelen

iletiyi, kendi yetileriyle durumu ölçüsünde algılayan, alımlayan, yorumlayan bir bireydir. Çevirmen ise, özgün metnin karmaşıklık derecesini, dil kullanım bireyselliğini, yaratıcı yönelimini ayırt etmek yükümlüğündedir. (Göktürk, 2004: 45)

Çevirmenin bilgi birikimi, dünya görüşleri, içinde yaşadığı dil ve kültür ile kaynak metin dili, okuru, yazarı, gerçeklikleri ile ilişkiler kurabilmeli ve bunları içinde potansiyel olarak barındırdığı yaratıcılık, sezgi ve dil, ifade yetisiyle birleştirebilmelidir. Tezimizin bu bölümünde Mesnevi çevirilerinden birçok örneğe yer verdik. Çeviride yapmış olduğumuz en temel akatarımın dil aktarımı olduğunu düşünerek Mevlana'nın dili hakkında biraz bilgi vermek istiyoruz.

Her ne kadar dilin bir kültürü belirleyici en temel unsur olduğu öne sürülse de söz konusu dönemde imparatorluğun resmi yazışma dili, Farsçadır. Konu Mevlana açısından incelenecek olursa, onun da yapıtlarında Farsçayı kullandığı görülür. Bununla birlikte “Farsça söylüyorsam da aslım Türk'tür.” Sözleri Mevlana'nın niçin Türkçe yazmadığı ya da yapıtlarında serpiştirilmiş Türkçe ve Grekçe sözlere karşın niçin Farsçayı yeğlediği sorularını akla getirir. Genellikle dönemin saygın yazınsal alandaki dilinin Farsça, bilim dilinin de Arapça olduğu düşünülecek olursa onun Farsça yazma konusunda karar haklı karşılanabilir. Abdalbaki Gölpınarlı'nın Mevlana'nın Türkçe yazmamasını, onun konuştuğu Belh Türkçesinin Anadolu Türkçesinden farklılığına daynadırıştır. Özetle, Mevlana'nın ana dilinin Anadolu'da konuşulan dilden farklı olması, üstelik eğitimini Farsça olarak olması, onun dil seçimi konusundaki kararını haklı kılar. Bir başka deyişle, zekanın birçok düzlemde meydana geldiği düşünülecek olursa Mevlana'nın arka planda çocukluktan başlayarak beslediği bilim dilinin Arapça, yazı dilinin Farsça olması onu yazılı dilde doğal olarak Farsça kullanmaya zorlamıştır. Bununla birlikte ana dilinin Türkçe olması ister istemez Farsçayı daha sade kullanmasına neden olmuştur. Farsçanın yazılı dildeki ağdalı kullanılışı yerine, konuşma dilini kullanarak dizelerini dile dökmesi onun ana dili Türkçesinin sadece ve doğrusan ifade şeklini seçtiğini gösterir. Üstelik günümüze dek her kesim kültürün ilgisini çeken yarı düşünsel niteliği yanı sıra müzik ve dervişlerin dansından oluşan sema aracılığıyla kişileri bir araya getiren, bundan böyle sosyal, bedensel ve ritmik

öğeleri birleştirebilen bir düşünürün zekasının tek yönlü değil, Howard Gardner'ın çoklu zeka tanımına denk düştüğü söylenebilir. (Yazıcı, 2011: 197-198)

4.2. Örnek Çeviriler

İşlevsel çeviribilim olarak tanımladığımız yeni çeviri paradigması, Çeviri Eylemi Kuramı adıyla, dil ya da metin yerine çevirmeni, çevirmen kararlarını öne çıkaran bir bakış açısı getirmektedir. Yeni bakış açısında, çevirmenin kararlar ürünü gözlemleyerek betimlenebilir. Çevirinin erek kültür içinde üsteleneceği işlev ve çevirmenin bu işlevi belirlemeye yönelik anlama, yeniden anlamlandırma, diğer dilde söylendiği şekilde ifade etme ve çevirinin muhtemel okur kitlesine yönelik çok amaçlı bir eylem gerçekleştirilmesi aşamaları çeviri sürecini oluşturan süreçlerdir. (Tosun, 2003: 481)

Çeviri sürecinde eşdeğerlilik arayışı, erek metnin kültür dizgesinde gösterdiği işlevin benzerini erek kültürde göstermesi açısından söz konusu olabilir. Fakat bu bir taklit etme ve kopyalama anlamında olmayıp, orijinali aşma ya da orijinalden farklı işlevler de yüklemeye şeklinde gerçekleşir. Çevirinin eşdeğerliliği bir anlamda erek kültür dizgesinde benzerleriyle eşdeğer etki ve işlevi görme şeklinde bir eşdeğerlik olabilir. (Tosun, 2003: 482)

Vermeer'e göre çevirmen çevirisine, önce görevi kabul etmekle başlar. Bu kabulün parçası bir kaynak metnin çeviri için kabulüdür. Çeviriyi kabul etmenin bir kısmı anlamadır. Bu anlama hem görevi, hem de metni anlamadır. Çeviri için anlama; çevirinin devam etmesi, aktarılması ve yazıya dökülmesi için açık bir ön basamaktır. Aktarım burada, bilginin devam eden verilişi değil, aksine kendine özgü bir çeviri eyleminde anlaşılmanın kullanımınıdır. Günlük dilde anlama daha çok “kavrama, anlamı idrak etme” “yapabilme, hakim olma, öğrenmiş olma” anlamındadır. Kavramak, gerçekçi olarak çözümlenen anlamadır. Mantıksal anlama: bir şeyi açıklayabilmedir. (Bkz. Tosun, 2002)

Mesnevi I. Cilt İlk On Sekiz Beyitin Farsçası

1. Bişnev in ney çün hikayet miküned
Ez cüdayiha şikayet miküned

2. Kez neyistan ta mera bübrideend
Ez nefirem merd ü zen nalideend

3. Sine hahem şerha şerha ez firak
Ta biguyem şerh-i derd-i iştiyak

4. Herkesi ku dur mand ez asl-ı hiş
Baz cuyed ruzgar-ı vasl-ı hiş

5. Men beher cem'iyeti nalan şüdem
Cüft-i bedhalan ü hoşhalan şüdem

6. Herkesi ez zann-i hod şüd yar-i men
Vez derun-i men necüst esrar-i men

7. Sırr-ı men ez nale-i men dur nist
Lik çeşm-i guşra an nur nist

8. Ten zi can ü can zi ten mestur nist
Lik kes ra did-i can destur nist

9. Ateşest in bang-i nay ü nist bad
Her ki in ateş nedared nist bad

10. Ateş-i iskest ke'nder ney fütad
Cuşş-i işkest ke'nder mey fütad

11. Ney harif-i herki ez yari bürid
Perdehayeş perdehay-i ma dirid

12. Hem çü ney zehri vü tiryaki ki did
Hem çü ney dem saz ü müştaki ki did

13. Ney hadis-i rah-i pür miküned
Kıssahay-i ışk-ı mecnun miküned

14. Mahrem-i in huş cüz bihuş nist
Mer zebanra müşteri cüz guş nist

15.Der gam-i ma ruzha bigah şüd
Ruzha ba suzha hemrah şüd

16.Ruzha ger reft gu rev bak nist
Tu biman ey anki çün tu pak nist

17.Herki cüz mahi zi abeş sir şüd
Herki biruzist ruzeş dir şüd

18.Der neyabed hal-i puhte hiç ham
Pes sühan kutah bayed vesselam.
(<http://www.semazen.net/sp.php?id=141>: 08.03.2012)

Mesnevi I. Cilt İlk On Sekiz Beyitin Türkçesi

1.Dinle, bu ney neler hikayet eder,
Ayrılıklardan nasıl şikayet eder.

2.Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan
erkek ve kadın müteessir olmakta ve inlemektedir.

3.İştiyak derdini şerhedebilmem için,
ayrılık acılarıyla şerha şerha olmuş bir kalb isterim.

4.Aslından vatanından uzaklaşmış olan kimse,
orada geçirmiş olduğu zamanı tekrar arar.

5.Ben her cemiyette, her mecliste inledim durdum. Bedhal (kötü huylu)
olanlarla da, hoşhal (iyi huylu) olanlarla da düşüp kalktım.

6.Herkes kendi anlayışına göre benim yarım oldu.
İçimdeki esrarı araştırmadı.

7.Benim sırrım feryadımdan uzak değildir. Lakin her gözde onu
görecek nur, her kulakta onu işitecek kudret yoktur.

8.Beden ruhdan, ruh bedenden gizli değildir.
Lakin herkesin ruhu görmesine ruhsat yoktur.

9.Şu neyin sesi ateştir; hava değildir.
Her kimde bu ateş yoksa, o kimse yok olsun.

10.Neydeki ateş ile meydeki kabarış,
hep aşk eseridir.

11.Ney, yarinden ayrılmış olanın arkadaşıdır. Onun makam perdeleri,

bizim nurani ve zulmani perdelerimizi -yani, vuslata mani olan perdelerimizi- yırtmıştır.

12.Ney gibi hem zehir, hem panzehir;
hem demsaz, hem müştak bir şeyi kim görmüştür

13.Ney, kanlı bir yoldan bahseder,
Mecnunane aşkları hikaye eder.

14.Dile kulakdan başka müşteri olmadığı gibi, maneviyatı idrak etmeye de bihuş olandan başka mahrem yoktur

15.Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikti. O günler, mahrumiyetten ve ayrılıktan hassıl olan ateşlerle arkadaş oldu –yani, ateşlerle, yanmalarla geçti –

16.Günler geçip gittiyse varsın geçsin.
Ey pak ve mübarek olan insan-ı kamil; hemen sen var ol!..

17.Balıktan başkası onun suyuna kandı.
Nasibsiz olanın da rızkı gecikti.

18.Ham ervah olanlar, pişkin ve yetişkin zevatın halinden anlamazlar.
O halde sözü kısa kesmek gerektir vesselam.
(<http://www.semazen.net/sp.php?id=141>: 08.03.2012)

Mesnevi I. Cilt İlk On Sekiz Beyitin Veled Çelebi İzbudak Kaleminden Türkçesi

1.Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:

2.Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın...
Herkes ağlayıp inledi.

3.Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiyak derdini açayım.

4.Aslında uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.

5.Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.

6.Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı.

7.Benim esrarım feryadımdan uzak değildir, ancak (her) gözde, kulakta o nur yok.

8.Ten candan, can da tenden gizli kapaklı değildir, lakin canı görmek için kimseye izin yok.

9.Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa yok olsun!

10.Aşk ateşidir ki neyin içine düşmüştür, aşk coşkunuğudur ki şarabın içine düşmüştür.

11.Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşdır. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı.

12.Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü?

13.Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir.

14.Bu aklın mahremi akılsızdan başkası değildir, dile de kulaktan başka müşteri yoktur.

15.Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanlışlarla yoldaş oldu.

16.Günler geçtiyse, geçip gitsin; korkumuz yok. Ey temizlikte naziri olmayan, hemen sen kal!

17.Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.

18.Ham, pişkinin halinden anlamaz, öyle ise söz kısa kesilmelidir vesselam.

(http://www.semazen.net/show_text_main.php?id=299&menuId=110: 09.03.2012)

Mesnevi I. Cilt İlk On Sekiz Beyitin Tahir-Ül Mevlevi Kaleminden Türkçesi

1.Şu ney'in nasıl şikayet etmekte olduğunu dinle. Onun nevası (ses) ayrılık hikayesidir.

2.Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek ve kadın müteessir (üzülen) olmakda ve inlemektedir.

3.İştihak (hasret, özlem) derdini şerhedebilmem (açıklama, anlatma) için, ayrılık acılarıyla şerha şerha (parça, parça kesilmiş) olmuş bir kalb isterim.

4.Aslından, vatanından uzaklaşmış olan kimse, orada geçirmiş olduğu zamanı tekrar arar.

5.Ben her cemiyetde, her meclisde inledim, durdum. Bedhal (Kötü huylu) olanlarla da, hoşhal (iyi huylu) olanlarla da düşüp kalkdım.

6.Herkes kendi anlayışına göre yarım oldu. İçimdeki esrarı araştırmadı.

7.Benim sırrım, feryadımdan uzak değildir. Lakin her gözde onu görecektür, her kulakda onu işitecek kudret yoktur.

8.Beden ruhdan, ruh bedenden gizli değildir. Lakin herkesin, ruhu görmesine ruhsat yoktur.

9.Şu ney'in sesi ateştir; hava değildir. Her kimde bu ateş yoksa, o kimse yok olsun.

10.Neydeki ateş ile meydeki kabarış, hep aşk eseridir.

11.Ney, yarından ayrılmış olan arkadaşındır. Onun makam perdeleri, bizim nurani ve zulmani (karanlık gaflet uykusunda olan) perdelerimizi- yani, vuslata mani olan perdelerimizi- yırtmıştır.

12.Ney gibi hem zehir, hem panzehir; hem demsaz, (arkadaş, sırdaş) hem müştak (fazla istekli) bir şeyi kim görmüştür?

13.Ney, kanlı bir yoldan bahseder, Mecnunane aşkları hikaye eyler.

14.Dile kulaktan başka müşteri olmadığı gibi, maneviyatı idrak etmeye de bihuş (şaşkın,sersem) olandan başka mahrem (gizli) yoktur.

15.Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikti. O günler mahrumiyetden ve ayrılıktan hasıl olan ateşlerle arkadaş oldu- yani ateşlerle, yanmalarla geçti-.

16.Günler geçib gittiyse varsın, geçsin. Ey pak ve mubarek olan insan-ı kamil; hemen sen var ol!...

17.Balıktan başkası onun suyuna kandı. Nasibsiz olanın da rızkı gecikti.

18.Ham ervah (ruhlar, canlar) olanlar, pişkin ve yetişkin zevatın (kimse) halinden anlamazlar. O halde sözü kısa kesmek gerekdir vesselam.
(http://www.semazen.net/show_text_main.php?i'd=1658&menuId=322:
09.03.2012)

4.3. İlk On Sekiz Beyitin Türkçe Şerhi

1. Bu neyi dinle, nasıl şikayet ediyor? Ayrılıklardan hikayet ediyor.

Bir memnuniyetsizlik dile getiriliyor bu mısralarda. Dinle, şeklinde emreden kim? Buradaki emir ifadesi kutsal kitaplardaki ifadeye benziyor. O halde bütün mesnevi şerhlerinde vurgulandığı gibi ney, şairin kendisi değil yalnızca bedenidir; neyin içine üflenen nefes ise Tanrı'nın nefesidir. Yani Tanrı, şairin oyulmuş, işlenmiş içinden bizlere ve de şairin kendisine seslenmekte. “Ben cisimden ve hayalden soyundum; visalin nihayetlerinde salınıp gezerim”(Mesnevi,c.6/4639) Yani şikayet eden şair değil, Tanrı'dır. Çünkü suçlu olan, kendini cennetten kovduran, Tanrı'nın bir parçası iken ondan kopan biziz.

“Bu neyi dinle, nasıl şikayet ediyor; ayrılıklardan hikayet ediyor”.

Mevlana, eserine ayrılıklardan şikayete başlıyor. Ney edebiyatımızda “İnsan-ı Kamil”dir. Kamil insanların vücudu neye benzer. Neyin yedi deliği, insanın yedi uzvuna işarettir. Mesnevi'nin “dinle” hitabıyla başlaması, insani olgunluğun meydana gelmesi için lazım olan ilim ve irfanın kulak yoluyla gerçekleştiğine işarettir.

2. Ney der ki, beni kamışlıktan kestikleri zamandan beri, nalemnden erkekler ve kadınlar inlemişlerdir.

İnsan, dünyada mutsuzdur. Anlık mutluluklarla idare ediyor, işitemesek de kalp kulağıyla duyduğumuz İlahi ağıtlardır sebebi. Kopan parmaktan çok parmağını kaybeden el ağrılar çeker. Parmak, zaman gelir macerasını, nereye ait olduğunu unuttur, benlik derdine düşer. Fakat unutan akıldır, kalbin hafızası bu hususta hiçbir zaman zafiyet göstermez, bilinç-altından bizi rahatsız eder. İşte bütün huzursuzluklarımızın sebebi budur. Ayrıca kamış, kökünden sökülmemiş, kesilmiştir. Hem kesilme acısını hem de varlık sebebinden ayrılmış olmanın ıstırabını yaşar. Durumun veameti vurgulamak amacıyla kadınların inlemesine erkekler de eklenmiştir. Kolay kolay erkekler ağlamaz çünkü. Neyistan bazı şarihler göre “elest bezmi”dir. Kamışlıktan koparılmak, ruhun “ihbitü” emriyle ensuri vücuda inişidir.

3. Ayrılıktan pare pare sine isterim, ta ki iştiyak derdinin şerhini söyleyeyim.

Şairin içinden seslenen Tanrı, realitedeki ney'in yapılışıyla insan arasında benzerlikler kurar. Kamışın ney'e dönüşmesi, içinin parça parça oyulmasıyla mümkündür; yani günahlarından çile çekerek arınmalıdır kamış. Adeta bu beyitle insan-ı kamil makamına erişmenin yolları öğretilir bize. Ancak bu makamdan sonra temizlenmiş bir nefisle Tanrıya dönülebilecektir. Özlem derdinin sırlarını ancak keskin bıçaklarla doğranmış kalp anlayabilir. Ben bu maddi alemde, insanlar arasında, ayrılık duygusundan dolayı sinesi (göğsü) ve kalbi dilim dilim, parça parça olmuş ve kendi aslı olan aleme kavuşma iştiyakıyla yanan kimse isterim. Zira benim bu hususta söyleyeceğim sırları ve hakikatleri bu gibi kimseler anlayabilir.

Mevlana'ya:

- Aşk nedir? diye sormuşlar:

- “Benim gibi olursanız, bilirsiniz” yanıtını vermiştir.

4. Her bir kimse ki, o kendi aslından uzak kaldı, tekrar kendi vasimin zamanını ister.

“Allah'ım, senden sana sığınırım” hadis-i şerifinin açılımı gibidir bu beyit.

Tanrı, kamıştan değil artık fenafillahı arzulayan ney'den bahseder. Kendinden ayrılan birinin kendine kavuşma durumudur bu.

Bu dünya aleminin suretleri Hakk'ın vücut denizinin dalgalanmasından meydana gelmiş köpüklerdir. Bu köpükler yine o hakiki vücut denizinde kaybolurlar. Kamil insanda asla ulaşma arzusu aşık, nakıslarda ise gizlidir. Kamil insan dünyanın suretiyle ilgilenmez ve zevk de almaz. Nakıs insan ise, kendinde gizli olup bilemediği arzusunu tatmin için maddi zevklerin tutsağı olur; tatmin oldukça, tatminsizlik onu sarar, her şeyden bıkar; nedenini anlayamadığı bir zevksizlik ve ıstırap içinde yaşar. Zira emeller arttıkça, elemeler de çoğalır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: “Bizi anlamaktan yüz çeviren kimse için, muhakkak sıkıntılı bir yaşayış vardır” buyrulmuştur.

5. Ben her bir cem’iyyette inleyeni oldum. Kötü halliler ile iyi hallilerin eşi oldum.

Tanrı, mesajlarını iyi kötü ayrımı yapmadan herkese iletir ve cezada acele etmez. Hakikatleri öğrenen herkes içinde buldukları durumdan dolayı ağlamaktadır.

Kötü halliler, nefislerinin esiri olan kimseler, iyi halliler de Hakk’a bağlı, cismiyle değil ruhuyla insan olduğunu idrak eden kimselerdir. Kamil insan Allah Teala’nın tüm isimlerine mazhar olduğundan, insanların fitri kabiliyetlerine göre onlarla sohbet etme olanağına sahiptir. Bu maddi aleme gelen her insan, önce gaflete ve nefsanî arzulara meyyal olur. Bu suretle de hüsrân ve ziyan içinde bulunur. Sonra ezeli hidayet’in sahibi peygamberler ve onların varislerinin nasihatlerini can kulağıyla dinleyip, doğru yola ulaşıp, hüsrândan kurtulurlar.

6. Her bir kimse, kendi zannı cihetinden benim yarım oldu. Benim batınımdan esrarını istemedi.

İnsanların büyük çoğunluğu zahire önem verir, batından haberdar değildir. Nesnelere içindeki gizli denize dalabilen pek az Tanrı aşığı vardır.

Kamil insanın içinin sırlarını görmek ve anlamak ruh gözüyle olanaklıdır. Sadece söz ve ilimle kamil insan olunamaz.

7. Benim sırrım nalemde uzak değildir; fakat gözün ve kulağın o nuru yoktur.

Nurla görmek ve duymak; kalbini rehber edinmiş insan-ı kamilin yapabileceği işidir. Ney’in ağlaması, müziktir. Ney sesi insanda bir inleme, ağlama hissi yaratır. Demek ki müzik İlahî olana en yakın ses. Şairin içinden seslenen Tanrı, sırları anlamlı kelimelerle değil, bir anlamı olmayan ve sadece duygulara hitap eden müzikle çözebileceğimizi vurgular sanki. Anlamın ötesine geçebilen, anlamsızdaki mistik anlamı bulabilen kişiler sırların muhatabı olacaktır.

“Sır”dan murad, Mevlana’nın latif olan ruhudur; “nale” ise ilahî sırlar ve rabbânî hakikatlere dair söylenen sözlerdir. His gözü ve his kulağı bu sırları anlayamaz. Mevlana demek istiyor ki: “Benim sırrım ve ruhum, benim sözlerimden uzak değildir;

fakat cismin his gözünde ve kulağında benim batınımı görecek ve ruhumun seslerini işitecek derecede nur ve kuvvet yoktur.”

8. Ten candan, can da tenden örtülmüş değildir; fakat bir kimseye, canı görmeğe izin yoktur.

Aslında her şey ortadadır ve hiçbir şey kendini gizleme gayretinde de değil. Varlığı bizden gizleyen yine biziz.

Kesif olan cisim, latif olan ruhdan ve latif ruh, kesif cisimden örtülmüş değildir; fakat o latif ruhun zatını ve cevherini his gözüyle görmek için bir kimseye izin verilmemiştir. Zira ruh sıfat, emir ve şe'n aleminden olduğundan, mücerred olarak kendisinden bir fiil sadır olmaz. Fiilin meydana gelmesi için şahadet aleminden bir alet lazımdır ki, o da insanın bedenidir.

Ruh Hakk'ın “Hayat” sıfatının, yine Hakk'ın gerçek vücudunun her mertebeye tenezzülünde (Meratib-i vücud) her bir şeyin istidadına göre zuhurundan ibarettir. “Hayat” sıfatı Allah Teala'nın bir şe'nidir. Şe'ni tarif etmek olanaklı değildir. Ancak bir cisimde zahir olduğu zaman, his gözüyle görülür. Örneğin insanın gülmesi ve ağlaması birer şe'ndir; bu iki hal cisimden zahir olmadıkça bilinmez ve görünmez.

9. Bu neyin sesi ateştir ve hava değildir. Her kimde bu ateş yok ise, yok olsun.

Bu beyitten anlaşılacağı üzere; ateş (ney sesi), Tanrıyı imlemekte. İçinde Tanrı aşkını taşımayan kişilere beddua ediliyor.

“Ateş”ten murad, ilahi aşktır. Kendi aslından uzak düşen her kimse evvelki vuslat zamanını ister; çünkü kendi aslının aşığıdır. Her kimde aslına ulaşma aşkının ateşi yoksa, o kimse önce kendi mevhum olan varlığından yok ve kendisinin akli ve nazari olan bilgilerinden fani olsun.

10. Aşkın ateşidir ki “ney” e düştü. Aşkın kaynağıdır ki, meye düştü.

Tanrı Adem’e kendi ruhundan üfleyerek onu kendinden kılmıştır. Ney’in üflenmesi, yaratılış anını çağrıştırıyor. Tanrı en çok da aşk duygusuna yakın durur. Tanrı’nın ateşi, Adem’e düştü desek bu beyti açmış oluruz herhalde. Şarap da bu ateşten nasiplenmiştir ki ney gibi sarhoşluk verir muhatabına.

“Neyin sesi” aşk ateşidir. Kainatın zuhur nedeni ilahi muhabbetir. Muhabbetin şiddetli olanına aşk ismi verilmiştir. Bu aşk tüm eşyayı kaplamıştır.

11. Ney, bir yarından munkatî’ olan her bir kimsenin musahibidir. Onun perdeleri bizim perdelerimizi yırttı.

Ney, ayrılık acısı çeken herkesin yardımına koşar. “Onun perdeleri bizim perdelerimizi yırttı”, ifadesindeki perdeden kasıt ney’in surî “ney”de yegah, aşiran, ırak, segah ve çargah şeklindeki yedi perdesidir ki, insan-ı kamile ulaşmada nefsin aşamaları da “nefs-i emare, nefs-i levvame, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i raziye, nefs-i marziyyeve nefs-i safiye” şeklinde yedi tanedir. Yine burada insanın kafasındaki yedi delik de hatırlanabilir. Perdelerin yırtılmasından kasıt: gözün daha iyi görmesi, kulağın daha iyi işitmesi, dilin daha doğru konuşması ve burnun gaibi koklamasıdır. Perdeleri açılan ney, Tanrı’ya kavuşur ve O olur.

Bir salikin bu alemde, kadın, evlat, mal, mülk, mansıb gibi sevip yar edindiği her şey masivadır. Perdelerden murad; neyde yegah, aşiran, ırak, rast, düğah, segah ve çargah isimlerinde yedi perde vardır. Kamil insanın suretinde dahi nefis cihetinden yedi mertebe ve ruhaniyet yönünden de yedi latife bi’l-fiil biraraya gelmiştir. Salik ise henüz “nefs-i emmare” mertebesinde. Yukarı mertebelere terakki için insan-ı kamil onun nefis ve ruhani mertebelerine tenezzül ederek, bu perdeleri birer birer yırtar ve saliki nefsin ve ruhun tehlikeli geçitlerinden geçirir.

12. Ney gibi bir zehir ve bir tiryak kim gördü? Ney gibi bir dost ve bir müstak kim gördü?

İmanın şartlarından biri olan “Hayrın ve şerrin Allah’tan geldiğine inanmak.” ile “Ney gibi bir zehir ve panzehir” ifadeleri kardeş gibi görünüyor. Bu şekilde bir bağlantı

kurduğumuzda ney'in Tanrıyı simgelediği fikri desteklenmiş oluyor. Ney'in eşsizliğini vurgulayan ikinci mısra da aynı doğrultuda oluşturulmuştur. Geçmişte yapılmış şerhlerdeki gibi ney'in şairin kendisi olmasının imkanı yok gibi. Bu övgüler Tanrı'ya yaklaşıyor.

İnsan-ı Kamil, a'yan-ı sabite'deki isti'dadı şaki olan için zehirdir. Zira onu doğru yola davet ettikçe, inadı artar. Ezeli saadet sahibi için de panzehirdir. Salikleri Hak ve hakikate ulaştırmak için onların dostu ve müştakıdır.

13. Ney, kan dolu olan yolu söylüyor; Mecnun'un aşkının kıssalarını söylüyor.

Kan dolu olan yol, ilahi yoldur; daha önce bu yoldan geçen insan-ı kamillerin kanıyla dolmuş bir yol. Mesnevi, bu yolda yürüme kılavuzudur.

İnsan-ı Kamil, müşkillerle dolu ve nefs-i emmarenin mezbahası olan Hak yolundan haber veriyor. İlahi aşka mübtela olan Mecnun'un kıssalarını ve hallerini anlatıyor.

14. Bu aklın mahremi akılsızlıktan başka bir şey değildir; zira kulaktan başka dile müşteri yoktur.

Mutasavvıflara göre akıl, insanı yanıltır; deliliğe övgü vardır hep. Mecnun, deliren kişi anlamına gelir ve eski edebiyatımızda hemen her usta şair yeni bir tatla Leyla ile Mecnun hikayesini anlatır. Kalptir insanı Tanrı'ya ulaştıracak olan.

Kamil insanın aklının mahremi, ancak onun önünde, kendi aklını dirayetini ve fetanetini terk etmiş olan salıktır. O akıldan faydalanan, ancak böyle bir salıktır. Yoksa kendi aklını, zeka ve ilmini beğenen kimse, insan-ı kamilin aklından ve ledünni ilminden istifade edemez. Fakat kendinden geçen salık, kamil insan konuşurken baştan ayağa kulak olup dinler. Kamil insanın dilinin müşterisi ancak böyle kulak olan salıktır.

15. Günler gamımızın içinde akşam oldu; günler yanmalar ile yoldaş oldu.

İnsan-ı kamilin dünyadaki hayatı koyu bir karanlıktan ibarettir; "dünya, mü'minin cehennemidir." hadis-i şerifi burada hatırlanabilir. Ancak gün ışığı, bu karanlığı akşama (beyaz gece) çevirebilir diyor bize bu mısralar. Yanmalar yine aşk ateşini imler.

Bu cismaniyet aleminde günlerimiz, hakikat ehlerinden, ayrılık gamımız içinde geçerek akşam oldu. Günlerimiz Hakk'ın aşk ateşi içinde yanmalarla yoldai oldu ve bu yanıp yakılmalarla geçti.

Mevlana “bizim gamımızın içinde” demekle, bu ayrılık gamını hem kamillere ve hem nakıslara teşmil etmiştir. Nakıs insanın zahiren ve hayalen ayrılığı izaha muhtaç değildir. Kamil insan, her ne kadar bu cismaniyet aleminde Hakk'a vasıl ise de, onun cismi Hakk'a vuslatın kemaline hicab olmaktadır.

16. Günler geçtiyse de ki: Geçsin korku yoktur bize; sen kal ey o kimse ki, senin gibi pak yoktur.

Baki olan Tanrı'dan söz ediliyor bu mısralarda. Geçici olan zaten kirlenerek geçecektir. “Sen kal” hitabı gerçek ma'suk olan Hakk'adır. Bundan murad, sıfat ve isimlerle bu oluş aleminde mütecelli olarak Sen kal; zira benim varlığım ve geçen günlerim mevhum ve itibaridir demek olur. Arifin nazarında eşyada sıfat ve isimleriyle zahir olan Hakk'ın gerçek vücududur; oluş alemi ve cismaniyet hayaldir.

17. Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.

Balık, insani; su ise Tanrı'yı imgeler. İnsan varlığın içinde varlıktan habersizdir. Rızkı olmayan insan çile çekmekte ve bu nedenle -psikolojik bir durumdur bu- günler uzamaktadır.

Bu beyitte üç sınıfın haline işaret vardır. Birisi balık, diğeri balığın gayri, üçüncüsü de rızksız olanlar. Balıktan maksat ruhları mana deryasında yüzen zatlardır ki, aşk ehlidir. Balığın gayrinden murad, suretle kayıtlı olan hayırlı ve iyilik sahibi kimselerdir ki, zahir ve bedeni ibadetlerle kanaat ederler. Nefsani kimseler ise, dünya hayatlarındaki günlerini sıkıntılar ve gamlar içinde geçirenlerdir.

18. Pişmişin halini, çiğ olan hiç anlayamaz. Binaenaleyh söz kısa gerektir vesselam.

(http://akademik.semazen.net/article_detail.php?id=302: 22.05.2012)

Alemde mevcut olan her şeyin nihayeti vardır. Her şeyin gayesi hürriyettir. Kendi aslına ulaşan her şey nihayete erer. Her şey Hak'tan gelir ve yine O'na döner.

Kamil insan kendisinden başlangıcı olan Hakk'a ulaşmakla, kainat ağacının pişmiş ve olmuş meyvesi olur. Diğerleri ise henüz hamdır. Ham meyve, olgun meyvenin haline yabancı olduğundan, nakıs kamilin halini anlayamaz. Hal böyle olunca bu bahisteki sözü kısa kesmek gerektir vesselam. (<http://rumimevlevi.com/tr/hz-mevlana-rumi/hzmevlana-celaledin-i-ruminin-eserleri/ney-manzumesi18-beyit-tercumeleri/1470-ilk-on-sekiz-beytin-tefsiri-:> 22.05.2012)

- 1.Höre die Ney, wie sie weint.
Sie erzählt Geschichten der Trennung von Gott.
- 2.Von der Zeit an, in der sie mich aus der Erde meiner geliebten Heimat gerissen haben, weinen die Männer und Frauen beim Klang meiner schwerzvollen Stimme.
- 3.Ich brauche eine Brust, gespickt mit dem Schmerz der Sehnsucht und der Trennung.
Nur so kann ich die Bedeutung meiner schmerzvollen Wehklage erzählen.
- 4.Sollte jemand jemals abfallen von seinem Ursprung. S
o sucht er nach der Chance, ihn auf beserren Wege wieder zu finden.
- 5.Durch jede Gesellschaft dringt mein Weinen und Klagen.
Alle, die Glücklichen wosie die Unglücklichen, werden von meinem Klang berührt.
- 6.Sie gluaben, sie seien Freunde meiner selbst geworden.
Doch nur wenig bemühen sie sich, die geheimen Tiefen meiner Strömung zu erkennen.
- 7.Mein Geheimnis ist nicht zu trennen von meinem klingenden Gesang.
Doch dieses Licht ist nicht für alle Augen und Ohren bestimmt.
- 8.Geist und Körper sind nicht voneinander zu trennen.
Doch nicht vielen Augen und Ohren wird dieser Umstand enthüllt.
- 9.Der Atem der Ney ist wie Feuer und nicht nur bloße Luft. Derjenige,
der nicht dieses Feuer hat, lasst ihn sterben und gehen.
- 10.Es ist das Feuer der Liebe das die Ney entflammt hat und
es ist der Kummer der Liebe, der den Wein reifen lässt.

11. Die Ney ist ein Freund derjenigen, die ihre Gefährten verloren haben,
Unsere Brust ist auch so zerspalten wie die der Ney.

12. Wer hat jemals ein Gift und Gegengift gesehen wie die Ney?
Wer hat jemals einen tröstenden Freund gesehen wie die Ney?

13. Die Ney erzählt Geschichten von gefährlichen Wegen und
Kreisläufen.
Die Liebesgeschichten von Majnun und seinem blutigen Mühsal.

14. Ein Eingeweihter dieser Gefühle ist nichts als ein Bewusstloser.
Kann nur ein Ohr Kunde einer sprechenden Zunge sein.

15. Unsere Sorgen haben unsere Tage in die Irre geleitet, weg von uns.
Während die Tage dem Zahn der Zeit gefolgt sind, der an uns nagt.

16. Wenn die Tage vorberziehen, sei nicht besorgt, lass sie einfach
vorberziehen.
Oh Dir, du einzig Frommer, mein Leben verlängert bleibt dein.

17. Bist du kein Fisch, wird das Wasser sich schnell müde machen,
Hast du kein täglich Brot, ist Zeit nicht dein Wunsch.

18. Für einen unreifen Menschen ist die Stufe der Reife zu umfassend.
So quäle dich nicht lang, sei glücklich, wie du bist. (Türkmen, 2011: 17-
22)

Im Namen Allahs, des Erbarmes des Bahrmherzigen

1. Höre auf die Geschichte der Rohrflöte, wie sie sich über die Trennung
beklagt:

2. "Seit ich aus dem Röhricht geschnitten wurde, hat meine Klage Mann
und Frau zum Weinen gebracht."

3. Ich suche nach einer von der Trennung zerrissenen Brust, der ich
meinen Sehnsuchtschmerz enthüllen kann."

4. Jeder, der weit von seinem Ursprung entfernt ist, senht sich danach,
wieder mit ihm vereint zu sein.

5. Vor jeder Gruppe in der Welt habe ich meine klagenden Noten gespielt,
vor Unglücklichen und Frohen.

6. Jeder hat sich für meinen Freund gehalten, keiner hat meine inneren
Geheimnisse gesucht.

7.Mein Geheimnis ist nicht weit von meiner Klage entfernt, doch es fehlt dem Auge und dem Ohr an Licht.

8.Der Körper wird nicht von der Seele verhüllt, die Seele nicht vom Körper, doch niemand darf die Seele sehen.”

9.Diese Töne der Rohrflöte sind nicht aus Wind, sondern aus Feuer; wehe dem, der dieses Feuer nicht besitzt.

10.Das Feuer der Liebe ist in der Flöte, die Glut der Liebe liegt im Wein.

11.Die Flöte ist der Freund all derer, die von ihrem Freunde getrennt wurden; ihre Melodien zerreißen unsere Schleier.

12.Hat man jemals ein Gift und Gegengift wie die Flöte gesehen? Hat man je einen Verehrer und Liebenden wie sie gesehen?

13.Die Flöte erzählt von dem blutigen Pfad und berichtet über Magnuns Leidenschaft.

14.Vertraut mit dem Sinn ist nur der Sinnenlose, die Zunge hat nur das Ohr zum Kunden.

15.In unserem Leid sind die Tage vergangen, unsere Tage reisen Hand in Hand mit den brennenden Schmerzen.

16.Wenn unsere Tage auch vergehen, lasse sie ziehen, es macht nichts, mögest Du nur bleiben, denn nichtst ist heiliger als Du!

17.Nur ein Fisch wird nie von seinem Wasser satt; wer sein täglich Brot nicht hat, findet den Tag lang.

18.Das Unreife kann den Zustand des Reifen nicht verstehen, deshalb muss ich mich kurz fassen, lebe wohl! (Meyer, Kaveh, Azer, 2005: 45-46)

Reynold Nicholson

1.Listen to this reed how it complains: it is telling a tale of separations.

2.Saying, “Ever since I was parted from the reed-bed, man and woman have moaned in (unison with) my lament.

3.I want a bosom torn by severance, that I may unfold (to such a one) the pain of love-desire.

4.Every one who is left far from his source wishes back the time when he was united with it.

5. In every company I uttered my wailful notes, I consorted with the unhappy and with them that rejoice.

6. Every one became my friend from his own opinion; none sought out my secrets from within me.

7. My secret is not far from my plaint, but ear and eye lack the light (whereby it should be apprehended).

8. Body is not veiled from soul, nor soul from body, yet none is permitted to see the soul.”

9. This noise of the reed is fire, it is not wind: whoso hath not this fire, may he be naught!

10. ‘Tis the fire of Love that is in the reed, ‘tis the fervour of Love that is in the wine.

11. The reed is the comrade of every one who has been parted from a friend: its strains pierced our hearts.

12. Who ever saw a poison and antidote like the reed? Who ever saw a sympathiser and a longing lover like the reed?

13. The reed tells of the Way full of blood and recounts stories of the passion of Majnún.

14. Only to the senseless is this sense confided: the tongue hath no customer save the ear.

15. In our woe the days (of life) have become untimely: our days travel hand in hand with burning griefs.

16. If our days are gone, let them go!-- ‘tis no matter. Do Thou remain, for none is holy as Thou art!

17. Except the fish, everyone becomes sated with water; whoever is without daily bread finds the day long.

18. None that is raw understands the state of the ripe: therefore my words must be brief. Farewell! (<http://www.dar-al-masnavi.org/reedsong.html#4>.: 22.05.2012)

Javid Mojaddedi

1. Now listen to this reed-flute's deep lament
About the heartache being apart has meant:

2. "Since from the reed-bed they uprooted me
My song's expressed each human's agony,

3. A breast which separation's split in two
Is what I seek, to share this pain with you:

4. When kept from their true origin, all yearn
For union on the day they can return.

5. Among the crowd, alone I mourn my fate,
With good and bad I've learnt to integrate,

6. That we were friends each one was satisfied
But none sought out my secrets from inside;

7. My deepest secret's in this song I wail
But eyes and ears can't penetrate the veil:

8. Body and soul are joined to form one whole
But no one is allowed to see the soul."

9. It's fire not just hot air the reed-flute's cry,
If you don't have this fire then you should die!

10. Love's fire is what makes every reed-flute pine,
Love's fervour thus lends potency to wine;

11. The reed consoles those forced to be apart,
Its notes will lift the veil upon your heart,

12. Where's antidote or poison like its song,
Or confidant, or one who's pined so long?

13. This reed relates a tortuous path ahead,
Recalls the love with Majnun's heart bled:

14. The few who hear the truths the reed has sung
Have lost their wits so they can speak this tongue.

15. The day is wasted if it's spent in grief,
Consumed by burning aches without relief-

16. Good times have long passed, but we couldn't care
When you're with us, our friend beyond compare!

17. While ordinary men on drops can thrive
A fish needs oceans daily to survive:

18. The way the ripe must feel the raw can't tell,
My speech must be concise, and so farewell! (Mojaddedi, 2004: 4-6)

Victoria R. Holbrook

1. Listen to this reed flute as it tells its tales
Complaining of separations as it wails:

2. "Since they cut my stalk away from the reed bed
My outcry has made men and women lament

3. I seek a breast that is torn to shreds by loss
So that I may explicate the pain of want

4. Everyone who's far from his own origin
Seeks to be united with it once again

5. I have cried out in the company of all
I sought out the good and sought the bad in all

6. Everyone supposed that he was my close friend
No one tried to find my secrets hid within

7. My inner life is not far off from my cry
But the light to see is not in ear or eye

8. Spirit's not hid from flesh nor flesh from spirit
But none is granted leave to see the spirit."

9. It's not wind, it's fire, this reed-stalk's wailing song
Anyone who doesn't have it, won't live on

10. What has struck the reed-stalk is the fire of love
What has struck the wine is deep passion of love

11. Anyone who's lost a friend, the reed's with him
Its wails tear apart the veils that keep us in

12. Who has seen a poison or cure like the reed?
Who has seen a lover or mate like the reed?

13. It's the reed tells of the road that runs with blood
It's the reed tells tales of madman Majnun's love.

14.Only to those without sense is such sense known
Yet the ear has no customer but the tongue

15.In our grief our days have passed by suddenly
Searing pangs have kept our life's days company

16.Bt though days pass by, say, "Go!"--there's naught to fear
You but stay, You who unlike all else are pure

17.His water sates all but the fish of the sea
Without daily bread the day goes by slowly

18.The states of the cooked can't be grasped by the raw
So the less talk the better, farewell for now! (<http://www.dar-al-masnavi.org/reedsong.html#22>.: 22.05.2012)

4.4. Gözlemler

1.Listen to this reed flute as it tells its tales
Complaining of separations as it wails:

1.Listen to this reed how it complains:
it is telling a tale of separations.

1.Now listen to this reed-flute's deep lament
About the heartache being apart has meant:

Türkçesi: "Dinle, bu ney neler hikayet eder, ayrılıklardan nasıl şikayet eder."

"Dinle neyden, zira o, bir şeyler anlatmada, ayrılıklardan şikayet etmededir."

Birinci beyitin üç çevirisini biçem açısından incelediğimizde üç yazar da kafiyeli olmasına dikkat etmiştir. "Ney" kelimesini ifade etmek için Holbrook ve Nicholson "reed" kelimesini tercih ederlerken, Mojadeddi "reed-flute" ifadesini kullanmıştır. Anlam açısından baktığımızda da her üçü neyin ayrılık acısına işaret etmişlerdir.

Reed: a thin piece of wood or metal which shakes very quickly to produce sound when a musician blows over it. (<http://dictionary.cambridge.org/>: 04.06.2012)

Cambridge yayınevine ait sözlüğün tanımına göre; tahta veya metal ham maddeden yapılmış ve bir müzisyenin üflemesiyle ses çıkaran ince bir parçadır.

Arama motorunun görseller kısmına *reed* kelimesini yazdığımızda bizi tam olarak ney kelimesine götürmemektedir. Daha çok sazlık resimlerinin olduğu ya da batı toplumunun müzikal enstrümanı olan flüte yönlendirmektedir. Bu sebeple çeviride kullanılan kelime okuru adrese tam olarak doğru bir şekilde götürememektedir. Şayet okur kitlesinin hayatında ya da gerçekliğinde neyin olduğu bilgisi mevcut değilse zihninde farklı çağrışımlar uyandırmasına neden olacaktır. Bu sebeple ney kelimesinin aynen kullanımı tercih edilebilirdi.

2. “Since they cut my stalk away from the reed bed

My outcry has made men and women lament

2. Saying, “Ever since I was parted from the reed-bed,

man and woman have moaned in (unison with) my lament.

2. “Since from the reed-bed they uprooted me

My song’s expressed each human’s agony,

Gölpınarlı’nın Türkçe çevirisi üzerinden incelememize devam ediyoruz. “Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın herkes ağlayıp inledi.” ya da Ney der ki: “Beni kamışlıktan kopardıklarından beri iniltim, kadın ve erkek herkesi ağlattı.”

Ney vatanından ayrıldığından beri sürekli oraya bir özlem duymakta ve bunu feryat ederek dile getirmektedir. Aslında Mevlana kendisini çok da fazla anlatamayacağı için en iyi sözlü metin aleti olarak neyi tercih etmiştir. Dilini bilen bilmeyen herkesin yüreğindeki bam telini sızlatabilme özelliğine sahip olan neyi her kim üflesse aslında onun ızdırabını dile getirmektedir.

Feryad: Farsça çığlık demektir. Mecburi ve yüksek sesle yapılan zikir. Kendinden geçerek ve kendini bırakarak yüksek sesle Allah’a yalvarma.

Nicholson'un çevirisinde erkek ve kadınların ağlama sebebi diğer çevirmenlere göre daha trajik ele alınmıştır. Ney sazlıkta herhangi bir saz idi fakat gün geldi vatanından ayrı düştü ve o gün bugündür feryat etmektedir.

Hepimiz hayatımızın belli dönemlerinde oğlu terör örgütlerince pusuya düşürülüp şehit mertebesine eren Mehmetçiklerin haberlerini izlemiştir. Öyle bir sahne canlandırın zihninizde; anne çaresiz çünkü "Ne gelirse O'ndan" olduğu için kah ellerini semaya kaldırmış, kah sinesini dağlamakta. Feryat etmek kelimesini ancak bu sahne ile neyin feryat etmesiyle bağdaştırabiliriz. Fakat her üç çevirmen de feryat etmek yerine şikayet etmek anlamındaki kelimeleri kullanmışlar.

3. I seek a breast that is torn to shreds by loss

So that I may explicate the pain of want

3. I want a bosom torn by severance,

that I may unfold (to such a one) the pain of love-desire.

3. A breast which separation's split in two

Is what I seek, to share this pain with you:

Türkçesi: "Ayrılık, bağrımı parça parça eylesin, ta ki aşk derdini anlatabileyim."

Seek fiili bir şeye ulaşmak için herhangi bir çaba göstermeye işaret eder. "want" kelimesinin anlamında baktığımızda ise daha çok "isteriz ama bunun için bir şey yapıp yapmadığımız" net, açık değildir. Ney kamışlıktan ayrılarak bir vücuda büründü. İnsan vücudundaki ağız (1), burun (2), göz (2), kulak (2) suretleri biçiminde delindi. Bu esnada kalbi parça parça oldu. Üçüncü çeviride herhangi net iki parçadan bahsedilmektedir. Lakin yüreğimiz şayet pare pare olduysa demek ki biz bile kaç parçaya ayrıldığından bihaberiz. Holbrook bu beyitin çevirisinde kendi halinden anlayabilecek kimsenin de yüreği acıyla dağlanmış olsun ki, beni anlayabilsin, işte bu yüzden öyle bir yürek aramaktayım diyerek durumu hala sürdürdüğünü dile getirmiştir.

4. Everyone who's far from his own origin

Seeks to be united with it once again

4. Every one who is left far from his source
wishes back the time when he was united with it.

4. When kept from their true origin, all yearn
For union on the day they can return.

Çevirisi: “Aslından uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.”

“Allah’ım, senden sana sığınırım” hadis-i şerifinin açılımı gibidir bu beyit. Yaradan, kâmiştan değil artık fenafillahı arzulayan ney’den bahseder. Kendinden ayrılan birinin kendine kavuşma durumudur bu.

Bu dünya aleminin suretleri Hakk’ın vücud denizinin dalgalanmasından meydana gelmiş köpüklerdir. Bu köpükler yine o hakiki vücud denizinde kaybolurlar. Kamil insanda asla ulaşma arzusu aşikar, nakıslarda ise gizlidir. Kamil insan dünyanın suretiyle ilgilenmez ve ondan zevk de almaz. Nakıs insan (<http://haspınar.blogcu.com/tasavvufta-insan-i-kamil/8332107:04.06.2012>) se, kendinde gizli olup bilemediği arzusunu tatmin için maddi zevklerin tutsağı olur; tatmin oldukça, tatminsizlik onu sarar, her şeyden bıkar; nedenini anlayamadığı bir zevksizlik ve ıstırap içinde yaşar. Zira emeller arttıkça, elemeler de çoğalır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de: “Bizi anlamaktan yüz çeviren kimse için, muhakkak sıkıntılı bir yaşayış vardır” buyrulmuştur. Holbrook ve Mojadeddi’nin çevirilerinde “origin” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimenin sözlük anlamına göre bir nesne ya da şeyin yapıldığı yer, bir kimsenin dünyaya geldiği yer anlamlarını taşırken “source” başlangıç yeri anlamı taşımaktadır. Ney kâmişlıktan vatanından ayrı düştüğünden her daim ona kavuşacağı anı gözetir. Aslında burada kullanım edebi biçimde yatan mana insanın vatanına, Yaradanına kavuşma hasretiyle yanıp tutuşmaktadır.

5. I have cried out in the company of all
I sought out the good and sought the bad in all

5. In every company I uttered my wailful notes,
I consorted with the unhappy and with them that rejoice.

5. Among the crowd, alone I mourn my fate,
With good and bad I've learnt to integrate,

Çevirisi: “Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.”

Timaş yayınları aracılığında Süleyman Nahifi ve Amil Çelebioğlu kalemiiyle can bulan çeviri ise şu şekildedir: “Ben ki her meclisin ağlayanı, iyilerin de kötülerin de arkadaşımı.”

Öncelikle Türkçe metinleri kendi aralarında değerlendirdiğimizde birinci çeviride her toplulukta, her mecliste ağlayıp gözyaşı döktüğünü, ikinci çeviride ise her meclisin bir ağlayanı varmış da sanki o ağlayan kendisiymiş gibi bir anlam çıkıyor.

Holbrook ve Mojadedi çevirilerinin birinci ve ikinci mısraları değerlendirildiğinde ses açısından uyum gözlemlenirken, ikinci çeviri Nicholson'da böyle bir uyum söz konusu değildir.

Yaşadığımız her an toplantıda, çarşıda, alışverişte ya da bir mecliste yeni simalarla karşılaşırız. Tanıştığımız bu insanların kiminin tıyneti iyi iken kimininse kötüdür. Onların hakkında iyi insan – kötü insan yorumu yapabilmemiz için onlarla bazı zamanları, bazı duyguları paylaşmamız gerekir. İlk sıradaki Holbrook'un çevirisinde neyin her cemiyette ağladığını anlıyoruz fakat kullanmış olduğu “seek out” kelimesi aramak anlamında olup hayatımıza aldığımız kimseleri arayarak edindiğimiz anlamına ulaşıyoruz. Halbuki bu paragrafın ilk cümlelerinde de belirttiğimiz üzere, yaşam içinde bireyler ister istemez bazen bizim anlayamadığımız bir şekilde yerlerini almış olurlar. Bizler tüm arkadaşlarımızı arayarak edinmeyiz. Zaten edinsek de kimse kendisine kötü tıynetli arkadaş edinmek istemez, kötü huylu insanların dışında.

Bunların yanı sıra Holbrook'un çevirisindeki anlama göre; bizler herkesin içindeki iyiyi ve kötüyü ararız. Adeta *Yin yang* sembolüne işaret ederek her iyinin içinde bir kötü, her kötünün içinde de bir iyi olduğu görüşü bizde çağrışım yapmaktadır. Fakat beyitin

Türkçesine bakınca “iyilerin de kötülerin de arkadaşıyım.” ifadesiyle pek örtüşmemektedir.

Nicholson’un çevirisinde her toplumda bu kederini dile getirdiğini belirtmiş. Ama bu söylemi çevirisini okuduğumuzda kederini dile getirmeyi ağlayarak mı yoksa ağlamadan mı yaptığı hakkında kesin bir hükme varamıyoruz. “Unhappy” sıfatı mutlu olmayan, mutsuz kimseleri betimlerken kullandığımız bir sıfat. Fakat iyi tıynetli insanların mı yoksa kötü tıynetli insanların mutsuz olup olmadıklarına dair bir bilginin bize faidesi yoktur. Çünkü burada asıl anlatılmak istenen; kötü halliler yani nefislerinin esiri olan kimseler ile iyi halliler de Hakk’a bağlıdırlar. Cismiyle değil ruhuyla insan olduğunu idrak eden kimseler iyi halli kimselerdir.

Mojaddedi’nin çevirisine göz attığımızda ise “Among the crowd, alone I mourn my fate” cümlesinden kalabalığın ortasında sanki kaderinden tek şikayet eden neyin kendisiymiş gibi bir anlam çıkıyor karşımıza. Ney, her cemiyette ağladı, inledi, feryadını dile getirdi. Ayrıca Mojaddedi, beyitin Türkçesinde *alone* kelimesine yer verilmemişken çevirisinde kullanmıştır. Üç çevirmeni Türkçe beyitin çevirisiyle kıyasladığımızda Mojaddedi çevirisinin anlamı doğru bir şekilde aktardığını görmekteyiz.

6. Everyone supposed that he was my close friend
No one tried to find my secrets hid within

6. Every one became my friend from his own opinion;
none sought out my secrets from within me.

6. That we were friends each one was satisfied
But none sought out my secrets from inside;

Türkçesi: “Herkes kendi zannınca bana dost olur, sohbetimden bir şeyler öğrenmek ister.”

“Her bir kimse, kendi zannı cihetinden benim yarım oldu. Benim “gizli, görünmeyen” anlamlarına gelen batınımdan (TDK, 06.06.2012) esrarımı istemedi.”

Mevlana: “Herkes kendi anlayışına göre oldu bana yar; Ama gizli kaldı benim içimdeki bütün esrar.” Sözüyle çevresindekilerin kendisinin dostu olduğunu düşünseler de anlayamadıkları, kavrayamadıkları sırların hala saklı olduğuna işaret etmiştir. Yukarıda altı çizili kısım aslında Mevlana’nın bu sözüyle benzeşim sağlamaktadır.

Yer verdiğimiz Türkçe metinlerdeki anlam İngilizce çevirilerde pek karşılığını bulamamıştır çünkü Türkçe metinde “sohbetimden bir şeyler öğrenmek ister.” Yerine çevirmenlerin hepsi kimsenin bu sırrı öğrenmek için hiç kimsenin bir çaba içinde olmadığına işaret etmişlerdir.

Birinci ve ikinci çeviride herkes, görünürde ya da onlara göre kendisinin arkadaşı/dostu olduğu düşüncesinde. Bu görüş çevirilerde iletilmiştir. None kelimesi formal iken no one kelimesi informaldır. But = fakat bağlacı ile ifade üçüncü çeviri metninde kuvvetlendirilirken diğer çevirilerde bu kullanım görülmemektedir.

Üçüncü çeviride “That we were friends each one was satisfied” cümlesi yer almaktadır. Bu ifadeye göre; ney ile arkadaşlık kuran herkes, her kimse (each) bu halden memnundur. Fakat neyin bu arkadaşlık durumunda ne hissettiği ya da ne düşündüğüne dair herhangi kesin bir anlam çıkaramamaktayız.

7. My inner life is not far off from my cry
But the light to see is not in ear or eye

7. My secret is not far from my plaint,
but ear and eye lack the light (whereby it should be apprehended).

7. My deepest secret’s in this song I wail
But eyes and ears can’t penetrate the veil:

Türkçesi: “ Gerçi sırrım, feryadımdan uzak değil, lakin her göz ve kulakta bunu sezecek nur yok.” ya da “Benim sırrım feryadımdan uzak değildir. Lakin her gözde onu görececek nur, her kulakta onu işitecek kudret yoktur.”

Nurla görmek ve duymak; kalbini rehber edinmiş insan-ı kamilin yapabileceği iştir. Ney’in ağlaması, müziktir. Ney sesi insanda bir inleme, ağlama hissi yaratır.

Holbrook’un çevirinde feryat anlamında “cry” kelimesini görmekteyiz. Fakat *cry* kelimesi daha çok ağlamak, ağlarken ses çıkarmak anlamlarına karşılık gelmektedir. Daha önce oğlunu şehit vermiş bir annenin feryadı örneğini vererek feryat etmek kelimesini açıklamaya çalışmıştık. Bu yüzden *cry* kelimesinin bu anlamla örtüşmediği konusunda bir fikre sahibiz.

Nicholson’un çevirisinde ise feryat anlamındaki *plaint* kelimesini görüyoruz. Holbrook *inner life* yani içsel dünyam ile kimsenin bilmediği, sadece kendisinin bildiği bir alemi içinde barındırdığına işaret ederken, diğer çevirmenler ise kaynak metindeki *sır* kelimesine sadık kalarak bizzat karşılık gelen *secret* kelimesini kullanmışlardır. Holbrook *inner life* ile diğerlerine nispeten daha süslü bir edebi kullanımı tercih etmiştir. Holbrook ve Nicholson nur kelimesini *light* olarak alırken, Mojadeddi bu sırrı örten perde ifadesini kullanarak hiçbir göz ve kulağın bu sır perdesini aralayamadığı şeklinde bir çeviri yapmıştır. Çevirisinde diğerlerine nazaran daha sembolik bir dil kullanmıştır.

8. Spirit’s not hid from flesh nor flesh from spirit
But none is granted leave to see the spirit.”

8. Body is not veiled from soul, nor soul from body,
yet none is permitted to see the soul.”

8. Body and soul are joined to form one whole
But no one is allowed to see the soul.”

Türkçesi: “Can ve ten birbirinden gizli değildir. Fakat canı, görmeye izin yoktur.”

“Bir diğer çeviri: “Beden ruhtan, ruh bedenden gizli değildir. Lakin herkesin ruhu görmesine ruhsat yoktur.”

Buradaki mana için “Aslında her şey ortadadır ve hiçbir şey kendini gizleme gayretinde de değil. Varlığı bizden gizleyen yine biziz.” diyebiliriz.

Holbrook, flesh = ten direk karşılığını almıştır. Bizim günlük dilde kullandığımız ve adeta birbirine yapışık haldeki ikilemeyi Sayın Barış Manço -can bedenden çıkmayınca- adlı eserinde ne güzel dile getirmiştir. Bu sebeple Nicholson ve Mojaddedi'nin bu kullanımını yakaladıklarını düşünüyorum. Mojaddedi, diğer iki çevirmene göre ifade biraz daha farklı dile getirmiştir: Bütünü ikiye ayırma yöntemini kullanmıştır. Can ve bedenin birleşerek bir bütün oluşturduğunu yani iki'nin bir olduğunun altını çizerken; Holbrook ve Nicholson kelime tekrarlarına gitmiş, zaten ayrı iki şeyin yine de birbirlerinden ayırlamadıklarını dile getirmiştir. Mojaddedi altıncı beyitin çevirisindeki no one ifadesini değiştirmiş ve none kullanımına gitmiştir. Diğer iki çevirmen ise aynı kullanıma devam etmişlerdir. Nicholson ve Mojaddedi insanlar için yaygın olarak can, ruh anlamında kullanılan *soul* kelimesiyle doğru bir çeviri yaparken, Holbrook *spirit* kelimesiyle çevirisine devam etmiştir. Spirit kelimesi daha çok örneğin; 1980'li yıllara ait bir parçayı radyoda dinlediğimizde “-1980lerin ruhunu yansıtıyor.” gibi durumlarda ya da antrenörün sporcularına “-Takım ruhunu asla unutmayın!” gibi hatırlatmalarda bulunduğunda kullanılır. Burada kullanılmak istenen insan-ı kamilin bedeni ve ruhudur.

9. It's not wind, it's fire, this reed-stalk's wailing song
Anyone who doesn't have it, won't live on

9. This noise of the reed is fire, it is not wind:
whoso hath not this fire, may he be naught!

9. It's fire not just hot air the reed-flute's cry,
If you don't have this fire then you should die!

Türkçesi: “Ney’in sadası ateş oldu, onu hava sanma. Kimde bu ateş yoksa yazıklar ona.”

Bir diğer çeviri: “Şu ney’in sesi ateştir; hava değildir. Her kimde bu ateş yoksa, o kimse yok olsun.”

Bu beyitten anlaşılacağı üzere; ateş (ney sesi), Hakk’ı imlemektedir. İçinde Hakk aşkını taşımayan kişilere beddua ediliyor. “Ateş”ten murad, ilahi aşktır. Kendi aslından uzak düşen her kimse evvelki vuslat zamanını ister; çünkü kendi aslının aşığıdır. Her kimde aslına ulaşma aşkının ateşi yoksa o kimse önce kendi mevhum olan varlığından yok ve kendisinin akli ve nazari olan bilgilerinden fani olsun.

Önceden eleştirisini yaptığımız beyitlerde neyin sırrı, neyin feryadı ifadelerini görmüştük. Şimdi ise Nicholson’un çevirisinde yeni bir betimlemeyle karşılaşıyoruz: “This *noise* of the reed”

Cambridge Online sözlükteki açıklamaya göre: “sound, esp. when it is unwanted, unpleasant, or loud.”

Anlamı: Özellikle istenmeyen, hoş olmayan ya da şiddeti yüksek olan ses.

Neyin sesini dinleyen kadın erkek herkesin ağladığını önceki beyitler ışığında söyleyebiliriz. Pekala bu kimseler onun sesine hayran oldukları için mi yoksa bu sesi duymak istemedikleri için mi ağladılar?

Her kimde bu ateş yoksa yazıklar ona ya da o kimse yok olsun ifadesi kullanılmıştır ikinci satırda. İngilizce çevirilerde “be naught = hiçbir şey olmak, should die = ölmeli, won’t live on = yaşamayacak” gibi karşılıklar kullanılmıştır. Amaçsız yaşayan insanları “yaşayan ölümler” olarak betimleriz. İlahi aşk ile beslenmeyen insanlar da bu kategoride değerlendirilebilir. Dolayısıyla onlar yaşayan ölü iseler bir defa ölmüşler, bir daha ölmelerine (should die) gerek yoktur.

10. What has struck the reed-stalk is the fire of love

What has struck the wine is deep passion of love

10. 'Tis the fire of Love that is in the reed,
'tis the fervour of Love that is in the wine.

10. Love's fire is what makes every reed-flute pine,
Love's fervour thus lends potency to wine;

Türkçesi: "Ney'in tesiri, aşk ateşinden; şaraptaki hal, aşk coşkununlundadır."

"Neydeki ateş ile meydeki kabarış, hep aşk eseridir." ve "Aşkın ateşidir ki "ney" e düştü. Aşkın kaynağıdır ki, meye düştü."

Allah, Adem'e kendi ruhundan üfleyerek onu kendinden kılmıştır. Ney'in üflenmesi, yaratılış anını çağrıştırıyor. Allah en çok da aşk duygusuna yakın durur. Yaradan'ın ateşi, Adem'e düştü desek bu beyti açmış oluruz herhalde. Şarap da bu ateşten nasiplenmiştir ki ney gibi sarhoşluk verir muhatabına.

Nicholson "İlahi Aşk" kavramına vurgu yapmak için Love kelimesinin ilk harfini büyük yazmıştır. Mojadeddi'nin çevirisinde kelime cümle başında kullanıldığı için onun kullanım amacına yönelik herhangi bir eleştiri getirememekteyiz. Holbrook ise böyle bir vurgulama yöntemine gitmemiştir.

Mojadeddi *every* kelimesiyle kamışlıktan koparılıp ney yapılan her sazın içinde bu İlahi Aşk ateşinin olduğuna işaret edip bu aşk ateşinden ötürü neyin hasretlik çektiğine işaret etmiştir.

11. Anyone who's lost a friend, the reed's with him
Its wails tear apart the veils that keep us in

11. The reed is the comrade of every one who has been parted from a friend:
its strains pierced our hearts.

11. The reed consoles those forced to be apart,
Its notes will lift the veil upon your heart,

Türkçesi: "Ney, sevgiliden ayrılmışa dert ortağı oldu. Kavuşmaya mani olan perdeleri parçaladı.

Tahir-ül Mevlevi'nin Türkçe Çevirisi: "Ney, yarından ayrılmış olan arkadaşındır. Onun makam perdeleri, bizim nurani ve zulmani (karanlık gaflet uykusunda olan) perdelerimizi- yani, vuslata mani olan perdelerimizi- yırtmıştır."

Tahir-ül Mevlevi birinci çeviriye nazaran daha uzun bir çeviri yöntemi izlemiştir. Ney, ayrılık acısı çeken herkesin yardımına koşar. "Onun perdeleri bizim perdelerimizi yırttı", ifadesindeki perdeden kasıt ney'in suri "ney"de yegah, aşiran, ırak, segah ve çargah şeklindeki yedi perdesidir ki, insan-ı kamile ulaşmada nefsin aşamaları da "nefs-i emare, nefs-i levvame, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i raziye, nefs-i marziyyeve nefs-i safiye" şeklinde yedi tanedir. Yine buradan insan kafasındaki yedi delik de hatırlanabilir.

Perdelerin yırtılmasındaki kasıt:

- Gözün daha iyi görmesi,
 - Kulağın daha iyi işitmesi,
 - Dilin daha doğru konuşması ve
 - Burnun "görünmez alem" anlamında gelen gaibi (TDK, 06.06.2012) koklamasıdır.
- Perdeleri açılan ney, Hakk'a kavuşur ve O olur.

Türkçesinde yer verilen *yar* kelimesinin karşılığını hiçbir İngilizce çeviride göremiyoruz. Arkadaş kelimesine karşılık gelen *friend* kelimesi tercih edilmiştir. Halbuki daha önceki beyitlerin çevirisinde İlahi Aşk anlamında Love kelimesi kullanılmış olup kelimenin de ilk harfi büyük harf ile yazılmıştı.

Holbrook'un çevirisinde kaybetme işlemini bizzat öznenin kendisi yapmaktadır. Çünkü özne burada etken görevdedir. İkinci çeviride ise özne edilgen yapıda olup kaybetme işleminde kendi rızasının olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Lakin biz biliyoruz ki ney kamışlıktan kendi isteğiyle koparılmamıştır. Bu durum o istemediği halde başına gelmiştir ki bu yüzden her mecliste feryadını dile getirmektedir. Mojaddedi, neyin zorla vatanından koparıldığı duygusunu, özneyi hem edilgen yapıda hem de *force* kelimesini kullanmasıyla bize yansıtmıştır.

12. Who has seen a poison or cure like the reed?

Who has seen a lover or mate like the reed?

12. Who ever saw a poison and antidote like the reed?
Who ever saw a sympathiser and a longing lover like the reed?

12. Where's antidote or poison like its song,
Or confidant, or one who's pined so long?

Türkçesi:” Ney gibi bir zehir ve panzehir, ney gibi bir dost ve aşık olamaz.”

Ney gibi hem zehir, hem panzehir; hem dem saz, (arkadaş, sırdaş) hem müştak (fazla istekli) bir şeyi kim görmüştür?

İmanın şartlarından biri olan “Hayrın ve şerrin Allah’tan geldiğine inanmak.” ile “Ney gibi bir zehir ve panzehir” ifadeleri kardeş gibi görünüyor. Bu şekilde bir bağlantı kurduğumuzda ney’in Hakk’ı simgelediği fikri desteklenmiş oluyor.

Zehir anlamında her üç çeviride *poison* kelimesi, *panzehir* anlamında ise *cure* ve *antidote* kullanılmıştır.

Birinci ve ikinci çeviride farklı kelimeler kullanarak aynı gösterene işaret edilirken, Mojadeddi’nin çevirisinde *its song* ifadesiyle neyin feryadını şarkı ifadesiyle güzelleme yoluna gitmiştir. Burada Mojadeddi, beşinci beyite gönderme yapmaktadır.

13. It's the reed tells of the road that runs with blood
It's the reed tells tales of madman Majnun's love.

13. The reed tells of the Way full of blood
and recounts stories of the passion of Majnun.

13. This reed relates a tortuous path ahead,
Recalls the love with Majnun's heart bled:

Türkçesi: “Ney, kan dolu bir yoldan haber verir. Mecnun’un aşk hikayesini anlatır.”

“Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir.”

Bu beyitin anlamına yönelik “Kan dolu olan yol, ilahi yoldur; daha önce bu yoldan geçen insan-ı kamillerin kanıyla dolmuş bir yol. Mesnevi, bu yolda yürüme kılavuzudur.” açıklamasına yer verebiliriz.

İnsan-ı Kamil, müşkillere dolu ve nefs-i emmarenin mezbahası olan Hak yolundan haber veriyor. İlahi aşka müptela olan Mecnun’un kıssalarını ve hallerini anlatıyor. Mojadedi’nin çevirisi dışında kafiye yadsınmış ve Mojadedi kan dolu ifadeyi ikinci mısradan dile getirerek durumu Mecnun’un aşkıyla bağdaştırmıştır. Holbrook ise Mecnun’u çılgın adam sıfatıyla nitelendirmiştir. Çılgın adam ya da delilik ifadeleri Leyla ile Mecnun hikayesine gönderme yapmaktadır. Mecnun’un somut aşkı Leyla’nın kendisidir. Leyla’sına kavuşmak için Mecnun kendisini çöllere vurmuş, hayatını bu yola adamıştır. Mevlana bu beyiti ile Leyla ile Mecnun hikayesine atıfta bulunmuştur. Çünkü yüreğinde İlahi Aşk olan insan-ı kamiller de kendilerini O’na adanmış, dünyevi zevklerden elini eteklerini çekmişlerdir.

14. Only to those without sense is such sense known
Yet the ear has no customer but the tongue

14. Only to the senseless is this sense confided:
the tongue hath no customer save the ear.

14. The few who hear the truths the reed has sung
Have lost their wits so they can speak this tongue.

Türkçesi: “Bu aklın mahremi akılsızdan başkası değildir, dile de kulaktan başka müşteri yoktur.”

“Asıl esrarının sırdaşı aşıklardır. Dile kulaktan başka talip yoktur.”

Kamil insanın aklının mahremi, ancak onun önünde kendi aklını, dirayetini ve “Yüksek zeka, zihin açıklığı, çabuk anlama ve kavrama yeteneği” anlamlarına gelen fetanetini (TDK, 06.06.2012) terk etmiş olan salıktır. O akıldan faydalanan, ancak böyle bir salıktır. Yoksa kendi aklını, zeka ve ilmini beğenen kimse, insan-ı kamilin aklından istifade edemez. Fakat kendinden geçen salık, kamil insan konuşurken baştan ayağa

kulak olup dinler. Kamil insanın dilinin müşterisi ancak böyle kulak olan saliktir. “Söz gümüşse, sükut altındır” deyişine bir atıfta bulunmaktadır.

Bizler tabiatta bir toz zerresi iken, her şeyi biliyorum diyerek böbürlenerek dolanmak niye? Bizler eğer kendimizi hiçlik sınırında görürsek o zaman gelişmemiş, öğrenmemiz daha kolay olacaktır. Bu sebeple önyargı göleklerimizden kurtulup bilen kimselere danışmalı ve onları dinlerken kulağımızın ucuyla değil, kulak kesilerek dinlemeliyiz. İşte o zaman bu sırra ulaşabiliriz. Çünkü Mojadeddi'nin çevirisine göre *the few* yani sadece bazıları ya da birkaç kişi bu mertebeye erişebilir.

15. In our grief our days have passed by **suddenly**

Searing pangs have kept our life's days company

15. In our woe the days (of life) have become **untimely**:

our days travel hand in hand with burning griefs.

15. The day is wasted if it's spent in grief,

Consumed by burning aches without relief

Türkçesi: “Günler derdimizden uzar ve yanıp yakılmaya arkadaş olur.”

“Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikti. O günler mahrumiyetten ve ayrılıktan hasıl olan ateşlerle arkadaş oldu- yani ateşlerle, yanmalarla geçti-.”

İnsan-ı kamilin dünyadaki hayatı koyu bir karanlıktan ibarettir; “dünya, mü'minin cehennemidir.” hadis-i şerifi burada hatırlanabilir.

Her üç çeviriyi incelediğimizde şimdiye dek ney ile beşeri insan arasında bir bağ hissedilmekteydi. Fakat buradaki on beşinci beyitte artık dava bizim davamız, biz üstlendik anlamlarına ulaşmaktayız. Birinci Türkçe metni “Günler derdimizden uzar” ele aldığımızda burada biz dertli olduğumuzdan günler geçmek bilmiyor, uzadıkça uzuyordu. Ama Holbrook'un çevirisinde *suddenly*, Nicholson'un çevirisinde *untimely*

zaman zarflarıyla aniden ya da zamanından öncelik haline vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla Türkçe ve İngilizce metinler arasında tezat bir durum söz konusudur.

16. But though days pass by, say, “Go!”--there’s naught to fear
You but stay, You who unlike all else are **pure**

16. If our days are gone, let them go!-- ‘tis no matter.
Do Thou remain, for none is **holy** as Thou art!

16. Good times have long passed, but we couldn’t care
When you’re with us, **our friend beyond compare!**

Türkçesi: “Günler geçerse gam değil. Ey tertemiz dost, sen ebedi ol.”

“Günler geçtiyse de ki: Geçsin korku yoktur bize; sen kal ey o kimse ki, senin gibi pak yoktur.”

Baki olan Hakk’tan söz ediliyor bu mısralarda. Geçici olan zaten kirlenerek geçecektir.

“Sen kal” hitabı gerçek ma’şuk olan Hakk’adır. Bundan murad, sıfat ve isimlerle bu oluş aleminde mütecellî olarak Sen kal; zira benim varlığım ve geçen günlerim mevhum ve itibaridir demek olur. Arifin nazarında eşyada sıfat ve isimleriyle zahir olan Hakk’ın gerçek vücududur; oluş alemi ve cismaniyet hayaldir.

Bu mısralarda Hak’tan bahsedilmektedir. “ O birdir, eşi ve benzeri yoktur.” ayetine işaret edilmektedir. Bizler biliyoruz ki O hiçbir anlamda hiçbir şeyle kıyaslanma içinde değildir. Fakat Holbrook *pure = saf, salt*, Nicholson *holy = kutsal, tanrısal* sıfatları ile O’nun tek bir yönüne işaret ederken, Mojadeddi ise anlamın manevi boyutuna gönderme yaparak hiçbir şekilde kıyaslanmadığını, kıyaslanmanın ötesinde olduğunu çevirisinde yer vermiştir.

Mojadeddi çevirilerinde kafiye uyumuna dikkat ederek çevirmeye devam etmiştir. Fakat geçen günlerin iyi ya da kötü olduğuna dair Türkçe metinlerde herhangi bir açıklama ya

da ima bulunmamaktadır. Yalnız Mojadedi geçen günleri *güzel* sıfatıyla nitelendirmiştir. Bunların yanı sıra Sen diye hitap edilen Hakk'tır ve İslam anlayışına göre O'nun eşi ve benzeri yoktur. Nicholson ve Holbrook O'nun bu özelliğine işaret ederken Mojadedi pek vurgu yapmamıştır. Ayrıca Nicholson, Sen kelimesi için old-fashion dediğimiz eski kullanım *Thou = you* ile *art = are* ifadelerine yer vermiştir.

17. His water sates all but the fish of the sea
Without **daily bread** the day goes by slowly

17. Except the fish, everyone becomes sated with water;
whoever is without **daily bread** finds the day long.

17. While ordinary men on drops can thrive
A fish needs oceans daily to survive:

Türkçesi: “Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.”

“Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.”

Balık, insani; su ise Hakk'ı imgeler. İnsan varlığın içinde varlıktan habersizdir. Rızkı olmayan insan çile çekmekte ve bu nedenle -psikolojik bir durumdur bu- günler uzamaktadır.

Çevirmenler *rızk* anlamında *daily bread* ifadesine yer vermişlerdir. Mojadedi haricindeki iki çevirmen kaynak metindeki ifade ve anlamlara sadık kalarak çevirilerini yapmışlardır. Lakin Mojadedi bu beyitin çevirisinde anlama sadık kalmıştır.

Burada Yunus Emre'nin:

“...Aşkın, aşıklar öldürür.

Aşk denizine daldırır

Tecelli ile doldurur

Bana seni gerek seni...” dörtlüğü aklımıza gelmektedir.

Mojaddedi'nin çevirisine göre; günü kotarma çabasındaki ve dünyevi haz peşindeki sıradan insanlara doymak için bir damla yeterken, "Bana seni gerek seni gerek" ifadesi aklımıza geliyor çünkü ilahi aşkı isteyenler manevi mertebeye ulaşmak için kendilerini bu yola adanlar. Okyanusun / suyun simgelediği Allah'tır. O yüzden onlar bir damla ile yetinirken ben Seni istiyorum diyerek işlevsel ve metinlerin birbirini tamamlayıcı yönüne işaret etmiştir Mojaddedi.

18. The states of the cooked can't be grasped by the raw
So the less talk the better, farewell for now!

18. None that is raw understands the state of the ripe:
therefore my words must be brief. Farewell!

18. The way the ripe must feel the raw can't tell,
My speech must be concise, and **so** farewell!

Türkçesi: "Ham olan hiç pişmiş halinden anlar mı? **Bunun için** sözü kısa kesmelidir vesselam."

"Pişmiş halini, çiğ olan hiç anlayamaz. "Bundan dolayı, bundan ötürü, bunun için, bunun üzerine" anlamlarına gelen **Binaenaleyh** (TDK, 06.06.2012) söz kısa gerektir vesselam."

Alemde mevcut olan her şeyin nihayeti vardır. Her şeyin gayesi hürriyettir. Kendi aslına ulaşan her şey nihayete erer. Her şey Hak'tan gelir ve yine O'na döner, açıklamasıyla anlatımımızı zenginleştirebiliriz. Kamil insan kendisinden başlangıcı olan Hakk'a ulaşmakla, kainat ağacının pişmiş ve olmuş meyvesi olur. Diğerleri ise henüz hamdır. Ham meyve, olgun meyvenin haline yabancı olduğundan, nakıs kamilin halini anlayamaz. Hal böyle olunca bu bahisteki sözü kısa kesmek gerektir vesselam.

Holbrook ve Nicholson Türkçe metindeki "bunun için ve binaenaleyh" sözcüklerine karşılık olarak so ve therefore bağlaçlarını birinci cümlelerin nedenini ikinci cümlede açıklarken kullanmışlardır. Mojaddedi ise bağlacı en sonda kullanmıştır. Holbrook daha

çok yemekler için pişirmek anlamına gelen *cook* fiiliyle çevirirken, Nicholson ve Mojadeddi'nin hem insanlar için hem de meyve vb. için kullanılan *ham = raw, pişmiş* yani *olgunlaşmış* anlamındaki *ripe* kelimelerini kullanması isabet olmuştur.

Cambridge yayınevi sözlüğündeki anlama göre;

understand: to know the meaning of something, or to know how a person feels and why the person behaves in a particular way:

(http://dictionary.cambridge.org/dictionary/american-english/understand_1?q=understand: 03.07.2012)

Anlamı: Herhangi bir şeyin anlamını bilmek ya da bir kişinin nasıl hissettiği ile o kişinin neden öyle davranmakta olduğunu bilmektir.

feel: to experience or be aware of something emotional or physical.

(http://dictionary.cambridge.org/dictionary/american-english/feel_1?q=feel: 03.07.2012)

Anlamı: Herhangi bir şeyi/n duygusal ya da fiziksel olarak farkında olmak ya da tecrübe etmektir.

Sözlükteki tanımlar ışığında Nicholson'un tercih etmiş olduğu *understand* fiilinin, Mojadeddi'nin çevirisindeki *feel* fiiline nazaran daha geniş kapsamlı olduğunu görmekteyiz. Bizler karşımızdaki kişinin ne hissettiğini, ne düşündüğünü ya da ne yapacağını anlayabiliriz. Bu tür eylemlerde *feel* fiilini de kullanabiliriz. Lakin bu iki fiil kıyaslandığında *understand* fiilinin daha geniş kapsamlı bir fiil olduğundan çeviriye pragmatik açıdan daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

İlahi aşk, kelimelerle ifade edilemeyecek boyutta olduğundan ve bunu sadece manevi dünyaları zengin olan bireyler tarafından anlaşılacağı için her bireyin bizzat tecrübe edilmesine bırakılmıştır. Bu yüzden kelimelerin kifayetsiz kaldığı bir durumda anlatmaya ne kadar çaba gösterirsek gösterelim, anlatmaya çalışmanın çok da bir anlamı yoktur. Üç çevirmen bu kısmı vurgulayarak bize söz düşmez, sözü kısa kesmek gerekir demişlerdir.

Yukarıda İngilizce çeviri metin örnekleri sunduk, şimdi ise Almanca beyitlerin yalnızca bazılarının incelendiği bazı örnekleri paylaşacağız.

1. Höre die Ney, wie sie weint.

Sie erzählt Geschichten der Trennung von Gott

Höre auf die Geschichte der Rohrflöte,
wie sie sich über die Trennung beklagt

Türkçesi: “Dinle, bu ney neler hikayet eder, ayrılıklardan nasıl şikayet eder.”

“Dinle neyden, zira o, bir şeyler anlatmada, ayrılıklardan şikayet etmedir. “

Birinci beyiti incelediğimizde Türkçesinde anlam derinliklerinde saklanırken Almancasında kelimelere bağlı kalınmadan aktarılmıştır. Neyin anlamını ilk satırda ney olarak kullanılırken ikinci satırda Rohrflöte tercih edilmiştir. Bunun sebebi; Almandada Rohrflöte kilise piyanolarının borularına da denilmektedir. Bunun ayrımını yapmak amacıyla ilkinde *ney*, ikincisinde *Rohrflöte* denilmiş olabilir. Anlamına baktığımızda Türkçesi bire bir Almancaya aktarılmamış ancak anlam olarak kıyasladığımızda birebir anlam yakalanmıştır. Anlamın açıklığı açısından baktığımızda beyitte gizli anlamlar saklı değildir, beyitin çevirisi yapılırken daha çok ne kadar anlaşılırsa o kadar Almandaya aktarılmış. Sadece cümle başındaki ilk kelime, kelimesi kelimesine aktarılmıştır. İki farklı dilde yazılmış olan beyitleri şekil açısından incelediğimizde birbirine uygun olarak aktarılmış, aynı zamanda bu aktarım yapılırken farklı bir dile çevrildiğinde anlamından ve yaratmış olduğu duygu aktarımından bir şey kaybetmemiştir.

4. Sollte jemand jemals abfallen von seinem Ursprung.

So sucht er nach der Chance, ihn auf beserren Wege wieder zu finden.

4. Jeder, der weit von seinem Ursprung entfernt ist,
senht sich danach, wieder mit ihm vereint zu sein.

Türkçesi: “Aslından uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.” ya da

Aslından vatanından uzaklaşmış olan kimse, orada geçirmiş olduğu zamanı tekrar arar. 4. beyiti incelediğimizde Türkçe beyitin kısa olmasına rağmen Almanca beyitinin daha uzun olduğunu görüyoruz. Buradaki *vuslat* kelimesi *Wiedersehen* ya da *treffen* anlamı olarak kullanılabilirken biraz daha yorum katılarak çevrilmiştir, hatta belki biraz da yorumun sınırları aşılmış olabilir. *Chance* ve *auf besersen Wege* ifadelerini kullanılmıştır çünkü Türkçe ifadede *vuslat* yani kavuşmadan bahsederken bu kelimeler böylelikle yorumla aktarılmış oluyor.

Ancak bu yorumları yaparken de eklememiz gereken çok önemli bir faktörde iki dilin kendi içlerinde farklı kültürleri barındırmasıdır. Dolayısıyla burada yorum katılmış derken onların kültüründe özlem kavuşma bu şekilde gerçekleşiyor olabilir. Biçem açısından baktığımızda kafiye uyumu aranmadan aktarılmıştır beyitler. Bu duruma gramer farklılıklarını sebep olarak gösterebiliriz.

6. Sie gluaben, sie seien Freunde meiner selbst geworden.

Doch nur wenig bemühen sie sich, die geheimen Tiefen meiner Strömung zu erkennen.

6. Jeder hat sich für meinen Freund gehalten,

keiner hat meine inneren Geheimnisse gesucht.

Türkçesi: “Herkes kendi zannınca bana dost olur, sohbetimden bir şeyler öğrenmek ister.”

Diğer bir ifade ile “Her bir kimse, kendi zannı cihetinden benim yarım oldu. Benim batınımdan esrarını istemedi.”

İlk beyiti Oberflaechenstruktur yani metni yüzeysel olarak incelediğimizde ve düz anlamıyla okuyacak olursak ikisi çok farklı anlama gelebilir. Örneğin “sohbetimden bir şeyler öğrenmek ister” ve buna karşılık olarak yazılmış olan “Doch nur wenig bemühen sie sich, die geheimen Tiefen meiner Strömung zu erkennen “ yapıları ilk okunuşta birbirinden farklı şeyler anlatırlar. Türkçesinin Tiefenstrukturuna yani metnin derin

anlamına/yapısına indiğimizde Almancanın doğru aktarılmış olduğunu ancak o zaman görüyoruz. Almancaya çevrilirken kelimeler bazen alınmamış, daha çok ne anlatmak istediği yorumlanarak çevrilmiştir. Yorumlar ve farklı bir dil söz konusu olduğunda farklı kültürlerden dolayı aktarımda değişimler de yaşanabilir. Burada Allah aşkını tanımayan bir kimsenin ve bunun dışında Mevlana'yı bilmeyen bir kimsenin derin manaya erişmesi beklenemez.

İkinci mısradaki Almanca ve Türkçe ifadeleri kıyasladığımızda daha anlaşılır ve açık çevrildiğini görüyoruz. Beyitlerde kullanılan kelimelerdeki derinlik Almancada söz konusu değildir, bunun sebebini de Allah'a ve Mesnevi'ye duyulan aşk ile açıklayabiliriz. Bahsedilen söz konusu duygular hissedilmeden hangi dilde ifade edilirse edilsin, hissedildiği dil kadar etkileyici olamaz. Kafiye ve biçim açısından incelendiğinde herhangi bir kafiye uyumu aranmamış ya da uydurulamamış.

17. Bist du kein Fisch, wird das Wasser sich schnelle müde machen,
Hast du kein täglich Brot, ist Zeit nicht dein Wunsch.

17. Nur ein Fisch wird nie von seinem Wasser satt;
wer sein täglich Brot nicht hat, findet den Tag lang.

Türkçesi: “Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.
“Balıktan başkası onun suyuna kandı. Nasipsiz olanın da rızkı gecikti.”

17.beyitte örnek olarak verdiğimi iki mısra aynı anlama gelmektedir. İki farklı çevirmen tarafından yapılmış olan çevirileri ele almaktayız. İlk beyitin birinci mısrasındaki “Bist du kein Fisch, wird das Wasser sich schnelle müde machen” cümlesinin derin anlamında tam olarak neye işaret ettiğine dair şüphelerim söz konusu olup ancak diğer beyitteki birinci mısra çevirisi“Nur ein Fisch wird nie von seinem Wasser satt” okuduğunda kendimce daha doğru bir çeviri olduğunu düşünmekteyim. Hatta “Nur ein Fisch wird nie von seinem Wasser satt; wer sein täglich Brot nicht hat, findet den Tag lang” daha doğru bir çeviri olarak bulmaktayım. “Hast du kein täglich Brot, ist Zeit nicht dein Wunsch” cümlesinde de kelimelere bağlı kalınmaktansa daha serbest

çevrilmiştir. İki çeviriye de baktığımızda *rızık* kelimesi hiç çevrilmemiş onun yerine *ekmek* kullanılmıştır. Bunun sebebi de Almancada *rızık* kelimesinin bulunmamasıdır, dolayısıyla anlam ön planda tutularak yorumlanmıştır. “Bist du kein Fisch” diyerek yorum getirmek yerine şekil açısından “nur ein fisch...” demek daha uygun görülmüştür. Bu beyitte de kafiye uyumu dikkate alınmamıştır.

Mevlana'nın Mesnevi'sini herhangi bir şerh üzerinden incelerken bazı büyük sorunlarla karşılaşabiliriz. Bu yaşanabilecek sıkıntılar özellikle İran ve Hindistan'da yazılmış veya basılmış metinler ve şerhlerde çok daha fazla yaşanmaktadır. Türkiye'de yazılan Mesnevi daha Mevlana'nın hayatı esnasında Hindistan'a kadar yayılmıştır. Günümüze kadar Mesnevinin etkisini Hindistan'ın her evinde, camilerinde ve hatta mabetlerinde çok açık bir şekilde görmek mümkündür.

- 1- Yanlış nüshaların kullanılması
- 2- Mesnevi'nin tasavvufi yönünü kavrayamamak
- 3- Yöresel dini gelenek ve inançlara göre Mesnevi'ye yapılan farklı eklemeler.

İngilizce olarak şerh yapan Nicholson ve ondan sonra da Abdalbaki ve Feruzanfer Mesnevinin şerhlerini yaparken en doğru el yazmasını bulmaya çalışmışlardır. Nicholson ve ona uyan Feruzanfer Türkiye'de Mevlana Müzesinde 51 no'da kayıtlı bulunan en eski nüshasını kullanmışlarsa da bu esere tam vakıf olamamıştır. Nicholson ikinci cihan savaşı dolayısıyla Türkiye'ye şahsen gelememiştir. Bunun yerine batı dünyasında bulunan nüshalardan bir hayli yararlanmak suretiyle değerli edisyon kritiğini hazırlamıştır. Bu edisyon İran'da Dr. Nasirullah Cavid'in de katkılarıyla yayımlanmışta Abdalbaki Mevlana Müzesi (MM) nüshasından yararlanmak suretiyle Türkçe şerhini hazırlamış ve bu nüshanın en eski ve sağlam olduğuna kanaat getirmiştir. Nicholson, şerhinde yüzeyselliği tercih edip tasavvufun boyutsal ve derin konularına pek girmedigi gibi Mesnevinin Kuran ve Hadislerle olan yakın ilişkisini de gereği gibi ortaya koyamamıştır. (Akin, 2006, 650)

Mevlana'nın eserlerini çevirmek ve tez konumuz olan Mesnevi'nin çevrilmesi gerçekten emek, zaman, yaratıcılık, dini ve tasavvufi bilgi isteyen bir uğraştır. Çünkü Mesnevi içinde birçok hikaye, sembol ve gösterge içeren bir tasavvuf kitabıdır.

Mevlana'nın ana dili Hakaniye Türkçesi olmasına rağmen dönemin resmi dili Farsça olduğundan eserini Farsça kaleme almıştır. Mesnevi'nin diğer dillere çevirilerinde çevirmenlerin en çok zorlandıkları kısım bu durumdan kaynaklanıyor olmaktadır. Çünkü burada kültür bariyeri ile karşılaşmaktadırlar. Fars-İran kültüründe belirli bir anlama sahip olan gösterge gerek Türk kültüründe gerekse Batı kültüründe farklı karşılıklara sahip ya da herhangi bir karşılığı mevcut değildir. Çevirmenin kaynak metni analiz safhasından sonra hangi kriterleri göz önünde bulundurarak erek metni oluşturacağı sıkıntı doğuran bir durumdur.

Buna örnek olarak Hint çevirilerinde Mesnevi'nin neredeyse İslam dışında bir kitap haline gelerek bir dinler üstü ahlak kitabı haline gelmesidir. Fars dili çevirilerinde de her ne kadar Mevlana'nın kendisi alevi meşrepli bir Sünni olmasına rağmen bir Şii'ye çevrilmesi Mesnevi'nin içinde Hz. Ömer'in adının birçok sefer kullanılmasına rağmen çevirilerde isim verilmeden buraların anlatılması, özellikle Muaviye'nin mesellerinde ise orijinalde isim olmamasına rağmen ismin bastırılarak verilmesi görülmektedir. Yani Fürüzanfer de olduğu gibi mesele Hz. Ömer olunca anlam çeviri yöntemi izlenilirken mesele Muaviye olunca sözcüğü sözcüğüne çeviriye yönlendirilmesi örnek gösterilebilir. Mesnevi çevirilerinin Türkçe versiyonlarında ise konu biraz daha değişerek ya tamamen ruhsuz bir çeviri yöntemi kullanılıp eserler tamamen fabl türünün bir örneği şeklinde gösterilmekte ya da Şefik Can ki kendisi bir Mevlevi postnişini olmasına rağmen çevirisini mükemmel bir şekilde yaparken bir anda Mesnevi'deki birkaç cinsel öğeye denk geldiğinde, birden eserin büyük bir değişiklik göstererek hatta atlanarak çevirinin değerinin düşmesi pahasına Mevlana'yı koruma dürtüsüyle hareket edilebilmektedir. Yine bir başka Mevlevi postnişini olan Abdülbaki Gölpınarlı ise eserin orijinaline sadık kalmak yerine etkisini devam ettirmek amacıyla farklı tasavvufi meşreplerden olan düşünce sistemini de Mesnevi'nin içine sokmaktadır.

Mevlana, Mesnevisi'nde söylediği gibi bir "ayna"dır ve kim ona baktığında kendisini görmektedir. Bir mecazi aşık sevgilisini görmekte, bir sufi ilahi yüceliği seyretmekte, bir hümanist insan merkezli bir düşünce akımını takip etmekte, bir hayvan sever de hayvanlarında aslında insanlar gibi bir hayatının olduğuna dini delil bulmaktadır. Burada doğru olan ise aynaya baktığımızda yansıyan görüntüyü görmek yerine, bir

seferde olsa aynayı görmek gerekliliğidir. Bunu da zaten dünyada pek az kişi başarabilmiştir. Mevlana'nın "Ne olursan ol gel" ifadesi, metinde kullanılan Farsça "baza" kelimesi "dön gel" demektir, aslında "olduğun gibi gel" deseydi "biya" derdi. İşte "Ne olursan ol, gel" demek işin anlamını tamamen değiştirmektedir. Onun yerine kullanılması gereken kelime "her ne olursan ol olduğun gibi kalma dön kurtuluşa gel" olmalıdır.

Bir başka örnekte semazenlerin semasını güneşin çevresinde dönen gezegenlere benzetmekte çok doğru olmamaktadır. Çünkü başına mezar taşını (sikke) takmış, üstüne kefenini giymiş (tennure) ve saat yönünün tersine olarak dönen bir kişiyi pagan kültüründen Hıristiyanlığa girmiş olan, güneş çevresinde dönen ve yaşamayı seven Ürgüp- Göreme manastır rahiplerine benzetmek onu tam anlamamak değil, tamamen yanlış anlayıp anlatmaktır. Çünkü semazenler dünyanın güneşin çevresinde dönüşünü değil, bir Müslüma'nın Beytullah'ın çevresinde dönüşünü taklit ederler ve İslam'da merkez "güneş" değil, "insan"dır. Bundan dolayı gökte güneş her gün doğmasına rağmen Mevlana, mürşidi Tebriz'i kaybettiğinde "Güneşimi kaybettim" demiştir. (Akın, 2006, 651)

Mesnevi çevirisi yaparken mevcut kuramların tam olarak çeviride bize bir şablon ve yöntem olmadığını da belirtmek isteriz. Buna en büyük delil Mesnevi yazarının duygularını kendi dilinde değil de zaten başka bir dilde yapması ve aktarmasıdır. Zaten bir Türk Mutasavvıfı Mevlana, eserinde kendini çok anlatamayacağını bildiğinden dolayı belki de okuyucuyu ilk cümlesinde kendisini en iyi anlatan sözlü metin aleti ney çalgısına yöneltmiş ve sözlerinin aslında o aletin içinden çıkan feryadın hikayesi olduğunu belirtmiştir. İnsan, yaratıcıya ait bir emaneti taşımaktadır: Ruh. Bu yüzden ruh, aslına yani vatanına kavuşmak ister. İşte bu yüzden enstrümanlar arasında en etkili müzik aleti, üflemeli çalgılardır çünkü birey içine kendi ruhunu üfler.

Şahsıma göre çeviride bambaşka belki de kutsal metinlere özgü yeni bir çeviri yöntemi oluşturarak ve günümüz teknolojilerinden de yararlanarak hem sesli bir kitap hem de mevlevi ayininden ney parçaları dinletilerek ve slayt gösterisi gibi görüntülere yer vererek asıl anlatılmak istenen kelimenin ya da beyitin tiyatral şeklini yapmak olabilir.

Bu çeviri yöntemini sunmamızın nedeni İngilizce ve Almancaya olan tüm Mesnevi çevirilerinin en başında kullanılan *feryad* kelimesinin *sızlanmak* olarak çevrilmesini gösterebiliriz. “Sızlanmak” dertli bir kişinin derdini veren bir kişiye şikayeti iken, “feryad” ise dertli bir kişinin derdinin hiçbir zaman düzelmeyeceğini anlayarak Yaratıcısına yakarışıdır ve bunu da görüntülü kitabımızda evladı ölen bir annenin kolları açık bir şekilde gökyüzüne bakmasını gösterebiliriz. Bu yöntemimize belki maliyetli olacağından belki de uçarı olacağına tepki gösterilse de unutmaması gereken bir şey var; bir zamanlar dünya yuvarlaktır diyen Galileo’yi de mahkemede yargılamışlardı.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Vermeer'in eserlerini okuduğumuzda ön plana çıkan şey: Her metnin bir amaç doğrultusunda kaleme alınmasıdır. Bunun yanı sıra iletişimin sağlanması da diğer önemli unsurdur. Tezimizde Mevlana Mesnevi eserini inceleme konusu olarak ele alıp ilk on sekiz beyitin farklı çevirileri hakkındaki fikirlerimizi paylaştık. Çevirmene belli bir süre zarfında, belirli amaçlar dahilinde bir işveren tarafından bir görev de verilebilir ya da bu görevi kendi kendine üstlenmiş de olabilir. Göz ardı edilmeyen, sürekli üzeri çizilen husus ise hedef kitle için metni yeniden üretmektir. Çünkü yorum bilim (hermeneutik) görüşünü savunanlara göre; kaynak metin yazarı üstündür adeta o kutsal bir yazar, onun metni ise bir yapıt olarak algılanır ve kaynak metindeki ileti ve öğeler değişmeden, onlara sadık kalınarak çevirmen çevirisini gerçekleştirirdi. Anti-hermeneutik görüşü bu söz konusu görüşe tepki mahiyetinde öne sürüldü. Onlara göre; kaynak metin yazarı artık ölü bir yazar, onun metni ise dokunulmaz değil, eski değerini kaybederek erek metin ve erek metin alıcıları artık önem arz etmekte. Bu ifadeler doğrultusunda kimi çevirmenler post modern görüşler doğrultusunda çevirilerini kaleme alırken, kimileri ise modern çeviri kuramlarını kendileri için doğru görmekte.

Tezimizde Mevlana'nın kendi kaleminden çıkan ilk on sekiz beyitin Farsçası ile Türkçe, Almanca ve İngilizce çevirilerini sizlerle paylaşarak, yalnızca bir dildeki tek çeviri örneklerini sunmak istemedik. Kıyaslanmanın sağlıklı olabilmesi için yabancı dildeki birden fazla çeviriyi örnek olarak sunduk.

Kuran ve sünnetlerden esinlenerek hikayeler ve şişer halde yazılan Mesnevi bir tasavvuf kitabıdır. Dönem içinde tasavvufun birden çok tanımı yapılmıştır. Mesnevi, içinde birçok göstergesi, sembolü ve simgeyi barındırmaktadır. Ayrıca örtülü birçok mana ve o manaların bağlantılı olduğu birçok mana daha okudukça, yorumlandıkça karşımıza çıkmaktadır. Çıplak gözle nasıl güneşe bakamıyorsak, salt bir okuma ile de Mesnevi'yi anlayabilmek pek mümkün değildir. Çevirmen iki dile hakim uzman bir okuyucu ise; kendi hedef kitlesinin sosyolojik yapısını, inançlarını, Mesnevi'deki anlamların onlar için nasıl aktarılırsa anlam bulacağını bilen kimsedir. Bu gibi durumları göz önünde bulundurarak kaynak metnin analizini yapar ve okumalarını,

çözümlemelerini gerçekleştirir. Gayrimüslimlerin hayat gerçekliği için uzak bir enstrüman olan ney, çevirmen tarafından adaptasyon yaparak karşı kültürdeki mevcut ifadeye benzerliği ile mi aktarılacak, yoksa bu ifade için çevirmen kendisi mi yeni bir karşılık bulacak, yoksa üçüncü bir alternatif olarak ifadeyi aynen alacak mı? Bizler örnek çevirilerde çevirmenlerin kelime seçimi, onların seçimlerindeki önceliğin anlam mı yoksa kafiye uyumu mu olduğuna dair yorumlarımızı paylaştık. Mesnevi sembollerle örülü bir kitaptır ve Mevlana'nın öğretilerindeki esrarı salt günlük dilin imkanlarıyla çözmek mümkün değildir. Onu anlayabilmek ve diğer dillere çevirip aktarabilmek için Mevlana felsefesinden bağımsız düşünülmesi beklenemez.

Mevlana yabancı dillerde yapılmış çevirileri, sema gösterileri ve öğretileri ile evrensel kültüre, yaşama mal olmuş bir tasavvuf erbabı, şair, retorik sanatçısı olarak nitelendirilebilir. Mevlana eserini dönemin resmi dili Farsça olarak kaleme almıştır. Çevirmenin, kaynak metin yazarı ile istişare etme gibi bir durumu söz konusu olmadığından alternatif olarak; hata oranını olabildiğince azaltmaya çalışmak adına bir komisyon toplanması söz konusu olabilir. Süregelen bireysel hataları engellemek ya da hata oranını azaltma adına komisyon fikri çözüme yönelik bir adım olabilir. Komisyonda Farsça bilen bir dil uzmanı ve edebiyatçı, mutasavvıf, Hıristiyan teolog, dinler tarihçisi ve sosyolog yer alabilir. Farklı desenlerin bir araya gelmesi ile başarı sağlayacak bir çeviri etkinliği gerçekleştirilebilir. Paylaşımın, istişarenin, eleştirinin olduğu bir ortamda verimli çalışmalar sağlanabilir. Dilbilimcinin ve bir sosyologun, bir şiir çevirmenine konuları anlatıp sonra çevirisine yardımcı olması uygun görülebilir. Çevirmen ise bu bilgi paylaşımı sayesinde kaynak metin ve yazarı hakkındaki makro stratejisini geliştirebilir, şimdiye dek yaşanmış sorunların nasıl aşılabileceğine dair alternatif sunabilir. Böylece mikro dünyasında dünyadaki her ırka, her renge ve görüş açısına sahip bireylerin, Mevlana'nın öğretilerinde kendi gerçekliklerini bulabilecekleri ve çeviri metni kokmayan çeviriler hayatlarına girebilecektir.

KAYNAKÇA

- Acar,Z. *Mesnevi'nin Fatihası: İlk 18 Beyit...ve sembolik dil.*
http://akademik.semazen.net/article_detail.php?id=302 (22.05.2012).
- Akerson-Erkman,F. *Ege Edebiyat.* <http://www.ege-edebiyat.org/wp/> (02.07.2012).
- Akın, N. (25-28 Mayıs 2006). Annemarie Schimmel Örneği Özelinden Alman Romantik Akımında Mevlana. *Uluslar arası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yay., Konya, s.413-420.
- Akpınar, B. R. (2005), Mevlana Celaleddin Rumi'nin Mesnevi ve Rubaiyyat'ında Meyve ve Üzüm Sembolleri. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 32: 145-164. <http://www.yesevi.edu.tr/bilig/biligTur/pdf/32/145-164.pdf> (5 Haziran 2012).
- Aksoy, F. (2005). Almanca Teknik Metinlerin Türkçeye Çevirisinde Ortaya Çıkan Çeviri Güçlükleri ile Teknik Çevirinin Çeviri Eğitimindeki Yeri ve Önemi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Altıntaş, H. (2005). *İslam Düşünce Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Arslanoğlu, İ. (2000). Mevlana'nın Aşk ve İnsan Felsefesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Gazi Üniversitesi. <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/ui/dergiler/16-175-196.pdf> (15 Haziran 2012).
- Avşar Z. *Mesnevi'nin İlk 18 Beyti.* (<http://www.semazen.net/sp.php?id=141>) (08.03.2012).
- Ayverdi, S. (1983). *Ken'an Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*. 4. Basım. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Bahar,B. *Mevlana ve Aşk.* (http://www.semazen.net/show_text.php?id=1536) (05.05.2012).
- Cambridge, “Feel” (<http://dictionary.cambridge.org/>), (03.07.2012).
- Cambridge, “Reed” (<http://dictionary.cambridge.org/>), (04.06.2012).
- Cambridge, “understand” (<http://dictionary.cambridge.org/>), (03.07.2012).
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimler Sözlüğü*. 5. Basım. İstanbul: İstanbul Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Cebecioğlu, E. ve H. İ. Şimşek ve V. Göktaş (Ed.). (2009). *Mevlana Söyleşileri*. İstanbul: Vefa Yayınları.
- Çakmaklıoğlu, M. (2005). Muhyiddin İbnü'l-Arabi'ye Göre Dil-Hakikat İlişkisi Marifetin İfadesi Sorunu. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri(Tasavvuf) Anabilim Dalı.

- Çelebi Bayru, E. (2011). Sema.H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 418-422.
- Çelik, İ. (2002). Mevlana'nın Mesnevi'sinin Tercüme ve Şerhleri. *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitü Dergisi*. 19: 71-93. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/taed/article/viewFile/1201/1190>. (2 Temmuz 2012).
- Çelik, İ. M. (2009). *Şemsu-t Taraik Hz. Gavsu-l Azam Seyyid Abdulkadir Geylani (ks) Hayatı, Menkıbeleri ve Asrımızdaki Tasavvufi Sorulara Cevaplar*. İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Çetinkaya, Y. (2011). Tasavvuf, Aşk ve Musiki. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 433-441.
- Daiber, K.F. (2011). Mistisizm: Troeltsch'ün Ortaya Koyduğu Üçüncü Dini Topluluk Tipi. M. S. Ünal (çev.). *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 2: 221-237. http://www.dinbilimleri.com/Makaleler/582237262_1102090688.pdf (8 Temmuz 2012).
- Erkman-Akerson, F. (2005). *Göstergebilimine Giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Fedayi, O. (2007). Hilmi Ziya Ülken'de Dini Hayat. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Göktürk, A. (2004). *Çeviri: Dillerin Dili-İnceleme*. 5. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gölpınarlı, A. (2007). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. 7. Basım. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Guénon, R. (2005). *Hıristiyan Mistik Düşüncesi*. İ. Taşpınar (çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Hakim, A. O'nu Anlamak ve Tasavvufun Dilini Konuşmak <http://www.tasavvufidusunce.com/2011/03/o%e2%80%99nu-sav-anlamak-ve-tasavvufun-dilini-konusmak/>. (15.04.2012).
- Hidayetoğlu, A. S. Hazreti Mevlana Muhammed Celaleddin-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti. http://www.semazen.net/sp.php?id=2&page_id=1&menu_id=id1 (05.03.2012).
- Holbrook, V. (2010). Daru'l Masnavi of the Mevlevi Order. <http://www.dar-al-masnavi.org/reedsong.html#22> (22.05.2012).

İlk On Sekiz Beytin Tefsiri-2. <http://rumimevlevi.com/tr/hz-mevlana-rumi/hzmevlana-celaledin-i-ruminin-eserleri/ney-manzumesi18-beyit-tercumeleri/1470-ilk-on-sekiz-beytin-tefsiri> (22.05.2012).

Karnıbüyükler, N. (2011). Sema Mukabelesinin Açıklaması. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 451-452.

Kayaoğlu, İ. (2011). Mevlana'da Tabiat Sevgisi. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 568- 574.

Konar, Ayşe H. (2008). *Çeviride Skopos Kuramı Hans J. Vermeer*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mesnev-i Şerif. (t.y)

http://www.semazen.net/show_text_main.php?id=1658&menuId=322
(09.03.2012).

Mesnev-i Şerif. (t.y)

http://www.semazen.net/show_text_main.php?id=299&menuId=110
(09.03.2012).

Mesnevi'nin İlk 18 Beyti. <http://www.semazen.net/sp.php?id=141> (08.03.2012).

Mevlana, C.R. (1959). *Fihi Ma Fih*. A. Gölpınarlı (çev.). İstanbul: 1959.

Meyer, B., K, J.D. Azar (2005). *Matnawi I*. Konya: Stadtverwaltung Konya.

Mojaddedi, J.(2004). *The Masnavi Jalaal Al-Dain Raumat; Jalal Al-Din Rumi*. New York: Oxford University.

Nakıs İnsan. <http://haspinar.blogcu.com/tasavvufta-insan-i-kamil/8332107>
(04.06.2012).

Nicholson, R.(1926). Daru'l Masnavi of the Mevlevi Order <http://www.dar-al-masnavi.org/reedsong.html#4> (22.05.2012).

Özcan, H. (8 Mayıs 2007). Mevlana'da Aşk ve İlim. *Yağmur Dil Kültür ve Edebiyat Dergisi*. Bükreş-Romanya: Mawlana Jalaluddin Rumi, Uluslararası Sempozyumu, 36. http://akademik.semazen.net/author_article_print.php?id=885 (25.01.2012).

Öztürk, İ. (1997). *Metin Türlerine Göre Çeviri Süreçleri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Reiss, K. (1993). *Texttyp und Übersetzungsmethode*. 3. Auflage. Heidelberg: Julius Groos Verlag.

Sakaoğlu, S. (2011). Mesnevi'deki Hikayelerin Kaynakları ve Tesirleri. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 171-178.

- Sargut, C. (2011). Hz. Mevlana'da Aşk. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 542-546.
- Schimmel, A. (2000). *Tasavvufun Boyutları*. Y. Keçeci (çev.). İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.
- Selvi, D. <http://www.mescere.net/forum/index.php?topic=24926.0;wap2> (04.04.2012).
- Sufi. (t.y.) <http://samil.ihya.org/ansiklopedi/sufi.html> (24.11.2011).
- Şafak, E. (2009). *Aşk*. 1. Baskı. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Tasavvuf Nedir?* (t.y.) (<http://www.sufiform.com/viewtopic.php?f=94&t=161> (01.01.2012)).
- Tasavvuf*. (2010). <http://demirsuleyman.blogspot.com/2010/12/tasavvuf.html>, (18 Nisan 2012).
- Tasavvuf*. (t.y.) http://akademik.semazen.net/author_article_print.php?id=976 (18.11.2011).
- Tasavvufun Anlamı*. (t.y.) <http://www.sufizmveinsan.com/konuk/tasavvufun.html> (01.01.2012).
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divanı*. Ankara: KB Yayınları.
- Tosun, M. (07–09 Mayıs 2003). Yazın Çevirisi ve İşlevsel Çeviribilimi- İşlevsel Çeviri Kuramları (Erek Odaklı) Bakış Açısıyla Nasıl Bir Çeviri Eleştirisi Gerçekleştirilebilir? 3. Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri Kitabı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 481- 487.
- Tosun, M. (1996). Metin Türleri Bağlamında Çeviri Problemleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı.
- Tosun, M. (2002). Çeviribilim Kuramlarının Uyduğu Gelişme Çizgisinin Çeviri Eğitimine Yansımaları (Paradigma Değişiminin Karakteri). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Türk Dil Kurumu, “Merhale”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (05.02.2012).
- Türk Dil Kurumu, “Batını”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (06.06.2012).
- Türk Dil Kurumu, “kozmozgonik”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (03.07.2012).
- Türk Dil Kurumu, “Mücadele”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (02.07.2012).
- Türk Dil Kurumu, “Basiret”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (04.07.2012).
- Türk Dil Kurumu, “Karihasından”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (04.07.2012).

- Türk Dil Kurumu, "Mahbup", <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (13.07.2012).
- Türk Dil Kurumu, "Zühd", <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (21.11.2011).
- Türkmen, E. (2011). *Besinnung Mevlana Jelaleddin Rumis Schönste Verse*. 2. Baskı. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Türkmen, E. (2011). Şems ve Mevlana. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011,93-98.
- Ürkmez, M. (2011). Şems-i Tebrizi'nin Mevlana'ya Etkisi. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 98-102.
- Varlı, M. H (2009). *Futû'ul-Ğayb (Gaybın Anahtarları)*. İstanbul: Esmâ Yayınları.
- Wikipedia, "Masiva", (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Masiva>, (28.03.2012)
- Wikipedia, "Tasavvuf",<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf>, (22.11.2011).
- Yağmur, S. (2011). *Aşkın Gözyaşları- II. Hz. Mevlana*. İstanbul: Karatay Akademi Yayınları.
- Yakıt, İ. (2011) Mevlana'nın Milliyeti
http://www.semazen.net/yazar_yazi.php?id=1001 (19.05.2012).
- Yakıt, İ. (2011). Mevlana'ya Göre Aşk ve Sevginin Önemi. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 549-553.
- Yazıcı, M. (2011). Mesnevi ve Divan-ı Kebir Çevirileri Kültürel Sermaye ve Mevlana Çevirileri. H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2011, 193-205.
- Yeşiltaş, K. ve N. Dinç Nilüfer (2011). *Batını Mevlana*. 1. Baskı. İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Şule ERDOĞDU 27.02.1986 yılında Karasu'da dünyaya geldi. İlkokulu Ferizli Şehit Hacı Uzun İlköğretim Okulu'nda tamamladıktan sonra, liseyi Adapazarı'nda yabancı dil bölümünde tamamladı. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık (Almanca) Bölümü'nü kazandı. 2010 yılında bu bölümden mezun oldu ve aynı yıl yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen Çeviribilim bölümünde yüksek lisans öğrencisidir.